

**UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE DREPT
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE JURIDICE**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 343.151(043.3)

IALANJI, Arina

**PARTICULARITĂȚILE JUDECĂRII CAUZEI ÎN LIPSA
INCULPATULUI**

Teză de doctorat în drept

Specialitatea: 554.03 Drept procesual penal

Autor: _____

Ialanji Arina

Conducător de doctorat: _____

Dolea Igor,
profesor universitar,
doctor habilitat în drept

Comisia de îndrumare:

Gheorghiță Mihai,
profesor universitar,
doctor habilitat în drept

Vizdoagă Tatiana,
conferențiar universitar, doctor în drept

Roman Dumitru,
conferențiar universitar, doctor în drept

CHIȘINĂU, 2019

© IALANJI Arina, 2019

CUPRINS:

ADNOTARE (în limba română, engleză și rusă)	4
LISTA ABREVIERILOR	7
INTRODUCERE	8
1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL TEZEI	
1.1. Analiza publicațiilor științifice din Republica Moldova cu privire la problema judecării cauzei în lipsa inculpatului	18
1.2. Analiza publicațiilor științifice din doctrina altor state cu privire la problema judecării cauzei în lipsa inculpatului	33
1.3. Concluzii la capitolul 1	45
2. CONDIȚII DE FOND LA JUDECAREA CAUZEI ÎN LIPSA INCULPATULUI	
2.1. Generalități privind standardele procesuale obligatorii în cadrul judecării în lipsa inculpatului.....	47
2.2. Cunoașterea învinuirii ca una din condițiile de fond la examinarea cauzei în prima instanță	64
2.3. Relativitatea dreptului de a participa la judecarea propriei cauze	79
2.4. Garanții procesuale compensatorii la judecarea cauzei în lipsa inculpatului	96
2.5. Concluzii la capitolul 2.....	118
3. CONDIȚII DE FORMĂ LA JUDECAREA CAUZEI ÎN LIPSA INCULPATULUI	
3.1. Citarea ca o condiție procesuală obligatorie	120
3.2. Măsurile procesuale aplicate ulterior citării	136
3.3. Procedura de constatare a eschivării de la procesul penal	150
3.4. Modalități de judecare a cauzei în lipsa inculpatului	167
3.5. Concluzii la capitolul 3.....	183
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	185
BIBLIOGRAFIE	189
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	203
CV-ul AUTORULUI	204

ADNOTARE

Ialanji Arina "Particularitățile judecării cauzei în lipsa inculpatului", teză de doctor în drept. Școala doctorală de științe juridice a Universității de Stat din Moldova. Chișinău, 2019.

Structura tezei: 180 de pagini text de bază, adnotare în limbile română, engleză și rusă, lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 300 titluri. Rezultatele obținute sunt publicate în 5 lucrări științifice și 5 comunicări la foruri științifice.

Cuvinte cheie: inculpat absent, proces echitabil, dreptul la apărare, citare legală, redeschiderea procesului penal, anunțare în căutare.

Domeniul de studiu: derivă din analiza importanței problemelor pe care le implică judecarea cauzei în absența inculpatului.

Scopul lucrării: este de a studia în detaliu problemele teoretice și practice cauzate de reglementarea legală și implementarea în practică a institutului judecării cauzei în lipsa inculpatului.

Obiectivele lucrării: problemele ce apar în cadrul adoptării deciziei de judecare a cauzei în lipsa inculpatului, efectuarea cercetării judecătorești, precum și modul de atac a hotărârii adoptate la caz.

Noutatea și originalitatea științifică: derivă din faptul că este prima lucrare la nivel național ce abordează chestiunea judecării cauzei în lipsa inculpatului, fiind realizată o analiză amplă a prevederilor legale și practicii atât interne, cât și de peste hotare. Originalitatea problemei constă în fundamentarea științifică a modului de aplicare în practică a prevederilor legale privind judecarea cauzei în lipsa inculpatului, eventualele erori judiciare admise în practică în acest sens, precum și analiza legislației cu efectuarea propunerilor de rigoare în vederea îmbunătățirii acestora.

Rezultatele obținute: cercetarea contribuie, în primul rând, la soluționarea problemelor științifice importante ce rezidă în elucidarea cazurilor admisibile de judecare a cauzei în lipsa inculpatului. În al doilea rând, cercetarea va contribui la opera de evoluție a standardelor normative naționale în domeniul asigurării echității procesului penal. În continuare, cercetarea caută a da răspuns la unele probleme practice privind aplicarea unitară a standardelor de examinare în lipsa inculpatului, luând în calcul particularitățile individuale ale cauzei penale. În sfârșit, cercetarea vine să contribuie la perfecționarea procesului de instruire didactică în cadrul instituțiilor de învățământ superior, în cadrul cursului de procedură penală.

Semnificația teoretică: reprezintă analiza prevederilor legale ce țin de înaintarea învinuirii, citarea inculpatului la proces și cazurile admisibile prin lege de judecare a cauzei în lipsa inculpatului, doar după executarea condițiilor legale enunțate.

Valoarea aplicativă a lucrării: în baza rezultatelor cercetării, sunt relevate omisiunile prevederilor legale în partea ce ține de procedura judecării cauzei în lipsa inculpatului, erorile judiciare admise în practică în acest sens, fiind elaborate versiuni preliminare pentru soluționarea acestora. Lucrarea se bazează pe un număr vast de lucrări științifice ce vor implica valoare teoretică și practică.

Implementarea rezultatelor științifice: pot servi drept temei de modificare a legislației procesual – penale în domeniu, de instruire a studenților, masteranzilor din cadrul instituțiilor de drept, precum și pentru aplicare în practică de către organele de drept și instanțele de judecată.

ANNOTATION

Ialanji Arina "Case trial particularities in the absence of the defendant". PhD thesis in law. Doctoral School of Legal Sciences of the State University of Moldova. Chişinău, 2019.

Structure of the thesis: 180 pages of basic text, annotation in romanian, english and russian, list of abbreviations, introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography, including 300 titles. The results obtained are published in 5 scientific papers and 5 communications to scientific forums.

Keywords: absent defendant, fair trial, right of defense, legal citation, reopening of the criminal case, notice in search.

Field of study: derives from the analysis of the importance of the issues that involve the court proceedings in the absence of the defendant.

Purpose of the thesis: is to study in details the theoretical and practical problems caused by the legal framework and the practical implementation of the institute of the case in the absence of the defendant.

Objectives of the paper: the issues arising in the decision to adjudicate the case in the absence of the defendant, conducting the judicial investigation, as well as the way of appeal of the decision taken on the case.

Scientific novelty and originality: derives from the fact that it is the first national paper that deals with the issue of the case in the absence of the defendant, with a comprehensive analysis of the legal provisions and both internal and international practice. The important scientific problem solved in the respective field consists in the scientific foundation of the way in which the legal provisions regarding the trial in the absence of the defendant are applied in practice, the possible legal errors admitted in practice in this regard, as well as the analysis of the legislation with making the appropriate proposals for their improvement.

Results: the research contributes, firstly, to the solution of an important scientific problem that resides in the elucidation of the admissible instances of the case in the absence of the defendant. Secondly, the research will contribute to the development of national normative standards in the field of ensuring the fairness of criminal proceedings. Further, research seeks to address some practical issues concerning the unitary application of examination standards in the absence of the defendant, taking into account the individual peculiarities of the criminal case. Finally, the research aims to contribute to the improvement of the teaching process in the higher education institutions, within the framework of the criminal procedure.

Theoretical significance: it is the analysis of the legal provisions related to the accusation, the citation of the defendant to trial and the cases admissible by the law of the case in the absence of the defendant, only after the fulfillment of the legal conditions.

Applicative value of the thesis: as the result of the research, the omissions of the legal provisions regarding the procedure of the trial in the absence of the defendant, the judicial errors admitted in practice in this respect, are revealed, preliminary versions being developed for their resolution. The paper is based on a large number of scientific papers that will involve theoretical and practical value.

Implementation of scientific results: they can serve as a basis for amending procedural legislation - criminal law into the field, training of students, master students in law institutions, as well as for practical application by law enforcement bodies and courts.

АННОТАЦИЯ

Яланжи Арина "Особенности разбирательство уголовного дела при отсутствии подсудимого", докторская диссертация. Докторская школа юридических наук Государственного Университета Молдовы. Кишинев, 2019г.

Структура диссертации: 180 основные текстовые страницы, аннотации на румынском, английском и русском языках, список сокращений, введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 300 названий. Полученные результаты опубликованы в 5 научных работах и 5 докладов на научных конференциях.

Ключевые слова: отсутствие обвиняемого, справедливое судебное разбирательство, право на защиту, легальное извещение, возобновление уголовного дела, объявление в розыск.

Область исследования: исходит из анализа важности вопросов связанных с рассмотрением дела в отсутствие подсудимого.

Цель работы: состоит в том, чтобы детально изучить теоретические и практические проблемы, вызванные правовым регулированием и практической реализацией института рассмотрение дела в отсутствие подсудимого.

Задачи работы: вопросы возникающие при принятии решения о рассмотрении дела в отсутствие подсудимого, проведении судебного разбирательство, а также способ обжалования решения принятого по делу.

Научная новизна и оригинальность: она исходит из факта, что это первая национальная работа, которая рассматривает вопрос рассмотрение дела в отсутствие подсудимого с всесторонним анализом правовых положений, внутренней практики и зарубежной. Важная научная проблема, решаемая в соответствующей области, состоит в научном обосновании того, как на практике применяются правовые нормы, касающиеся судебного разбирательства в отсутствие подсудимого, возможных юридических ошибок допущенных на практике в этом отношении, а также в анализе законодательства с внесением соответствующих предложений по их совершенствованию.

Результаты: исследования в первую очередь способствуют решению важной научной проблемы, которая заключается в выяснении допустимых случаев по делу в отсутствие подсудимого. Во-вторых, исследование будет способствовать разработке национальных нормативных стандартов в области обеспечения справедливости уголовного судопроизводства. Кроме того, исследование направлено на решение некоторых практических вопросов, касающихся единого применения стандартов в отсутствие подсудимого, с учетом индивидуальных особенностей уголовного дела. Наконец, целью исследования является содействие улучшению учебного процесса в высших учебных заведениях в рамках уголовного процесса.

Теоретическая значимость: это анализ правовых положений, связанных с предъявлением обвинения, вызов подсудимого в суд и допустимые по закону случаи рассмотрение дела в отсутствие него, только после выполнения правовых условий.

Прикладная ценность работы: на основании результатов исследования выявлены упущения правовых норм, касающихся процедуры судебного разбирательства в отсутствие подсудимого, допущенные на практике судебные ошибки в этом отношении, разрабатывая предварительные версии для их разрешения. Работа основана на большом количестве научных работ, которые будут иметь теоретическую и практическую ценность.

Внедрение научных результатов: они могут служить основой для внесения изменений в уголовно-процессуальное законодательство в этой области, для подготовки студентов, магистров в юридических учреждениях, а также для применения на практике правоохранительными органами и судами.

LISTA ABREVIERILOR

CEDO, Convenție - Convenția Europeană a Drepturilor Omului

CtEDO - Curtea Europeană a Drepturilor Omului

CPP - Cod de Procedură Penală

CSJ - Curtea Supremă de Justiție

CA - Curtea de Apel

RM - Republica Moldova

ONU - Organizația Națiunilor Unite

DEX – Dicționar Explicativ al Limbii Române

alin. – alineat

art. – articol

lit.- litera

par. – paragraf

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei propuse spre cercetare: Respectarea drepturilor omului rămâne piatra de temelie a unei societăți democratice și o condiție de acces în comunitatea internațională. Astfel, aspirațiile europene ale Republicii Moldova pot fi realizate doar respectând standardele consfințite și unanim recunoscute ale justiției. Îndeosebi, acest standard urmează a fi respectat în cadrul justiției penale, unde există în modul cel mai avansat riscul afectării drepturilor și libertăților.

Pe un loc deosebit printre principiile dreptului procesual penal se plasează principiul dreptului la un proces echitabil care garantează și dreptul persoanei acuzate în materie penală de a participa la propriul proces cunoscând toate piesele dosarului.

Pe de altă parte, judecarea cauzei în lipsa inculpatului implică unele derogări de la normele generale ale procedurii penale, precum principiul contradictorialității și egalității armelor, creând astfel riscul afectării, în activitatea practică, a drepturilor procesuale. Prin urmare, asigurarea unei balanțe echitabile între realizarea scopurilor procesului penal și drepturile persoanei absente la procesul său constituie una din problemele fundamentale ale procesului penal contemporan. O importanță deosebită se acordă întrebării privind asigurarea pe parcursul procesului a drepturilor inculpatului absent. Cu toate acestea, având în vedere că scopul procesului penal implică și apărarea persoanei împotriva condamnării neîntemeiate și ilegale, apărarea drepturilor și libertăților participanților la proces, inclusiv a victimei, procedura judecării cauzei în lipsa inculpatului ar trebui să fie echilibrată, astfel încât urmează a fi cumulate interesele publice și interesele legitime ale persoanelor implicate în procesul penal.

Pornind de la tendințele de dispariție a hotarelor și excluderea oricăror limitări în deplasarea persoanelor, problema judecării cauzei în lipsa inculpatului a căpătat amploare și în practica procesual penală a Republicii Moldova. Astfel, mai multe persoane cunoscute în spațiul public au fost judecate în lipsă, fapt ce a ridicat un interes sporit față de problema în cauză.

Lupta cu criminalitatea presupune în aceeași măsură respectarea legalității, principiilor democratice ale justiției și alte garanții prevăzute atât de Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948), de Convenția Europeană pentru Drepturile Omului (1950), cât și de Constituție. Organele de drept au obligațiunea nu numai de a cerceta infracțiunile săvârșite, dar și de a face tot posibilul pentru a asigura ocrotirea drepturilor și intereselor legitime, onoarea și demnitatea subiecților implicați în cadrul procesului penal, mai ales în situațiile când judecarea cauzei are loc în lipsa inculpatului ce este absent de la proces.

Aplicarea instituției judecării cauzei penale în lipsă ridică multe semne de întrebare atât în teorie, cât și în practica judiciară, conturându-se două tendințe generale diametral opuse: prima pentru reducerea la minim a cauzelor cu judecare în lipsa inculpatului, iar a doua, respectiv, susține că o astfel de procedură va lua amploare reieșind din practica tot mai deasă a persoanelor de a se eschiva de la proces. Prin urmare, identificarea unei soluții care ar împăca ambele tabere este unica care ar putea asigura echitatea procesului, pe de o parte, dar și, pe de altă parte, condamnarea persoanelor vinovate de comiterea unei infracțiuni și care se eschivează de la proces și respectiv realizarea unor obligații pozitive ale statului. În acest sens, în teoria și practica judiciară a Republicii Moldova, nu există un concept unanim recunoscut care ar asigura respectarea ambelor standarde menționate mai sus.

Cele menționate mai sus vin să confirme actualitatea subiectului tratat, important atât în plan social, cât și juridic, determinând alegerea temei pentru studiul științifico-practic și stabilind direcțiile de bază ale cercetării. Aceasta este determinată și de necesitatea cercetării problemelor existente, în activitatea procesual-penală și identificarea unor soluții viabile care ar asigura, în finalitatea lor, echitatea procesului penal la examinarea cauzei în lipsa inculpatului.

Scopul lucrării: Este de a studia în detaliu particularitățile și problemele teoretico-practice a instituției judecării cauzei în lipsa inculpatului în cadrul primei instanțe, de a cerceta legislația în domeniu, de a examina jurisprudența în domeniul cercetat. Un element primordial este și elaborarea unor concluzii și propuneri concrete în privința perfecționării mecanismului judecării cauzei în lipsa inculpatului. Acest scop a determinat necesitatea setării și rezolvării următoarelor sarcini:

- de a cerceta esența, caracteristicile principale, importanța, tipurile situațiilor de judecare a cauzei în lipsa inculpatului;
- de a analiza aspectele teoretice și practice, precum și condițiile pentru adoptarea sentinței în situația judecării în lipsa inculpatului;
- de a analiza specificul cercetării judecătorești în cazul judecării în lipsa inculpatului;
- a constata în ce măsură normele care reglementează urmărirea penală sunt compatibile cu realizarea scopului examinării în lipsa inculpatului în cadrul primei instanțe.
- a analiza și sistematiza practica judiciară pe marginea cauzelor judecate în lipsa inculpatului, atât internă cât și a Curții Europene pentru Drepturile Omului;
- a examina prevederile legale și practica judiciară privind redeschiderea procesului penal după judecarea cauzei în lipsa inculpatului.
- a realiza o analiză comparativă a legii interne în raport cu legislația altor state în domeniul judecării cauzei în lipsa inculpatului;

-a elabora recomandări de lege ferenda privind judecarea în lipsa inculpatului.

Obiectivul cercetării: Îl implică soluționarea problemelor ce apar în cadrul adoptării hotărârii de judecare a cauzei în lipsa inculpatului în prima instanță, și procedura aplicabilă, elucidarea garanțiilor procesuale de echitate și asigurare a dreptului de participare la propriul proces, garanțiilor compensatorii ce urmează a fi respectate pe parcursul procesului *in absentia*, stabilirea standardelor privind citarea legală și condițiile de notificare oficială a învinuirii drept premisă ce atestă înștiințarea legală despre pornirea unei acuzații în materie penală, obligativitatea participării avocatului în cazul judecării în lipsă, analiza excepțiilor stabilite prin lege de la regula generală de judecare a cauzei cu participarea inculpatului.

Ipoteza de cercetare: Participarea inculpatului la judecarea cauzei penale este un drept protejat de standardele procesuale în materia dreptului la un proces echitabil. În același moment, refuzul persoanei acuzate de a participa ca parte în cadrul propriului proces poate constitui un temei de examinare a cauzei în lipsă.

Pornind de la ipoteza că accesul la justiție este un drept relativ și poate fi supus unor condiționări, este admisă, ca excepție, aplicarea procedurii de judecare a cauzei penale în lipsa inculpatului, respectând condiția existenței normelor clare și previzibile menite să asigure garanțiile unui proces echitabil

Sinteza metodologiei de cercetare: În vederea realizării unei cercetări complexe a situațiilor și procedurii de judecare în lipsă, au fost utilizate diferite metode de cercetare, precum:

metoda logică (analiza deductivă, inductivă, generalizarea – pentru examinarea și interpretarea cadrului legal și a materialului doctrinar). Aplicând această metodă, au fost analizate operele savanților naționali și de peste hotare (România, Federația Rusă, Statele Unite, Republica Kazahstan), iar în total sunt 301 surse.

metoda analizei sintetice (care a contribuit la formularea concluziilor generale pe marginea problemei abordate și propuneri de lege ferenda în vederea îmbunătățirii legislației interne ce reglementează procedura judecării în lipsă)

metoda istorică (folosită pentru analiza modului de reglementare a cazurilor de judecare în absență în diferite perioade, fiind studiată evoluția istorică a instituției judecării în lipsă.)

metoda comparativă (realizarea unor analize a prevederilor legale interne în raport cu cele ale altor state și tratatelor internaționale, precum și doctrina statelor străine. Astfel, au fost studiate sistemele de drept ale Angliei, Statelor Unite, Franței, Germaniei, României, Federației Ruse.

Un accent aparte s-a pus pe utilizarea metodei empirice. În scopul realizării obiectivelor propuse, a fost studiată pe larg jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în materia

art. 6 din Convenția Europeană, în număr de 126 cauze. În același context, au fost analizate cauze penale examinate de către instanțele naționale de la toate nivelurile de jurisdicție. În așa mod, au fost analizate sentințe ale judecătoriilor Ungheni-2, Călărași-1, Cahul-1, Strășeni-1, Bender-11, Chișinău-1, Bălți-1, Căușeni-1, Hîncești-1, Anenii Noi-1. Deciziile Curților de Apel Bălți-2 și Chișinău-2; Curții Supreme de Justiție -16 cauze. Au fost la fel analizate 2 Hotărâri ale Plenului CSJ și 4 decizii ale Curții Constituționale a RM.

Descrierea situației în domeniul de cercetare: Fondul doctrinar al Republicii Moldova în ceea ce privește chestiunea judecării cauzei în lipsa inculpatului este lipsit de cercetări în domeniu, astfel încât tema în cauză nu este abordată în teoria procesual penală. Totodată, pe parcursul cercetării, au fost evidențiate unele lucrări ce conțin informații referitor la procedura judecării în lipsa inculpatului, sau alte chestiuni ce se află în legătură cauzală cu participarea inculpatului la proces, însă nu au fost depistate lucrări științifice pe marginea premiselor de adoptare a unei decizii legale de examinare în lipsă, dreptul inculpatului de a participa la proces, consecințele legale pentru refuzul acestuia de a compărea în fața instanței.

Printre lucrările care abordează tangențial problema cercetată, am putea reține modul de tratare a chestiunii judecării cauzei penale în lipsa inculpatului la etapa inițială de către grupul de autori ai comentariului la CPP, care indică că pentru asigurarea echității procesului penal, judecarea cauzei în primă instanță și instanță de apel are loc în toate cazurile cu participarea inculpatului, fiind elucidate acțiunile ce urmează a fi realizate de către instanța de judecată în cazul neprezentării inculpatului la proces și condițiile pentru anunțarea acestuia în căutare.¹

Într-o altă lucrare, problema judecării cauzei în lipsa inculpatului este abordată prin prisma practicii Curții Europene, fiind stabilit că participarea inculpatului implică dreptul acestuia de a asculta și urmări procedura, precum și faptul că acesta trebuie să înțeleagă natura procesului și semnificația pedepsei ce i-ar putea fi aplicată.²

În lucrarea „Drept procesual penal, Partea specială” se indică că participarea inculpatului la proces este obligatorie, iar situațiile de neprezentare a acestuia sunt clasificate în două cazuri și anume de amânare a ședinței până la dispariția motivelor ce au servit temei de amânare, și cel de al doilea caz de amânare a ședinței cu dispunerea aducerii silite.³

Situația neprezentării inculpatului la proces, cu analiza acțiunilor ce urmează a fi realizate de către instanță în acest caz, cu enumerarea celor trei cazuri admisibile de judecare în lipsa

¹ Dolea, I., Roman, D., Vîzdoagă, T., Sedlețchi, I., Șterbeț, V., Rotaru, V., Botezatu, R., Cerbu, A., Ursu, S., Erjîu, E. *Comentariu Cod de Procedură Penală*. Chișinău: Cartier Juridic, ediția I, 2005. 655p.

² Dolea I. *Comentariu aplicativ al Codului de Procedură Penală*. Chișinău: Cartea Juridică, 2016. 1172p.

³ Dolea, I., Roman, D., Vîzdoagă, T., Sedlețchi, I., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal, Partea specială, Vol. II*. Chișinău: Cartdidact, 2006. 335p.

inculpatului în conformitate cu art. 321 CPP, precum și obligație de participare obligatorie a apărătorului, pot fi regăsite în lucrarea „Manualul judecătorului pentru cauze penale”.⁴

În lucrarea „Ghidul specialistului în Convenția Europeană a drepturilor Omului”, am constatat o analiză mai amplă a prezenței inculpatului în fața tribunalului, fiind date noțiuni generale în acest sens, condiții pentru renunțare de a participa la proces, cauzele de excludere de la participare și posibilitatea unei noi reaudieri pe fond. O tratare ce merită reținută este că autorii indică că citarea legală a inculpatului, în raport cu refuzul acestuia de a se prezenta la proces, nu poate constitui temei de privare a acestuia de a fi apărut de către un avocat, fiind menționat și despre obligația instanței de a se asigura ca un acuzat să fie apărut în modul corespunzător.⁵

Modul de reglementare a participării inculpatului la proces de către legea internă este analizat în lucrarea „Rezumatul tezei de doctor – judecata în primă instanță în procesul penal al Republicii Moldova”, fiind indicat că dacă în procesul penal român judecata nu poate avea loc decât în prezența inculpatului, când acesta se află în stare de deținere, în dreptul procesual moldovean, această obligativitate are un caracter mai amplu.⁶

Urmează a fi relevat că lucrările menționate, în pofida faptului că în linii generale abordează problema judecării cauzei în lipsa inculpatului, nu conțin careva explicații referitor la termenul probelor verosimile privind eschivarea inculpatului de la proces, procedura de anunțare în căutare a acestuia, acțiunile ce necesită a fi întreprinse în cazul stabilirii locului de aflare a inculpatului, analiza cazurilor admisibile prin lege de judecare *in absentia*, precum și careva date despre situațiile admisibile prin lege de examinare a cauzei penale în lipsa inculpatului.

Referitor la fenomenul învinuirii în teorie, acesta este analizat prin prisma termenului de acuzație în materie penală, utilizat de CtEDO, fiind analizată și importanța inculpatului de a participa la proces, prin prisma respectării dreptului la un proces echitabil, în vederea asigurării dreptului de ascultare a acestuia și acordarea posibilității interogării martorilor.⁷

Noțiunea de acuzare, componentele semantice ale termenului dat, scopul acesteia de acuzare a unei persoane concrete, care în consecință trebuie informată despre începutul și

⁴ M. Poalelungi et al., *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău, 2013. ÎS Firma Editorial-Poligrafică „Tipografia Centrală” 1191p.

⁵ Reid, K. *Ghidul specialistului în Convenția Europeană a drepturilor Omului*. Chișinău: Editura Cartier Juridic, 2005. 669 p.

⁶ Pîrlițanu, S. *Judecata în primă instanță în procesul penal al Republicii Moldova / Rezumatul tezei de doctor*. Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, Facultatea drept, an.2009. 14 p.

⁷ Dolea, I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal*. Chișinău: Ed. Cartea Juridică, 2009. 416p.

obiectul activității de acuzare, precum și despre toate modificările ulterioare în indicii de fapt și de drept ai faptei ilicite ce i se impută se regăsește în „Esența, structura și importanța acuzării”.⁸

În urma cercetărilor realizate, constatăm lipsa unor lucrări analiză în materia judecării în lipsa acuzatului în literatura națională. Totuși, unele publicații se referă la chestiuni ce au tangență directă cu problema abordată, precum echitatea procesului, învinuirea persoanei, modul de acordare a asistenței juridice, obligația asigurării dreptului la apărare a inculpatului de către organele de drept, condiții de fond și formă ce urmează a fi asigurate pe parcursul procesului penal de judecare în lipsa inculpatului, precum și problemele generate la etapa punerii în executare a sentinței judecătorești adoptate în lipsa inculpatului.

Astfel, importanța participării inculpatului la proces, se abordează în raport cu declarațiile învinuitului, care, de obicei, se referă la un spectru mult mai larg de circumstanțe, care, deseori, prezintă nu doar cum s-au petrecut evenimentele, ci și date despre motivele faptei sale, confirmă săvârșirea sau nu a infracțiunii și persoanele care ar confirma aceste date factice.⁹

În lucrarea „Interacțiunea avocatului cu inculpatul și formularea poziției apărării la caz” se indică că avocatul este obligat să concretizeze poziția clientului său în cadrul cercetării judecătorești, va recunoaște vina integral, parțial sau nu o va recunoaște, își va menține declarațiile făcute la urmărirea penală, sau le va modifica, sau va refuza a da careva declarații. Apărătorului îi revine sarcina să explice inculpatului consecințele pentru fiecare comportament, însă decizia finală urmează să aparțină acestuia.¹⁰ Realizarea acestor principii în practică este imposibilă în cazul când inculpatul este absent, fiindu-i acordat un avocat din contul statului.

Importanța dreptului la apărare a inculpatului și nerespectarea de către instanța de judecată a drepturilor procesuale ale învinuitului sau ale inculpatului atrage sancțiunea nulității actului procesual întocmit, circumstanțe menționate în lucrarea ”Principiul garantării dreptului la apărare. Asistența juridică în procesul penal”.¹¹

O consecință negativă ce survine în situațiile de judecare *in absentia* este neexecutarea hotărârii judecătorești. Astfel, în lucrarea cercetată se indică că, dacă după scurgerea unui interval de timp, sentința de condamnare nu s-a pus în executare, ea își pierde caracterul preventiv și educativ, executarea devenind irațională, sau pedeapsa nu mai corespunde necesității

⁸ Vîzdoagă T. *Esența, structura și importanța acuzării*. În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Științe juridice. Probleme actuale ale jurisprudenței: realizări și perspective. Serie nouă nr.6. Chișinău, 2002. pag.317-327

⁹ Furnică, L. *Noțiunea și importanța declarațiilor bănuțului, învinuitului și inculpatului*. În Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria științe Socio-umanistice. Vol.I. Chișinău: 2006. 683p.

¹⁰ Vîzdoagă, T. *Interacțiunea avocatului cu inculpatul și formularea poziției apărării la caz*. În Revista Națională de Drept, nr.10-12/ 2009. 107-108p.

¹¹ Magherescu, D. *Principiul garantării dreptului la apărare. Asistența juridică în procesul penal*. Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria ”științe socioumanistice”. Volumul I. Chișinău, 2003. 311 p.

politicii penale privind aplicarea constrângerii, eficiența ei fiind diminuată în raport cu executarea sa imediată.¹²

Urmează a fi relevat că problema judecării cauzei în lipsa inculpatului persistă de o perioadă îndelungată, astfel încât la data de 21 mai 1975, Consiliul Europei a adoptat Rezoluția nr. 75(11) privind criteriile ce urmează a fi respectate în cadrul procedurilor de judecare a cauzei în lipsa inculpatului.¹³ Însă, în urma analizei situației în domeniul de cercetare, am ajuns la concluzia că în literatura de specialitate internă nu sunt lucrări științifice sau careva investigații distincte pe marginea problemei judecării cauzei în lipsa inculpatului, importanța instituției judecării în lipsa inculpatului fiind dedusă în mod indirect din lucrările ce abordează echitatea procesului penal. Totodată, am stabilit că Federația Rusă și România au conchis problematica și consecințele negative pe care le generează cauzele judecate în lipsa inculpatului, în acest sens existând mai multe teze de doctor, precum și o tratare destul de amplă a fenomenului.

Noutatea științifică. Lucrarea în cauză este unica cercetare a fenomenului judecării în lipsa inculpatului realizată în țara noastră, în vederea analizei prevederilor legale existente, modul de aplicare a acestora în practică și problemele pe care le ridică. Lucrarea include analiza și evaluarea viziunilor doctrinare în materie, atât pe plan intern, cât și a altor state, precum și elaborarea unor recomandări de legeferenda și jurisprudență pentru eficientizarea proceselor de judecată în cazul lipsei inculpatului în contextul respectării echității procesului penal.

Problema științifică de importanță majoră soluționată prin tema cercetată constă în analiza științifică a modului de aplicare în practică a prevederilor legale privind judecarea cauzei în lipsa inculpatului, eventualele erori judiciare admise în acest sens și a garanțiilor compensatorii ce vin să suplinească încălcările admise, condițiile ce urmează a fi asigurate pentru adoptarea unei decizii legale de judecare în lipsă, în raport cu prevederile legale, urmărind ca efect contribuția la aplicarea corectă și uniformă a legislației procesual-penale, dar și la perfecționarea reglementărilor normative naționale în acest domeniu. Prin analiza și recomandările realizate ne-am propus excluderea admiterii unor ingerințe în drepturile inculpatului, victimei și altor participanți la procesul penal prin prisma procedurii de judecare când inculpatul este absent la proces.

Importanța teoretică: Tematica lucrării este un subiect destul de important de cercetare în cadrul dreptului procesual penal. Aceasta reprezintă analiza prevederilor legale ce țin de

¹² Tipa, I. *Prescripția executării sentinței de condamnare în lumina legii penale a Republicii Moldova*. În Revista Națională de Drept nr.2/ februarie 2008. 81-84p.

¹³ Rezoluția nr. 75(11) din 21 mai 1975 a Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei privind criteriile ce urmează a fi respectate în cadrul procedurilor de judecare a cauzei în lipsa inculpatului. Disponibil: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804f7581>, (citată la 29 ianuarie 2018)

înaintarea învinuirii, relativitatea dreptului de a participa la proces, echitatea procesului penal în cazul absenței acuzatului, citarea inculpatului la proces și cazurile admisibile prin lege de judecare a cauzei în lipsă, doar după executarea condițiilor legale enunțate. Lucrarea analizează practica internă și internațională în domeniu și oferă posibilitatea de a stabili reguli practice uniforme pentru judecarea cauzei în lipsa inculpatului, precum și a da soluții în situațiile când prevederile legale sunt ambigue. Acest fapt, la rândul său, ar trebui să contribuie la consolidarea garanțiilor drepturilor și intereselor legitime ale inculpatului absent în cadrul procesului penal, precum și în situațiile când acesta, ulterior, este prezent la alte faze ale procesului penal.

Valoarea aplicativă a lucrării. În baza rezultatelor cercetării, sunt relevate omisiunile legale în partea ce ține de procedura judecării cauzei în lipsa inculpatului, erorile judiciare admise în practică în acest sens, fiind elaborate versiuni preliminare pentru soluționarea acestora. Lucrarea poate fi utilizată eficient la activitatea de aplicare în practică a prevederilor legale. Concluziile și recomandările formulate în prezenta cercetare pot fi utilizate de către corpul didactic și studentesc la studierea procedurii de judecare a cauzei în lipsa inculpatului în instituțiile de învățământ superior, suporturi de curs, precum și eventuale alte lucrări științifice ce vor fi elaborate la caz. De asemenea, aceasta are și o importanță practică deoarece va facilita și forma o practică uniformă a practicienilor pe marginea adoptării deciziei de judecare a cauzei în lipsa inculpatului.

Cercetarea efectuată este binevenită pentru instruirea atât a studenților, cât și a practicienilor referitor la judecarea cauzei penale, prevederile normei procesual penale speciale ce urmează a fi respectate în cazul când inculpatul nu este prezent la proces.

Aprobarea rezultatelor: Concluziile și recomandările formulate au fost tratate în conținutul mai multor lucrări științifice ale autorului și pot servi drept bază teoretico-metodologică pentru alte cercetări ulterioare realizate în domeniu. Unele idei au fost publicate în comunicări la conferințe naționale cât și internaționale, precum și în reviste științifice interne și de peste hotare, precum :

1. Dreptul acuzatului de a participa la judecarea cauzei. Revista Dreptul, Uniunea Juriștilor din România, anul CXLVII, serie nouă anul XXIX, nr.5/2018.

2. Dreptul acuzatului de a cunoaște învinuirea în lumina jurisprudenței CtEDO, Revista Institutului Național de Justiție, nr.1(44)2018.

3. Dreptul la un proces echitabil in cazul judecării in lipsa inculpatului. Materialele Conferinței științifică internațională "Актуальные научные исследования в современном мире", Переяслав-Хмельницкий, 26-27 декабря 2017.

4. Problema citării, modalitatea recurgerii la judecarea cauzei în lipsa persoanei. Materialele Conferinței naționale cu participare internațională ”Știința în Nordul Republicii Moldova: realizări, probleme, perspective ” (ediția a doua), Bălți, 29-30 septembrie 2016.

5. Aducerea silită și anunțarea în căutare – asigurarea prezenței inculpatului în instanță” Revista Institutului Național de Justiție, nr.2(49)2019.

6. ” Garanțiile procesuale privind respectarea drepturilor inculpatului absent la proces”, Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice nr.3(178) 2018

7. Citarea inculpatului – analiză comparativă și judecarea cauzei în lipsa acestuia”, Buletinul Științific al Universității de stat ”Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul, Seria științe Sociale, nr. 2(6)/2017

8. ”Echitatea procesului la judecarea cauzei în lipsa persoanei”, Conferința științifică internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”, Universitatea de Stat „B.P. Hașdeu” din Cahul, 7 iunie 2016.

9. ”Dreptul de acces la probe a inculpatului absent”, Conferința "Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători" Ediția V-a.

10. ”Respectarea drepturilor procesuale la judecarea cauzei în lipsa inculpatului”, The 6th edition of the „Smart Cities” Conference.

Implementarea rezultatelor științifice: Pot servi drept teme de modificare a legislației procesual – penale în domeniu, de instruire a studenților, masteranzilor din cadrul instituțiilor de drept, precum și pentru aplicare în practică de către organele de drept și instanțele de judecată.

Sumarul compartimentelor tezei: Având în vedere standardele stabilite, structura tezei este determinată de scopul, obiectul și metodele de cercetare, pornind de la conceptele generale ce urmează a fi respectate și asigurate pe parcursul unui proces în absența inculpatului, până la analiza condițiilor legale ce urmează a fi întrunite pentru legalitatea adoptării deciziei de judecare în lipsa inculpatului și demararea unui proces penal în absență. Lucrarea are următoarea structură: text de bază 180 pagini, adnotare în limbile română, engleză și rusă, lista abrevierilor, introducere, patru capitole divizate în paragrafe, concluzii generale și recomandări, bibliografia, declarația privind asumarea răspunderii și CV-ul autorului.

Primul capitol, cu titlul **Analiza situației în domeniu**, include investigarea materialelor științifice relevante publicate la tema tezei, atât în țară cât și peste hotare. Au fost cercetate lucrările autorilor: *Dumitru Roman, Tatiana Vizdoagă, Iurie Sedlețchi, Igor Dolea, Valeria Șterbeț, Vasile Rotaru, Raisa Botezatu, Adrian Cerbu, Sergiu Ursu, Ecaterina Erjîu, Luke Clements, Nula Mole, Alan Simmons, Karen Reid, Liuba Brînză, Bîrsan, C., Grigore Gr. Theodoru Volonciu, Andreea Simona Uzlău, Raluca Moroșanu, Victor Văduva, Daniel Atasiei,*

Cristinel Ghigheci, Corina Voicu, Georgiana Tudor, Teodor-Viorel Gheorghe, Cătălin Mihai Chirița etc., precum și revistele de drept din RM și de peste hotare. În urma analizei materialelor științifice, au fost relevate lucrările existente pe marginea temei abordate la nivel intern cât și în afara țării, precum și modul de tratare a problemei vizate în opinia diferitor autori.

În al doilea capitol, **Condiții de fond la judecarea cauzei în lipsa inculpatului**, au fost examinate limitele noțiunii de "proces echitabil" prin prisma jurisprudenței CEDO. Ca principii ale echității procesului ce urmează a fi garantate inculpatului pe parcursul judecării în lipsă, au fost analizate egalitatea armelor, accesul liber la justiție, administrarea și aprecierea probelor. Au fost analizate situațiile potrivit cărora Curtea Europeană a calificat o stare de fapt drept ingerință prin judecarea cauzei în lipsa inculpatului, neasigurarea drepturilor inculpatului prin prisma dreptului la un proces echitabil, fiind stabilită acea marjă care depășește minimul admisibil pentru constatarea unei ingerințe. condițiile potrivit căror persoana poate fi considerată ca fiind pusă sub acuzare. Condițiile pentru înaintarea unei acușări în sens penal, modul de realizare a acestei acțiuni procesual penale în legislația altor state, și cauzele CtEDO privind înaintarea unei acușări fără respectarea condițiilor legale și minimului necesar a constituit o ingerință, precum și condițiile de participare a avocatului la judecarea cauzei în lipsa inculpatului, situația de redeschidere a procesului penal în cazul când persoana a fost judecată în lipsă, cu prezentarea spețelor practice la temă.

Al treilea capitol, **Condiții de formă la judecarea cauzei în lipsa inculpatului**, a fost analizată legislația comparativă în raport cu legislația internă, precum și celei din alte state privind citarea inculpatului la ședința de judecată, condițiile de formă ale citației, modalitatea de aducere la cunoștință a actului procedural destinatarului, și condițiile înmânării citației destinatarului, inclusiv prin tratarea acestor situații potrivit practicii judiciare. De asemenea, au fost relevate condițiile stabilite de legislația internă pentru adoptarea deciziei instanței judecătorești de judecare a cauzei în lipsa inculpatului, cazurile privind posibilitatea judecării *in absentia*, precum și acțiunile care trebuie executate de instanța de judecată pentru adoptarea unei decizii privind judecarea cauzei în lipsa persoanei. Prezentul capitol conține expunerea pe marginea modului de aplicare potrivit unei practici judiciare prestabilite a instituțiilor aducerii silite și anunțării în căutare. Au fost examinate prevederile legale ce admit judecarea cauzei în lipsa inculpatului, fiind realizată o clasificare a acestora.

1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL TEZEI

1.1. Analiza publicațiilor științifice din Republica Moldova cu privire la problema judecării cauzei în lipsa inculpatului

Judecarea cauzei implică regula generală potrivit căreia participarea inculpatului la proces este obligatorie. Astfel, la 14 martie 2003, prin Legea nr. 122-XV a fost adoptat Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova (CPP al RM), la art. 321 fiind reglementată participarea inculpatului la judecarea cauzei, efectele neprezentării lui, precum și cazurile când se admite judecarea cauzei în lipsa inculpatului.¹⁴

Pe lângă prevederile legale ce reglementează modul de judecare a cauzei în lipsa inculpatului, am putea constata că chestiunea dată este insuficient abordată în teoria procesual penală. Totuși am putea menționa unele lucrări ce conțin informație referitor la procedura judecării în lipsa inculpatului sau alte chestiuni ce se află în legătură cauzală cu participarea inculpatului la proces.

Astfel, în literatura de specialitate am putea menționa modul de tratare a chestiunii judecării cauzei penale în lipsa inculpatului la etapa inițială de către grupul de autori al comentariului la CPP (articolul 321 comentat de Raisa Botezatu) care indică că judecarea cauzei în primă instanță și instanță de apel are loc în toate cazurile cu participarea inculpatului, or astfel se realizează dreptul acestuia la un proces echitabil. Autorii stabilesc că în cazul dacă inculpatul nu s-a prezentat în instanță și nu se cunosc motivele neprezentării acestuia, instanța în toate cazurile va dispune amânarea procesului pentru a stabili motivele. Dacă inculpatul nemotivat nu se prezintă, instanța poate dispune aducerea silită a acestuia sau schimbarea măsurii preventive în una ce va asigura prezența la sediul instanței. Aceștia explică că instanța va decide judecarea cauzei numai în cazul în care procurorul va prezenta probe verosimile că inculpatul a renunțat în mod expres la exercitarea dreptului său de a apărea în fața instanței și de a se apăra personal, precum și se sustrage de la judecată. Lucrarea în cauză conține clasificarea cazurilor de judecare în lipsă deduse din conținutul art. 321 CPP, fiind redat în mod repetat conținutul articolului menționat, fără efectuarea unei analize a acestuia. Însă, în cazul art. 334 Cod de procedură penală, este efectuată o analiză mai amplă, fiind interpretată în mod restrictiv norma legală menționată, cu elucidarea tuturor acțiunilor ce urmează a fi întreprinse de către instanță, pentru îndepărtarea inculpatului din sală în cazul când acesta încalcă ordinea în cadrul ședinței.¹⁵

¹⁴ Monitorul Oficial al RM, 2003, nr. 104-110, în vigoare din 12 iunie 2003

¹⁵ Dolea, I., Roman, D., Vîzdoagă, T., Sedlețchi, I., Șterbeț, V., Rotaru, V., Botezatu, R., Cerbu, A., Ursu, S., Erjiu, E. *Comentariu Cod de Procedură Penală*, op.cit., 486, 496p.

O abordare mai recentă (2016) se întâlnește în noul comentariu al Codului de Procedură Penală al RM, realizat de către Ig. Dolea, unde judecarea cauzei în lipsa inculpatului este analizată prin prisma practicii Curții Europene, în special a speței Guvec c. Turciei, fiind efectuată o analiză amplă a chestiunii privind participarea inculpatului care implică dreptul acestuia de a asculta și urmări procedura, precum și faptul că acesta trebuie să înțeleagă natura procesului și semnificația pedepsei ce i-ar putea fi aplicată. Este plauzibil modul de analiză a art. 334 CPP, fiind efectuată o diferențiere de aplicare a sancțiunilor pe parcursul participanților la proces în funcție de calitatea de subiect pe care o dețin aceștia. Se atestă că autorul acordă o interpretare corespunzătoare prevederilor legale, fiind menționat faptul că este greșită practica judiciară de aplicare a amenzilor inculpaților, cu explicarea modului de sancționare a inculpatului pentru încălcarea ordinii, actul judiciar ce urmează a fi adoptat de către instanță și modul de atac.¹⁶

De asemenea, o analiză a fenomenului judecării cauzei în lipsa inculpatului este realizată de autorii manualului Drept procesual penal, Partea specială - Igor Dolea, Dumitru Roman, Tatiana Vîzdoagă, Iurie Sedlețchi, Vasile Rotaru, Adrian Cerbu, Sergiu Ursu. În lucrare se indică că participarea inculpatului la proces este obligatorie, iar situațiile de neprezentare a acestuia le clasifică în două cazuri și anume de amânare a ședinței până la dispariția motivelor ce au servit temei de amânare, și, cel de al doilea caz de amânare a ședinței, cu dispunerea aducerii silite. Concomitent, autorii tratează faptul că față de inculpatul care nu s-a prezentat în judecată fără vreun motiv întemeiat, instanța poate din oficiu sau la solicitarea acuzatorului să aplice măsuri coercitive: să fie adus forțat, sau să-i fie aleasă o măsură preventivă dacă aceasta nu i-a fost stabilită anterior, sau să o înlocuiască cu alta mai aspră. Autorii consideră că instanța urmează prudent să aprecieze necesitatea aplicării și înlocuirii măsurii preventive față de minor, deoarece arestarea acestuia poate fi aplicată doar atunci când prin alte măsuri nu poate fi asigurată examinarea cauzei și prevenirea comiterii unei noi infracțiuni. Însă careva date privind înlăturarea inculpatului de la proces pe motiv de încălcare a disciplinei lipsesc.¹⁷

Urmează a fi relevat faptul că în lucrările menționate nu se analizează o serie de acțiuni ce urmează a fi realizate în cazul examinării cauzei în lipsă. Îndeosebi, interesează problema probelor verosimile prezentate de către acuzator, ce ar demonstra eschivarea inculpatului de la proces, pornind de la faptul că prevederile legale sunt vagi în acest sens.

¹⁶ Dolea Ig. *Comentariu aplicativ al Codului de Procedură Penal. op.cit.*, 741, 760-762p.

¹⁷ Dolea, I., Roman, D., Vîzdoagă, T., Sedlețchi, I., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal, Partea Specială Vol.II, op.cit.*, 120p.

Referitor la fenomenul învinuirii penale, Ig.Dolea, în lucrarea sa *Drepturile persoanei în probatoriul penal*, efectuează o analiză a acuzației în materie penală, cu referință la jurisprudența Curții Europene, fiind indicat că este o notificare oficială emisă de o autoritate competentă prin care se impută unei persoane, chiar și în absență, săvârșirea unei infracțiuni, ceea ce atrage repercusiuni asupra respectivei persoane. De asemenea, autorul analizează importanța dreptului de a participa la dezbateri în cadrul audierilor inculpatului prin prisma Convenției Europene, precum și practicii naționale, astfel, din această lucrare fiind dedusă necesitatea participării inculpatului la proces, pentru respectarea dreptului la un proces echitabil, prin ascultarea acestuia și acordarea posibilității interogării martorilor. Concomitent, prin prisma elementelor principiului egalității armelor în perspectiva consolidării drepturilor acuzatului, autorul abordează problema participării acestuia în cadrul probatoriului penal, indicând că trebuie examinată prin prisma a două aspecte: prin participarea propriu-zisă de către acesta la efectuarea acțiunilor procesuale de către partea acuzării, în primul rând, iar în cel de al doilea - participarea la efectuarea acțiunilor procedural independente realizate de partea apărării.¹⁸

Tatiana Vîzdoagă, în lucrarea *"Esența, structura și importanța acuzării"*, analizează noțiunea de acuzare, componentele semantice ale termenului dat și indică scopul acesteia de acuzare a unei persoane concrete, care, în consecință, trebuie informată despre începutul și obiectul activității de acuzare, precum și despre toate modificările ulterioare în indicii de fapt și de drept ai faptei ilicite ce i se impută. Este efectuată o analiză a acuzării în raport cu apariția dreptului la apărare al inculpatului și enumeră acțiunile procesuale ce implică acest drept.¹⁹

Efectuând o analiză comparativă a manualului *Drepturile Europene ale Omului: înaintarea unei cauze pe baza Convenției* realizată de Luke Clements, Nula Mole, Alan Simmons,²⁰ în raport cu lucrarea *Ghidul specialistului în Convenția Europeană a drepturilor Omului*²¹ realizată de Karen Reid, am constatat că, în fapt, prima lucrare analizează foarte vag problema în domeniu, fiind analizată situația de judecată în lipsa persoanei atât în cauze civile, cât și cele penale, cu stabilirea că instanței îi revine obligația constatării unei renunțări echivoce de participare la proces, cu asigurarea garanțiilor pe măsura importanței. De asemenea, se indică că, potrivit practicii Curții Europene, se admite judecarea unui proces în lipsa inculpatului, atunci când autoritățile unui stat s-au străduit, dar nu au reușit să-i notifice data audierii. Punerea

¹⁸Dolea, I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal*. op.cit., 156, 191p.

¹⁹ Vîzdoagă T. *Esența, structura și importanța acuzării*. În: *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Științe juridice. Probleme actuale ale jurisprudenței: realizări și perspective*. Serie nouă nr.6. Chișinău, 2002. p..317-327

²⁰ Clements, L., Mole, N., Simmons, A. *Drepturile Europene ale Omului: înaintarea unei cauze pe baza Convenției*. op.cit., p.265, 256.

²¹ Reid, K. op.cit., .83, 145, 178p.

persoanei sub acuzație este tratată în raport cu termenul rezonabil de judecare a cauzei, deoarece acest termen urmează să curgă din moment ce persoana este pusă sub învinuire. În schimb, cea de a doua monografie efectuează o analiză mai minuțioasă a prezenței inculpatului în fața tribunalului, fiind date noțiuni generale în acest sens, condiții pentru renunțare de a participa la proces, cauzele de excludere de la participare și posibilitatea unei noi reaudieri pe fond. Foarte detaliat este analizată procedura informării asupra acuzației aduse, faptul că aceasta nu trebuie să cuprindă doar cauza, ci și încadrarea juridică, pentru ca acuzatul să-și poată pregăti apărarea, acest fapt fiind necesar pentru respectarea echității procedurilor. Concomitent, sunt analizate condițiile pentru înaintarea acuzației și anume în limba pe care o înțelege inculpatul, în termenul cel mai scurt și ingerința în drepturile acestuia în raport cu art. 6 al Convenției, în cazul nerespectării condițiilor de formă menționate. De asemenea, este analizată relația avocat - acuzat în cazul când ultimul este absent la proces, fiind elucidat că dacă un tribunal îl împiedică pe avocat să fie prezent pe temeiul că acuzatul a refuzat să apară, sau s-a predat și se află în stare de arest, Curtea a considerat că nu este situația cea mai optimă potrivit cauzei Lala contra Olandei, par.33, deoarece în cazul dat dreptul la apărare prevalează. În pofida faptului că este important ca un acuzat să fie prezent, este și mai important ca acesta să fie apărat în modul convenit, iar instanței îi revine obligația să se asigure că un acuzat este apărat în modul corespunzător. O tratare ce merită reținută este că autorii indică că citarea legală a inculpatului, în raport cu refuzul acestuia de a se prezenta la proces, nu poate constitui temei de privare a acestuia de a fi apărat de către un avocat.

La caz, raportul final al programului OSCE de monitorizare a proceselor de judecată în Republica Moldova, realizat pentru anii 2006-2008, a constatat că dreptul de a fi prezent la proces cere ca inculpatul să participe la toate ședințele de judecată. În mod corespunzător, absența inculpatului trebuie să fie un temei de amânare a ședinței, cu excepția (i) cazului în care autoritățile au acționat cu diligența necesară, dar nu au putut să notifice inculpatul despre ședință, sau (ii) cazurilor de îmbolnăvire, când interesele justiției reclamă examinarea cauzei. Ședințele desfășurate în lipsa inculpatului nu sunt complet incompatibile cu Convenția Europeană, dar nu sunt salutare și reclamă respectarea strictă a unor anumite condiții, pe care Curtea Europeană le verifică în fiecare caz examinat. De asemenea, sunt făcute referiri la faptul că inculpatul poate fi scos din sala de judecată, dacă tulbură ordinea în ședință. Aceste cazuri sunt de natură excepțională. Monitorii nu au înregistrat încălcări semnificative care afectează dreptul inculpatului de a fi prezent la propriul proces. Judecătorii respectă dreptul inculpatului de a fi prezent la proces și au amânat ședințele ori de câte ori acesta era absent. Monitorii au înregistrat și cazuri în care inculpații arestați nu puteau fi prezenți la proces, pentru că, așa cum explicau

audienței judecătorești, poliția nu avea suficient combustibil pentru a-l aduce pe inculpat cu mașina din penitenciar în acea zi. Asemenea cazuri ar putea fi considerate încălcări ale dreptului inculpatului de a fi prezent la propriul proces. Mai mult ca atât, dacă asemenea cazuri duc la amânări repetate, ele ar putea constitui și o încălcare a garanției termenului rezonabil, stări de fapt constatate pe perioada monitorizării proceselor de judecată.²²

În doctrina națională am mai putea menționa și alte lucrări în care tangențial au fost abordate anumite probleme ce au referință la judecarea cauzei. Cu toate acestea constatăm lipsa cercetărilor în materia judecării în lipsa acuzatului. Unele publicații din literatura națională se referă la echitatea procesului, învinuirea persoanei, modul de acordare a asistenței juridice, obligația asigurării dreptului la apărare a inculpatului de către organele de drept, care pun în evidență importanța respectării unor minime necesare în cazul dacă cauza va fi examinată în lipsa inculpatului și necesitatea respectării unor prevederi legale obligatorii în acest sens.

În acest sens, Liubovi Brînză, în articolul său, efectuează o analiză a rolului avocatului în reabilitarea persoanei în procesul penal, indicând că apărând bănuitul, învinuitul, inculpatul, avocatul, contribuie la înfăptuirea corectă a justiției, la soluționarea dreaptă a cauzei, precum și la apărarea intereselor societății în ansamblu. Avocatul contestă învinuirea în întregime sau parțial, combate părțile slabe ale învinuirii, critică probele pe care se fundamentează aceasta, aduce argumente și dovezi în apărarea învinuitului, demonstrează nevinovăția acestuia sau vinovăția mai mică decât cea asupra căreia insistă învinuirea. Autoarea invocă unele elemente ale poziției de drept a avocatului în procesul penal, și anume: legalitatea interesului litigios; prezența probelor necesare privitoare la cauza penală; perspectiva juridică a cauzei. Consideră că avocatul trebuie să țină seama întotdeauna de onoare și demnitatea calității pe care o are, să depună eforturi în vederea consolidării autorității și a prestigiului avocatului în ansamblu. Dacă avocatul abordează lucrurile anume de pe aceste poziții principale el va reuși să-și îndeplinească sarcina, iar cauza se va încununa cu succes.²³

În lucrarea Apărarea penală efectivă în Europa de Est: Bulgaria, Lituania, Republica Moldova (autor Zaza Namoradze) se abordează dreptul la apărare sub două aspecte separate, dar conexe între ele – dreptul persoanei bănuite sau învinuite de a se apăra ea însăși și dreptul la consultație juridică, asistență și reprezentare.²⁴

²² Raportul final al programului OSCE de monitorizare a proceselor de judecată în Republica Moldova, realizat pentru anii 2006-2008. Disponibil: <https://www.osce.org/ro/moldova/70946?download=true> [citată la 08 decembrie 2017]

²³ Brînză, L. *Rolul avocatului în reabilitarea persoanei în procesul penal*. Revista Națională de Drept, nr. 4/2002. p. 49-51.

²⁴ Namoradze, Z. *op.cit.*, 151p.

Directiva propusă Consiliului Europei și Parlamentului European cu privire la Accesul la un Avocat²⁵ are o altă tratare și se referă doar la ultimul drept. Aceasta indică cele două drepturi nu sunt alternative egale. Ambele forme de apărare au propria lor funcție procesuală : bănuitul contribuie cu personalitatea și cunoștințele sale despre fapte și circumstanțe, iar avocatul – cu cunoștințele juridice, competențele și experiența profesională.

În publicația sa referitor la principiul contradictorialității în procesul penal al Republicii Moldova, D. Ojindovschii indică că legea procesual penală, bazându-se pe principiul obiectivității indică că organul de urmărire penală are obligația de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei, de a evidenția atât circumstanțele care dovedesc vinovăția bănuitului, învinuitului, inculpatului, cât și cele care îl dezvinovățesc, precum și circumstanțele care îi atenuează sau agravează răspunderea. Autorul consideră că aceste confirmații contravin logicii deoarece una și aceeași persoană nu poate exercita atât funcția învinuirii, cât și cea a apărării, acest fapt contravenind și principiului contradictorialității. Această prevedere legală provoacă apărătorul la un comportament pasiv pe parcursul procesului penal, astfel încât nu-i trezește interes de a colecta probe ce ar demonstra nevinovăția clientului său din moment ce această obligație este pusă în sarcina acuzatorului de stat potrivit legii, fapt constatat și în practica judiciară, deoarece, în cele mai dese cauze, activitatea acestuia se reduce la colectarea unor certificate și caracteristici a clientului său. Astfel, în cele mai dese cazuri, principiul contradictorialității este neglijat, iar acest fapt încalcă dreptul constituțional al inculpatului la apărare, care implică acordarea unei apărări reale și efective, dar nu superficiale. Totuși, autorul nu efectuează o analiză referitor la modul de respectare a principiului contradictorialității în cazul absenței inculpatului la proces, și acțiunile avocatului în cazul dat.²⁶

Importanța temei abordate o putem releva în raport cu lucrarea lui Vasile Mihoci privind ”Ascultarea învinuitului și inculpatului cu privire la fapte și învinuirea ce i se aduce - garanție a dreptului la apărare în procesul penal Român”, potrivit căreia declarațiile învinuitului sau a inculpatului constituie un mijloc de probă și un mijloc de apărare. Ca mijloc de probă, acestea reprezintă o semnificație aparte, deoarece, prin intermediul lor, se poate obține probe care să servească la stabilirea adevărului și la justa soluționare a cauzei. Totodată, declarația învinuitului sau a inculpatului constituie un mijloc de apărare prin intermediul căreia este pusă în evidență garanția dreptului la apărare.

²⁵ Propunerea pentru o Directivă a Parlamentului European și a Consiliului cu privire la Dreptul de Acces la un Avocat în cadrul Procedurilor Penale și dreptul de a comunica în timpul arestului, Bruxelles, 08 iunie 2011, COM (2011) 326 final.

²⁶ Ojindovschii, D. *Contradictorialitatea părților în procesul penal*. Revista Națională de Drept nr. 4/ 2001. p.73-76.

Cu prilejul audierii sale în timpul cercetărilor, învinuitul sau inculpatul are dreptul să ceară reaudierea martorilor acuzării, ascultarea martorilor apărării, confruntarea cu aceștia. Acest drept la apărare derivă din principiul contradictorialității. De asemenea, inculpatul poate numi experți în cazul unor expertize de specialitate. Prin aceasta, s-au instituit noi garanții privind realizarea dreptului la apărare a acestuia, urmărindu-se eliminarea abuzurilor din partea organelor judiciare și reducerea unor cheltuieli judiciare inutile în activitatea de înfăptuire a justiției. Învinuitul sau inculpatul are obligația să se prezinte la locul, ziua și ora indicată în citația trimisă de organul care l-a chemat sau în mandatul de aducere, precum și să anunțe orice schimbare de adresă pentru a fi citat.

Importanța acestei activități derivă din aceea că, în cadrul ei, învinuitul sau inculpatul poate face mărturisiri complete sau parțiale cu privire la infracțiunea pe care a săvârșit-o și la circumstanțele legate de comiterea ilicitului penal. Învinuitul sau inculpatul trebuie ascultat întotdeauna, cu excepția cazurilor prevăzute la art. 237 alin. (4) CPP vechi român, care stipulează că organul de cercetare penală va continua urmărirea și fără a-l asculta pe inculpat când acesta este dispărut, se sustrage de la cercetare sau nu locuiește în țară. În opinia noastră, autorul ar fi putut prezenta unele cazuri practice referitor la modul de realizare a urmăririi penale în lipsa audierii învinuitului, reieșind din denumirea temei abordate, și cum este posibilă o atare situație fără a aduce atingere dreptului la un proces echitabil a inculpatului în cazul dat. Astfel, o analiză mai minuțioasă a situației date ar fi binevenită.²⁷

Tot același autor, într-o altă lucrare a sa "Obligațiile organelor judiciare în procesul penal românesc privind acordarea asistenței juridice învinuitului sau inculpatului", a indicat că, indiferent dacă învinuitul sau inculpatul este în unul din cazurile prevăzute de lege privind acordarea asistenței juridice obligatorii din contul statului, organele juridice au obligația să-i aducă la cunoștință dreptul de a fi asistat de un avocat înainte de a i se lua prima declarație. Obligația încunoștințării învinuitului sau inculpatului despre acest drept incumbă organelor judiciare, indiferent că învinuitul sau inculpatul este cercetat sau trimis în judecată în stare de libertate, că nu se află într-un caz prevăzut de lege privind asistența juridică obligatorie sau că nu invocă, la primul termen de judecată, că i s-a adus o vătămare din lipsă de apărare. Neîndeplinirea acestei obligații de către organele judiciare afectează grav dreptul la apărare, ceea ce atrage nulitatea absolută a urmăririi penale, ce poate fi invocată pe tot parcursul procesului penal chiar din oficiu.

²⁷ Mihoci, V. *Ascultarea învinuitului și inculpatului cu privire la fapte și învinuirea ce i se aduce - garanție a dreptului la apărare în procesul penal Român*. Revista Națională de Drept, nr.7/iulie 2005. p.21-24.

În practică, organele de urmărire penală, deși respectă obligația de a-l încunoștința pe învinuit sau inculpat privind dreptul de a fi asistat de un avocat înainte de a i se lua prima declarație, nu întotdeauna se întocmește proces-verbal despre aceasta.

Autorul indică că apărătorul este garantul realizării drepturilor inculpatului în procesul penal. Deoarece una din etapele cele mai importante a procesului penal este stadiul dezbaterilor judiciare, în cadrul căreia se efectuează justiția, participarea apărătorului este foarte importantă pentru inculpat. Apărând inculpatul, acesta va lua măsurile cuvenite pentru ușurarea sorții inculpatului. În timpul dezbaterilor judiciare, apărătorul participă la interogarea inculpatului, martorilor, experților, la cercetarea dovezilor, exprimându-și opinia privind învinuirea înaintată de care procuror. În opinia noastră, autorul nu examinează importanța participării avocatului în cazul judecării în lipsa inculpatului, totuși, importanța participării acestuia la proces, în mod indirect, o putem deduce anume din această lucrare.²⁸

De asemenea, importanța participării inculpatului la proces o deducem din lucrarea lui Lucian Furnică "Noțiunea și importanța declarațiilor bănuitului, învinuitului și inculpatului", care indică că prin intermediul declarațiilor, bănuitul, învinuitul și inculpatul se apără împotriva învinuirilor ce i se aduc. Declarațiile învinuitului de obicei se referă la un spectru mult mai larg de circumstanțe, care deseori prezintă nu doar faptul cum s-au petrecut evenimentele, ci și date care relatează motivele faptei sale, confirmă săvârșirea sau nu de către el a infracțiunii și persoanele care ar confirma aceste date factice. Autorul indică că aceste trăsături sunt caracteristice declarațiilor bănuitului, învinuitului și inculpatului, din moment ce sunt reglementate de norme procedurale comune, diferența fiind că persoana se află la diferite etape a procesului penal.²⁹

O altă lucrare ce merită a fi reținută pentru a releva importanța participării inculpatului în cadrul procesului penal, ar fi "Interacțiunea avocatului cu inculpatul și formularea poziției apărării la caz" elaborat de Vizdoagă Tatiana, potrivit căreia autorul diferențiază două noțiuni și anume: poziția avocatului, care este părerea acestuia pe marginea vinovăției și responsabilității inculpatului, pe care el urmează să o susțină prin toate metodele și procedeele legale. Poziția avocatului implică tactica ce va fi preluată în cadrul cercetării judecătorești într-o cauză concretă. Cea de a doua noțiune implică poziția apărării, care se înțelege drept tactica comună a avocatului și inculpatului proiectată pe marginea învinuirii aduse, calificării faptei penale, către circumstanțele atenuante sau neprobrea învinuirii, precum și a circumstanțelor ce presupun

²⁸ *Idem. Obligațiile organelor judiciare în procesul penal românesc privind acordarea asistenței juridice învinuitului sau inculpatului. Revista Națională de Drept, nr. 1/ ianuarie 2005. p. 29-35.*

²⁹ Furnică, L. *Noțiunea și importanța declarațiilor bănuitului, învinuitului și inculpatului. Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria științe Socio-umanistice. Vol.I. Chișinău: 2006. p.618-621*

liberarea de răspundere penală. La proiectarea poziției comune a apărării, avocatul urmează să colecteze informații pe marginea personalității clientului său, modelul comportamentului acestuia și analiza biografiei sale. Avocatul este obligat să concretizeze poziția clientului său în cadrul cercetării judecătorești, va recunoaște acesta vina integral, parțial sau nu o va recunoaște în general, își va menține declarațiile făcute la urmărirea penală, sau le va modifica, sau în general va refuza a da careva declarații. Apărătorului îi revine sarcina să explice inculpatului care sunt consecințele pentru fiecare comportament pe care acesta îl va prelua, însă decizia finală urmează să aparțină acestuia, iar pentru aceasta ambele părți în comun urmează să analizeze în comun toate probele și acțiunile ce au fost realizate în cadrul cauzei penale.³⁰ Situație aplicabilă în mod ideal, în cazul participării inculpatului, dar apar dificultăți referitor la realizarea acestor principii în practică în cazul când inculpatul este absent de la proces, fiindu-i acordat un avocat din contul statului.

Ioniță Diana, propune în lucrarea sa acordarea apărătorului posibilitatea de a refuza în unele cazuri apărarea luată sub forma unui drept, prin completarea legislației cu o normă care ar formula posibilitatea, temeiurile și ordinea de refuz a avocatului de apărarea luată asupra sa sub forma unui drept garantat, propunere ce a fost analizată de către autor în conținutul prezentei lucrări.³¹

Igor Dolea, în lucrarea sa "Probele în procesul penal, îndrumar pentru avocați", analizează principiul egalității armelor precum și cel al accesului la materialele dosarului. Este indicat că, pentru realizarea principiului egalității armelor, instanța de judecată are misiunea de a menține echilibrul necesar desfășurării unui proces echitabil, îndeosebi în ceea ce privește comunicarea între părți asupra tuturor materialelor dosarului, precum și dispunerea de mijloace pentru a-și susține poziția. O deosebită atenție merită a fi acordată analizei de către autor a dreptului la asistență, potrivit căruia se menționează că art. 94 alin. 1 p. 2) CPP prevede inadmisibilitatea probei obținute prin încălcarea dreptului la apărare. Jurisprudența Curții Europene referitoare la dreptul la apărare, în contextul caracterului echitabil al procesului, este axată pe câteva poziții. În primul rând, acest drept rezultă din principiul egalității armelor și cel al contradictorialității procedurii, ambele impunând ca apărarea să nu fie pusă într-o situație dezavantajoasă în raport cu acuzarea și ca oricine ar face obiectul unei învinuiri să aibă posibilitatea de a verifica probele care stau la baza condamnării sale. În al doilea rând, chiar dacă sunt permise anumite derogări de la acest drept, derogările trebuie justificate și compensate suficient prin garanții procesuale. În al

³⁰ Vîzdoagă, T. *Interacțiunea avocatului cu inculpatul și formularea poziției apărării la caz*. Revista Națională de Drept, nr.10-12/2009. p.107-108.

³¹ Ioniță, D. *Avocatul-Apărător în faza examinării în fond a cauzelor penale*/Autoreferat al tezei de doctor. Chișinău 2003. 23 p.

treilea rând, pentru a stabili dacă procesul, în ansamblu, a fost echitabil, se impune luarea în considerație a măsurii în care apărarea a fost dezavantajată. În cele din urmă, în cazul în care condamnarea se bazează în mare măsură pe declarațiile unor martori cărora apărarea nu a avut posibilitatea să le adreseze întrebări nici anterior, nici în cursul procesului, dezavantajul este de natură să nu poată fi contrabalansat efectiv prin nici o garanție procedurală și constituie în sine o încălcare a articolului 6 al Convenției Europene. Astfel, atât neparticiparea apărătorului la efectuarea unor acțiuni procesuale, cât și limitarea într-o formă sau alta a avocatului în cadrul acțiunilor procesuale poate ridica problema inadmisibilității probelor.³²

După cum am elucidat și în conținutul tezei, o marte parte din cauzele judecate în lipsa inculpatului cu adoptarea sentințelor la caz nu sunt puse în executare până în prezent pe motivul imposibilității stabilirii locului de aflare a acestora sau identificării, situație ce generează unele consecințe negative elucidate de Ion Tipa în monografia sa precum că în literatura de specialitate se expune opinia potrivit căreia, dacă după scurgerea unui anumit interval de timp sentința de condamnare nu s-a pus în executare, ea își pierde caracterul său preventiv și educativ, astfel executarea în cauză devenind irațională, sau pedeapsa penală nu mai corespunde necesităților de politică penală privind aplicarea constrângerii, eficiența ei fiind mult diminuată în raport cu executarea sa imediată.³³ Aceasta fiind una din consecințele negative survenite în cazul judecării cauzei în lipsa inculpatului, care inclusiv creează opinia în cadrul societății că scopul final al pedepsei penale nu a fost atins, iar justiția nu a fost realizată.

Am putea menționa lucrarea lui Tudor Osoianu și Ivan Vesco, privind participarea avocatului la realizarea unor acte de urmărire penală, potrivit căreia neîndeplinirea prevederilor legale privind participarea obligatorie a apărătorului se consideră încălcare esențială a legii procesual penale. În procesul penal nu pot fi admise ca probe, și prin urmare se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței, datele care au fost obținute prin încălcarea dreptului la apărare al bănuțului, învinutului, inculpatului. Până la începutul audierii, avocatul trebuie să se convingă că clientului său îi este clară esența învinuirii, iar în caz de necesitate să participe la lămurirea ei. Participarea activă a apărătorului la audieri este posibilă numai datorită cunoașterii și înțelegerii tuturor circumstanțelor și împrejurărilor ce urmează a fi clarificate. Urmează a fi relevat că autorii nu analizează modul de acționare a apărătorului în raport cu învinutul, în eventualitatea cazului când clientul său se va eschiva de la judecarea cauzei. Concomitent, este binevenită tratarea privind acțiunile avocatului pe parcursul

³² Dolea, I. *Probele în procesul penal, îndrumar pentru avocați*. op.cit., 7,20 p.

³³ Tipa, I. *Prescripția executării sentinței de condamnare în lumina legii penale a Republicii Moldova*. Revista Națională de drept nr.2/ februarie 2008. p.81-84.

urmăririi penale în interesul clientului său, astfel încât ulterior părțile să nu poată cere neadmiterea probelor pe motiv de încălcare a dreptului la apărare.³⁴

O lucrare ce necesită a fi remarcată poartă denumirea „Rolul instanței de judecată în asigurarea contradictorialității în carul cercetării judecătorești”, elaborată de către Lucia Rusu, potrivit căreia denotă importanța cercetării judecătorești ca activitate procesuală specifică judecății în prima instanță, în care se verifică și se administrează toate probele din cauza penală. Cercetarea judecătorească are ca finalitate proprie aflarea adevărului și stabilirea realității privind conflictul de drept penal cu soluționarea căruia a fost investită instanța. Aceasta este cea mai importantă componentă a judecării în prima instanță, a cărei scop ține de cercetarea și aprecierea probelor care pot determina ulterioara hotărâre judecătorească. De faptul care va fi poziția ocupată de către instanța de judecată în procesul cercetării probelor, în ce măsură este asigurată independența procesuală și cea de conducător a acesteia în cadrul ședinței, depinde în mare parte nu numai realizarea efectivă a principiului contradictorialității, ci și eficiența procesului judiciar în general. De asemenea, autoarea clasifică acțiunile instanței în cadrul cercetării judecătorești în raport cu respectarea principiului contradictorialității, fără a analiza modul de realizare a acestor acțiuni în cazul când inculpatul este absent de la proces.³⁵

Vitalie Rusu și Dumitru Gherasim, în lucrarea „Audierea-mijloc procesual de bază al examinării probelor în ședința de judecată,, efectuează o analiză privind distincția acțiunii de audiere a inculpatului la etapa judecării cauzei și a celei la etapa urmăririi penale, relevând următoarele trăsături ca: audierea în cadrul ședinței de judecată este mult mai îndepărtată de faptul infracțiunii decât audierea desfășurată la urmărirea penală; fiind citat pentru prima dată la audiere la organul de urmărire penală, cel ce urmează a fi audiat încă nu cunoaște asupra căror momente urmează a fi chestionat, respectiv nu este pregătit pentru actul de audiere; atmosfera procesuală în care se realizează audierile diferă radical; în cadrul ședinței de judecată mai frecvent decât în situația urmăririi penale, se întâlnesc situații de schimbare a depozițiilor. Foarte binevenite sunt ideile călăuzitoare acordate organului de urmărire penală privind audierea bănuितului, învinuitului, deoarece va putea conduce la imposibilitatea invocării ulterioare a încălcării dreptului la un proces echitabil în cazul când inculpatul a absentat la proces. Astfel, autorii indică că ofițerul de urmărire penală de unul singur trebuie să asigure obținerea declarațiilor ce aruncă lumină asupra faptelor și circumstanțelor sub aspect multilateral, atât de pe poziția acuzării, câte și cea a apărării, deoarece în fața organului de urmărire penală este pusă

³⁴ Osoianu, T., Vesco, I. *Participarea avocatului la realizarea unor acte de urmărire penală*. Revista Națională de Drept nr. 10-11/2011. p.165-168.

³⁵ Rusu, L. *Rolul instanței de judecată în asigurarea contradictorialității în carul cercetării judecătorești*. Revista Națională de Drept, nr.6/ 2014. p. 75-81.

sarcina acumulării atât a probelor care demască, cât și a celor ce achită învinuitul. Totodată, autorii nu au tratat modul de acceptare a declarațiilor date la etapa urmăririi penale în cazul absenței inculpatului la procesul de judecată, procedura privind citirea declarațiilor și în ce măsură acestea pot fi reținute de către instanță, în cazul când inculpatul este absent.³⁶

În monografia sa ”Dreptul la un proces echitabil – garant al libertății individuale și siguranței persoanei” Constantin Olteanu, pe lângă garanțiile ce decurg din prevederile art. 6 al Convenției, menționează și faptul că dreptul persoanei de a compărea personal în proces, deși nu este garantat ca atare prin Convenție, nu poate fi ignorat pentru asigurarea unui proces echitabil. Dreptul la apărare, egalitatea procesuală a părților, contradictorialitatea, publicitatea dezbaterilor implică neîndoiește dreptul persoanei de a participa la proces,³⁷ situație ce nu poate fi reținută și în cazul lucrării ”Unele considerațiuni privind garanțiile procedurale ale dreptului la un proces echitabil” elaborată de Victoria Hadîrcă, unde autoarea menționează condițiile de formă ale dreptului la un proces echitabil. Totuși, în lucrare lipsesc careva mențiuni privind dreptul persoanei de a participa personal la proces.³⁸

Lista garanțiilor minime prevăzute în alineatele (a)-(e) ale articolului 6(3) nu este exhaustivă, dar se referă la unele aspecte particulare ale dreptului la un proces echitabil. Curtea Europeană consideră că „paragraful 3 din articolul 6 cuprinde o listă de garanții particulare ale principiului general enunțat în paragraful 1”. Un proces penal poate, în consecință, să nu satisfacă criteriile de echitate, chiar dacă sunt respectate garanțiile minime enunțate în articolul 6(3), fapt reiterat în lucrarea sa de către Nuala Mole, Catarina Harby.³⁹

Delia Magherescu, în lucrarea sa ”Principiul garantării dreptului la apărare. Asistența juridică în procesul penal”, analizează importanța dreptului la apărare a inculpatului și indică că nerespectarea de către instanța de judecată a drepturilor procesuale ale învinuitului sau ale inculpatului atrage sancțiunea nulității actului procesual întocmit. Autorul relevă că asistența juridică constituie sprijinul pe care apărătorii îl dau părților în cadrul procesului penal prin lămuririle, sfaturile și intervențiile lor ca specialiști în domeniul dreptului. Considerată ca o activitate complexă, apărarea impune ca la eforturile persoanei ce luptă pentru apărarea drepturilor și intereselor sale să se alăture și participarea unui apărător, care poate fi o persoană aleasă sau desemnată în procesul penal în scopul de a ajuta părțile să-și apere interesele ocrotite

³⁶ Rusu, V., Gherasim, D. *Audierea-mijloc procesual de bază al examinării probelor în ședința de judecată*. Revista Națională de Drept, nr.11/2014. p. 25-31.

³⁷ Olteanu, C. *Dreptul la un proces echitabil – garant al libertății individuale și siguranței persoanei*. Revista Națională de Drept nr.6/2013. p. 37-40.

³⁸ Hadîrcă, V. *Unele considerațiuni privind garanțiile procedurale ale dreptului la un proces echitabil*. Revista Națională de Drept, nr.12/2013. p.90-96.

³⁹ Mole, N., Harby, C. *Dreptul la un proces echitabil. Manuale privind drepturile omului nr.3*. Directoratul General pentru Drepturile Omului Consiliul Europei. Editat în Republica Moldova, 2003. p 55

de lege. De asemenea, se disting două categorii de asistențe juridice și anume cea facultativă, potrivit căreia cei interesați sunt lăsați să decidă dacă își aleg sau nu un avocat care să le acorde asistență juridică, iar derogările de la regula dată implică cea de-a doua categorie de asistență juridică, care este cea obligatorie. Lipsa apărătorului în cazul asistenței juridice obligatorii constituie temei de nulitate a hotărârii judecătorești pronunțate. Autorul menționează cazurile prevăzute de lege privind acordarea asistenței juridice obligatorii, precum în cadrul procesului penal unde figurează minori, dar și în cazul persoanelor care nu-și pot exercita singure dreptul la apărare din cauza defectelor fizice sau mintale; când inculpatul nu cunoaște limba de stat sau este învinuit de comiterea infracțiunii pentru care legea prevede detențiunea pe viață. Urmează a fi relevat că aceste cazuri sunt analizate de către autor, însă nu se menționează nimic despre participarea obligatorie a avocatului în cazurile de judecare în lipsa inculpatului în condițiile art. 321 CPP.⁴⁰

În lucrarea sa, "Învinuitul – subiect al procesului penal" (partea a doua), V. Zamfir indică că vechile reglementări cunoșteau pe lângă apel și recurs, ca și căi ordinare de atac și instituția opoziției, care consfințea dreptul unei persoane judecate în lipsă de a cere să fie judecată în prezența sa, garantându-se respectarea principiului contradictorialității. Opoziția se adresa instanței care a pronunțat hotărârea în lipsa părții, dreptul de a face opoziție neexcluzând dreptul de a uza și de celelalte căi ordinare de atac. În situația admiterii acesteia, se anulează hotărârea pronunțată în lipsa părții, dispunându-se rejudecarea cauzei în prezența sa. Deoarece de cele mai multe ori inculpații se foloseau în mod abuziv de această cale de atac, în sensul că nu se prezenta la proces, cu scopul de a prelungi termenul de judecare a acestuia, Codul din 1936 a limitat posibilitatea exercitării opoziției numai în cazurile în care părțile nu puteau utiliza calea apelului.⁴¹

În lucrarea „Manualul judecătorului pentru cauze penale,, , în cadrul Capitolului "Partea pregătitoare a ședinței de judecată", este analizată situația neprezentării inculpatului la proces, fiind prescris că în acest caz instanța dispune amânarea ședinței de judecată, fiind enumerate cele trei cazuri admisibile în conformitate cu art. 321 Cod de procedură penală, pentru judecarea cauzei în lipsa inculpatului, precum și participarea obligatorie a apărătorului. De asemenea, se menționează despre posibilitatea instanței din oficiu sau la demersul procurorului de a aplica măsuri coercitive precum aducerea silită, înlocuirea măsurii preventive cu una mai aspră, în privința inculpatului care nu s-a prezentat la ședință din motive întemeiate. Totodată, autorii

⁴⁰ Magherescu, D. *Principiul garantării dreptului la apărare. Asistența juridică în procesul penal*. Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria "Științe socioumanistice". Volumul I. Chișinău, 2003. p.272-275.

⁴¹ Zamfir, V. *Învinuitul – subiect al procesului penal (partea a doua)*. Legea și viața, 2013, nr.2. p.33.

analizează faptul emiterii încheierii de anunțare în căutare a inculpatului ce nu se prezintă în instanță, modul de executare a acesteia, precum și probele convingătoare ce urmează a fi prezentate de către procuror privind refuzul inculpatului de a se înfățișa în fața instanței, sau eschivarea acestuia, însă urmează a fi relevat că aceste explicații nu se realizează în ordinea consecutivității cum urmează a fi realizate de către instanță pentru adoptarea deciziei de examinare în lipsă, precum și când instanța urmează să purceadă la judecarea cauzei în fond imediat după adoptarea încheierii de anunțare în căutare sau peste un termen. De asemenea, la capitolul "Revizuirea procesului penal", se analizează procedura rejudecării cauzei după admiterea revizuirii, însă careva date privind modul de aplicare a art. 559/1 Cod de procedură penală, prin prisma procedurii date, nu sunt.⁴²

Stela Pîrlițanu, în lucrarea sa "Rezumatul tezei de doctor – judecata în primă instanță în procesul penal al Republicii Moldova", indică că dacă în procesul penal român judecata nu poate avea loc decât în prezența inculpatului, când acesta se află în stare de deținere, iar aducerea inculpatului arestat la judecată este obligatorie, în dreptul procesual moldovean, această obligativitate are un caracter mai amplu. Conform art. 321 al.1 CPP al RM, judecarea cauzei în primă instanță are loc cu participarea obligatorie a inculpatului. În același timp, însă, au prevăzute expres cazurile când judecata poate avea loc în lipsa inculpatului (art. 321 al.2 CPP al RM).⁴³

Alexandru Arseni și Lavinia Țuțu, în lucrarea sa "Extrădarea și însemnătatea acesteia în cadrul asistenței juridice internaționale în materie penală", analizează noțiunea extrădării, condițiile de fond și referitoare la pedeapsă ale acesteia, cazurile de refuz în extrădare, procedura extrădării din Republica Moldova, solicitarea extrădării de către Republica Moldova, însă lipsesc careva mențiuni privind extrădarea persoanei în cazul judecării cauzei în lipsa acesteia. Considerăm că în lucrarea dată inclusiv urmau a fi abordate și prevederile art. 559/1 CPP, pentru elucidarea procedurii și cazurilor admisibile de aplicare a prevederilor date.⁴⁴

Fiind analizat conținutul Dicționarului de drept procesual penal, se atestă că acesta conține analiza a astfel de noțiuni precum inculpat, echitate, drept la apărare, dare în căutare, aducere

⁴² Covalenco, E., Vîzdoagă T. în capitolul "Partea pregătitoare a ședinței de judecată" și Sternioală, O., Vîzdoagă T. în capitolul "Revizuirea procesului penal" ce se regăsesc în lucrarea *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. M. Poalelungi ș.a., Chișinău, 2013. ÎS Firma Editorial-Poligrafică "Tipografia Centrală" p.278-280, 431-439.

⁴³ Pîrlițanu, S.. *Judecata în primă instanță în procesul penal al Republicii Moldova/Rezumatul tezei de doctor*. Universitatea "Al. I. Cuza" Iași, facultatea drept, an.2009. p.14

⁴⁴ Arseni, A., Țuțu, L. *Extrădarea și însemnătatea acesteia în cadrul asistenței juridice internaționale în materie penală*. Revista Națională de Drept, nr.2/2017. p.20-31.

silită, citare și neprezentarea părților la judecată, însă fenomenul eschivării inculpatului de la proces, sau judecarea cauzei în lipsa inculpatului în prezenta lucrare nu este abordat.⁴⁵

Așadar, în urma acestei analize ajungem la concluzia că în literatura de specialitate internă nu sunt monografii, alte lucrări științifice sau careva investigații distincte pe marginea problemei judecării cauzei în lipsa inculpatului. Majoritatea autorilor autohtoni menționează în lucrările sale importanța participării inculpatului la proces, care însă poate fi dedus în mod indirect prin prisma analizei elementelor dreptului la un proces echitabil sau dreptului la apărare. Trebuie relevat că fenomenul judecării cauzei în lipsa inculpatului este cercetat substanțial, iar în privința citării inculpatului, măsurilor procesuale de asigurarea a prezenței acestuia, precum aducerea silită sau anunțarea în căutarea, redeschiderea procesului penal după judecarea în lipsă, careva tratări teoretice nu au fost găsite.

⁴⁵ Rusu, V., Gavajuc, S., Gheorghies, A., Gherasim, D., Gherasim, A., Rusu, L. *op.cit.*, p. 248.

1.2. Analiza publicațiilor științifice din doctrina altor state cu privire la problema judecării cauzei în lipsa inculpatului

Urmează a fi relevat că o situație diferită referitor la tema abordată se atestă în literatura de specialitate din alte state europene.

Astfel, doctrina română conține o tratare destul de amplă a fenomenului, în special prin prisma practicii Curții Europene a Drepturilor Omului, în doctrina din Federația Rusă existând chiar mai multe teze de doctor în acest sens. În opinia noastră, se atestă că teoreticienii din statele vecine au conchis problema fenomenului eschivării inculpatului de la proces și numărul mare de cauze examinate în lipsa inculpatului, problemele pe care le implică acesta și necesitatea formulării unor concluzii și analize în acest sens.

Situația judecării cauzei în lipsa inculpatului, persistă încă din cele mai vechi timpuri, fapt dedus din lucrarea lui I. Tanoviceanu "Tratat de drept și procedură penală", care datează cu anul 1927, potrivit căreia autorul indică că prevenitul trebuie să se înfățișeze în persoană când e vorba de o infracțiune ce se pedepsește cu închisoarea, iar dacă infracțiunea nu se pedepsește cu închisoarea, el se poate prezenta prin procurator, afară dacă tribunalul nu ordonă prezența personală a acestuia. Rațiunea de prezentare personală a inculpatului la proces se deduce din necesitatea interogatoriului ca mijloc de investigațiune, precum și să simtă că o judecată penală este un act grav. De asemenea, autorul mai indică că, dacă prevenitul nu se prezintă, el este judecat în lipsă cu drept de opozițiune în termen de 5 zile de la primirea copiei de pe sentință, și dacă nu se prezintă la noul termen, opozițiunea se anulează. În lucrarea dată este analizată și citațiunea în calitate de acțiune procesuală, noțiunea acesteia, modul de realizare, termenele necesare și locul citării.⁴⁶

Noțiunea de inculpat, precum și calitățile procesuale de făptuitor, învinuit, pe care le are acesta în calitate de subiect al procesului penal este analizată de Gheorghiță Mateuț în monografia sa "Tratat de procedură penală". Autorul menționează că în faza de judecată inculpatul are așa drepturi precum să i se aducă la cunoștință fapta care formează obiectul cauzei, dreptul la un apărător, să participe la toate actele de judecată etc., iar în calitate de obligații fiind indicat prezentarea la orice înștiințare a instanței de judecată, respectarea ordinii și solemnității în ședință, cu menționarea faptului că nesocotirea drepturilor procesuale ale inculpatului pot atrage nulitate relativă sau absolută.⁴⁷

Nicolae Volonciu, în lucrarea sa "Tratat de Procedură penală", abordează problema participanților la judecata în prima instanță, indicând doar în linii generale despre faptul că

⁴⁶ Tanoviceanu, I. "Tratat de drept și procedură penală" Ed. II-a a cursului de drept și procedură penală, revăzut și completat. Tipărița "Curierul judiciar", București, 1927. 850 p.

⁴⁷ Mateuț, G. *Tratat de procedură penală. Partea generală Vol.I.* București: Ed. CH Beck, 2007. 800 p.

absența părților legal citate nu constituie în sine o împiedicare a judecății. Se indică despre posibilitatea aducerii silite inițiale a inculpatului, în lipsa unei citări, precum și participarea obligatorie la proces a inculpatului care se află în stare de arest. În rest autorul examinează chestiunea participării participanților la proces, elucidând situațiile de participare obligatorie a procurorului. Totodată, lipsesc careva date privind citarea inculpatului, modalitățile de asigurare a prezenței acestuia, garanțiile procesuale ale inculpatului absent la proces.⁴⁸

Autorul Ion Neagu, în lucrarea ”Drept procesual penal Tratat”, menționează că, referitor la prezența inculpatului la proces penal, în legea română se regăsesc dispoziții speciale, astfel încât citația urmează a fi înmănată acestuia cu trei zile înainte de proces, pentru ca să-și poată organiza apărarea. De asemenea, autorul analizează modul de citare a inculpatului aflat în stare de arest și cazurile când actul de acuzare nu este comunicat acestuia, fiind abordată și problema reprezentării inculpatului pe parcursul judecării în primă instanță, careva mențiuni privind condițiile de judecare a cauzei în lipsă, situațiile de adoptare a unei atare decizii în lucrare nu este menționat.⁴⁹

Grigore Gr. Theodoru consideră că procesul penal echitabil nu poate fi realizat decât în condițiile în care acesta este așezat pe principii fundamentale unanim admise, care asigură echilibrul ce trebuie să existe între interesul general al societății și interesele legitime ale fiecărei persoane.⁵⁰ Un rol important în asigurarea dreptului la un proces echitabil îl implică respectarea principiului egalității armelor.

Același autor, într-o altă lucrare a sa ”Tratat de drept procesual penal”, nu face careva mențiuni privind lipsa inculpatului de la proces, indicând doar despre citarea la general a părților și celorlalte persoane chemate la ședința de judecată, fără a menționa despre consecințele ce survin în cazul neprezentării părții citate legal sau a modului de înștiințare a inculpatului la proces. Însă, urmează să relevăm modul de analiză minuțioasă a chestiunii - declarațiilor învinutului sau inculpatului, relevându-se importanța acestora, procedura obținerii declarațiilor și cazurile de nulitate a declarațiilor făcute, precum și a faptului că valoarea probantă a acestora este condiționată de existența altor probe care să confirme veracitatea lor.⁵¹

În literatura română, în lucrarea ”Redeschiderea procesului penal”, Andrei Viorel Iugan pornește de la viziunile profesorului Traian Pop, potrivit cărora, expuse cu aproape 70 de ani în urmă, arăta că interesul promptitudinii și autorității justiției cere ca părțile să se prezinte în fața justiției, la termenele fixate de instanțe; neprezentarea acestora nu poate împiedica cursul

⁴⁸ Volonciu, N. *Tratat de procedură penală. Partea specială. Vol. II.* București: Editura Paiadeia, 1996. 513 p.

⁴⁹ Neagu, I. *Drept procesual penal. Tratat.* București: Editura Global Lex, 2002. 885 p.

⁵⁰ Theodoru, G. G. *Tratat de Drept procesual penal.* Ediția a 2-a. București: Editura Hamangiu, 2008. 1080 p.

⁵¹ *Idem.* *Tratat de Drept procesual penal.* București: Editura Hamangiu, 2007. 1020p.

justiției, cel care fiind citat, nu se prezintă să poarte consecințele neglijenței sale și să fie judecat în lipsă; pe de altă parte interesul bunei judecăți și interesul superior al aflării adevărului cere ca judecata să se facă în contradictoriu, cu valorificarea deplină a apărării și a probelor; din armonizarea acestor două interese rezultă justificarea ca părții lipsă să i se confere un remediu simplu de a putea obține retractarea hotărârii anterioare și o nouă judecată cu garanții legale. Autorul mai critică modelul de citare prin afișare și prescrie că simpla existență a unei proceduri de citare prin afișare constituie o pură ficțiune juridică creată de către legiuitor pentru a nu bloca activitatea instanțelor și a permite acestora să judece inculpații chiar dacă aceștia sunt absenți, iar locuința lor este necunoscută. O atare modalitate de realizare a procedurii de citare permite instanței să procedeze la judecarea cauzei, însă nu poate fi invocată ulterior pentru respingerea cererii de redeschidere a procesului penal. Nu poate fi apreciat în mod rezonabil că o citație afișată la sediul organului judiciar ajunge în mod efectiv la cunoștința inculpatului.

Tot el indică că în cazul în care se sustrage și nu este prezent în fața instanței de judecată, fuga inculpatului este un act prin care acesta renunță la prezența la proces, în acest caz nefiind obligatorie reluarea procedurii. Se prezumă că persoanei bănuite i se aduce la cunoștință calitatea în care este audiat, fapta de care este învinuit, încadrarea juridică a acesteia, inclusiv și obligația de a se prezenta în fața organului de drept, iar orice persoană de bună-credință va anunța imediat organul de urmărire penală sau instanța despre schimbarea domiciliului, în caz contrar aceasta își asumă riscul desfășurării procesului penal în lipsa sa.⁵²

În lucrarea sa, Corneliu Bîrsan abordează chestiunea privind judecarea cauzei în lipsa inculpatului prin prisma asigurării dreptului la apărare, reiterând obligația statului indiferent de situație de a asigura dreptul la apărare a inculpatului absent la proces, fiind reținută o cauză CEDO privind sancționarea statului pe motivul refuzului ascultării avocaților aleși de către inculpat, pe motivul neprezentării acestuia la proces. Urmează a fi elucidat că alte chestiuni privind judecarea cauzei în lipsa inculpatului în raport cu art. 6 CEDO nu sunt abordate în lucrarea menționată.⁵³

Referitor la chestiunea învinuirii, în monografia sa, Maria Angela Tatu⁵⁴ definește funcția de învinuire drept o prerogativă a organelor de drept în a porni o cauză penală prin prisma dreptului inculpatului de a participa la judecarea cauzei. De asemenea, sunt analizate funcția de învinuire, funcția de apărare și funcția de judecată, subiectele de drept care exercită învinuirea, limitele în care aceasta se exercită, impedimentele în exercitare.

⁵² Iugan, A.V. *Redeschiderea procesului penal*. București: Ed. Universul, 2016. 225p.

⁵³ Bîrsan, C. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Ediția 2-a*. București: Editura C. H. Beck, 2010. 1912 p.

⁵⁴ Tatu, M. A. *Funcția de învinuire în procesul penal*. Cluj-Napoca: Ed. Risoprint, 2009. 220 p.

Beatrice Ștefănescu, în monografia sa, indică că cea mai puternică garanție procesuală constituie obligativitatea impusă de lege autorității judiciare de a aduce la cunoștință părților drepturile procesuale pe care le au și de a le ajuta în exercitarea lor, căci aceste drepturi ar putea rămâne neexercitate câtă vreme părțile nu au cunoștință de existența lor sau modul în care pot fi exercitate. Dreptul la apărare impus drept garanție procesuală a Convenției este de natură în a garanta învinuitului sau inculpatului că nu va fi reținut sau arestat decât după ce va fi audiat în condiții de cunoaștere deplină despre fapta pentru care este cercetat, despre încadrarea sa juridică și despre posibilitatea sau obligativitatea asistenței juridice a avocatului ales sau acordat din oficiu. De asemenea autorul analizează citarea persoanelor în procesul penal, modul de înștiințare și conținutul citației. Se examinează importanța participării inculpatului la proces prin prisma dreptului la apărare și al caracterului echitabil al procedurii penale, care impune prezența acuzatului la instanță, alături de apărătorul său.⁵⁵

Autorii Mihail Udriș și Ovidiu Predescu⁵⁶ în monografia realizată nu abordează tema cu privire la judecarea cauzei în lipsa inculpatului, careva date privind modalitatea recurgerii la o atare procedură penală în lucrarea dată nu se regăsesc, cu excepția capitolului care stabilește condițiile extrădării condamnatului judecat în lipsă, fiind analizat prin prisma principiului *non bis in idem*. În schimb, autorii analizează noțiunea de acuzație penală, precum și condițiile pentru realizarea de către acuzat a faptului că în privința sa sunt aduse careva învinuiri.

Am stabilit faptul că, prin nerespectarea prevederilor legale la judecarea cauzei în lipsa inculpatului, se atentează la drepturile acestuia prin prisma unui proces echitabil reglementat de art. 6 CEDO, precum necesitatea respectării principiilor deductive din cadrul acestuia în special al egalității armelor și contradictorialității, fiind analizate lucrări ce abordează aceste principii prin prisma temei abordate.

Astfel, Vasile Pătulea, în lucrarea sa, a reiterat că printr-o jurisprudență constantă, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a elaborat un principiu cu caracter general, devenit aproape o clauză de stil în domeniu, în conformitate cu care prin intermediul Convenției sunt apărute drepturi ale omului concrete și efective, nu teoretice și iluzorii.⁵⁷

Iar Ion Deleanu prescrie că cea mai importantă garanție procedurală existentă într-un stat de drept este cea a procesului echitabil. Având în vedere mecanismul de funcționare a statului de

⁵⁵ Ștefănescu, B. *Garanțiile juridice ale respectării legii procesual penale în activitatea de judecată*. București: Ed. Hamangiu, 2007. 320 p.

⁵⁶ Udriș, M. și Predescu, O. *Tratat - Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român*. București: Ed. C. H. Beck, 2008. 1050 p.

⁵⁷ Pătulea, V. *Sinteză teoretică și de practică judiciară a Curții Europene a Drepturilor Omului în legătură cu art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Dreptul la un proces echitabil. Asistența judiciară gratuită și taxele judiciare*. În Revista Dreptul, Nr. 11/2007. Uniunea Juriștilor din România. p. 246.

drept conform căruia trebuie asigurat liberul acces la justiție pentru remedierea oricărei încălcări a unui drept sau libertăți fundamentale ori interes legitim, această garanție este considerată esențială însuși spiritului Convenției Europene a Drepturilor Omului.⁵⁸

Participarea inculpatului la proces implică și asigurarea principiului contradictorialității, astfel Corneliu Bîrsan, într-o altă operă a sa, indică că, în interpretarea Convenției europene a drepturilor omului, instanța de contencios european a arătat că trebuie distins între contradictorialitate și principiul egalității armelor, consacrat de jurisprudența curții. Deși ambele rezultă din dreptul la un proces echitabil, ele se diferențiază prin aceea că prin contradictorialitate se înțelege: posibilitatea părților într-un proces penal, civil, disciplinar de a lua cunoștință de toate piesele și observațiile prezentate judecătorului, de natură să-i influențeze decizia, fiind una din principalele garanții ale unei proceduri judiciare⁵⁹.

Florian Coman, în lucrarea sa *Drept Comunitar European*, menționează că obligația de motivare a hotărârilor judecătorești își are izvorul în dreptul oricărei părți în cadrul unei proceduri să prezinte judecătorului observațiile și argumentele sale, combinat cu dreptul părților, recunoscut de Curte, ca aceste observații și argumente să fie examinate în mod efectiv, iar obligația de motivare a hotărârilor este singurul mijloc prin care se poate verifica respectarea drepturilor menționate anterior, piloni de bază ai dreptului la un proces echitabil și principiului egalității armelor⁶⁰.

Obligația de motivare se impune deoarece ea permite, pe de o parte, expunerea raționamentului care a condus la dispozitivul hotărârii, iar pe de altă parte controlul asupra acesteia prin exercitarea căii de atac prevăzute de lege, prescrie Bianca Selejan Guțanu.⁶¹

Unul din drepturile primordiale ce trebuie respectate în cazul judecării cauzei în lipsa inculpatului este dreptul la apărare.

Duculescu Victor indică că articolul 6 alătură dreptul de a se apăra și acordarea unui ajutor judiciar gratuit cerințelor impuse intereselor justiției care corespund în esență respectării principiului egalității de mijloace examinate anterior.⁶² Vasile Popa a analizat jurisprudența CEDO, potrivit căreia articolul 6 obligă la acordarea de "asistență" și nu la "desemnarea" unui avocat.⁶³

⁵⁸ Deleanu, I. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat II*. Iași: Editura Fundației Chemarea, 1996. 252p.

⁵⁹ Bîrsan, C. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Vol. I. Drepturi și libertăți*. București: Editura All Beck, 2005. 643 p.

⁶⁰ Coman, F. *Drept Comunitar european. Ediția a III-a, revizuită*. București: Ed. Pro Universitaria, 2005.

⁶¹ Guțanu, B.S. *Protecția europeană a drepturilor omului. Ediția 4*. București: Editura C.H. Beck, 2010. 312 p.

⁶² Duculescu, V. *Protecția juridică a drepturilor omului - mijloace interne și internaționale. (Ediție nouă revizuită și adăugată)*. București: Editura Lumina Lex, 2008. 476 p.

⁶³ Popa, V. V., și Vătcă, L. *Drepturile omului*. București: Editura C. H. Beck, 2005. 260 p.

Dreptul de participare la proces se află în legătură directă cu citarea legală a inculpatului și modul de asigurare a prezenței acestuia la proces. Astfel, în lucrarea Noul cod de procedură penală Român – comentat, citația este definită ca actul procedural prin care persoanele sunt chemate în fața organului judiciar, prin care se îndeplinește actul procesual de manifestare a voinței efectuat de către organul de urmărire penală sau de către instanță, care a dispus chemarea unei persoane⁶⁴.

Importanța dispozițiilor privitoare la procedura de citare este evidențiată tocmai prin sancțiunea prevăzută de lege: nulitatea actelor de procedură realizate cu nerespectarea acestor condiții. Astfel, în lucrarea sa, Alexandru Vasiliu, "Nulitățile în procesul penal", practică judiciară, relevă cu titlu de exemplu cauze de constatare a nulității procedurii de citare pe motiv de nerespectare a prevederilor legale de înștiințare a inculpatului de către instanțele judecătorești, fiind stabilit raportul, în acest sens, cu necesitatea respectării dreptului la apărare a inculpatului, că prin judecata cauzei în lipsă, cu încălcarea dispozițiilor de citare, acesta nu a putut fi ascultat, nu i s-a dat posibilitatea să-și facă apărările și să aducă probele necesare, nu i s-a respectat dreptul de a fi asistat în cursul procesului de un apărător ales și pe cale de consecință, i s-a încălcat dreptul la un proces echitabil înscris în art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.⁶⁵

În lucrarea "Executarea mandatului de aducere. Opinii critice, propuneri de lege ferenda" elaborată de Rusu Ion⁶⁶, se indică că din interpretarea textului legii ce reglementează mandatul de aducere, se deduce că organul însărcinat cu executarea mandatului va conduce forțat (eventual încătușat) pe învinuit sau inculpat în fața instanței, în cazul dacă acesta refuză să se prezinte. Concomitent, autorul propune modificarea legii procesual penale în partea ce ține de acordarea posibilității colaboratorului de poliție însărcinat cu executarea mandatului de aducere de a pătrunde în domiciliul inculpatului, sau a terțului în interiorul căruia acestuia domiciliază sau se află, în cazul când inculpatul refuză pătrunderea polițistului în aceste locuri și implicit nu se supune mandatului de aducere, pentru a evita o eventuală încălcare a inviolabilității domiciliului. Autorul nu împărtășește opinia unor practicieni că pătrunderea forțată în domiciliu în vederea asigurării executării mandatului de aducere este o măsură ce vizează restrângerea unor drepturi sau libertăți, or o atare măsură de pătrundere forțată în domiciliu nu este prevăzută de lege.

⁶⁴ Volonciu, N., Uzlău, A.S., Moroșanu, R., Văduva, V., Atasiei, D., Ghigheci, C., Voicu, C., Tudor, G., Gheorghe, T.V., Chirița, C.M. *Noul Cod de procedură penală, comentat, ediția 2-a, revizuită și adăugită*. București: Editura Hamangiu, 2015. 1560 p.

⁶⁵ Înalta Curte de Casație și Justiție. Secția penală. Decizia nr. 3636 din 10 septembrie 2003 în Vasiliu, A. *Nulitățile în procesul penal. Practică judiciară*. București: Editura Hamangiu, 2011. 368 p.

⁶⁶ Rusu, I. *Executarea mandatului de aducere. Opinii critice, propuneri de lege ferenda*. În *Dreptul. Uniunea Juriștilor din România*. Anul XV, Seria III-a, nr.5/2004. p.189-195.

Opinia privind lipsa unei dispoziții legale privind pătrunderea colaboratorului de poliție în domiciliul în vederea asigurării prezenței inculpatului este împărtășită și de către Toader Hâj. Ultimul consideră că polițistul nu poate aplica constrângerea față de cel care nu se lasă condus în fața organului judiciar, numai dacă opunerea sau nesupunerea sunt de natură să pună în pericol integritatea corporală sau viața polițistului.

O altă lucrare este a lui Eugen Mortu și Gigel Potrivitu, ”Este obligatorie prezența inculpatului arestat la judecarea recursului declarat împotriva încheierilor privind măsurile preventive?”⁶⁷. Autorii rețin neconcordanța legii procesual penale referitor la participarea inculpatului în cadrul judecării recursului și anume că legea procesual penală în articolul privind procedura prelungirii arestării dispuse în cursul urmăririi penale, reglementează aducerea inculpatului la judecarea recursului, iar norma ce reglementează modul de judecare a recursului prescrie că regulile privind judecarea recursului în prezența inculpatului nu sunt aplicabile împotriva încheierilor privind măsurile preventive, astfel fiind constatată o reglementare diferențiată ce determină o practică neunitară, însă autorii consideră că prezența inculpatului la judecarea recursului asupra măsurilor preventive este obligatorie efectuând o analiză prin prisma legii speciale și generale, dar nu prin prisma drepturilor inculpatului.

Dan Ungur, în lucrarea ”Scurte considerații cu privire la cauza Constantinescu contra României și la încălcarea art. 323 CPP, examinarea prin prisma art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului”⁶⁸, atestă condamnarea României pentru faptul că instanța de recurs nu poate pronunța o hotărâre de condamnare a inculpatului în recursul înaintat de parchet sau partea vătămată, fără a-l audia pe inculpat și fără a i se permite să aducă probe în apărarea sa. Autorul analizează faptul dacă omisiunea ascultării inculpatului face ca hotărârea pronunțată să fie lovită de nulitate relativă potrivit opiniei lui I. Neagu, deoarece implică o vătămare ce nu poate fi înlăturată în alt mod și dacă nu s-a acoperit prin neinvocare sau nulității absolute, opinie susținută de N. Volonciu, pe motiv că neascultarea inculpatului implică privarea acestuia de posibilitatea de a-și exercita dreptul la apărare. Autorul concluzionează că hotărârea adoptată fără ascultarea inculpatului este lovită de nulitate absolută deoarece poate fi invocată de orice parte în proces, inclusiv de către instanță din oficiu și în orice etapă a procesului, concluzie susținută și de practica Curții Europene în cauza Constantinescu contra României, potrivit căreia

⁶⁷ Mortu, E., și Potrivitu, G. *Este obligatorie prezența inculpatului arestat la judecarea recursului declarat împotriva încheierilor privind măsurile preventive?* În *Dreptul. Uniunea Juriștilor din România. Anul XV, Seria III-a*, nr.3/2004. p.210-2125.

⁶⁸ Ungur, D. *Scurte considerații cu privire la cauza Constantinescu contra României și la încălcarea art. 323 CPP, examinarea prin prisma art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.* În *Dreptul. Uniunea Juriștilor din România. Anul XVI, seria III-a*, nr. 4/2005. p.277-280.

a fost anulată hotărârea pronunțată de o instanță română pentru faptul că inculpatul nu a fost audiat, Curtea considerând că i-a fost încălcat dreptul la un proces echitabil.

Lucian Stănescu, în lucrarea ”Trimiterea în judecată a inculpatului în lipsă”, indică că regula cercetării judecătorești implică prezența personală a inculpatului la judecarea cauzei în fond, dar de la această regulă există excepții, precum prevederile art. 522/1 Cod de procedură penală a României, care reglementează procedura rejudecării cauzei de către instanța de fond în cazul extrădării persoanei judecate și condamnate în lipsă. În lucrarea sa, autorul analizează legalitatea trimiterii cauzei penale în judecată în lipsa inculpatului, și concluzionează că nu există nici un impediment al efectuării urmăririi penale în lipsa inculpatului, și implicit al trimiterii sale în judecată în lipsă, cu condiția că s-au epuizat toate metodele de căutare criminalistică și de chemare legală în fața organului de urmărire penală, deoarece această fază a procesului penal este nepublică și lipsită de contradictorialitate.⁶⁹ Nu putem împărtăși o atare opinie și considerăm că este lipsită de suport juridic. Această concluzie a noastră derivă din practica Curții Europene, iar legislația procesual penală a RM nu admite remiterea cauzei în instanța de judecată pentru examinare în fond, fără a aduce la cunoștință inculpatului învinuirea imputată și acțiunile de urmărire penală realizate la caz, cu acordarea posibilității de a prezenta obiecțiile sale, iar în cazul dacă acesta se eschivează, aceste acțiuni procesuale urmează a fi realizate în prezența avocatului. O atare tratare o apreciem drept corectă și cu respectarea drepturilor la apărare a inculpatului și a principiilor procesului penal.

Mircea Bădilă, în lucrarea sa ”Cunoașterea inculpatului în vederea ascultării în instanță”, relevă importanța participării inculpatului la proces prin prisma stabilirii unei tactici de către instanța de judecată de ascultare a acestuia în vederea identificării factorilor psihologici ce au stat la baza comiterii infracțiunii și modul cum califică inculpatul gravitatea acțiunilor sale, circumstanțe ce urmează a fi deduse din personalitatea inculpatului. Autorul propune cu titlu de lege ferenda, prin reglementarea în Codul de procedură penală, obligația organului de urmărire penală de a administra probe privind comportamentul inculpatului anterior săvârșirii infracțiunii și personalității acestuia.⁷⁰

Mihaela Laura Pamfil, în lucrarea sa ”Apel. Citare”, analizează importanța participării inculpatului la proces în vederea asigurării principiului contradictorialității procesului penal, precum și necesitatea citării legale a participantului la proces în vederea evitării situațiilor de încălcare a drepturilor acestuia precum și privării de dreptul în acces la instanță. Autorul

⁶⁹ Stănescu, L. *Trimiterea în judecată a inculpatului în lipsă*. În Revista de drept penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul XII, nr.1 ianuarie-martie. București, 2005. p.117-121.

⁷⁰ Bădilă, M. *Cunoașterea inculpatului în vederea ascultării în instanță*. În Revista de drept penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul VII, nr.4 octombrie –decembrie. București, 2000. p.105-106.

consideră că prin citarea necorespunzătoare a participantului la proces acesta este lipsit de jurisdicția cauzei sale de către două instanțe, or drept consecință, hotărârea va fi casată cu remiterea cauzei la rejudecare.⁷¹

Indică că citarea nelegală a unei părți în prima instanță implică nerespectarea procedurii de citare, care se poate manifesta prin: lipsa unor mențiuni în cuprinsul citației; adresarea citației la alte locuri decât locul de citare; înmânarea citației unei alte persoane decât cele prevăzute de lege; lipsa unor mențiuni din dovada de primire etc. Invocarea judecării cauzei în lipsa părții nelegal citate de către aceasta este nefundată în situația în care inculpatul, prin conduita sa, a determinat nerespectarea procedurii de citare.

Printre lucrările ce abordează problema judecării cauzei în lipsa inculpatului în Federația Rusă, am putea menționa publicația ”Realizarea principiului legalității în cadrul judecării cauzei penale în lipsa inculpatului”⁷² a lui Boico E. N., unde indică că judecarea cauzei penale în lipsa inculpatului este o derogare de la regulile procesului penal care stabilesc participarea obligatorie a inculpatului în cadrul cercetării judecătorești. Autorul consideră că respectarea principiului legalității este o condiție obligatorie care urmează a fi respectată de către instanțele judecătorești, reieșind din faptul că însuși procedura de judecare a cauzei în lipsa inculpatului constituie o derogare de la regulile generale.

Aici am putea releva faptul că și autorul rus T. Trubnicov opinează despre lipsa unei proceduri de judecare a cauzei în lipsa inculpatului, ca o procedură separată și necesitatea reglementării acesteia în mod individual, reținând în acest sens specializările privind adoptarea deciziei de către instanța de judecată a hotărârii privind judecarea în lipsă, specificul procedurii în cauză, modul de atac a actelor judecătorești, revizuirea procesului, fapte ce nu sunt reglementate într-un capitol special în Codul de procedură Penală a Federației Ruse, acestea fiind regăsite la diferite articole în parte.⁷³ O parte din cercetătorii în domeniu precum Cazacov Alexandr, Tukiev Aslan, Andreeva O., nu împărtășesc opinia reglementării procedurii de judecare a cauzei în lipsa inculpatului, într-un capitol separat, posibilitatea formării unei atare opinii se bazează pe faptul că această modalitate de judecare, urmează a fi una destul de rară în practică reieșind din inacceptabilitatea judecării și condamnării persoanei în lipsa acesteia.

⁷¹ Pamfil, M.L. *Apel. Citare*. În Revista de drept penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul XII, nr.4 octombrie –decembrie. București, 2005. p.56-65.

⁷² Бойко, Е.Н. *Реализация принципа законности при заочном рассмотрении уголовных дел в суде первой инстанции*. În Revista «Вестник ЮУрГУ», выпуск № 40, 2009. Серия «Право» выпуск 20. p.21-23.

⁷³ Трубников, Т.В. *Рассмотрение дела в отсутствие подсудимого в системе упрощенных судебных уголовно-процессуальных производств РФ*. În revista Вестник Томского государственного университета, 2008. nr. 315. pag. 127 – 133.

Reieșind din complexitatea și problemele pe care le ridică cauzele judecate în lipsa inculpaților și condamnarea persoanelor, o mare parte din autori, precum Iachimovici I., Lenschii A., împărtășesc opinia lui Trubnicov T. și consideră că legiuitorul ar trebuie să revadă posibilitatea reglementării în cadrul unei proceduri separate a judecării cauzei în lipsa inculpatului. Necesitatea separării procedurii implică stabilirea unei baze materiale pentru procedura în cauză, reieșind din reglementarea specifică a acesteia, complexitatea procedurii, acțiunile specifice ale organelor jurisdicționale la fiecare etapă, persistența unor diferențieri în cazul judecării în lipsa inculpatului și examinării dosarului în procedură generală. Totodată sunt și critici ai opiniei date, care nu o împărtășesc, situația dată fiind analizată în conținutul lucrării.⁷⁴

În lucrarea sa, autoreferatul tezei de doctor "Cercetarea judecătorească în lipsa inculpatului", Cazacov Alexandr definește judecarea cauzei în lipsa inculpatului ca un institut al procesului penal ce implică judecarea cauzei în fond de către judecătorii și instanțe de apel în lipsa inculpatului, care se caracterizează prin existența unor derogări de la principiile și regulile generale ale procesului penal și, în consecință, cu un set complex de trăsături distinctive în raport cu procedura generală de judecare a cauzei. Autorul pledează pentru opinia că judecarea în lipsă include toate caracteristicile unui proces penal independent și ocupă un rol important în sistemul procedurilor penale pe motiv că nu poate fi atribuit nici la procedurile generale cu garanții procedurale sporite, dar nici la cele speciale.⁷⁵

În lucrarea sa, Tukiev Aslan indică că legislația procesual-penală al Republicii Kazahstan, în calitate de condiții pentru judecarea cauzei în lipsa inculpatului prescrie următoarele: aflarea persoanei peste hotarele republicii și eschivarea de a se prezenta în fața organelor de drept; cererea inculpatului de judecare a cauzei în lipsa sa. Acesta consideră că judecarea cauzei în lipsă este admisibilă cu respectarea ordinii și condițiilor stabilite de lege, modalității speciale de investigare și judecare a cauzei penale, precum și a cercetării probelor, cu acordarea dreptului special inculpatului de contestare a hotărârii adoptate în lipsă.⁷⁶

Rabțevici Olesea, în lucrarea sa "Cercetarea judecătorească în lipsă, în căutarea unui compromis între interesul public și drepturile omului", indică că importanța judecării cauzei în lipsa inculpatului implică atenția atât a teoreticienilor cât și a practicienilor pe motiv că procedura dată implică respectarea la maxim a drepturilor inculpatului pe de o parte, iar pe de altă parte

⁷⁴ Якимович, Ю., Ленский, А., Трубникова, Т. *Дифференциация уголовного процесса*. Томск, Издательство Томского университета, 2001. pag. 20-22.

⁷⁵ Казаков, А. А. *Заочное судебное разбирательство уголовных дел*. Автореферат диссертации по праву. Екатеринбург, 2009. Disponibil:<http://lawtheses.com/zaochnoe-sudebnoe-razbiratelstvo-ugolovnyh-del#ixzz4WZZl9uWoB>. [citat 23 ianuarie 2017]

⁷⁶ Тукиев, А. С. *Проблемы Процессуальной Формы Заочного Уголовного Судопроизводства*. Автореферат дисс. юрид. наук. Республика Казахстан Караганда, 2005. Disponibil:<http://kalinovskiy-k.narod.ru/b/avtoref/rk/tukiev.htm> [citat 28 noiembrie 2017]

este respectarea intereselor publice și anume a înfăptuirii justiției, printre care se regăsește restabilirea echității sociale și respectarea drepturilor părții vătămate. De asemenea, autorul critică modul cum era reglementată situația judecării cauzei în lipsa inculpatului în art. 247 Cod de procedură penală al Federației Ruse la etapa inițială, și anume că se admitea judecarea cauzei în lipsa inculpatului doar la cererea acestuia în cazul infracțiunilor ușoare și mai puțin grave, însă autorul consideră că o atare tratare implică imposibilitatea judecării cauzei în privința inculpatului ce se eschivează de la instanță și printr-o atare reglementare statul protejează în mod absolut dreptul inculpatului la un proces contradictoriu și participarea în cadrul cercetării judecătorești, astfel fiind lezate drepturile părților vătămate și altor participanți la proces. Or, potrivit reglementărilor internaționale, este obligația statului de a asigura respectarea drepturilor tuturor participanților la proces. Autorul tratează și problema judecării cauzei în lipsa mai multor inculpați, printre care unul se eschivează de la prezentarea în instanță, astfel consideră că suspendarea cauzei pe motivul imposibilității examinării deoarece unul din inculpați se eschivează implică încălcarea gravă a drepturilor inculpaților prezenți la judecarea cauzei în termen rezonabil, precum și a principiilor supremației legii, și legalității. În situația dată, se propune disjungerea cauzei în privința inculpatului ce se eschivează și judecarea cauzei în fond în privința celorlalți inculpați. Totodată nici varianta dată nu o consideră una dintre cele mai optime, deoarece aceasta implică alte probleme, precum existența unei acțiuni civile cuantumul căreia va fi încasată din contul inculpaților prezenți la proces, precum și faptul că sentința de condamnare va avea efectul de lucru judecat pe marginea faptei imputate referitor la locul, modul, timpul și persoanele implicate în comiterea faptei în cazul judecării ulterioare a cauzei în privința inculpatului care a absentat la proces. Potrivit legii procesual penale a Federației Ruse, autorul clasifică următoarele cazuri de judecare a cauzei în lipsa inculpatului: - la cererea inculpatului în cazul infracțiunilor ușoare și mai puțin grave; - în cazul infracțiunilor grave și deosebit de grave când inculpatul se află peste hotarele țării și se eschivează de la prezentarea la proces; - în cazul infracțiunilor grave și deosebit de grave când inculpatul se eschivează; - în privința inculpatului decedat; - când inculpatul este eliberat din sală pe motiv de încălcare a ordinii.⁷⁷

Referitor la fenomenul judecării cauzei în lipsa inculpatului în literatura de specialitate a altor state, cu excepția României și a Federației Ruse, am putea menționa că Jean-François Renucci indică că echitatea impune o apreciere în concreto a cauzei, astfel încât respectarea cu

⁷⁷ Рабцевич, О. *Заочное судебное разбирательство по уголовным делам: в поисках компромисса между защитой публичных интересов и прав человека*. În Журнал Закон нр.1, январь 2011. р.188-195.

scrupulozitate a garanțiilor formale prevăzute de art. 6 nu este, în mod obligatoriu, sinonimă cu un proces echitabil.⁷⁸

Am putea menționa și lucrarea lui Robert Pelloux, care prescrie că importanța egalității armelor rezidă în faptul că aceasta creează un echilibru între principiul preeminenței drepturilor și interesul public într-un stat democratic care trebuie să asigure pe teritoriul său un control eficient al criminalității și, în același timp, să garanteze standarde cât mai ridicate în ce privește drepturile inculpaților la o judecată echitabilă.⁷⁹

Berger V.⁸⁰, în lucrarea "La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme", indică că Curtea a acordat o largă interpretare dreptului la asistență gratuită printr-un interpret atunci când cel acuzat nu înțelege limba folosită. Autorul analizează acest drept prin prisma cauzei europene *Luedicke, Belkacem și Koc vs. Germania* (1978), unde Curtea a declarat că această dispoziție se aplică "tuturor actelor de procedură pornite împotriva lui și pe care trebuie să le înțeleagă pentru a beneficia de un proces echitabil". Ea a precizat aceasta enumerând printre elementele ce impun o interpretare sau o traducere pe cheltuiala statului actul de inculpare, motivele arestării și ședința de judecată însăși.

În lucrarea sa, "Procedura penală pentru profesioniștii din domeniul justiției penale", John N. Federico analizează drepturile individuale reglementate de Constituția Statelor Unite, printre acestea menționează garanția procesului obligatoriu precum participarea obligatorie a acuzatului la proces, astfel încât acesta să asigure prezența martorilor ce vor depune mărturii în favoarea sa, declarațiile acestuia fiind relevante și nu cumulative. De asemenea, autorul menționează și dreptul acuzatului de a fi reprezentat de avocat, care implică faptul că inculpatul dispune de dreptul de a-și conduce propria apărare, iar în cazul în care dispune de mijloace financiare - să-și angajeze un avocat. Însă, din anul 1963, după adoptarea de către CSJ a hotărârii în cauza *Wainwright*, instanța a stabilit că al șaselea amendament impune și obligația pozitivă a statului de a asigura cu avocat acuzatul ce nu își poate permite un atare drept. De asemenea, autorul indică că potrivit acestui drept apărarea urmează a fi efectivă.⁸¹

Autorii Yale Kamisar, Wane R. LaFave, Jerold H. Israel, în lucrarea "Procedura Penală modernă, cazuri, comentarii și întrebări", analizează participarea inculpatului la proces prin prisma cauzei *Illinois v. Allen*, indicând că Curtea de Apel a menținut legalitatea deciziei instanței de fond de judecare a cauzei în lipsa inculpatului, prin înlăturarea acestuia din cadrul

⁷⁸ Renucci, J-F. *Tratat de drept european al drepturilor omului*. București: Editura Hamangiu, 2009. 1128 p.

⁷⁹ Pelloux, R. *Les arrest de la Cour européenne des droit de l'homme dans les affaires Wemhof et Neumeister*, *Annuaire français de droit international*. Vol. 15. Paris: Ed. CNRS Editions, 1969. 1384 p.

⁸⁰ Berger, V. *La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme*. Paris: Editura Economică, 1998.

⁸¹ Ferdico, J.N. *Criminal Procedure for the Criminal Justice Professional. Fifth Edition*. United States of America. West Publishing Company 1993. 564 p.

procesului pe motiv de procedură. Or Curtea a stabilit că dreptul de a participa la proces este unul absolut în raport cu al 6-lea Amendament, însă acuzatul pierde acest drept din moment ce acesta continuă să încalce ordinea în cadrul ședinței de judecată, în pofida faptului că a fost atenționat pe marginea comportamentului său. În cazul în care pe parcursul judecării procesului în lipsa sa inculpatul manifestă interes de a participa, prin asumarea obligației de a avea un comportament decent în cadrul ședințelor de judecată, instanța poate dispune admiterea repetată a acestuia în proces.

Într-o altă cauză menționată, *Taylor vs United States*, Curtea a stabilit că judecarea cauzei în lipsă este legală din moment ce un acuzat care a fost eliberat pe cauçãoune a avut datoria de a fi prezent la proces, acesta fiind înștiințat despre procesul penal pornit și posibilitatea continuării acestuia în lipsa sa.⁸²

Am putea releva că Declarația de la Havana⁸³ prevede că guvernele trebuie să se asigure că avocații sunt capabili să-și exercite funcțiile sale profesionale fără nici o intimidare, impediment, hărțuire sau interferență necorespunzătoare (Art. 16) și, de asemenea, stipulează că avocații nu trebuie identificați cu clienții lor sau cu cauzele clienților lor (Art. 18). Cu toate acestea, n-o să găsim un echivalent pentru această prevedere în CEDO. Aceste prevederi au un rol important în vederea asigurării drepturilor avocaților de a reprezenta interesele clientului său absent la proces.

Urmează a fi relevat că problema judecării cauzei în lipsa inculpatului persistă de o perioadă îndelungată, astfel încât la data de 21 mai 1975 Consiliul Europei a adoptat Rezoluția nr. 75(11) privind criteriile ce urmează a fi respectate în cadrul procedurilor de judecare a cauzei în lipsa inculpatului.⁸⁴ Potrivit preambulului acesteia, Comitetul de Miniștri a reiterat că întrucât prezența învinuitului la procesul său este de o importanță vitală pentru ca să se pronunțe atât asupra dreptului său de a fi ascultat, cât și asupra necesității de a stabili faptele și adoptarea unei sentințe legale la caz; derogările în acest sens ar trebui să fie admise numai în cazuri excepționale. De asemenea, se analizează și elucidează faptul că problema judecării cauzei în lipsa inculpatului persistă de o perioadă destul de îndelungată.

1.3. Concluzie la capitolul 1

În concluzie, am putea menționa că în RM nu există lucrări pe marginea temei judecării cauzei în lipsa inculpatului, or cele existente tangențial abordează aspectele temei date, în partea

⁸² Kamisar, Y., LaFave, W.R., Israel, J.H. *Modern Criminal Procedure – cases comments, questions*. United States of America. West Publishing Co. St. Paul, Minn., 1994. 1698 p.

⁸³ Principiile de Bază ale Rolului Avocatului. Adoptate la Congresul al Optulea al Națiunilor Unite despre Prevenirea Crimei și a Tratatamentul Delincvenților. Havana (Cuba), 27 august-7 septembrie 1990.

⁸⁴ Rezoluția nr. 75(11) din 21 mai 1975 a Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei privind criteriile ce urmează a fi respectate în cadrul procedurilor de judecare a cauzei în lipsa inculpatului. Disponibil: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804f7581> [citat 29 ianuarie 2018]

ce ține de analiza prevederilor Codului de procedură penală, în acest sens, precum și a elementelor dreptului la un proces echitabil. Nu au fost depistate careva lucrări ce ar analiza modul de judecare a cauzei în lipsa inculpatului, acțiunile organului de urmărire penală, a instanței de judecată și, în special, a avocatului care apără interesele inculpatului absent la proces. De asemenea, nu a fost identificată doctrină științifică internă pe marginea prevederilor legale referitoare la citare, aducerea învinuirii și înștiințarea inculpatului.

În unele țări de peste hotare, problema judecării cauzei în lipsa inculpatului absent la proces este analizată mai detaliat, cu elucidarea unor probleme concrete sau soluții pe caz, cercetări pe marginea acțiunii procesuale de citare și asigurare a dreptului inculpatului de a participa la proces, cu existența unei practici prestabilite pe marginea redeschiderii procedurii după o judecare în lipsă.

Reglementările internaționale și cele interne nu impun admiterea unei cereri de rejudecare în cazul unei persoane condamnate în lipsă, impunându-se verificarea faptului dacă aceasta s-a sustras sau nu de la judecată. Totuși, privarea de dreptul de a solicita o reexaminare a cauzei ridică probleme cu privire la respectarea art 6 alin 3 lit a) din Convenția Europeană. Găsirea unei soluții care ar asigura ambele situații, din perspectiva echității procesului penal, este sarcina doctrinei.

2. CONDIȚII DE FOND LA JUDECAREA CAUZEI ÎN LIPSA INCULPATULUI

2.1. Generalități privind standardele procesuale obligatorii în cadrul judecării în lipsa inculpatului

La examinarea cauzei penale în lipsa inculpatului regula determinantă ”de joc” constituie asigurarea respectării substanței dreptului la un proces echitabil. Prin urmare, una din sarcini a prezentei lucrări este examinarea condițiilor de fond la judecarea cauzei în lipsa inculpatului.

Dreptul la un proces echitabil este considerat ca deținând o poziție atât de importantă într-o societate democratică, încât Curtea a stabilit că nu există nici o justificare pentru interpretarea în mod restrictiv a articolului 6. Paralel cu Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), mai avem reglementarea juridică a dreptului la un proces echitabil de către Declarația Universală a Drepturilor Omului în art. 19, de către Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, în art. 14 alin.

Drepturile și libertățile prevăzute în CEDO și în Protocoalele adiționale la Convenție pot fi împărțite în două mari categorii: Drepturi absolute = de la care nu există excepții și de la care nu se poate deroga niciodată și în nici o împrejurare (nici în caz de război sau de pericol public); Drepturi relative = de la care există excepții sau de la care se poate deroga, temporar, în situații excepționale (în caz de război sau de pericol public).

Astfel, în articolul 15 paragraful 1 din Convenție, se prevede că în caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, statele semnatare pot lua măsuri restrictive de drepturi și libertăți, măsuri care *derogă* de la obligațiile prevăzute de Convenție. În paragraful 2 sunt prevăzute expres anumite drepturi/libertăți de la care nu se poate deroga niciodată, nici în caz de război sau de pericol public major. Printre aceste drepturi nu este menționat și dreptul la un proces echitabil, astfel acesta fiind atribuit la categoria dreptului relativ.

Așadar, dreptul la un proces echitabil nu poate fi atribuit la categoria drepturilor absolute, pe motiv că admite anumite derogări în caz de stare de urgență. Totodată, aceasta nu înseamnă că pe timp de pace sau în lipsa unui pericol public major, dreptul la un proces echitabil poate implica derogări (de exemplu, prin simplificarea sau urgentarea unor proceduri judiciare), ținând cont de situația excepțională în care se află statul respectiv.

În cele ce urmează va fi efectuată o analiză a drepturilor procesuale ca garanție a procesului echitabil protejate de către CEDO în raport cu fiecare paragraf reglementat de art. 6 ajustat la problema judecării cauzei în lipsa inculpatului.

Astfel, urmează a fi relevat că, potrivit art. 6 (1) din CEDO, „orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o

instanță independentă și imparțială instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva sa.,,

Printr-o jurisprudență constantă, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO) a elaborat un principiu cu caracter general, în conformitate cu care prin intermediul Convenției sunt apărute drepturi ale omului concrete și efective, nu teoretice și iluzorii.⁸⁵ Cea mai importantă garanție procedurală existentă într-un stat de drept este cea a procesului echitabil. Având în vedere mecanismul de funcționare a statului de drept, conform căruia trebuie asigurat liberul acces la justiție pentru remedierea oricărei încălcări a unui drept sau libertăți fundamentale ori interes legitim, această garanție este considerată esențială.⁸⁶

În cauza *Cottin c. Belgiei*, reclamantul s-a plâns că nu a participat la expertiza medicală de stabilire a prejudiciului suferit de victimă. Curtea a reținut că, deși reclamantul a avut posibilitatea de a formula în fața instanței observații față de concluziile expertului, nu este evident că acesta a avut o posibilitate reală de a le comenta, el nu a avut posibilitatea de a supune unui contra-interogatoriu, persoanele audiate de expert, de a formula observații la piesele examinate sau de a solicita realizarea unor cercetări suplimentare, prin ce a fost încălcat art. 6.⁸⁷

Astfel, procesul penal echitabil nu poate fi realizat decât în condițiile în care acesta este așezat pe principii fundamentale unanim admise, care asigură echilibrul ce trebuie să existe între interesul general al societății și interesele legitime ale fiecărei persoane.⁸⁸

Echitatea procesului penal implică și principiul accesului liber la justiție, altfel spus facultatea de a participa în cadrul unui proces penal, or se relevă obligația statului de a asigura respectarea dreptului inculpatului de acces la justiție prin citarea legală, precum și înștiințarea privind pornirea unei cauze penale pe numele său.

Accesul liber la justiție – este consacrat ca drept cetățenesc fundamental, atât prin art. 6 pct.1 din Convenție, prin art. 10 Declarația Universală a Drepturilor Omului⁸⁹, precum și art. 14 pct. 1 din Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice⁹⁰. Pentru ca dreptul de acces la o instanță să fie respectat, trebuie ca instanța în fața căreia este adusă cauza să se bucure

⁸⁵ Pătulea, V. *Sinteză teoretică și de practică judiciară a Curții Europene a Drepturilor Omului în legătură cu art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Dreptul la un proces echitabil. Asistența judiciară gratuită și taxele judiciare*. În Revista Dreptul, Nr. 11/2007. Uniunea Juriștilor din România. p. 246.

⁸⁶ Deleanu, I. *op.cit.*, p. 49.

⁸⁷ *Cottin vs Belgia*, nr.48386/99, ECHR din 02 iunie 2005. Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69232>. [citat 28 martie 2017]

⁸⁸ Theodoru, G.G. *op.cit.*, p. 68

⁸⁹ Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la 16 decembrie 1948 prin Rezoluția 217 A în cadrul celei de-a treia sesiuni a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite.

⁹⁰ Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice adoptat și deschis spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966

de *jurisdicție deplină*; ea trebuie să analizeze atât aspectele de fapt, cât și cele de drept ale cauzei. Prevederi privind accesul liber la justiție se regăsesc în art. 19 al CPP.

Dreptul de acces la o instanță judecătorească nu este absolut. În hotărârea *Golder v. Regatul Unit*, judecătorii de la Strasbourg au reamintit că acest drept impune, prin însăși natura sa, o soluționare din partea Statului, care poate varia în timp și în spațiu și care niciodată nu trebuie să atenteze la esența acestui drept sau să contravină altor drepturi.⁹¹

În jurisprudența sa, CtEDO a precizat printre altele că o limitare nu ar trebui considerată ca compatibilă cu articolul 6 decât: dacă ea urmărește un scop legitim și dacă există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul vizat⁹². În cauza *Osman v. Regatul Unit*, CtEDO a considerat că scopul prevederii că nici o acțiune nu putea fi intentată împotriva poliției pentru erorile comise în cadrul cercetării și combaterii criminalității poate fi considerat drept legitim, în măsura în care ea viza păstrarea eficacității serviciului de poliție și, deci, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor penale. Ei cred, totodată, că această modalitate de aplicare a prevederii, fără să fi fost stabilită în prealabil existența considerațiilor de interes general, nu servea decât pentru a acorda o imunitate generală poliției.⁹³

Din jurisprudența organelor de la Strasbourg, rezultă că dreptul de acces la o instanță are două trăsături fundamentale: el trebuie să fie un drept efectiv, fără a fi însă un drept absolut. Dreptul de acces la o instanță – ca un drept efectiv implică instituirea de către stat a unui sistem de asistență juridică gratuită, atât în civil, cât și în penal ”atunci când aceasta se dovedește indispensabilă pentru asigurarea unui acces efectiv la o instanță, fie datorită complexității procedurii sau a cauzei, fie întrucât există obligativitatea reprezentării de către un avocat în fața instanțelor, sau în cazurile când procesul are loc în lipsa subiectului vizat.”⁹⁴ Dreptul de a beneficia de un acces efectiv la o instanță poate implica – mai ales în cazul persoanelor lipsite de libertate sau celor care nu se prezintă la judecarea cauzei – dreptul de a lua legătura și de a comunica în mod confidențial cu un avocat, în vederea pregătirii unei acțiuni în justiție. În măsura în care accesul la avocat este interzis sau restrâns în mod nejustificat, acest lucru poate avea semnificația unui obstacol de fapt în calea accesului la o instanță.

Accesul efectiv la o instanță implică dreptul de a avea acces la toate probele aflate la dosarul cauzei. Curtea a stabilit că, în anumite circumstanțe, inadmisibilitatea unei probe

⁹¹ *Golder v. Regatul Unit*, nr. 4451/70, ECHR din 21 februarie 1975. [citat 15 decembrie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57496>. [citat 15 decembrie 2018]

⁹² *Ashingdane c. Regatul Unit*, nr. 8225/78, par. 57, ECHR din 28 mai 1985. [citat 28 mai 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57425>.

⁹³ *Osman c. Regatul Unit și Irlanda de Nord*, nr. 23452/94, ECHR din 28 octombrie 1998. [citat la 18 iunie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94149>.

⁹⁴ Buruiană, I. *Problematica respectării dreptului la un proces echitabil la nivel european și internațional*. În Studii Europene nr.2. Chișinău, 2013. pag.16-26.

decisive sau imposibilitatea contestării unei probe importante administrate de partea adversă lasă fără conținut dreptul de acces la o instanță, or acest drept urmează a fi asigurat apărătorului care reprezintă interesele inculpatului ce lipsește de la proces.⁹⁵

Pe lângă dreptul de acces la justiție, în cuprinsul articolului 6 din Convenție, există câteva „*principii de echitate*” subordonate acestui articol, dar care nu sunt enunțate expres.

Cel mai important dintre acestea este socotit cel al „*egalității armelor*”, care consacră ideea potrivit căreia fiecare parte din proces trebuie să aibă șanse egale de a-și prezenta cauza și că nimeni nu trebuie să beneficieze de un avantaj substanțial asupra adversarului său.⁹⁶ Potrivit aceluiași principiu, părțile trebuie să aibă același acces la consemnări și la celelalte documente ale cauzei, cel puțin atâta vreme cât acestea joacă un rol în formarea opiniei instanței; fiecărei părți trebuie să i se dea posibilitatea să combată argumentele invocate de cealaltă parte, inclusiv și apărătorului care apără interesele inculpatului absent de la proces. Acest principiu, de fapt, constituie numai un element component al noțiunii mai largi de „proces echitabil” una dintre garanțiile privitoare la desfășurarea corectă a procesului judiciar prin care se vizează un just echilibru între părțile litigante.⁹⁷

Importanța egalității armelor rezidă în faptul că aceasta creează un echilibru între principiul preeminenței drepturilor și interesul public într-un stat democratic care trebuie să garanteze standarde ridicate în ce privește drepturile inculpaților la o judecată echitabilă.⁹⁸

Principiul egalității armelor este obligația de a oferi fiecărei părți o posibilitate rezonabilă de a-și prezenta cauza, inclusiv probele de care dispune, în condiții care nu o plasează într-o situație superioară față de adversarul său. Egalitatea nu este altceva decât un just echilibru între părți. Mai mult, se impune respectarea și asigurarea principiului dat în cazul judecării cauzei în lipsa inculpatului, din moment ce acesta nu este audiat de către magistrat și nu prezintă instanței alegațiile sale pe marginea faptei în care se învinuiește, avocatul urmând a susține apărarea acuzatului în raport cu probele existente și cercetate în cadrul procesului.

Printre imperativele consacrate de către instanța europeană este egalitatea armelor în sens restrâns. Aceasta implică faptul că inculpatul sau apărătorul acestuia, după caz, trebuie să aibă posibilitatea rezonabilă de a-și prezenta punctul de vedere în fața tribunalului în condiții care să

⁹⁵ Înalta Curte de Casație și Justiției a României. Secția civilă. Decizia nr. 4629/2013 din 21 octombrie 2013. Dosar nr. 10447/2/2010. Disponibil: <https://legeaz.net/spete-civil-iccj-2013/decizia-4629-2013>

⁹⁶ Gomien, D. *Introducere în Convenția Europeană a Drepturilor Omului*. București: Editura All, 1996. 181 p.

⁹⁷ Berger, V. *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Ediția V*. București: Editura Institutul Român pentru Drepturile Omului, 2005. 830 p. (p.255.)

⁹⁸ Pelloux, R. *Les arrest de la Cour europeenne des droit de l'homme dans les affaires Wemhof et Neumeister, Annuaire français de droit international*, 1969, Vol. 15. Paris: Ed. CNRS Editions, 1969. p. 276. apud Urda, O. A. în lucrarea *Garanții procedurale-egalitatea de arme și principiul contradictorialității. Considerații generale*. În *Analele științifice ale Universității Al. I. Cuza, Iași. Tomul LVII. Științe juridice*, 2011. nr.II, pag.69-82.

nu o dezavantajeze față de acuzare. Astfel, s-a decis ca există o încălcare a principiului egalității armelor în situația în care acuzarea depune la dosar un document, înainte de audiența publică, în care își prezintă în rezumat argumente, iar acuzatul nu are acces la acel document.⁹⁹ Dacă, însă, rolul procurorului nu este atât de important în cadrul procedurii încât să poată influența decizia, atunci se consideră că principiul este respectat, ca exemplu se menționează că nu există o violare a art. 6 dacă în cadrul procedurii din fața Curții Supreme austriece, rolul procurorului general se rezumă la mențiunea „de acord” pe raportul magistratului raportor.¹⁰⁰

Pentru realizarea principiului *egalității armelor*, instanța are misiunea de a menține echilibrul necesar desfășurării unui proces echitabil în ceea ce privește comunicarea între părți a pieselor dosarului, precum și dispunerea de mijloace pentru a-și susține poziția.¹⁰¹ Așadar, art. 6 din CEDO, garantează, printre altele, egalitatea armelor (manifestată prin posibilitatea dată părților de a-și expune cauza în fața organelor judiciare), dar și înlesnirile necesare pregătirii apărării (concretizate prin timpul fizic ce trebuie acordat pregătirii apărării).¹⁰²

Principiul egalității între acuzare și apărare este o cerință de garanție pentru echilibrul între interesele individului și ale societății, pentru armonizarea și salvagardarea acestor interese.¹⁰³ Procurorul și inculpatul au aceeași poziție și aceleași drepturi în fața instanței în susținerea acuzării, respectiv a apărării. Necesitatea respectării egalității armelor între procuror și parte e cu atât mai imperioasă cu cât acuzarea intervine activ în fața instanței penale pe care o sesizează prin rechizitoriu, descriind starea de fapt și de drept și propunând o sancțiune. Legea internă în art. 24 alin. (3) CPP RM stabilește că părțile participante la judecarea cauzei au drepturi egale.

Chiar dacă acuzarea are un rol deosebit în protejarea ordinii publice, aceasta nu justifică crearea *ab initio* pentru procuror a unei poziții privilegiate în cadrul procedurilor, care să le plaseze pe celelalte părți într-un net dezavantaj în raport cu autoritatea publică.¹⁰⁴ Or, inclusiv părții acuzării îi revine sarcina de a prezenta probele ce demonstrează și nevinovăția inculpatului în comiterea infracțiunii ce se impută acestuia, chiar dacă este absent la proces.¹⁰⁵

⁹⁹ Raportul Comisiei Europene pentru Drepturile Omului în cauza Th.Peschke vs Austria din 13 octombrie 1981. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104163>. [citat 19 ianuarie 2019]

¹⁰⁰ Ashworth, A. *The Human Rights Act 1998: Part 2: Article 6 and the fairness of trials* (1999) Apr., Crim. L. Rev. 262.

¹⁰¹ Dolea, I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal*. op.cit., p. 186.

¹⁰² Predescu, O., Udriou, M. *Convenția europeană a drepturilor omului și dreptul procesual penal român*. București: Editura C. H. Beck, 2007. p. 258-489. și R.Chiriță, *Convenția europeană a drepturilor omului, comentarii și explicații*, vol. I. București: Editura C. H. Beck, 2007. p. 233-440.

¹⁰³ Gomien, D. *Introducere în Convenția Europeană a Drepturilor Omului*. București: Ed.All, 1993.180p. (p.46-47).

¹⁰⁴ Predescu, O., și Udriou, M. *Tratat-Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român*. op.cit., p. 656.

¹⁰⁵ *Idem*. *Standardele Europene în materia dreptului de a dispune de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării*. În Revista Dreptul, 2009, nr. 5. Uniunea Juriștilor din România. p. 268.

Având în vedere că principiul egalității armelor garantează ca părțile să se situeze pe poziții procesuale egale, fără ca vreuna din ele să beneficieze de un avantaj procedural față de cealaltă, este evident că între inculpat și procuror nu poate exista egalitate procesuală completă din moment ce procurorul acționează în calitate de autoritate publică și dispune de mijloace logistice care nu stau la dispoziția inculpatului, fapt constatat și din alin. (1) art.51 CPP.

Trebuie întrunite cumulativ trei condiții pentru a putea fi constatată nerespectarea egalității armelor procedurale, și anume: partea acuzării să beneficieze de un drept suplimentar față de cel acuzat și acel drept să nu derive din natura funcției acuzării, dreptul respectiv să îi creeze procurorului, în concret, un avantaj în cursul procedurii.¹⁰⁶

Egalitatea persoanelor în procesul penal înseamnă, așadar, că tuturor persoanelor le sunt aplicabile aceleași reguli procesuale și că aceleași organe desfășoară procesul penal, fără ca anumite persoane să fie privilegiate și fără să se facă o discriminare. Deși nu este consacrat ca un principiu distinct al procesului penal, din ansamblul reglementării modului de desfășurare a procesului penal rezultă că respectarea principiului egalității armelor între acuzare și apărare este intrinsec sistemului de drept.¹⁰⁷ Egalitatea procedurală a părților în proces nuanțează principiul aflării adevărului. Fără ca părțile să dispună de aceleași mijloace pentru a-și susține cauza, aflarea adevărului este evident periclitată, pot interveni erori judiciare, iar procesul devine unul inechitabil.¹⁰⁸ S-a afirmat că dreptul înscris în art. 6 par. 3 lit. d) din Convenție nu este absolut, instanțele au libertatea de a decide asupra admisibilității probelor atât timp cât prin exercitarea acestui drept de apreciere nu se încalcă principiul egalității armelor și dreptul la un proces echitabil al acuzatului.¹⁰⁹

Problema asigurării egalității armelor constituie obiectul preocupărilor și al Comitetului ONU pentru drepturile omului. Comitetul a constatat o încălcare a art.14 al Pactului Internațional privind Drepturile Civile și Politice în cauza Migel Anhel Padpughes Orehuala v. Columbia, când cauza penală a fost examinată fără audieri orale, fie în cauza Aston Gitty v. Jamaica când petiționarului nu i s-a asigurat posibilitatea ca martorii săi să depună mărturii în aceleași condiții care au existat pentru martorii acuzării, care au declarat împotriva lui¹¹⁰.

¹⁰⁶ Chiriță, R. *Dreptul la un proces echitabil*. București: Editura Universul Juridic, 2008. p. 349.

¹⁰⁷ Predescu, O., Udrioiu, M. *Convenția europeană a drepturilor omului și dreptul procesual penal român. op.cit.*, p. 363.

¹⁰⁸ Urda, O.A. *Garanții procedurale – egalitatea de arme și principiul contradictorialității. Considerații generale*. Analele Științifice ale Universității "Al.I. Cuza" Iași, Tomul LVII. Științe juridice 2011, nr.II. p. 69-82

¹⁰⁹ Florea, A. *Egalitatea armelor și contradictorialitatea – exigență a principiului egalității de drept în calitate de principiu al răspunderii juridice*. Legea și viața, mai 2012, pag. 37-42.

¹¹⁰ Raportul Comitetului pentru drepturile omului, constatările din 23 iulie 2007. Vol.II UNdoc A57/40,cc. Citat după: Хански, Р., Шайнин, М. Прецедентные дела Комитета по правам человека. Институт прав человека. Университет Або Академии (Турку), 2004, pag.156, *apud* Dolea, I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal. op.cit.*, p.187.

Egalitatea procesuală între părțile din procesul penal se realizează în condițiile susținerii unor poziții contrare, ceea ce reprezintă contradictorialitatea specifică judecății penale, prin susținerea învinuirii de către procuror și exercitarea dreptului la apărare de către inculpat— fie singur, fie asistat sau reprezentat de avocat, în mod obligatoriu în cazul absenței de la proces.

Chiar dacă sunt elemente ale noțiunii de proces echitabil și au multe trăsături comune în interpretarea CEDO, instanța europeană a arătat că trebuie distins între contradictorialitate și principiul egalității armelor. Deși ambele rezultă din dreptul la un proces echitabil, ele se diferențiază pornind de la constatarea că prin contradictorialitate se înțelege: posibilitatea părților într-un proces penal, civil, disciplinar de a lua cunoștință de toate piesele și observațiile prezentate judecătorului, de natură să-i influențeze decizia. Spre deosebire de aceasta egalitatea armelor implică tratarea egală a tuturor părților pe toată durata desfășurării procedurii în fața unui tribunal, fără ca una dintre părți să fie avantajată în raport cu cealaltă sau celelalte părți în proces.¹¹¹ Astfel, fiecărei părți trebuie să i se ofere posibilitatea rezonabilă de a-și susține cauza în condiții egale în raport cu adversarul ei¹¹². „Necomunicarea unor informații utile și pertinente cauzei va fi privită ca o încălcare a contradictorialității, în timp ce „dezechilibrul în comunicarea acestor informații este sancționat pe baza principiului egalității armelor¹¹³.

Reglementarea principală a judecății pe baza contradictorialității este de esență procesului penal echitabil, cu respectarea și asigurarea egalității de arme între acuzare și apărare. Contradictorialitatea, legată de ideea de egalitate a armelor, impune judecătorului să vegheze ca orice element susceptibil să influențeze soluția privind litigiul să facă obiectul unei dezbateri contradictorii între părți. Respectiv, atât partea acuzării, cât și cea a apărării trebuie să aibă nu numai facultatea de a-și face cunoscute elementele pe care se bazează pretențiile sale, dar și de a lua la cunoștință și de a discuta orice probă sau concluzie prezentată judecătorului cu scopul de a-i influența decizia.¹¹⁴ Contradictorialitatea nu impune însă obligația instanței de a permite, în cadrul unei proceduri, ca fiecare parte să răspundă la orice memoriu al părții adverse. Contradictorialitatea impune posibilitatea inculpatului de a combate declarațiile părții vătămate printr-o confruntare sau posibilitatea de a obține audierea acesteia în faza de judecată. Pentru a realiza contradictorialitatea, statele sunt obligate să își regleze procedurile interne astfel încât

¹¹¹ Bârsan, C. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole Vol. I. Drepturi și libertăți. op.cit.*, p.512

¹¹² *Idem*, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole, Ediția 2-a, op.cit.*, p.490-491.

¹¹³ Kamasinski c. Austriei, nr. 9783/82, par.79, ECHR din 19 decembrie 1989. Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57614>. [citat: 12 septembrie 2017]

¹¹⁴ Lobo Machado vs Portugalia, nr. 15764/89, par.31, ECHR din 20 februarie 1996. [citat: la 15 iunie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57978>.

probele existente să fie produse în cadrul audienței publice, pentru a putea să facă obiectul dezbaterii contradictorie între acuzator și inculpat, în fața judecătorului.¹¹⁵

Contradictorialitatea este principiul care îngăduie părților din proces să participe în mod activ și egal la prezentarea, argumentarea și dovedirea drepturilor lor în cursul desfășurării procesului, în scopul stabilirii adevărului și al pronunțării unei hotărâri legale și temeinice. În virtutea contradictorialității, părțile își aduc reciproc la cunoștință pretențiile, apărările și probele de care înțeleg să se folosească în proces, judecata nu se poate face decât după legala lor citare, în cursul procesului toate părțile sunt ascultate în mod egal, inclusiv asupra împrejurărilor de fapt sau de drept puse în discuție de instanță, în vederea aflării adevărului în cauză, încuviințarea probelor se face în ședință publică, după prealabila lor discutare de către părți, iar hotărârile judecătorești sunt comunicate părților, în vederea exercitării căilor legale de atac.¹¹⁶

Am putea menționa că se atestă imposibilitatea exercitării unor drepturi menționate supra de către inculpatul care este absent la proces, însă în pofida acestui fapt din moment ce în cadrul judecării cauzei penale participă avocatul, instanței de judecată îi revine obligația pozitivă de a asigura respectarea tuturor elementelor principiului contradictorialității. La examinarea cauzei penale *in absentia* inculpatului realizarea principiului contradictorialității se manifestă în activitatea apărătorului, care urmează să folosească toate pârghiile posibile și să prezinte, de regulă fără acordul clientului absent, toate probele existente care ar asigura o apărare eficientă, având un rol activ în cadrul procesului.

CPP al RM reglementează expres în art. 24 principiul contradictorialității, acordându-i un text special în care se prevăd aspectele esențiale, reiterând că urmărirea penală, apărarea și judecarea cauzei sunt separate și se efectuează de diferite instituții ale statului. O atare reglementare o calificăm drept plauzibilă, având în vedere modul cert al delimitării funcțiilor procesului penal, care revine fiecărui participant la proces împuternicit prin lege în acest sens.

Contradictorialitatea nu trebuie înțeleasă strict ca o diferență de păreri expuse de părțile procesului, ci și ca posibilitatea fiecărei părți de a-și manifesta punctul de vedere, de a-și susține și dovedi ipoteza cea mai avantajoasă pentru sine.¹¹⁷ Însă, pentru a fi în măsură să procedeze astfel, partea trebuie să cunoască existența procesului, piesele dosarului, poziția celorlalte părți. Această obligație nu este realizată pe deplin în cazul în care acuzatul se eschivează de la organele de drept, iar cauza este remisă în instanța de judecată în lipsa acestuia.

¹¹⁵ Chiriță, R. *Dreptul la un proces echitabil*. op.cit., p.382

¹¹⁶ Dolea, I., Zaharia, V., Rotaru, V., Croitor, E., Mihailov, V., Cebanaș, A. *Justiția Penală și Drepturile Omului*. Cercetare Sociologică. IRP. Chișinău, 2010

¹¹⁷ Înalta Curte de Casație și Justiție. Decizia nr. 3245 din 05 octombrie 2004, în Buletinul Casației nr. 1/2005. p. 56.

Contradictorialitatea se regăsește, într-o formă sau alta, pe tot parcursul procesului penal, chiar încă din etapa de sesizare a organului de urmărire penală, când partea vătămată depune cererea prin care își expune propriul punct de vedere referitor la dreptul legal încălcat. Ulterior, pe parcursul urmăririi, învinuitul asistat de apărător poate veni cu cereri referitor la efectuarea acțiunilor procesuale, anexarea la dosar a unor mijloace de probă, completarea urmăririi penale, contestarea anumitor acte, acțiuni sau inacțiuni etc.

Principiul contradictorialității privește mai multe aspecte, printre care și prezența personală a inculpatului la judecată. CtEDO a considerat că, în mod firesc, în cadrul unei proceduri penale, acuzatul trebuie să fie prezent la audiere.¹¹⁸ Această condiție reiese din obiectul și scopul paragrafelor 1 și 3 din articolul 6. Este important că Curtea a hotărât că dreptul persoanei de a se apăra ea însăși nu este un drept absolut, astfel în cazul *Croissant contra Germaniei*¹¹⁹ s-a declarat că adresarea învinuitului după asistență juridică oferită de un avocat nu vine în contradicție cu art. 6 alin. (3) lit. c) din Convenție. Dreptul acuzatului de a se apăra singur nu trebuie confundat cu prezența personală a acestuia în instanță. Cum a menționat Curtea, dreptul inculpatului de a lua parte personal la dezbaterile procesului său decurge din scopul și din obiectul ansamblului acestui text, dreptul la un proces echitabil. Este inadmisibilă recunoașterea dreptului de a se apăra singur, fără prezența acestuia în instanță.

Dreptul de a compărea în persoană implică că acuzatul are interesul a fi prezent la desfășurarea procedurilor, de a-și conduce apărarea, sfătuindu-și la nevoie avocatul¹²⁰. Or însăși CtEDO recunoaște oricărei persoane acuzate: ”dreptul de a se apăra ea însăși”, ”să întrebe sau să obțină audierea martorilor”, ”dreptul să fie asistat în mod gratuit de un interpret dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere”, drepturi care sunt de neconceput în absența inculpatului¹²¹. Dreptul persoanei de a asista la judecată nu este prevăzut expres în Convenție nici măcar în materie penală, spre deosebire de legislația imensei majorități a statelor membre, însă a fost recunoscut de organele jurisdicționale instituite prin Convenție în anumite situații. Luând în calcul faptul că dreptul inculpatului de a fi prezent la judecată este recunoscut în Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice și că art. 6 § 3 din Convenție recunoaște celui acuzat „dreptul de a se apăra el însuși”, „dreptul de a interoga martorii” și „dreptul de a fi

¹¹⁸ *Ekbatani c. Suedia*, nr.10563/83, par. 25, ECHR din 26 mai 1988. [citată la 18 mai 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100704>.

¹¹⁹ *Croissant vs Germania*, nr.13611/88, par. 33,34, ECHR din 25 septembrie 1992. [citată 12 decembrie 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57736>.

¹²⁰ *Stanford c. Marii Britanii*, nr.16757/90 par. 26, ECHR din 23 februarie 1994. [citată 12 aprilie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57874>.

¹²¹ *Colozza c. Italia*, nr. 9024/80 ECHR din 12 februarie 1985, alin. 27-33. [citată 15 mai 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100633>. *Rubinat c. Italiei*, nr. 9024/80, ECHR din 22 ianuarie 1985. [citată 15 mai 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57568>.

asistat gratuit de un interpret”, Curtea a dedus că prezența inculpatului este, în principiu, obligatorie la judecarea cauzei¹²².

Este posibil, în anumite circumstanțe excepționale, de a admite ca un proces penal să se desfășoare în absența acuzatului sau a unei părți. Ar trebui, în acest caz, ca autoritățile, în pofida eforturilor lor, să fi fost incapabile să notifice persoanei interesate citația de înfățișare¹²³ sau că această modalitate de a acționa să fi corespuns necesității unei administrări corecte a justiției. O parte poate renunța la dreptul său de a se prezenta la audiere, dar numai în cazul când o asemenea renunțare este stabilită fără echivoc și „este asigurat un minimum de garanții corespunzătoare gravității sale”.¹²⁴

În cazul *F.C.B. v. Italia*, un tribunal italian desfășurase un proces în revizuire în absența acuzatului, deși fusese informat de consilierul acestuia că acuzatul se afla în detenție în străinătate. CtEDO a menționat că petiționarul nu și-a manifestat dorința de a renunța la dreptul său de a asista la audiere și a respins argumentul prezentat de guvernul pârât, conform căruia interesatul a încercat să amâne verdictul necomunicând adresa sa autorităților italiene. Cele din urmă, deși statul știa că reclamantul era implicat într-o procedură în străinătate, au decis să continue procedura suspendată fără a lua vreo măsură suplimentară pentru a clarifica situația.¹²⁵

Dreptul unei persoane de a asista la examinarea cazului său în apel depinde de natura și importanța audierii. CtEDO consideră că prezența acuzatului este mai puțin importantă în apel decât în prima instanță. În cazul în care jurisdicția superioară examinează doar problemele de drept, această prezență este într-adevăr inutilă. Dacă ea examinează și circumstanțele de fapt, atunci situația diferă. Pentru a determina dacă acuzatul beneficiază de un drept de a asista la audiere, judecătorii de la Strasbourg țin cont de importanța instanței pentru el și necesitatea prezenței sale pentru a determina jurisdicția de apel să se pronunțe asupra faptelor speței.¹²⁶

În cazul *Kremzow v. Austria*, petiționarul nu a participat la o audiere referitoare doar la problemele de drept. CtEDO a considerat că prezența lui nu era necesară în măsura în care avocatul lui putea asista și prezenta observații din numele lui. Totodată, Judecătorii de la Strasbourg consideră că excluderea petiționarului din audierea în apel constituie o încălcare, în

¹²² Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice adoptat și deschis spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966.

¹²³ Colozza c. Italia, nr. 9024/80, ECHR din 12 februarie 1985, par.28. [citat 15 mai 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100633>.

¹²⁴ Poitrimol c. Franța, nr. 14032/88, ECHR din 23 noiembrie 1993, par. 31. [citat 15 mai 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94588>.

¹²⁵ F.C.B. c. Italia, nr.12151/86, ECHR din 28 august 1991. [citat 14 iunie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57679>.

¹²⁶ Mole, N., Harby, C. *Dreptul la un proces echitabil. Ghid privind punerea în aplicare a art.6 CEDO*. Consiliul European, 2001. Editat în Republica Moldova, 2003. p.19-20

măsura în care această instanță se referea asupra condamnării interesatului la o pedeapsă de privațiune de libertate nu peste douăzeci de ani, dar permanentă și condamnarea lui urma să fie ispășită mai curând într-o închisoare ordinară, decât într-o instituție specială pentru delincvenții alienați mintal, precum și asupra stabilirii motivului crimei (un punct ce jurații nu l-au stabilit). CEDO a menționat că aprecierea caracterului, starea de spirit și motivele petiționarului trebuiau să valoreze mult în instanță și că audierea purta deci o importanță crucială, acesta fiind obligat să poată asista și participa la ea împreună cu avocatul său.¹²⁷

Totuși, acest drept nu este unul absolut, astfel în căile de atac el poate fi supus anumitor limitări, în funcție de circumstanțele cauzei: dacă nu există riscul agravării pedepsei¹²⁸, dacă există suficiente alte garanții oferite inculpatului sau dacă infracțiunile pentru care este judecat sunt minore¹²⁹. În toate cazurile, limitările sunt admise numai dacă la judecarea fondului inculpatul a beneficiat de dreptul de a compărea în persoană.

După analiza principiilor echității realizată supra, vom încerca a relata, într-un volum sumar, despre garanțiile enumerate la art.6 par.1) ce urmează a fi asigurate pe parcursul procesului penal în absența acuzatului, în vederea respectării dreptului la un proces echitabil.

Examinarea cauzei în mod echitabil, public și într-un termen rezonabil, trebuie înțeleasă în sensul de a se asigura respectarea principiilor fundamentale ale oricărui proces și anume principiul contradictorialității și principiul dreptului la apărare, ambele asigurând egalitatea deplină a părților. Or, aceste principii nu pot fi restrânse pe motiv că inculpatul a renunțat în mod echivoc de la dreptul său de a apărea în fața instanței, și drept consecință a comportamentului său să nu poată beneficia de ele. Garanțiile se regăsesc și în art. art.18,20 CPP RM.

Examinarea cauzei de un tribunal independent include două laturi și anume independența instanțelor și independența magistratului. Independența instanțelor are în vedere că sistemul instanțelor prin care se realizează justiția nu face parte și nu este subordonat puterii executive sau legislative, iar independența magistratului include exercitarea funcției pe baza interpretării conștiințioase a legii.

Imparțialitatea, ca element al unui proces echitabil, reprezintă garanția încrederii justițiabililor în magistrații și instituțiile în care aceștia își desfășoară activitatea, prin care se realizează actul de justiție. Considerăm că opinia judecătorului nu trebuie să fie apriori

¹²⁷ Kremzow v. Austria, nr.12350/86, ECHR din 21 septembrie 1993, par.63,67. [citat 28 mai 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57829>.

¹²⁸ Jan Ake Andersson c. Suediei, nr.11274/84, ECHR din 29 octombrie 1991, par.24. [citat: 28 iunie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57698>.

¹²⁹ Ekbatani c. Suedia, nr.10536/83, ECHR din 26 mai 1988, par.31. [citat 18 mai 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100704>.

influențată pe motiv de absență a inculpatului la proces drept o dovadă în plus a vinovăției acestuia, iar o manifestare a prejudecății servește ca motiv de recuzare a judecătorului.

Legalitatea semnifică înfăptuirea justiției în numele legii de către instanțele judecătorești prevăzute de lege și supunerea judecătorilor numai în fața legii.

Publicitatea pronunțării hotărârilor judecătorești asigură cunoașterea de către justițiabili a hotărârii judecătorești, imediat după deliberarea completului de judecată și acordă posibilitatea părții a cărei cauză a fost soluționată să renunțe în instanță la calea de atac.

Problema motivării hotărârii își are izvorul în dreptul oricărei părți în cadrul unei proceduri să prezinte judecătorului observațiile și argumentele sale, combinat cu dreptul părților, recunoscut de Curte, ca aceste observații și argumente să fie examinate în mod efectiv¹³⁰, iar obligația de motivare a hotărârilor este singurul mijloc prin care se poate verifica respectarea drepturilor menționate. Curtea Europeană a indicat în mod clar că art. 6 obligă tribunalele naționale să își motiveze deciziile, astfel instanțele naționale trebuie să indice cu suficientă claritate motivele pe care și-au fundamentat decizia¹³¹. Motivarea hotărârilor justifică echitatea procesului penal și din prisma dreptului justițiabilului de a fi convins că justiția a fost înfăptuită, respectiv judecătorul a examinat toate mijloacele procesuale și procedurale propuse de participanți. Importanța acestei garanții în raport cu tema investigată este destul de mare, reieșind din obligația instanței de a motiva clar hotărârea sa din moment ce inculpatul a fost absent în cazul procesului, astfel încât acesta să înțeleagă circumstanțele și probele în temeiul cărora s-a stabilit vinovăția sa și să își exercite în mod liber dreptul de contestare a acestora, dacă nu este de acord. În acest caz, misiunea instanței se dublează, pornind de la faptul că instanța urmează nu doar să motiveze constatarea vinovăției și a altor chestiuni care le soluționează la adoptarea sentinței în temeiul art. 385 din Codul de procedură penală. Instanța e obligată, în opinia noastră, să menționeze și temeiurile care au stat la baza deciziei de examinare a cauzei în lipsă. În aceste circumstanțe, considerăm oportun de a propune completarea art. 385 și 389 cu texte care ar obliga instanța de a indica în sentința de condamnare motivele examinării în lipsa inculpatului. La caz, în practica națională se atestă hotărâri judecătorești în conținutul cărora se indică judecarea cauzei în lipsa inculpatului fără a menționa motivul sau temeiul legal.¹³²

Un alt drept procesual protejat de CEDO se regăsește în art. 6 par.2) care este prezumția de nevinovăție. Curtea a definit această noțiune în cauza Minelli vs Elveția, unde petiționarul a

¹³⁰ Coman, F. *op.cit.*

¹³¹ Delcourt c. Belgia, nr. 2689/65, ECHR din 17 ianuarie 1970. [citat 19 martie 2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100645>.

¹³² Cauza penală nr. 51-1-1400-04042018 aflată pe rol la Judecătoria Ungheni, de învinuire a lui MI în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 264/1 Cod Penal

considerat că pedeapsa aplicată lui s-a bazat pe suspiciune și nu pe stabilirea vinovăției sale, fapt ce a dus la încălcarea prezumției de vinovăție. Curtea a declarat: "Fără ca vinovăția unei persoane să fie stabilită în mod legal și fără ca aceea persoană să fi avut prilejul de a exercita dreptul său de apărare, o hotărâre judecătorească referitoare la ea reflectă sentimentul că este vinovată."¹³³ Prin hotărârea Samoila și Cionca c. României, CtEDO și-a reiterat jurisprudența anterioară, potrivit căreia prezentarea publicului a unor declarații de culpabilitate formulate de către organe oficiale ale statului, înainte de o condamnare definitivă, este contrară prezumției de nevinovăție¹³⁴. Respectiv, instanța de judecată urmează să stabilească vinovăția inculpatului doar în urma probelor cercetate, în pofida faptului că inculpatul este absent la proces și nu-și prezintă probele sale pe marginea neimplicării în comiterea infracțiunii, însă până când vinovăția acestuia nu va fi dovedită într-un proces contradictoriu, acesta se prezumă nevinovat.

O altă garanție ce rezultă dintr-un proces echitabil este că orice acuzat are dreptul: să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, despre natura și cauza acuzației aduse împotriva sa, potrivit art.6 par.3 lit.a) CEDO. În urma unei propuneri a Comisiei europene formulate în 2010, a doua directivă, având ca obiect dreptul la informare al persoanelor suspectate sau urmărite a fost adoptată la 26 aprilie 2012. Astfel, persoanele suspecte sau urmărite trebuie informate cu privire la drepturile lor procesuale în cadrul procesului penal și cu privire la acuzațiile care li se aduc, în termen util, verbal și, în cazul arestării sau detenției, în scris, prin intermediul unei „note scrise privind drepturile sale”.¹³⁵ Referitor la legătura causală a garanției menționate supra și judecarea cauzei în lipsa acuzatului, aceasta va fi examinată în paragraful următor.

Art. 6 par.3 lit. b) drept garanție a procesului echitabil menționează dreptul acuzatului de a dispune de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării. Această dispoziție este strâns legată de dreptul de a fi în mod amplu informat. În cauza Chichlian și Ekindjian vs. Franța, reclamantii susțineau că le fuseseră încălcate drepturile, căci, judecătorul calificase faptele speței ca două infracțiuni distincte spre deosebire de actul inițial al acuzării care se referea la o acțiune unică, fiind recunoscut vinovat atât de infracțiunea inițială cât și de cea nouă, în final fiind modificată pedeapsa. Reclamantul a menționat că nu fusese informat cu privire la cealaltă faptă, că nu dispusese de timpul și înlesnirile necesare, pentru a-și pregăti apărarea și nu se bucurase de

¹³³ Minelli c. Elveția, nr. 8660/79, ECHR din 25 martie 1983. [citat 21 iunie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94327>.

¹³⁴ Samoila și Cionca c. României, nr. 33065/03, ECHR din 04 martie 2008. [citat 28 iunie 2018] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123091>.

¹³⁵ Hotărârea Curții de justiție a Uniunii Europene (Camera întâi) din 15 octombrie 2015 în cauza C-216/14. Procedură penală împotriva lui Gavril Covaci. [citat 28 iunie 2018] Disponibil:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A62014CJ0216>.

prezumția de nevinovăție.¹³⁶ Astfel, inculpatului care a absentat de la proces, dar revine în ședința de judecată, urmează să-i fie aduse la cunoștință toate acțiunile procesuale întreprinse la caz și asigurarea posibilității de a-și pregăti apărarea și a prezenta contraprobe, indiferent de faza procesuală a cercetării judecătorești.

O garanție importantă, în special în cazul absenței inculpatului de la proces, este stabilită în art.6 alin.3 lit.c), ce prescrie dreptul acuzatului să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare remunerării unui apărător, să poată fi asistat gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer. Curtea Europeană subliniază că nu trebuie confundată „prezența personală a acuzatului în instanță, cu posibilitatea de a se apăra singur, or dreptul tuturor părților de a lua parte personal la dezbaterile din cauză, decurge din scopul și din obiectul unui proces echitabil.” Dreptul la apărare are în dreptul RM și valoare de principiu constituțional, fiind reglementat în art.26 din Constituție¹³⁷.

În sens material, acest drept include toate drepturile și garanțiile procesuale, care asigură părților posibilitatea de a-și apăra interesele, iar în sens formal el include dreptul părților de a-și angaja un avocat, iar în caz de imposibilitate obligația statutului de a-i asigura cu unul din oficiu.

Dreptul unui acuzat de a avea acces neîngrădit la un avocat există de la o fază incipientă precum este reținerea.¹³⁸ Curtea a reiterat că ”dreptul la apărare se aplică la faza urmăririi penale, în timpul detenției preventive și a procedurilor habeas corpus”.¹³⁹ Potrivit jurisprudenței naționale, art. 25 alin.(5) al Constituției, ”motivele reținerii și învinuirea se aduc la cunoștință numai în prezența unui avocat”, reglementări în acest sens fiind și în art. 11 (5), 64, 66 ale CPP.

Standardele internaționale prescriu accesul prompt la serviciile unui avocat tuturor persoanelor arestate sau deținute, indiferent de existența sau lipsa acuzațiilor penale. Principiile de bază cu privire la rolul avocaților elaborate de ONU¹⁴⁰ stipulează că persoanelor acuzate trebuie să li se ofere acces la avocați nu mai târziu de 48 de ore din momentul reținerii sau a detenției.¹⁴¹ O persoană acuzată de o infracțiune are dreptul la asistență juridică gratuită atunci când sunt îndeplinite două condiții: 1) acuzatul nu dispune de mijloace financiare suficiente

¹³⁶ Chichlian și Ekindjian vs Franța, nr. 10959/84, raportul Comisiei ECHR din 16 martie 1989. [cit 20 august 2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57613>.

¹³⁷ Monitorul Oficial al RM, 1994, nr.1.

¹³⁸ Istrati vs Moldova, nr. 53773/00, ECHR din 13 iunie 2006, par.87. [cit 11 martie 2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112634>.

¹³⁹ John Murray vs United Kingdom, nr.18731/91, ECHR din 08 februarie 1996, par.62-66. [cit 11 mai 2016] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57980>.

¹⁴⁰ Principiile de Bază ale Rolului Avocatului, adoptate la Congresul al Optulea al Națiunilor Unite despre Prevenirea Crimei și a Tratatului Delicvenților. Havana (Cuba) 27 august-7 septembrie 1990. pct.7.

¹⁴¹ Berlinski vs Polonia, nr. 27715/95;30209/96, ECHR din 20 iunie 2002, par.77. [cit 24 ianuarie 2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60521>.

pentru a plăti reprezentarea sa legală și 2) interesele justiției impun reprezentarea legală.¹⁴² CtEDO va considera ca fiind o încălcare a acestei cerințe dacă există indicii că acuzatul nu-și poate permite un avocat, nu există alte indicii contrare clare, iar persoanei nu i s-a oferit un avocat.¹⁴³ În procesul de determinare a faptului dacă interesele justiției cer ca unui acuzat să-i fie acordată asistența juridică gratuită, CtEDO va lua în considerație gravitatea infracțiunii, severitatea eventualei sentințe și complexitatea cauzei.¹⁴⁴ Atunci când este vorba de libertatea acuzatului, cerința cu privire la interesele justiției a fost îndeplinită.¹⁴⁵

Potrivit practicii CtEDO, calitatea serviciilor avocatului din oficiu poate să ridice unele semne de întrebare cu privire la accesul la justiție. Statul nu poate fi făcut responsabil pentru toate lipsurile unei apărări făcute de avocatul din oficiu, dar statul trebuie să acorde “asistență” prin intermediul unui apărător din oficiu persoanelor care nu dispun de mijloacele necesare angajării unui avocat sau judecarea cauzei are loc în lipsa acestora. Simpla numire a unui apărător nu duce la îndeplinirea obligației asumate de către stat. Aceasta trebuie să și vegheze la modul în care avocatul își duce la îndeplinire sarcinile și, în măsura în care instanța este atenționată cu privire la orice deficiențe ale avocatului numit de către acesta, ea trebuie să le remedieze, ”exercitându-și rolul de supraveghere, instanța trebuie să se asigure că acuzatul beneficiază cu adevărat de dreptul la un avocat”.¹⁴⁶ Reieșind din considerentul că clientul său nu participă la judecarea cauzei, se impune o implicare activă a apărătorului în vederea reprezentării intereselor inculpatului pe parcursul procesului și pentru a asigura adoptarea unei hotărâri legale.

Totuși, autoritățile nu pot fi responsabile pentru toate neajunsurile unui avocat public. Instanța poate fi trasă la răspundere numai dacă greșelile sunt aduse în atenția judecătorilor sau acestea sunt evidente.¹⁴⁷ Alin. (3) al art. 17 al CPP stabilește că o persoană acuzată are dreptul la asistență juridică ”calificată”.

Respectarea acestei garanții se impune din etapa inițială a pornirii procedurilor penale în privința acuzatului, deoarece în cazul în care acesta ulterior se va eschiva de la proces, acțiunile realizate cu participarea sa în prezența apărătorului vor putea constitui temei de examinare în

¹⁴² Artico vs. Italia, nr. 66947/714, ECHR din 13 mai 1980, par. 34. [citat 29 aprilie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57424>.

¹⁴³ Pakelli vs. Germania, nr. 8398/78, ECHR din 25 aprilie 1983, par. 34. [citat 21 iunie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57554>.

¹⁴⁴ Lagerblom vs. Suedia, nr. 26891/95, ECHR din 14 ianuarie 2003, par. 51. [citat: 15 august 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60884>.

¹⁴⁵ Benham vs. Marea Britanie, nr. 19380/92, ECHR din 10 iunie 1996, par.60. [citat 24 iulie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57990>.

¹⁴⁶ Artico vs. Italia, nr. 66947/74, ECHR din 13 mai 1980, par. 33. [citat 29 aprilie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57424>.

¹⁴⁷ Kamasinski c. Austriei, nr. 9783/82, ECHR din 19 decembrie 1989, par. 65. Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57614>. [citat: 12 septembrie 2017]

cadru judecării cauzei în lipsa inculpatului, iar apărătorul participant să apere poziția clientului său absent, se va prezuma că expune o poziție comună de apărare.

Problema administrării și aprecierii probelor este o altă garanție reglementată în art.6 alin. 3 lit.d) al Convenției. Noțiunea de proces echitabil cere ca instanța să examineze problemele esențiale ale cauzei și să nu se mulțumească să confirme pur și simplu rechizitoriul, trebuind să-și motiveze hotărârea.¹⁴⁸ Considerăm că obligația dată urmează a fi asigurată în mod absolut de către acuzator de comun cu instanța de judecată, din moment ce inculpatul este judecat în lipsa sa, fără a fi audiat, fiind necesară oformarea unei convingeri certe pe marginea vinovăției sau nu a acestuia. În urma analizei practicii judiciare am putea menționa că în multe cazuri judecarea în lipsa inculpatului poartă un caracter formal, pentru a examina cât mai rapid cauza.

Curtea nu are competența de a verifica dacă instanțele naționale au apreciat corect sau nu probele administrate în cauză, ci doar de a stabili dacă mijloacele de probă au fost administrate într-o manieră echitabilă. Se relevă că stabilirea echității în administrarea și aprecierea probelor este mult mai dificil de realizat în cazul când inculpatul lipsește de la proces, nu este clar cine în cazul dat va administra probele acestuia.

Or, în înțelesul unui proces echitabil, intră asigurarea dreptului inculpatului de a pretinde ascultarea martorilor în prezența lui, cu posibilitatea de a pune întrebări, de a i se admite probe care să se coroboreze în mod nemijlocit și contradictoriu cu celelalte părți, în vederea stabilirii adevărului obiectiv, iar, în cazul lipsei acestuia, garanțiile procedurale menționate urmează a fi asigurate prin intermediul apărătorului. Însă, aceste drepturi nu se realizează în cazul numirii unui avocat din contul statului de a apăra interesele inculpatului absent, care niciodată nu a comunicat cu clientul său.

Trebuie să menționăm că, în cazul judecării în lipsă, instanța este privată în administrarea uneia dintre cele mai importante probe, și anume audierea inculpatului în ședința de judecată, imposibilitatea stabilirii personalității inculpatului și motivelor comiterii infracțiunii. Mult mai dificilă se atestă situația când acuzatul și la faza urmăririi penale a refuzat să dea careva declarații.

Dreptul de acces la dosar poate implica și unele limitări, astfel, în cauza Kamasinski¹⁴⁹, Curtea a precizat că, uneori, în funcție de circumstanțele cauzei și de garanțiile compensatorii interne, organul de urmărire penală poate să limiteze dreptul justițiabilului la dosar, dar cu

¹⁴⁸Helle c. Finlandei, nr. 20772/92, ECHR din 19 decembrie 1997. Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58126>, și Boldea c. României, nr. 19997/02, ECHR din 15 februarie 2007. Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122801>. [citare 11 mai 2016]

¹⁴⁹Kamasinski c. Austriei, nr.9783/82, par.48, ECHR din 19 decembrie 1989. Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57614>. [citare 12 septembrie 2017]

condiția, de a îl prezenta avocatului său, care trebuie să aibă acces la el în tot cursul procesului, precum și dreptul de a face copii de pe acte, pe care să le poată prezenta – clientului său.

O altă tratare o are Vasile Mihoci, indicând că organele judiciare au obligația de a permite apărătorului să asiste la efectuarea oricărui act de urmărire penală, exemplificând cazul *Lamy vs Belgia*, unde Curtea a constatat că în primele 30 zile ale detenției avocatul nu a avut acces la dosar pentru a lua cunoștință și să poată să respingă declarațiile, invocate pentru a justifica detenția, în condițiile în care procurorul cunoștea piesele dosarului. În lipsa garantării egalității armelor, procedura nu a fost contradictorie, constatând violarea art. 5 par.4 CEDO.¹⁵⁰

Art. 6 par.3 lit.e) garantează dreptul acuzatului de a fi asistat gratuit de un interpret. În *Luedicke, Belkacem și Koc vs. Germania*, Curtea a declarat că aceasta se aplică ”tuturor actelor de procedură pornite și pe care trebuie să le înțeleagă pentru un proces echitabil”.¹⁵¹

În urma analizei standardelor procesuale obligatorii în cazul judecării în lipsa inculpatului, ar putea fi conchisă că, în esența sa, relativitatea dreptului la un proces echitabil admite examinarea cauzei penale în lipsa inculpatului, cu condiția respectării standardelor generale. În contextul standardelor care urmează a fi directorii în această procedură se înscriu egalitatea armelor și contradictorialitatea procesului penal, asigurarea dreptului la apărare a inculpatului cu respectarea prezumției de nevinovăție și obligativitatea motivării în sentința judecătorească a temeiurilor faptice care au stat la baza aplicării procedurii examinării în lipsă.

În asemenea condiții, misiunea instanței de judecată este de a indica în sentința judecătorească circumstanțele de drept și, de fapt, care au permis examinarea cauzei penale în lipsa inculpatului.

¹⁵⁰ Mihoci, V. Obligațiile organelor judiciare în procesul penal românesc privind acordarea asistenței juridice învinutului sau inculpatului. În *Revista Națională de Drept*, nr. 1, ianuarie 2005. p.29-35.

¹⁵¹ *Luedicke, Belkacem și Koc vs Germania*, nr. 6210/73; 6877/75; 7132/75, ECHR din 28 noiembrie 1978. [citată 28 iulie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57530>.

2.2.Cunoașterea învinuirii ca una din condițiile de fond la examinarea cauzei în prima instanță

O altă condiție de fond ce are misiunea de a asigura un proces echitabil și respectarea drepturilor acuzatului în cazul când acesta este absent de la proces o constituie informarea de către organele de drept cu privire la învinuirea adusă.

Art. 6 par.3.lit a) din Convenția europeană stipulează că orice acuzat are, în special, dreptul: să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa. Această dispoziție garantează că informația ce urmează să fie comunicată acuzatului îi va fi transmisă la momentul înaintării învinuirii sau la începutul procedurii. Lista garanțiilor minime prevăzute în alineatele (a)-(e) ale articolului 6(3) nu este exhaustivă, dar se referă la unele aspecte particulare ale dreptului la un proces echitabil. Curtea Europeană consideră că „paragraful 3 din articolul 6 cuprinde o listă de garanții particulare ale principiului general enunțat în paragraful 1”. Un proces penal poate, în consecință, să nu satisfacă criteriile de echitate, chiar dacă sunt respectate garanțiile minime enunțate în articolul 6(3), fapt reiterat în lucrarea sa de către Nuala Mole, Catarina Harby.¹⁵²

În fapt, procedurile penale încep de la momentul în care o învinuire oficială este adusă la cunoștință persoanei vizate. Potrivit jurisprudenței Curții Europene, în cazul când acest lucru este neclar sau este imposibil de stabilit data la care acuzarea este adusă la cunoștință suspectului, examinarea începe de la data la care situația acuzatului a fost afectată în mod grav ca urmare a bănuielii apărute împotriva lui, prin efectuarea unor acțiuni ce limitează anumite drepturi a acestuia, precum ar fi efectuarea de percheziții sau autorizarea unor acțiuni cu participarea suspectului. Determinarea momentului din care se poate vorbi de o acuzație în materie penală prezintă importanță întrucât din acel moment este garantat dreptul de acces la o instanță.¹⁵³

Considerăm că citarea unei persoane în privința căreia s-a formulat o plângere sau denunț în vederea audierii de organele de urmărire penală în faza actelor premergătoare, fără efectuarea unor acțiuni de urmărire penală, nu poate fi considerată în sine o notificare oficială emisă de o autoritate competentă cu privire la imputabilitatea săvârșirii unei infracțiuni. Cu toate acestea, audierea detaliată la sediul organului de urmărire penală a unei persoane cu privire la una sau mai multe fapte, pentru care organul de urmărire penală efectuase acte premergătoare, poate fi considerată acuzație în materie penală, întrucât odată cu audierea persoanei i se aduc la cunoștință faptele pentru care au fost efectuate acțiunile premergătoare pentru ca persoana

¹⁵² Mole, N., Harby, C. *Directoratul General pentru Drepturile Omului Consiliul Europei. Dreptul la un proces echitabil. Manuale privind drepturile omului nr.3. op.cit.*, p. 68.

¹⁵³ Reinhardt și Slimane-Kaid vs Franța, nr. 23043/93; 22921/93, ECHR din 31 martie 1998, par. 93. [citat 20 august 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58149>.

suspectată să poată da o declarație, iar acest moment echivalează din punctul de vedere al art. 6 din Convenție cu o notificare oficială în materie penală (constată de CtEDO în cauza Deweer c. Belgiei și Eckle c. Germaniei), având în vedere că persoana se poate aștepta în orice moment să fie începută urmărirea penală împotriva sa, iar în rezultat să-și stabilească poziția referitor la participarea în cadrul procedurilor penale.

Art. 8 alin. (2) al Convenției Americane a Drepturilor Omului, adoptată la 22 noiembrie 1969 la San Jose, prescrie dreptul fiecărui inculpat de a se apăra personal sau prin intermediul avocatului, de a fi informat cu privire la învinuirile aduse, precum și alte drepturi ce se află în legătură directă cu participarea inculpatului la proces.¹⁵⁴

După cum am menționat, o problemă indispensabilă ține de momentul din care acuzarea se consideră existentă. Curtea Constituțională a RM a examinat o problemă specifică privind percheziția domiciliului unei persoane fără statut procesual. Prin decizia de inadmisibilitate a sesizării nr.75/2018, a menționat că calificarea percheziției, sub aspectul unei „acuzatii în materie penală”, depinde în mod determinant de existența sau de lipsa unor „repercusiuni importante pentru situația persoanei. În concluzie, Curtea a reținut că legislatorul le-a acordat organelor de urmărire penală și instanțelor de judecată competența de a aprecia, în fiecare caz concret, având în vedere circumstanțele acestuia, dacă acțiunile procedurale efectuate în cadrul urmăririi penale au avut sau nu repercusiuni importante pentru situația persoanei și dacă, în consecință, persoanei trebuie să-i fie recunoscută calitatea de bănuit.¹⁵⁵

În trecut, funcția de învinuire era exercitată diferit, în raport cu tipurile sistemelor de drept. Astfel, în sistemul acuzării private, aceasta aparținea victimei infracțiunii și rudelor sau tribului, ulterior acest drept s-a limitat în favoarea unor colectivități.¹⁵⁶ Urmează a fi menționat faptul că, în prezent, sarcina înaintării învinuirii îi revine reprezentanților statului.

Trebuie să se țină cont de faptul că tragerea la răspundere penală în sistemele de procedură penală străine se poate realiza în moduri diferite, dar, de regulă, aproape coincide cu momentul inițial al urmăririi penale a unei anumite persoane. În Anglia și în Statele Unite, de exemplu, aceasta are forma unui recurs de învinuire al acuzării în fața unei instanțe cu o declarație de informații sau a unui mandat de arestare, care este, în esență, echivalentă cu inițierea unei proceduri penale împotriva unei anumite persoane.¹⁵⁷ În cazul procedurilor penale franceze, acuzația inițială este înaintată prin tragerea persoanei la urmărire. Atunci când se colectează

¹⁵⁴ Convenția Americană a Drepturilor Omului adoptată la 22 noiembrie 1969 la San Jose (Costa Rica)

¹⁵⁵ *Decizia Curții Constituționale a RM nr. 62 din 19 iunie 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 75g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 275 pct. 8) din Codul de procedură penală.* În Monitorul Oficial al RM, 2018, nr.410-415

¹⁵⁶ Zamfir, V. *Învinitul – subiect al procesului penal (partea a doua).* Legea și viața, 2013, nr.2. pag.33.

¹⁵⁷ Kamisar, Y., LaFave, W.R., Israel, J.H. *op.cit.*, p.895

dovezi serioase de vinovăție asupra persoanei cercetate, mărturisind în mod credibil săvârșirea infracțiunii, aceasta este chemată sau trimisă judecătorului de instrucție.¹⁵⁸ În procesul penal german acuzat apare deja în fața organului care efectuează proceduri penale. Așa-numita suspiciune de comiterea unei infracțiuni, se reflectă în chestionarea persoanei ca acuzat sau ca urmare a fi supus unor măsuri coercitive.¹⁵⁹ Acțiunile menționate și mijloacele pe teritoriul țărilor străine respective au un scop final de a atrage persoana vinovată la răspundere penală.

Urmează a fi relevat că punerea persoanei sub învinuire este prima funcție procesuală a cărei existență se face simțită pe parcursul procesului penal, ea căpătând amploare prin actele și acțiunile procesuale ce o compun, și se manifestă atât în faza de urmărire penală, ca primă fază procesuală, cât și în cursul fazei de judecată.

Pentru a caracteriza și a stabili atributele și formele de manifestare ale funcției procesuale, vom porni de la definiția termenului de învinuire. Potrivit Dicționarului de procedură penală: “Învinuirea este activitatea procesuală ce se desfășoară în legătură cu persoana care are calitatea de învinuit în cadrul procesului penal”. Prin învinuit înțelegem “persoana căreia, printr-o plângere, denunț sau din oficiu, i s-a adus o învinuire și față de care se efectuează urmărirea penală cât timp nu a fost pusă în mișcare acțiunea penală împotriva sa”.¹⁶⁰

Urmează a fi notat că Codul de Procedură penală Român în art.77 reglementează noțiunea de suspect și nu o mai definește pe cea de învinuit. Potrivit acestei noțiuni, persoana cu privire la care, din datele și probele existente în cauză, rezultă bănuiala rezonabilă că a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală se numește suspect.¹⁶¹

În sens mai larg, o formă extinsă este inculparea. Teoria procesual penală română operează cu următoarea noțiune “persoana împotriva căreia s-a pus în mișcare acțiunea penală se numește inculpat”.

Unele elemente ale noțiunii de învinuire pot fi găsite și în dispozițiile art.25 alin. (5) din Constituția RM: “Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele reținerii sau arestării, iar învinuirea - în cel mai scurt termen. Învinuirea i se aduce la cunoștință numai în prezența unui avocat ales sau numit din oficiu”.¹⁶² În legislația internă nu este reglementată noțiunea de învinuire, fiind prezentă în art. 65 alin. (1) CPP al RM

¹⁵⁸ *Cod de procedură penală al Franței*, art. 75, 79. Ediție realizată de Pradel, J., Casorla, F. Ediția Dalloz, 2003

¹⁵⁹ Golovnencov, P., Spița, N. *Comentariu teoretico-practic al CPP al Republicii Federative Germane*. Universitätsverlag Postdam, 2012. p.235

¹⁶⁰ Antoniu, G., Volonciu, N., Zaharia, N. *Dicționar de procedură penală*. București: Editura Științifică și Enciclopedică. 1988. p.156-157

¹⁶¹ Monitorul Oficial al României, 2010, nr.486.

¹⁶² Monitorul Oficial al RM, 1994, nr.1.

noțiunea de învinuit, potrivit căreia este persoana fizică față de care s-a emis, în conformitate cu prevederile prezentului cod, o ordonanță de punere sub învinuire.¹⁶³

În același sens, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, prin dispozițiile sale, reglementând drepturile și libertățile cetățenilor, printre care și libertatea și siguranța persoanei, folosește termenii “acuzare”, “acuzare” și “acuzat”¹⁶⁴. Concomitent, Curtea definește învinuirea ca notificarea oficială făcută unei persoane de către autoritatea competentă în legătură cu bănuiala că ea ar fi comis un delict, ceea ce corespunde și cu adevărarea faptului că situația suspectului ar fi fost afectată. Aceasta poate fi data arestării, data la care reclamantului i-a fost notificat faptul că urmează să fie pus sub acuzare, data la care au fost declanșate investigațiile preliminare, data inițierii cercetării penale, sau solicitării de efectuare a investigațiilor, care urmează interogatoriului inițial al reclamantului.¹⁶⁵

Maria Angela Tatu definește funcția de învinuire, în procedura română, ca fiind “atribuția și dreptul pe care îl au anumite organe specializate ale statului, cu participarea, în unele cazuri, a părții vătămate, de a începe urmărirea penală împotriva unor persoane care au încălcat legea penală, de a colecta probele necesare dovedirii învinuirii, de a iniția acțiunea penală, de a propune unele măsuri preventive, de a dispune trimiterea în judecată a celor vinovați, de a participa la judecată pentru a sprijini instanța de judecată pentru tragerea la răspundere penală a celor ce se fac vinovați de comiterea de infracțiuni, în vederea restabilirii ordinii de drept încălcate și de apărare a drepturilor și inviolabilităților cetățenești”.¹⁶⁶

Aici am putea menționa modul cum tratează Beatrice Ștefănescu problema dată, care indică că cea mai puternică garanție procesuală constituie obligativitatea impusă de lege autorității judiciare de a aduce la cunoștință părților drepturile procesuale pe care le au și de a le ajuta în exercitarea lor, căci aceste drepturi ar putea rămâne neexercitate câtă vreme părțile nu au cunoștință de existența lor sau modul în care pot fi exercitate. Dreptul la apărare impus drept garanție procesuală a Convenției, este de natură în a garanta învinuitului sau inculpatului că nu va fi reținut sau arestat decât după ce va fi audiat în condiții de cunoaștere deplină despre fapta pentru care este cercetat, despre încadrarea sa juridică și despre posibilitatea sau obligativitatea asistenței juridice a avocatului ales sau acordat din oficiu. Dreptul de a fi asistat de către un

¹⁶³ Monitorul Oficial al RM, 2003, nr. 104-110, în vigoare din 12 iunie 2003

¹⁶⁴ Gomien, D. *Introducere în Convenția Europeană a Drepturilor Omului*. București: Editura AII, 1993. p.27

¹⁶⁵ Eckle contra Germaniei, nr. 8130/78, ECHR din 15 iulie 1982, par.73. [citat: 04 februarie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57476>.

¹⁶⁶ Tatu, M.A. *op.cit.*, 11p.

apărător, înainte de a se lua prima declarație, constituie o garanție că învinuitul sau inculpatul cunoaște și înțelege învinuirea ce i se aduce.¹⁶⁷

În lucrarea ”Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român”, acuzația în materie penală este definită ca notificarea oficială emisă de o autoritate competentă prin care se impută unei persoane săvârșirea unei infracțiuni, ceea ce atrage repercusiuni importante asupra respectivei persoane.¹⁶⁸ Delia Magherescu indică că învinuirea are la bază stabilirea vinovăției persoanei cercetate, indiferent de forma sub care se manifestă aceasta și indiferent dacă persoana recunoaște sau nu vinovăția care i se impută. Învinuirea este o transpunere în plan procesual a vinovăției și, totodată, o premisă pentru aceasta.¹⁶⁹

În cauza Deweer și Foti c. Italiei, Curtea a arătat că acuzația urmează a fi definită, mai mult în sens material decât formal, drept existența unei notificări din partea autorităților cu privire la săvârșirea unei infracțiuni. În acest sens, este suficientă luarea măsurilor care să presupună existența unei astfel de imputări și care să antreneze consecințe importante cu privire la situația persoanei suspectate. Astfel, Curtea a considerat că printre acestea se enumeră: percheziționarea unei persoane sau a domiciliului acesteia, confiscarea anumitor bunuri, cererea de ridicare a imunității parlamentare, arestarea etc. Ceea ce este important pentru existența unei acuzații este momentul în care autoritatea competentă exprimă în mod neechivoc opinia că persoana vizată este autorul faptei în cauză. Determinarea acestui moment este importantă pentru calcularea termenului rezonabil în care trebuie soluționată o cauză.¹⁷⁰

În lucrarea sa, ”Drepturile persoanei în probatoriul penal”, Igor Dolea folosește noțiunea de acuzat și indică că aceasta este un termen străin procedurii penale naționale, însă este utilizat în hotărârile Curții Europene, incluzând în sine statutul persoanei pe parcursul procesului penal. În urma analizei problemei privind momentul de la care persoana capătă statut de acuzat, autorul indică că apare din momentul reținerii bănuțului, aplicării unei măsuri preventive, emiterii ordonanței de recunoaștere în calitate de bănuț, fie din momentul punerii sub învinuire.¹⁷¹

Tatiana Vîzdoagă, în lucrarea ”Esența, structura și importanța acuzării”, menționează că activitatea de acuzare, ca funcție realizată de diverși participanți la procesul penal, are scopul acuzării unei persoane concrete, recunoscută ca învinuit, acesta trebuie informat despre începutul și obiectul activității de acuzare, precum și despre toate modificările ulterioare în indicii de fapt

¹⁶⁷ Ștefănescu, B. *op.cit.*, p.169.

¹⁶⁸ Udrișu, M., Predescu, O. *Tratat - Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român. op.cit.*, p.252.

¹⁶⁹ Magherescu, D. *Aspecte privind funcția de învinuire și funcția de judecată*. Revista Națională de Drept. Ianuarie 2006, nr. 1. 35-37p.

¹⁷⁰ Deweer vs Belgia, nr. 6903/75, ECHR din 27 februarie 1980, par. 48. [citat 27 martie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57469>.

¹⁷¹ Dolea, I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal. op.cit.*, p.156-157.

și de drept ai faptei ilicite ce i se impută. Așadar, acuzarea constituie temeiul procesual pentru folosirea de către învinuit a dreptului său la apărare. Datorită acuzării aduse din timp, inculpatul conștientizează esența și gravitatea faptei, întreprinde măsurile necesare pentru dezmințirea acuzării neîntemeiate, pentru asigurarea inviolabilității sale și a apărării drepturilor personale și patrimoniale, de care dispune conform legislației în vigoare. Autorul indică că dreptul la apărare impune următoarele: posibilitatea inculpatului de a cunoaște învinuirea ce i se aduce și de a o combate prin probe; obligația instanței și a procurorului de a avea în vedere din oficiu și aspectele favorabile apărării; obligația acordării asistenței juridice în cursul procesului penal.¹⁷²

În lucrarea ”Tactica ascultării suspectului și inculpatului în lumina noilor reglementări procesual penale” se indică că, atunci când actul de sesizare îndeplinește condițiile prevăzute de lege și se constată că nu există vreunul din cazurile care împiedică exercitarea acțiunii penale, organul de urmărire penală dispune începerea urmăririi penale cu privire la faptă. Astfel, legea penală prevede obligația acestuia de a începe urmărirea penală în rem, după ce a fost legal sesizat, neputându-se dispune începerea urmăririi penale *in personam*, chiar și în ipoteza în care actul de sesizare cuprinde indicarea acesteia, iar după aceasta procurorul dispune ca urmărirea penală să se efectueze în continuare față de acesta, dobândind calitatea de suspect.¹⁷³

Pentru a stabili dacă o anumită procedură intră în domeniul penal al art. 6, Curtea Europeană a instituit trei criterii: calificarea din dreptul intern al statului în cauză, natura faptei incriminate și natura și gradul de severitate al sancțiunii, aceste trei criterii fiind alternative. Astfel, dacă se constată că o măsură în dreptul intern al statului este calificată penală, și din punctul de vedere al art. 6 din Convenție va avea caracter penal. Însă, faptul că în conformitate cu dreptul intern al unui stat, o anumită faptă este considerată abatere disciplinară sau contravenție nu duce în mod automat la neaplicarea art. 6, or în acest caz vor fi verificate celelalte două criterii, fiind suficient unul singur pentru a include măsura în discuție în domeniul penal. Același standard a fost utilizat de către CtEDO în cauza Zillilberberg contra Moldovei.¹⁷⁴

Cu toate acestea, atunci când analiza separată a fiecărui criteriu nu face posibil să se ajungă la o concluzie clară, Curtea poate adopta o abordare cumulativă.¹⁷⁵

¹⁷² Vîzdoagă, T. *Esența, structura și importanța acuzării*. În: *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Științe juridice. Probleme actuale ale jurisprudenței: realizări și perspective*. Serie nouă nr.6. Chișinău, 2002. p.317-327

¹⁷³ Gheorghiu, D. *Tactica ascultării suspectului și inculpatului în lumina noilor reglementări procesual penale*. Târgoviște: Ed. Biblioteca, 2015. p.69

¹⁷⁴ Engel vs Olanda, nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, ECHR din 23 noiembrie 1976, par.35. [citât 04 februarie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57478>.

¹⁷⁵ Bendenoun vs France, nr.12547/86, ECHR din 24 februarie 1994, par.47. [citât 29 ianuarie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57863>.

Referitor la fiecare criteriu în parte, am putea enunța că clasificarea infracțiunilor în legislația internă nu s-a dovedit a fi un criteriu important în practică, acesta fiind un punct de plecare. Natura infracțiunii include felul în care este clasificată infracțiunea, procedurile aplicate, legătura sau similaritatea lor cu infracțiunile și procedurile penale, și dacă delictul constituie infracțiune datorită contextului sau interdicției generale în interesul public.

Astfel, Curtea a constatat că fiind infracțiune în cauza *Weber contra Elveției*¹⁷⁶, în care delictul de sfidare a curții aplicat unui jurnalist lipsit de legătură cu procesul nu a fost considerat ca făcând parte din funcționarea internă a tribunalului și în cauza *Demicoli contra Maltei*, în care încălcarea imunității, aplicată unui ziarist pentru un articol despre un membru al legislativului, nu era o chestiune de disciplină parlamentară.¹⁷⁷

Curtea Constituțională, în hotărârea nr. 7 din 16 aprilie 2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale, a reținut că garanțiile unui proces echitabil în materie penală, stabilite de către CEDO, sunt aplicabile în egală măsură și procedurilor disciplinare, luând în considerare atât gravitatea acuzațiilor împotriva agentului public, cât și consecințele grave aplicabile, și anume pierderea locului de muncă, în ciuda faptului că legislația operează cu categoria de răspundere disciplinară, și nu penală.¹⁷⁸

În partea ce ține de severitatea pedepsei, nu ridică semne de întrebare situația în cazul privării de libertate, însă, când este vorba de amenzi, se analizează criteriul dacă aceasta reprezintă o compensație pecuniară pentru pagube sau este o pedeapsă pentru a preveni recidiva infracțiunii.

Referitor la informarea asupra acuzației aduse, în lucrarea “Ghidul specialistului în Convenția Europeană a drepturilor omului” se indică că acesta nu cuprinde numai cauza acuzației, faptele materiale care alcătuiesc temeiul acuzației potrivit jurisprudenței Curții, ci și natura acesteia, precum clasificarea juridică a faptelor materiale, pentru ca acuzatul să-și poată pregăti apărarea, aceasta constituind o condiție obligatorie pentru asigurarea echității procedurilor.¹⁷⁹

Analiza temeiniciei unei acuzații vizează atât probleme de fapt, cât și cele de drept și se întinde până la pronunțarea unei hotărâri definitive în cauză. În plus, temeinicia acuzației acoperă

¹⁷⁶ *Weber vs Elveția*, nr. 11034/84, ECHR din 22 mai 1990. [cit. 13 martie 2016] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105885>.

¹⁷⁷ *Demicoli vs Malta*, nr. 13057/87, ECHR din 27 august 1991. [cit. 18 iunie 2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57682>.

¹⁷⁸ *Hotărârea Curții Constituționale al RM nr.7 din 16 aprilie 2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale*. În Monitorul Oficial, 2015, nr. 115-123

¹⁷⁹ Reid, K. *op.cit.*, p.145,178.

nu doar hotărârea prin care se stabilește vinovăția, dar și cea prin care se individualizează pedeapsa.¹⁸⁰

Mai mult decât atât, în vederea garantării echității procedurii și a pregătirii apărării, persoanele suspectate sau urmărite, sau apărătorul lor, trebuie să aibă acces la toate probele materiale disponibile la dosarul cauzei, cel târziu până la momentul în care jurisdicția se va pronunța cu privire la acuzare. Accesul la anumite probe nu poate fi restricționat decât în anumite situații bine determinate: periclitarea vieții unui terț, riscul de a compromite o anchetă în curs sau grave atingeri aduse securității naționale. Accesul la probe trebuie să fie gratuit, cu excepția cheltuielilor aferente realizării de copii.

La o analiză a reglementărilor în materie de lege lata, precum și a literaturii de specialitate, observăm că nu se arată, respectiv, nu se dezbate problema accesului la actele dosarului penal în faza de urmărire penală al participanților la proces, precum și al apărătorilor lor. Mai mult decât atât, în practica organelor de urmărire penală și cercetare penală, se întâlnesc extrem de des situații în care acestea interzic, total sau parțial, accesul la actele aflate în dosar. Motivația avansată pentru o asemenea optică este aceea că ”urmărirea penală este secretă” și că ”nu există un text legal expres care să permită accesul la dosar”. În cauza Țurcan c. Moldovei, Curtea recunoaște necesitatea ca urmărirea penală să fie desfășurată în mod eficient, ceea ce poate presupune că o parte din informațiile colectate în timpul acestora trebuie păstrată în secret pentru a împiedica acuzații să altereze probele și să submineze efectuarea justiției. Totuși, acest scop legitim nu ar putea fi îndeplinit pe seama unor restricții substanțiale asupra drepturilor apărării. Prin urmare, informația care este esențială pentru aprecierea legalității unei detenții trebuie să fie, în mod corespunzător, pusă la dispoziția avocatului acuzatului.¹⁸¹

Dispozițiile articolului 212 alin. (1) din CPP, care prevăd că „materialele urmăririi penale nu pot fi date publicității decât cu autorizația persoanei care efectuează urmărirea penală [...]”, reglementează discreția persoanei care efectuează urmărirea penală de a divulga terților anumite informații din dosarul penal cu respectarea condițiilor impuse de norma în discuție. Astfel, textul „nu pot fi date publicității” se referă la relația dintre organul de urmărire penală și persoanele și care se interesează de mersul anchetei (e.g. mass-media, organizațiile nonguvernamentale etc.) și nu se referă la părți sau la alte persoane participante la procesul penal, deoarece acestea din urmă

¹⁸⁰ Findlay vs Marea Britanie, nr. 22107/93, ECHR din 25 februarie 1997, par. 69. [citat 07 aprilie 2017]
Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58016>.

¹⁸¹ Țurcan și Țurcan c. Moldovei, nr. 39835/05, ECHR din 23 octombrie 2007, par.60. [citat 28 iunie 2019]
Disponibil <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112787>

nu au dreptul să ia cunoștință de materialele urmăririi penale decât după încheierea ei, poziție reținută de Curtea Constituțională în hotărârea sa din 29 noiembrie 2018.¹⁸²

Pentru a stabili legătura cauzală între cunoașterea învinuirii și judecarea în lipsă, am putea menționa hotărârea CtEDO în cauza Coniac împotriva României, potrivit căreia Curtea a stabilit încălcarea Convenției pentru faptul că reclamantul a părăsit țara înainte de declanșarea urmăririi penale îndreptate împotriva sa, or reclamantul a părăsit țara la 25 iunie 2003, iar plângerea penală împotriva sa a fost depusă în iulie 2003, urmărirea penală a început în septembrie 2003. În ceea ce privește întrebarea dacă autoritățile au acționat prompt și au făcut eforturi suficiente și adecvate pentru a da de urma reclamantului și a stabili unde se află acesta pentru a putea să îi transmită comunicarea despre acțiunea penală îndreptată împotriva sa, Curtea a constatat că procesele-verbale întocmite în august și septembrie 2003 dovedesc că organele de cercetare au încercat să îl contacteze pe reclamant la începutul investigației, organele de cercetare au mers de mai multe ori la ultimul domiciliu cunoscut al reclamantului. Cu toate acestea, nu există nici o dovadă că reclamantului i-a fost transmisă citația la ultimul său domiciliu sau la orice altă adresă după septembrie 2003. Curtea a stabilit că reclamantul nu a primit nici o comunicare oficială privind inițierea urmăririi penale sau despre termenul procesului său, deoarece de fiecare dată când agenții de poliție au mers la ultimul domiciliu al reclamantului, aceștia au încercat să obțină informații despre locul unde se află, dar nu au lăsat nici o citație și nici un document. Având în vedere considerentele de mai sus și în absența unei comunicări oficiale adresate reclamantului, Curtea nu a fost convinsă că acesta din urmă a avut cunoștință de procesul împotriva sa la începutul acțiunii penale. Curtea a considerat că Guvernul pârât nu a demonstrat că reclamantul a avut un anumit nivel de cunoaștere în privința începerii urmăririi penale sau în privința învinuirilor aduse atât de suficient pentru a justifica concluzia că a renunțat la dreptul său de a fi prezent la proces sau că a încercat să se sustragă justiției.¹⁸³

Art. 307 CPP Român, indică faptul că suspectul are dreptul de a fi informat cu privire la fapta pentru care este cercetat și încadrarea juridică a acesteia, încheindu-se în acest sens un proces verbal, omisiunea organului de urmărire penală de a exercita obligația dată atât înainte de a i se lua prima declarație, cât și cu ocazia audierii constituie o încălcare a art. 6 CEDO.

De asemenea, Curtea Europeană a stabilit încălcarea art. 6 în cauza Coniac contra României, citată supra, pentru faptul că Înalta Curte de Justiție și Casație nu l-a ascultat pe

¹⁸² Hotărârea Curții Constituționale al RM nr. 31 din 29 noiembrie 2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul penal și din Codul de procedură penală (accesul părții vătămate și al reprezentantului acesteia la materialele urmăririi penale) (Sesizarea nr. 113g/2018). În Monitorul Oficial 2018, nr. 513-525

¹⁸³ Coniac vs România, nr. 4941/07, ECHR din 06 octombrie 2015. [citât 13 noiembrie 2017] Disponibil:<https://legeaz.net/monitorul-oficial-281-2016/hotarare-cedo-coniac-vs-romania>.

reclamant personal sau nu a examinat alte probe în prezența sa, precum și faptul că nu a remediat situația retrimițând cauza la curtea de apel pentru o nouă administrare a probelor, au restrâns în mod substanțial dreptul la apărare al reclamantului, pe motiv că acesta nu a fost prezent la judecarea cauzei sale în fond și apel, or Curtea consideră că absența reclamantului din cadrul procedurilor desfășurate în fața organelor de cercetare penală și a instanțelor de grad inferior constituia pentru Înalta Curte un motiv puternic pentru a justifica o nouă examinare a probelor. În orice caz, Curtea reamintește că instanțele naționale au obligația de a lua măsuri pozitive pentru o nouă rejudecare a cauzei, chiar și în cazul în care reclamantul nu a solicitat așa ceva.

Așadar, pornind de la opinia instanței europene, considerăm că, de principiu, un acuzat nu poate fi judecat în lipsa sa, din moment ce acestuia nu i-a fost adus la cunoștință în mod oficial faptul pornirii unei cauze penale în privința sa, precum și învinuirile ce i se aduc, astfel acesta fiind privat de dreptul la apărare și un proces echitabil. Totuși, pornind de la relativitatea dreptului de a participa la examinarea propriei cauze, îndeosebi când persoana se eschivează de la proces, considerăm că punerea sub învinuire în lipsa persoanei este o abordare în contextul standardelor europene. În acest sens, venim cu o propunere de lege ferenda cu privire la completarea art. 281 din Codul de procedură penală cu norma care ar reglementa punerea sub învinuire a persoanei ce se eschivează de la urmărirea penală.

În același context, considerăm necesar de a propune și completarea art. 282 din CPP cu norma care ar reglementa modalitatea de înaintare a acuzării în lipsa învinuitului. Textul normelor propuse va fi redat în recomandările expuse la finele prezentului studiu.

Ca exemplu în acest sens ar servi o decizie din jurisprudența română, și anume decizia Curții de Apel Timișoara în privința lui MB, potrivit căreia prin sentința penală s-a respins cererea de rejudecare a cauzei. Instanța de fond a menționat că faza de urmărire penală și faza de judecată s-a desfășurat în lipsa inculpatului și dacă nu există probe că inculpatul s-a sustras, acesta a cunoscut existența anchetei penale împotriva sa și până în momentul reținerii nu a fost interesat să se apere. Faptul că petentul, cu puțin timp înainte de începerea urmăririi penale, și-a înstrăinat toate bunurile și a părăsit țara, ascunzând locul în care urmează să se stabilească, este un indiciu că a dorit să se sustragă urmăririi penale și o probă certă că organele nu aveau posibilitatea să-i înmâneze personal citația și celelalte acte procedurale efectuate împotriva sa.¹⁸⁴

Sentința în cauză a fost contestată de către inculpat, Curtea stabilind că întreaga procedură judiciară, atât urmărirea penală, cât și judecata, s-au desfășurat în absența inculpatului, întrucât acesta a părăsit țara anterior începerii urmăririi penale, fiind apoi extrădat. Citarea inculpatului

¹⁸⁴ Decizia Curții de Apel Timișoara, Secția Penală, Decizia penală nr. 920 din 14 august 2013. [citată 18 februarie 2016] Disponibil: <https://www.jurisprudenta.com/jurisprudenta/speta-xtdyput/>

pe durata judecății s-a efectuat la adresa din țară și s-a îndeplinit prin afișare sau prin semnarea dovezii de către alte persoane, împrejurări care nu oferă certitudinea că acesta a avut cunoștință despre derularea procedurii în fața instanțelor, astfel este greșită concluzia că inculpatul s-ar fi sustras cercetării penale. Informația despre acuzație trebuie primită în mod efectiv de către persoana respectivă, or prezumția legală a primirii nu este suficientă.

Opinia instanței superioare o considerăm una corectă, deoarece persoana nu poate fi supusă răspunderii penale atunci când nu a dispus de posibilitatea reală de a se apăra și a prezenta autorității judiciare alegațiile sale pe marginea învinuirii imputate, or probabilitatea cunoașterii de către acuzat a faptului că pe numele său este pornită o acțiune penală nu este o dovadă justificativă ce ar atesta posibilitatea judecării cauzei în lipsa sa. Astfel, decizia instanței de fond a fost adoptată cu admisibilitatea unor încălcări ale dreptului acuzatului ce nu a fost informat despre pornirea unei cauze penale pe numele său.

Înștiințarea acuzatului referitor la învinuirea adusă include și informarea acestuia cu privire la încadrarea juridică corectă a faptei sale, astfel încât, în cazul dacă acesta va fi judecat în lipsă, să cunoască elementele de fapt și drept a faptei pentru care a fost condamnat. În mod firesc, în cazul când punerea sub învinuire va fi realizată în lipsa persoanei, informația respectivă va fi pusă la dispoziția apărătorului.

În cazul *De Salvador Torres v. Spania*, petiționarul se plângea de faptul că instanța națională s-a bazat pe o circumstanță agravantă, de care niciodată nu fusese acuzat în mod expres, pentru a agrava pedeapsa. Judecătorii de la Strasbourg, totodată, au stabilit absența unei încălcări, în măsura în care această circumstanță era un element intrinsec al acuzației dirijate inițial împotriva petiționarului și cunoscută de acesta de la începutul procedurii.¹⁸⁵

Din contra, Comisia a stabilit o încălcare în cazul *Chichlian și Ekindjian v. Franța* care se referă la o recalificare substanțială a acuzației. Petiționarii fusese achitați de o infracțiune în conformitate cu legislația cu privire la valutele străine, aplicându-se articolul legii pertinente, apoi au fost condamnați în apel, aplicându-se un alt articol al aceluiași text. Judecătorii de la Strasbourg au considerat că faptele materiale întotdeauna erau cunoscute petiționarilor, dar nici o dovadă nu permitea să se presupună că ei fusese informați de autoritatea competentă despre recalificarea propusă de curtea de apel înaintea pronunțării hotărârii, or simplul fapt al

¹⁸⁵ *De Salvador Torres vs Spania*, nr. 21525/93, ECHR din 24 octombrie 1996. [citat 04 februarie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58061>

recalificări nu era suficient, era necesar ca aceasta să se facă din vreme și să dea posibilitatea de organizare a apărării pe baza acelei recalificări.¹⁸⁶

În cauza Gea Catlan contra Spaniei, Curtea a stabilit admisibilitatea plângerii pe motiv că reclamantul era condamnat de către un judecător pentru un delict care nu figura în rechizitoriu, în fapt acuzarea fiind bazată pe factorul agravant unu, iar tribunalul intern a dat sentința de condamnare pe baza factorului agravant șapte, și în pofida faptului că instanța europeană a stabilit că aceasta a fost o simplă eroare de redactare a tribunalelor, s-a constatat încălcarea Convenției pentru neinformarea corespunzătoare asupra acuzației aduse.¹⁸⁷

Dintr-o altă perspectivă, acuzatul beneficiază de dreptul de a fi informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă înțeleasă și într-un mod amănunțit. Anterior, acest drept nu a fost obiectul jurisprudenței Curții Europene până în 1989, însă în cauza Brozicek vs. Italia s-a conchis în sensul existenței unei încălcări a dreptului de a fi informat, când o persoană domiciliată într-o țară fusese învinuită de săvârșirea unei infracțiuni într-o altă țară și i s-a adus la cunoștință acest lucru prin documente redactate în limba celei de-a doua țări. În ciuda cererilor de a i se traduce acuzațiile, cea de-a doua țară l-a judecat în lipsă și l-a declarat în cele din urmă vinovat. Respectiv, inculpatul reținut pe teritoriul unui alt stat urmează a fi informat în regim de urgență despre temeiurile reținerii sale și că într-un alt stat este derulat un proces penal în lipsa lui.¹⁸⁸

Dreptul de a fi informat cu privire la acuzațiile aduse și dreptul de acces la înscrisurile din dosar, implică că persoanele suspectate sau urmărite trebuie să fie informate, cu celeritate și în mod corect, asupra infracțiunilor de care sunt acuzate, pentru a le permite să-și exercite dreptul la apărare. Aceasta trebuie să se realizeze cel târziu la prima audiere efectuată de autoritatea judiciară. Totuși, informațiile detaliate privind capetele de acuzare, inclusiv privind natura și calificarea juridică a faptei penale, cât și cu privire la natura participației persoanei urmărite, nu pot fi comunicate decât la momentul la care instanța se poate pronunța cu privire la temeinicia acuzației. Această garanție va fi analizată mai amplu în următorul paragraf.

Este esențial ca infracțiunea de care este acuzată o persoană să fie identică cu cea indicată în actul de acuzație. În cazul Pelissier și Sassi v. Franța¹⁸⁹, petiționarul a fost acuzat doar de faliment, dar condamnat pentru complicitate la faliment. CtEDO a stabilit o încălcare a Convenției din cauza diferenței între aceste două infracțiuni.

¹⁸⁶ Chichlian și Ekindjian vs Franța, nr. 10959/84, raportul Comisiei ECHR din 16 martie 1989. [cit 20 august 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57613>.

¹⁸⁷ Gea Catalan vs Spania, nr.19160/91, ECHR din 10 februarie 1995. [cit 14 aprilie 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57919>.

¹⁸⁸ Brozicek c. Italia, nr. 10964/84, ECHR din 19 decembrie 1989, par.38-42. [cit 20 august 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57612>.

¹⁸⁹ Pelissier și Sassi vs Franța, nr. 25444/94, ECHR din 25 martie 1999. [cit 17 septembrie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58226>.

Informația cu privire la acuzație trebuie să fie comunicată acuzatului într-o limbă pe care o înțelege. În cazul *Brozicek v. Italia*¹⁹⁰, acuzatul era german și a explicat clar dificultățile sale lingvistice instanței naționale. CEDO a considerat că autoritățile italiene erau obligate să traducă notificarea, cel puțin să fie în stare să stabilească dacă persoana interesată înțelege suficient italiana, ceea ce nu s-a făcut. La fel, în cazul *Kamasinski v. Austria*, Judecătorii de la Strasbourg au considerat că dacă un apărător nu poate întreține o conversație într-o limbă vorbită de curte, el este plasat într-o poziție de inferioritate și lui, cel puțin, ar trebui să i se comunice actul de acuzare într-o limbă pe care o înțelege.¹⁹¹

Problema informării ține și de modul în care persoana este informată. Dreptul la informare, în opinia Curții, nu impune o formă specifică a modului în care acuzatul trebuie să fie informat cu privire la natura și cauzele acuzației care i se aduc. Prin urmare, dreptul la informare asupra naturii și cauzei acuzării împotriva sa trebuie privit în lumina dreptului de a-și pregăti apărarea. Aceasta este și rațiunea pentru care Curtea Europeană a statuat că statele contractante au obligația de a adopta măsuri pozitive care să garanteze respectarea efectivă a drepturilor înscrise în art. 6 din Convenție, adică să se realizeze punerea lor în valoare în folosul celorla cărora le sunt recunoscute, principiu care este aplicabil și în privința art. 6 parag.3 lit. a) din Convenție.¹⁹²

În cauza *T contra Austriei*, reclamantul s-a plâns de faptul că nu a luat cunoștință de acuzațiile care i s-au adus decât în momentul când i s-a comunicat hotărârea instanței. În fapt, reclamantul făcuse o cerere pentru obținerea unei sume de bani cu titluri de ajutor social, iar pe baza informațiilor autorităților competente depuse la dosarul cauzei, instanța i-a aplicat o amendă penală pentru prezentarea de informații false autorității respective. Această pedeapsă a fost aplicată inculpatului fără ca acesta să fi fost audiat, așa încât a luat cunoștință de acuzația ce i-a fost adusă doar în momentul comunicării hotărârii de condamnare.¹⁹³

O altă cauză privind neinformarea inculpatului despre acuzarea adusă și examinarea cauzei penale în lipsa sa fără o citare legală a acestuia ar putea fi *Stoyanov-Kobuladze v. Bulgaria* în cadrul căreia Curtea a menționat că renunțarea la dreptul de a participa la proces trebuie să fie stabilită într-un mod neechivoc și să beneficieze de garanții minime. S-a stabilit că pentru a informa pe cineva despre o urmărire penală declanșată împotriva sa, este un act juridic de o importanță deosebită, încât trebuie să fie efectuat în conformitate cu cerințele procedurale și de

¹⁹⁰ *Brozicek vs Italia*, nr. 10964/84, ECHR din 19 decembrie 1989, par.40. [citat 20 august 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57612>.

¹⁹¹ *Kamasinski c. Austriei*, nr.9783/82, par.74, ECHR din 19 decembrie 1989. [citat 12 septembrie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57614>.

¹⁹² *Luigi Sacramati vs Italia*, nr. 23369/94, ECHR din 06 septembrie 1995. [citat 25 noiembrie 2018] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-2276>.

¹⁹³ *T. vs Austria*, nr. 27783/95, ECHR din 14 noiembrie 2000. [citat 19 iulie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58977>.

fond care pot garanta exercitarea efectivă a drepturilor acuzatului. Părțile litigante au confirmat că reclamantul a părăsit țara înainte de începerea procedurii penale și că nu a primit nici o notificare oficială a urmăririi penale deschise împotriva sa sau despre data procesului său. În lipsa unei notificări oficiale, Curtea nu a exclus posibilitatea ca anumite fapte constatate să poată furniza o indicație fără echivoc că un acuzat este conștient de existența unei proceduri penale împotriva sa și că nu intenționează să participe la proces. În speța dată, Curtea a luat în considerație afirmația Guvernului și constatarea Curții Supreme de Casație că reclamantul plecase din Bulgaria, se căsătorise cu un cetățean georgian și a luat numele de familie a soției, cauza penală pentru care era învinuit reclamantul privind "piramidele financiare" a atras atenția largă a mass-media și au devenit notorii în țară, însă reținând la concluziile sale în cauza Sejdovic, Curtea a conchis că simpla absență a reclamantului din locul obișnuit de reședință și faptul că el nu putea fi identificat nu înseamnă neapărat că el cunoștea despre procesul intentat împotriva sa, or Curtea nu a fost convinsă că circumstanțele privind căsătoria inculpatului și că a luat numele soției sale sau că aceste procese au fost mediatizate de presă în Bulgaria, constituie fapte care dovedesc în mod suficient că reclamantul are cunoștință de acțiunea penală. Afirmația că reclamantul era în contact cu oficialii bulgari din Georgia și că trebuie să fi avut cunoștință despre procesul împotriva sa nu este un fapt care confirmă concluzia că reclamantul cunoștea despre cauza penală intentată. Astfel, Curtea a considerat că guvernul nu a demonstrat că reclamantul a avut cunoștințe suficiente cu privire la ancheta deschisă și la acuzațiile specifice împotriva sa, care ar putea justifica concluzia că a renunțat la dreptul de a participa la proces sau a încercat să se eschiveze de la organele de drept. În această situație, pentru ca procedurile care duc la condamnarea unei persoane să nu reprezinte o "negare a justiției", reclamantul ar fi trebuit să aibă posibilitatea de a le redeschide, precum și a forma argumentele sale pe marginea acuzațiilor care i-au fost aduse, precum și a pedepsei stabilite. Cu toate acestea, Curtea Supremă de Casație a refuzat să redeschidă procedurile și nu a oferit reclamantului alte posibilități de a se expune în fața organelor de drept împotriva acuzațiilor aduse.¹⁹⁴

Prin pornirea unei acțiuni penale în privința unui acuzat ce nu este înștiințat în mod legal despre acest fapt, se creează acestuia condiția de imposibilitate de a prezenta argumentele și probele sale pe marginea învinuirii înaintate care ar putea fi ulterior reținute și cercetate de către instanța de judecată în cazul dacă cauza va fi examinată în lipsa acestuia pentru a forma o opinie imparțială pe marginea învinuirii aduse la caz.

¹⁹⁴ Stoyanov-Kobuladze vs Bulgaria, nr. 25714/05, ECHR din 25 martie 2014, par. 40-41. [citat 13 septembrie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-141916>.

O situație diferită am putea să o deducem din decizia Curții de Apel București nr.1566 din 16 decembrie 2014, redată de Andrei Viorel Iugan în lucrarea sa, potrivit căreia instanța a reținut că inculpatul a fost audiat în faza actelor premergătoare cu privire la învinuirea adusă, indicând că recunoaște și regretă fapta comisă și nu dorește să-și angajeze un avocat, cunoscând evident că este subiectul unei cauze penale, indicând adresa și modalitatea de citare. Instanța a conchis că persoana, deși știa că este cercetat penal, a decis să părăsească teritoriul țării, făcând imposibilă găsirea sa, ceea ce dovedește intenția acestuia de sustragere de la urmărirea penală, fiind judecat și condamnat în lipsă.¹⁹⁵ Este o soluție pe care o împărtășim și o considerăm drept legală, or considerăm că este obligația acuzatului din moment ce acesta este audiat în cadrul unei cauze penale de a manifesta interes pe marginea dosarului intentat până la finalizarea acestuia, iar prin părăsirea sau lipsa unui contact cu organele de drept se atestă intenția directă a acestuia de a se eschiva de la proces.

Urmează să relevăm că legislația internă, în raport cu cea Română în art. 287/1 CPP RM, stabilește suspendarea urmăririi penale în cazul când învinuitul a dispărut, sustrăgându-se, iar locul de aflare a acestuia nu este cunoscut. O atare abordare nu este una eficientă. În acest sens, considerăm că suspendarea urmăririi penale pe motivul că învinuitul a dispărut, sustrăgându-se de la urmărirea penală sau judecată, ori locul aflării lui nu este stabilit așa cum este prevăzut în art. 287¹ din Codul de procedură penală nu asigură o eficiență a procesului. În atare condiții, ar fi rezonabil a veni cu o propunere de lege ferenda, prin care s-ar asigura continuarea procesului, chiar dacă învinuitul a dispărut, în cazul când circumstanțele cauzei permit.

În concluzie, am putea menționa că informarea acuzatului referitor la învinuirea adusă se află în legătură directă cu judecarea cauzei în lipsa inculpatului. Obligația pozitivă a autorităților statului se materializează prin informarea în mod legal a persoanei referitor la învinuirea adusă, or înaintarea unei acuzații și cunoașterea învinuirii sunt în corelație directă cu dreptul acuzatului de a participa la proces, de a prezenta probele și argumentele sale pe marginea învinuirii aduse.

Pe de altă parte, în cazul când, cu certitudine, se constată că persoana se eschivează de la prezentarea în fața autorităților, punerea sub învinuire în lipsă nu poate crea probleme privind respectarea echității procesului, chiar dacă aceasta trebuie să fie o situație excepțională. În acest sens, considerăm oportun de a veni cu o propunere de modificare a art. 281 și art. 282 din CPP. În același context, considerăm că suspendarea în mod obligatoriu a urmăririi penale, așa cum este prevăzut în art. 287¹ din CPP, nu asigură o eficiență a procesului, recomandând o completare a acestei norme.

¹⁹⁵ Decizia Curții de Apel București nr.1566 din 16 decembrie 2014, reținută de Iugan, A.V., *op.cit.*, p.97.

2.3. Relativitatea dreptului de a participa la judecarea propriei cauze

Obiectivul și scopul art. 6 CEDO, include prezența inculpatului, însă acesta nu este un drept absolut. Totuși, nu se poate considera ca fiind respectat dreptul la apărare dacă reclamantului nu i s-a dat posibilitatea de a fi prezent în mod efectiv, or statul trebuie să întreprindă toate acțiunile necesare pentru a asigura prezența acuzatului, având în vedere importanța procesului echitabil într-o societate democratică.

Importanța participării inculpatului la proces o putem deduce din lucrarea lui Mircea Bădilă, potrivit căreia, în pregătirea activității de ascultare a inculpatului, având ca scop obținerea unor declarații corespunzătoare adevărului, un rol deosebit trebuie acordat cunoașterii personalității inculpatului și a trăsăturilor psihice specifice acestuia. În activitatea practică, de cele mai multe ori preocuparea celor care participă la ascultare se rezumă la studiul probelor, considerându-se în mod greșit că ascultarea fiecărui inculpat nu ridică probleme deosebit de importante în raport cu personalitatea acestuia. Astfel, poate fi stabilit mobilul ce l-a determinat pe inculpat la comiterea faptei penale, felul în care acesta a conceput și săvârșit fapta penală.¹⁹⁶

Regula generală potrivit legislației procesul penale stabilește că judecarea cauzei are loc în prezența inculpatului astfel fiind garantat exercitarea dreptului la apărare al acestuia, iar examinarea cauzei în lipsa inculpatului se admite în cazurile expres stabilite de lege. Garantarea dreptului la apărare al inculpatului implică și buna-credință exercitată de către acesta pe parcursul procesului penal, prin comunicarea datelor despre schimbarea adresei sale și ne eschivarea intenționată de la judecată.

Dreptul de a compărea în persoană nu este necesar numai pentru respectarea dreptului la apărare, ci conferă totodată, posibilitatea instanței de a-și forma o impresie nemijlocită cu privire la acuzat, dar și de a asculta declarațiile pe care acesta intenționează să le facă. Pe această cale acuzatului îi este oferită posibilitatea de a controla caracterul echitabil al procedurii.

Judecarea cauzei în lipsa inculpatului ar trebui evaluat, în primul rând, în funcție de scopul social și de rolul lor juridic în sistemul de justiție penală din RM, iar aceasta ar trebui efectuată din două perspective. În primul rând, din poziția părții acuzării și a statutului, judecarea în lipsă ar putea fi apreciată ca un instrument de realizare a principiului inevitabilității liberării de răspundere penală a persoanelor ce se eschivează de la organele de drept.

În al doilea rând, procesul în lipsă poate fi privit din punctul de vedere al apărării ca o modalitate de a realiza indirect dreptul său la apărare. Semnificația judecării în lipsă în acest caz constă în posibilitatea inculpatului, care consideră că acuzația împotriva sa este ilegală și/sau

¹⁹⁶ Bădilă, M. *op.cit.*, p.105-106

neîntemeiată, de a-și realiza dreptul la apărare de la distanță, prin apărătorul său, și a încerca să-și dovedească nevinovăția în loc să se ascundă de autorități.

Judecarea cauzei în lipsa inculpatului aduce atingere directă atât drepturilor inculpatului, astfel încât acesta trebuie să dispună de posibilitatea participării la proces, să se apere personal sau prin intermediul unui avocat. Totodată, și partea vătămată este interesată să fie pedepsită persoana culpabilă, iar sentința să fie pusă în executare.

Participarea inculpatului la proces este o condiție obligatorie a cercetării judecătorești în cadrul procesului penal, care implică realizarea principiilor și scopurilor legii procesual penale, asigurarea dreptului la apărare a inculpatului, precum și accesul liber la justiție și judecarea cauzei în termen rezonabil. Judecarea cauzei în lipsa inculpatului implică o derogare de la norma generală și în unele cazuri poate implica anularea hotărârii judecătorești.

Motivele pentru examinarea cauzei penale în absența inculpatului în lege sunt exhaustive, acestea se califică ca fiind excepționale, însă acest criteriu este destul de vag. Imposibilitatea de a examina cazul cu participarea inculpatului și posibilitatea conexă a pierderii probelor, moartea martorilor, a victimelor, refuzul extrădării inculpatului de către un stat străin, etc. deja se apreciază ca fiind cazuri excepționale.

Urmează a fi relevat că alin. (5) art. 247 CPP al Federației Ruse admite judecarea în absența inculpatului numai în cazuri excepționale, în funcție de gravitatea infracțiunii, personalității inculpatului, necesității de a compensa victima pentru prejudiciul substanțial cauzat de infracțiune, amenințarea unei expirări anticipate a termenului de prescripție. Potrivit prevederilor citate, inculpatul absent este recunoscută o persoană care se află în afara teritoriului Federației Ruse și evită apariția în instanță. Cel de-al doilea motiv pentru recunoașterea inculpatului ca fiind absent este acela că el evită să se prezinte în fața instanței, deși poate fi atât pe teritoriul Rusiei, cât și în străinătate, fiind cunoscut locul de aflare a lui.¹⁹⁷

În pofida faptului că legea internă nu operează cu noțiunea de inculpat absent de la proces, am putea menționa că este considerată judecată în lipsă persoana condamnată care nu a fost citată la proces și nu a luat cunoștință în alt mod oficial despre acesta, respectiv, deși a avut cunoștință de proces, a lipsit în mod justificat de la judecarea cauzei și nu a putut înștiința instanța. Nu se consideră judecată în lipsă persoana condamnată care și-a desemnat un apărător ales sau mandatar, dacă aceștia s-au prezentat oricând în cursul procesului, și nici persoana care după comunicarea, potrivit legii, a sentinței de condamnare, nu a declarat apel, a renunțat la declararea apelului ori și-a retras apelul.

¹⁹⁷ *Codul de Procedură penală al Federației Ruse* din 18.12.2001. Legea N 174-Φ3, adoptat de către Duma de Stat la 22 noiembrie 2001

Inculpatul este obligat să se prezinte la cererea instanței. Dacă această obligație nu este onorată, el este supus aducerii silite, iar în prezența motivelor arestului. Dar, după ce și-a îndeplinit această obligație, inculpatul are dreptul să nu participe la procedurile judiciare, adică să nu facă declarații și să nu rostească ultimul cuvânt. Dar, se pune întrebarea: este justificată prezența acestuia în fața instanței, nu ar trebui să fie scutit în astfel de cazuri de obligația de a se prezenta? Nu are nici un sens ca acuzatul să stea în tăcere în ședință fără a participa la aceasta. Prin urmare, există o propunere de eliberare a inculpatului de obligația de a se prezenta în instanță, dacă solicită acest lucru, în cazurile când refuză de a face declarații și a rosti ultimul cuvânt.

Totuși, ar persista opinia că prezența inculpatului este necesară pentru judecarea justă de către instanța de judecată și adoptarea unei sentințe legale la caz. Însă, în atare condiții, interesul public prevalează interesului personal al inculpatului care a refuzat participarea în proces, deoarece în cazul deciziei inculpatului de a menține tăcerea, interesul public nu este realizat, astfel prioritate are dreptul inculpatului de a refuza în participarea de la judecată. În atare condiții, instanța ar putea admite solicitarea inculpatului de judecare a cauzei în lipsa sa, indiferent de gravitatea infracțiunii incriminate acestuia, dacă cererea poate fi apreciată ca un liber consimțit de acesta fără a fi influențat de cineva, cu participarea și prezența obligatorie a avocatului. Refuzul acuzatului de a participa la proces poate fi adesea o expresie a protestului împotriva fărădelegii la urmărire penală și o mărturie a neîncrederii în instanță. O astfel de poziție a acuzatului nu trebuie să fie categoric respinsă și trebuie analizată în mod minuțios de către instanță prin elucidarea motivelor invocate, în raport cu starea de fapt.

Curtea Europeană a menționat că, deși nu se stipulează în mod expres, obiectul și scopul art. 6 din Convenție relevă că o persoană acuzată de săvârșirea unei infracțiuni are dreptul de a lua parte la procesul penal în fața instanței, drepturile garantate de art. 6 paragraful 3, fiind dificil de exercitat în absența acesteia. Prezentarea la proces a unui acuzat are o importanță deosebită atât din punctul de vedere al dreptului de a fi audiat, cât și al necesității de a verifica exactitatea afirmațiilor sale și a le confrunța cu declarațiile părții vătămate și a martorilor.

Art. 66 alin. (5) pct.1) al Codul de Procedură Penală a Republicii Moldova stabilește că învinuitul sau, după caz, inculpatul este obligat să se prezinte la citarea organului de urmărire penală sau a instanței. Art. 328 alin. 3¹ prescrie că bănuitul, învinuitul sau inculpatul are obligația de a informa, în termen de cel mult 3 zile, organul de urmărire penală, procurorul, instanța de judecată despre schimbarea domiciliului.

Codul de procedură penală Român stabilește în art. 108 că inculpatul dispune de obligația de a se prezenta la chemările organelor judiciare, atrăgându-i-se atenția că în cazul neîndeplinirii

acestei obligații se poate emite mandat de aducere împotriva sa, iar în cazul sustragerii se poate dispune arestarea sa preventivă, fiind prescrisă și obligația de a comunica în termen de 3 zile orice schimbare a adresei, cu atenționarea că în cazul neîndeplinirii acestei obligații, citațiile și alte acte comunicate la prima adresă rămân valabile.

Analizând comparativ prevederile legale elucidate supra, am putea releva că legislația Română conține prevederi concrete referitor la consecințele ce survin în privința inculpatului pentru nerespectarea obligațiilor procesuale de către acesta, pe când CPP al RM reglementează foarte vag situația dată, astfel încât pentru neprezentare nu stabilește careva sancțiuni, iar pentru nefurnizarea informației despre schimbarea domiciliului stabilește sancțiuni, fără a reglementa care sunt acestea. Se relevă că atât practica CEDO, cât și practica judiciară disting circumstanțele că persoanei îi pot fi aplicate sancțiuni precum aplicarea unei măsuri privative de libertate sau ingerințe în drepturile acesteia prin privarea de dreptul redeschiderii procesului penal după o judecare în lipsă, în cazul când acesta a fost citat legal. Considerăm că o astfel de reglementare ar fi binevenită și în legea procesual penală a RM, or la moment aceste prevederi se regăsesc la diferite norme precum citarea și participarea inculpatului la judecarea cauzei, însă modul de tratare în legislația română prin includerea în conținutul citației a posibilității aducerii silite, schimbării măsurii preventive în una privativă de libertate și adoptarea deciziei în lipsa inculpatului în cazul dacă acesta nu se prezintă la proces, facilitează și activitatea organelor de drept, dar și va disciplina învinuitul/inculpatul la proces.

În concluziile formulate de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție din România, se indică că prezentarea la proces a inculpatului are o importanță deosebită atât din punctul de vedere al dreptului acestuia de a fi audiat, cât și al necesității de a verifica exactitatea afirmațiilor sale și de a le confrunta cu declarațiile părții vătămate și cu cele ale martorilor.¹⁹⁸

Dreptul de a compărea în persoană nu este necesar numai pentru respectarea dreptului la apărare, ci conferă, totodată, posibilitatea instanței, pe de o parte, de a-și forma o impresie nemijlocită cu privire la acuzat, iar, pe de altă parte, de a asculta declarațiile pe care acesta intenționează să le facă.

În lucrarea „Drepturile Europene ale Omului, înaintarea unei cauze pe baza Convenției ” se indică că acuzatului trebuie să i se permită în principiu, să fie prezent la audieri. Va fi permis un proces în lipsa acuzatului, atunci când autoritățile unui stat s-au străduit, dar nu au reușit să-i notifice acuzatului data audierii. Inculpatul poate renunța la dreptul său de a fi prezent la o

¹⁹⁸ Concluziile Nr. 928/C/862/III-5/2015, formulate de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție în cauza nr.1321/1/2015. [citat 11 ianuarie 2018] Disponibil:http://old.mpublic.ro/concluzii_hp/2015/c21.pdf.

audiere în situația în care renunțarea este stabilită într-un mod fără echivoc, și este însoțită de garanții pe măsura importanței.¹⁹⁹

Din punct de vedere al Convenției, nu atât rezultatul se află în discuție, cât procedura de audiere. Un reclamant trebuie audiat, acestuia trebuie să i se ofere posibilitatea adecvată și efectivă de a fi prezent la procesul său. Instanțele interne au îndatorirea de a conduce examinarea corespunzătoare a prezentărilor, argumentațiilor și dovezilor aduse în fața justiției de către părți, fără a prejudicia aprecierea faptului că acestea sunt relevante prin hotărârea lor. Un acuzat trebuie să poată participa în mod efectiv la proceduri. Întemeierea unei decizii pe o constatare clar inexactă poate dovedi incapacitatea curții de a-i asigura reclamantului dreptul la un proces echitabil.

Curtea Europeană arată că prezența acuzatului la ședința de judecată are o importanță esențială pentru o bună soluționare a cauzei, în sensul că instanța trebuie să examineze nu numai personalitatea acuzatului și starea sa de spirit la momentul comiterii infracțiunii pentru care este trimis în judecată, ci și mobilurile activității sale infracționale, iar „asemenea aprecieri au a cântări substanțial în soluția ce urmează a fi pronunțată; caracterul echitabil al procedurii impune atât prezența acuzatului, cât și a celorlalte părți vătămate, civile sau responsabile civilmente la instanță, alături de apărătorii lor”.²⁰⁰

Curtea Europeană a decis că statele au obligația de a depune diligențe rezonabile pentru a verifica, în cazul absenței acuzatului, motivul neprezentării acestuia în fața magistraților, putând exista o violare a art. 6 și atunci când statele l-au judecat pe inculpat în contumacie, crezând că acesta a fugit, fără a verifica veridicitatea ipotezei date. Astfel, Curtea a reținut o posibilă violare a art. 6 atunci când inculpatul nu a fost prezent la procesul său penal din motive independente de voința sa, iar cererea sa de amânare până la înlăturarea cauzei ce a impus lipsa sa a fost respinsă. Inculpatul, de profesie medic, locuia și profesa în Statele Unite în perioada în care era judecat în Elveția. După ce anunțase autoritățile elvețiene că va fi prezent la proces, unul dintre pacienții săi a obținut din partea unei instanțe americane o interdicție aplicată reclamantului de a părăsi teritoriul american, pe motiv că este singurul medic care îl putea trata.²⁰¹

Contumacia presupune absență nejustificată de la judecată a inculpatului.²⁰² Situația de contumacie se atribuie acuzatului care nu se prezintă ca să fie judecat, după invitarea ce i s-a

¹⁹⁹ Clements, L., Mole, N., Simmons, A. *Drepturile Europene ale Omului: înaintarea unei cauze pe baza Convenției*, op.cit., p. 265p.

²⁰⁰ Kremzow v. Austria, nr.12350/86, ECHR din 21 septembrie 1993, par.63,67. [citat 28 mai 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57829>.

²⁰¹ Medenica c. Elveția, nr. 20491/92, ECHR din 14 iunie 2001, par.53-58. [citat 28 iunie 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59518>.

²⁰² www.dex.ro. © 2004-2019. [citat 29 iunie 2019] <https://dexonline.ro/definitie/contumacie>

făcut. Este contumacie oricând ar fugi acuzatul, destul să nu fie la pronunțarea hotărârii, chiar de ar fugi în timpul audienței, sau deliberării juriului.²⁰³ Din considerentul că lucrarea în cauză cercetează în mod amplu problema judecării cauzei în lipsa inculpatului, inclusiv și pentru alte motive decât cel de eschivare de la proces, iar CPP al RM nu operează cu termenul de contumacie, acesta a fost folosit în mod restrâns în cadrul lucrării.

În fapt, judecarea cauzei în lipsă nu contravine prevederilor legale interne precum și tratatelor internaționale, în cazul când este stabilit minimul necesar pentru recurgerea la judecarea cauzei în lipsa persoanei și îi este asigurată respectarea drepturilor și obligațiilor pe parcursul procesului penal.

Prezența la dezbateri a celui trimis în judecată, mai ales în procesul penal, este un element esențial al asigurării respectării principiului contradictorialității. CtEDO a făcut sublinierea, în jurisprudența sa constantă, necesității asigurării posibilității „acuzatului” de a participa la ședința de judecată, această necesitate rezultând din obiectul și scopul dispozițiilor cuprinse în art. 6 al Convenției europene a drepturilor omului și libertăților fundamentale (prin art. 6 par. 3 lit. c, d și e prevăzându-se: dreptul oricărui acuzat de a se apăra el însuși; de a interoga sau de a face să fie interogați martorii; de a fi asistat gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba utilizată în ședința de judecată) toate acestea – nefiind de conceput fără prezența sa²⁰⁴. Instanța europeană a mai făcut sublinierea că prezența „acuzatului (inculpatului)” în instanța de judecată este foarte importantă (chiar capitală) nu numai pentru respectarea dreptului acuzatului de a fi ascultat, dar și datorită necesității de a fi controlată exactitatea afirmațiilor sale, de a le confrunța cu cele ale eventualei victime ale cărei interese trebuie protejate, precum și cu declarațiile marturilor. Se mai atrage atenția și asupra faptului că tocmai din aceste motive legiuitorul a prevăzut (sau ar trebui să prevadă) măsuri care să „descurajeze” lipsa nejustificată a participanților la procesul penal, inclusiv și mai ales a acuzatului.²⁰⁵

Participarea inculpatului la proces este necesară pentru audierea acestuia, acordarea posibilității de a prezenta probele sale și a participa la cercetarea acestora, de a fi parte a unui proces contradictoriu, stări de fapt ce constituie o garanție în vederea realizării unei apărări eficiente și o obligație a organelor judiciare.

În situația în care absența acuzatului la proces se datorează sustragerii acestuia de la judecată, s-a pus problema în ce măsură posibilitatea judecării acestuia în lipsă corespunde

²⁰³ Tanoviceanu, I. *op.cit.*, p. 364

²⁰⁴ Zana contra Turciei, nr. 18954/91, ECHR din 25 noiembrie 1997, par. 68. [cit. 24 iulie 2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58115>.

²⁰⁵ Pățulea, V. *Proces echitabil. Jurisprudența comentată a Curții Europene a Drepturilor Omului*. București: Institutul Român pentru Drepturile Omului, 2007. p.127.

exigențelor art. 6 din Convenție. Instanța europeană s-a pronunțat în o atare situație, statuând că acuzatul „din propria sa voință și neechivoc” a renunțat la dreptul de a fi ascultat de către instanța de judecată și la dreptul de a se apăra în proces²⁰⁶. Dar, în același timp, Curtea a mai decis că o procedură penală care se desfășoară în absența celui trimis în judecată (datorită sustragerii acestuia) nu este în principiu incompatibilă cu dispozițiile Convenției, dacă el are posibilitatea să obțină ulterior ca o jurisdicție să statueze din nou, după ce l-a ascultat, cu privire la temeinicia acuzațiilor ce i se aduc, în fapt și în drept.

Curtea, sesizând caracterul contradictoriu al acestui raționament (rezultat din impunerea exigenței ca totuși să existe posibilitatea unei jurisdicții care, ulterior judecării în lipsă, să-l asculte pe acuzat, în timp ce se consideră că acesta a renunțat la acest drept) și-a nuanțat poziția subliniind că, oricum, o asemenea renunțare, pentru a putea fi apreciată prin raportare la dispozițiile Convenției, trebuie ca acest comportament al acuzatului să fie stabilit „neechivoc” și să fie însoțită de un minim de garanții corespunzătoare gravității ei, făcându-se observația că statele contractante au la dispoziție o mare libertate în alegerea mijloacelor procedurale de natură să permită sistemului judiciar să răspundă exigențelor art. 6 din Convenție. Sarcina Curții nu constă în a indica asemenea mijloace, ea trebuind numai să cerceteze dacă rezultatul urmărit de Convenție este realizat, pentru aceasta fiind necesar și ca dispozițiile cuprinse în normele interne „să fie efective” și să-l oblige pe acuzat să probeze că el nu a voit să se sustragă justiției sau că absența sa s-ar datora unei cauze de forță majoră²⁰⁷.

În acest aspect, considerăm relevantă cauza penală examinată de Judecătoria Bender de învinuire a lui M.E., potrivit căreia la etapa urmăririi penale învinuitul a fost prezent, acestuia i-a fost adus la cunoștință și rechizitoriul contra semnătură fiind încheiat chiar și acord de recunoaștere a vinovăției. La faza judecării cauzei inculpatul nu s-a prezentat, citațiile expediate la adresa acestuia erau returnate pe motiv că acesta nu domiciliază pe adresa dată, iar potrivit informației eliberate de Inspectoratul de Poliție, la executarea încheierii de aducere silită s-a stabilit că destinatarul a vândut imobilul, la acel moment se afla în mun. Tiraspol, dar locul de aflare a acestuia nu putea fi identificat pe motiv că organele de poliție nu dispun de posibilități de a-și exercita activitatea sa în teritoriul dat. Din motivele date judecarea cauzei penale în fond cu emiterea sentinței de condamnare prin stabilirea pedepsei cu închisoarea a avut loc în lipsa

²⁰⁶ Delia Mihaies contra Franței, nr. 36106/97, ECHR din 25 mai 1998. [citat 17 septembrie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88131>.

²⁰⁷ Colozza contra Italiei, nr. 9024/80, ECHR din 12 februarie 1985, par. 30. [citat 15 mai 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57462>.

acestuia, locul de aflare a acestuia nefiind identificat până la moment.²⁰⁸ Considerăm că în prezenta speță responsabilitatea este a inculpatului care în mod intenționat s-a eschivat de la participarea în cadrul cauzei penale, or se atestă că acesta a avut cunoștință despre cauza penală intentată în privința sa, dar pe parcurs nu a manifestat nici un interes.

În principiu, inculpatul are dreptul de a fi prezent și de a participa activ la proces²⁰⁹. Se prezumă că inculpatul are o înțelegere generală despre natura unui proces de judecată și ceea ce este în joc în cazul său, inclusiv importanța oricărei sancțiuni care i se poate impune. Inculpatul trebuie să fie capabil să explice versiunea sa a evenimentelor și să indice asupra oricărei afirmații cu care nu este de acord. Acest lucru poate fi realizat de către avocatul său, dacă inculpatul este reprezentat legal de către apărătorul ales și cu care inculpatul va putea discuta acele fapte care ar trebui prezentate în apărarea sa²¹⁰, dar prezența unui avocat nu poate compensa absența inculpatului²¹¹.

Cu toate acestea, unei persoane învinuite nu i se cere să coopereze activ cu autoritățile judiciare²¹². Un proces de judecată în absență este compatibil în sine cu Articolul 6 al CEDO atâta timp cât inculpatul poate obține, ulterior de la instanța care l-a judecat o nouă constatare a temeiurilor învinuirii, prin care nu a fost stabilit că acesta a renunțat la dreptul său de a fi prezent și a se auto-apăra²¹³. Dacă inculpatul a primit o citație și în mod deliberat nu participă la proces, o nouă procedură de judecată poate fi refuzată²¹⁴. Deși Curtea a subliniat importanța primordială a prezentării inculpatului la procesul său, totuși absența inculpatului nu trebuie pedepsită cu privarea acestuia de dreptul la asistență juridică²¹⁵. Unui avocat care participă la un proces, aparent cu scopul de a apăra inculpatul în absența acestuia, trebuie să i se acorde posibilitatea de a face acest lucru²¹⁶. Un factor important este dacă prezența inculpatului va adăuga valoare procesului.

²⁰⁸ Cauza penală nr. 11-1-762-13082016 aflată pe rol la Judecătoria Bender, de învinuire a lui ME în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 186 alin. (2) Cod Penal

²⁰⁹ T. vs Marea Britanie, nr. 24724/94, ECHR din 16 decembrie 1999, alin. 83. [citată 18 august 2016]
Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58593>. [citată 18 august 2016]

²¹⁰ Timergaliyev vs Rusia, nr. 40631/02, ECHR din 14 octombrie 2008, alin. 51-56. [citată 24 februarie 2017]
Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88888>.

²¹¹ T. vs Marea Britanie, nr. 24724/94, ECHR din 16 decembrie 1999, alin. 88. [citată 18 august 2016]
Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58593>.

²¹² Corigliano vs Italia, nr. 8304/78, ECHR din 10 decembrie 1982, alin. 42. [citată 25 martie 2017]
Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57463>.

²¹³ Colozza contra Italiei, nr. 9024/80, par. 27-33, ECHR din 12 februarie 1985. [citată 15 mai 2016]
Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57462>.

²¹⁴ Medenica vs Elveția, nr. 20491/92, ECHR din 14 iunie 2001, alin. 59. [citată 24 februarie 2017]
Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59518>.

²¹⁵ Poitrimol vs Franța, nr. 14032/88, ECHR din 23 noiembrie 1993, alin. 35. [citată 15 mai 2016]
Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57858>.

²¹⁶ Lala vs Olanda, nr. 14861/89, ECHR din 22 septembrie 1994 alin. 30-34. [citată 28 iulie 2018]
Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57900>.

Dreptul de a compărea în persoană în fața instanței, deși nu este prevăzut în mod expres în conținutul Convenției, rezultă în mod logic din obiectul și scopul art. 6.²¹⁷ Curtea a arătat că acuzatul are interesul de a fi prezent la desfășurarea procedurilor,²¹⁸ de a-și conduce apărarea, sfătuindu-și la nevoie avocatul.²¹⁹ Totuși, dreptul de participare la proces nu este absolut, astfel încât în căile de atac el poate fi supus anumitor limitări, în funcție de circumstanțele cauzei: dacă recursul privește doar dreptul aplicabil nu și faptele²²⁰, dacă nu există riscul agravării pedepsei²²¹, dacă există suficiente alte garanții oferite acuzatului. În toate cazurile limitările sunt admise numai dacă la judecarea fondului acuzatul a beneficiat de dreptul de a compărea în persoană²²². Se relevă că dreptul de a participa în cadrul judecării cauzei poate constitui obiectul unei renunțări de la acesta de către acuzat, cu condiția că renunțarea este fără echivoc și sunt prevăzute anumite garanții. Nu se poate considera că inculpatul a renunțat la acest drept dacă a cerut să se exprime în limbă kurdă, iar faptul că era reprezentat de un avocat nu suplinește obligația statului în această materie.²²³ Problema dată este strâns legată de cea a judecării în lipsă, concomitent Curtea nu se opune judecării cauzei *in absentia* inculpatului, cu condiția ca statul să fi depus eforturi rezonabile pentru a-l găsi pe acuzat și a-l cita conform procedurii. Prin eforturi rezonabile se înțelege o notificare personală²²⁴, oficială²²⁵ și într-un termen rezonabil²²⁶ cu privire la desfășurarea procedurilor. Necitarea corespunzătoare a unei persoane poate permite Curții să nu țină cont de hotărârea astfel pronunțată.²²⁷

Prin eforturi rezonabile în raport cu legislația și practica națională am putea menționa verificarea domiciliului inculpatului, precum și audierea rudelor acestuia de către organele de poliție, realizarea unor solicitări de către acuzatorul de stat în adresa organelor competente

²¹⁷ Fredin (nr. 2) vs Suedia, nr. 18928/91, ECHR din 23 februarie 1994, par. 10-11. [cit 28 noiembrie 2016]
Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94272>

²¹⁸ Ekbani c. Suedia, nr. 10563/83, ECHR din 26 mai 1988, par.25. [cit 18 mai 2016]
Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100704>

²¹⁹ Stanford vs Marea Britanie, nr. 16757/90, ECHR din 23 februarie 1994, par. 26. [cit 12 aprilie 2017]
Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57874>.

²²⁰ Monnel și Morris vs Marea Britanie, nr. 9562/81; 9818/82, ECHR din 02 martie 1987. [cit 15 mai 2017]
Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57541>.

²²¹ Jan-Ake Andersson vs Suedia, nr. 11274/84, ECHR din 29 octombrie 1991, par. 24-26. [cit 28 iunie 2017]
Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57698>.

²²² Fejde vs Suedia, nr. 12631/87, ECHR din 29 octombrie 1991, par. 67-69. [cit 28 iunie 2017]
Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57700>.

²²³ Zana contra Turciei, nr. 18954/91, ECHR din 25 noiembrie 1997, par.70. [cit 24 iulie 2017]
Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58115>.

²²⁴ Stamoulakatos (nr.1) vs Grecia, nr. 12806/87, ECHR din 26 octombrie 1993. [cit 17 februarie 2017]
Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57860>.

²²⁵ T. vs Italia, nr. 14104/88, ECHR din 12 octombrie 1992, par. 41-42. [cit 19 august 2017]
Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57797>.

²²⁶ Goddi c. Italiei, nr. 8966/80, ECHR din 09 aprilie 1984, par.29. [cit 17 octombrie 2017]
Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94277>.

²²⁷ Ignaccolo-Zenide vs România, nr. 31679/96, ECHR din 25 ianuarie 2000. [cit 24 iulie 2017]
Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58448>.

referitor la stabilirea faptului dacă inculpatul nu și-a schimbat domiciliul, a traversat frontiera de stat, dispune acesta de careva bunuri în țară etc.

Apare întrebarea dacă persoana care află cu întârziere despre desfășurarea procesului are dreptul să ceară rejudecarea cauzei, în acest caz fiind un răspuns afirmativ cu excepția persoanei care s-a sustras de la judecarea cauzei, or în speța *Colozza și Rubinat c. Italiei*, acuzatul nu a fost citat la adresa corectă din vina sa întrucât nu a comunicat noua adresă autorităților, așa cum prevede legea, totuși judecarea lui în lipsă a părut Curții o sancțiune disproporționată.²²⁸

Se relevă că la momentul adoptării deciziei privind schimbarea măsurii preventive în privința inculpatului și judecarea cauzei în lipsa acestuia, instanței îi revine obligația constatării cu certitudine a eschivării intenționate a acuzatului de la judecarea cauzei. Astfel, în practică se atestă omisiunea executării unei atare obligațiuni de către instanța de judecată. Potrivit deciziei Curții Supreme de Justiție care a judecat recursul împotriva încheierii Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău, prin care a fost admis demersul procurorului privind anunțarea în căutare și aplicarea măsurii preventive sub formă de arest în privința inculpatului. În fapt, instanța superioară a stabilit că inculpatul nu s-a eschivat de instanța de judecată, admiterea demersului fiind prematură, or instanța de apel, demersul de schimbare a măsurii preventive și anunțare în căutare la calificat ca unul întemeiat, dar nu s-a expus nici în partea descriptivă a deciziei asupra demersului avocatului de amânare a ședinței de judecată, pe motiv că inculpatul este bolnav.²²⁹

Mai mult ca atât, CtEDO a constatat că art. 6 al Convenției garantează dreptul persoanei acuzate de a participa efectiv la procesul său penal. Aceasta include nu doar dreptul de a fi prezent, dar și de a asculta și urmări procesul. Or, în cauza *Ziliberberg v. Moldova*, Curtea a reiterat că instanța națională trebuie să informeze acuzatul în prealabil despre ședințele judecătorești ce urmează să aibă loc pentru ca el să se poată prezenta. În lipsa unei atare citări, instanța nu poate desfășura ședința în absența acuzatului, iar dacă acuzatul nu se prezintă el are un drept absolut de a fi reprezentat de avocatul său.²³⁰

O situație specială din punctul de vedere al respectării principiului contradictorialității este aceea a absenței acuzatului de la proces sau, altfel spus, posibilitatea judecării în lipsă a unui acuzat care se sustrage de la judecată, prin raportare la exigențele art. 6 din Convenție. Spre exemplu, pe cazul *Mihaes vs. Franța*, cu privire la inadmisibilitatea unui recurs în casație pentru motive legate de sustragerea voluntară a reclamantei de la judecată într-o cauză penală, fosta

²²⁸ *Colozza contra Italiei*, nr. 9024/80, ECHR din 12 februarie 1985, par. 32. [citat 15 mai 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57462>.

²²⁹ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție nr. 1r-arest – 2/2016 din 08 februarie 2016, în cauza penală de examinare a recursului avocatului în interesul inculpatului LP.

²³⁰ *Krombach v. France*, nr. 29731/96, ECHR din 13 februarie 2001, par.84. [citat 16 octombrie 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59211>.

Comisie a considerat că aceasta nu constituie nici o limitare disproporțională a dreptului la un tribunal și nici a dreptului la un proces echitabil, deoarece în speță reclamanta a refuzat să fie prezentă în persoană în fața instanțelor de fond, ceea ce semnifică renunțarea la însuși dreptul de a participa la ședințele de judecată ale jurisdicțiilor care au pronunțat hotărârea.²³¹

Pe alt caz, *Kattan vs. România*, Curtea europeană a adoptat o decizie de inadmisibilitate, cu respingerea ca vădit nefondată a plângerii privind art. 6 CEDO, întrucât instanța și-a îndeplinit obligația pozitivă de a face demersuri pentru a asigura prezența inculpatului fiind constatat că în cursul procesului penal reclamantul a fost citat în mod repetat la adresa indicată de el și a fost asistat de un același avocat ales. Deși s-a prezentat la ședințe de judecată în fața primei instanțe, nu s-a mai înfățișat în fața instanței de apel și și-a prezentat susținerile în fața acesteia exclusiv prin avocatul ales. În plus, instanța de ultim grad l-a citat în mod legal în trei rânduri. Chiar dacă, în ciuda susținerilor sale, reclamantul pare să fi fost în cunoștință de cauză asupra cursului cauzei sale și s-a aflat într-un contact continuu cu avocatul său ales, el nu s-a prezentat la nici una dintre ședințele de judecată în fața instanței de ultim grad. Mai mult, nici el și nici avocatul său nu au informat instanțele asupra schimbării adresei de corespondență, și nu au indicat vreo cauză de împiedicare a înfățișării lui în instanță. Prin urmare, Curtea a considerat că reclamantul a contribuit în mare măsură la crearea unei situații, în care în mod rezonabil a putut prevedea consecințele comportamentului său – examinarea cauzei în lipsa sa. În ipoteza în care o persoană a avut cunoștință despre desfășurarea judecății și cu toate acestea nu s-a prezentat în fața instanțelor, este vorba despre o conduită procesuală culpabilă a persoanei.²³²

Astfel, în ambele spețe menționate supra, Curtea a stabilit relativitatea dreptului acuzatului de a participa la proces, din moment ce acesta cunoaște despre examinarea unei cauze penale în lipsa sa, însă nu manifestă careva interes de a participa la proces, respectiv ulterior nu poate invoca o eventuală ingerință în dreptul la un proces echitabil prin privarea de a fi prezent la proces din moment ce aceasta se datorează culpei sale.

Un exemplu relevant din practica judiciară este cauza penală de învinuire a lui R.A. examinat de către Judecătoria Bender. La etapa urmăririi penale și faza inițială a cercetării judecătorești în privința inculpatului a fost stabilită măsura preventivă sub formă de arest, care ulterior a fost anulată prin decizia Colegiului Penal al Curții de Apel Bender, inculpatul fiind eliberat. Se atestă că pe parcursul cercetării judecătorești inculpatul își exercita cu bună-credință obligația de prezentare la sediul instanței, fiind prezent la fiecare ședință de judecată, cu excepția

²³¹ Delia Mihaies vs. Franța, nr. 36106/97, ECHR din 25 mai 1998. [citat la 10 septembrie 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88131>.

²³² Kattan vs România, nr. 26850/11, ECHR din 21 ianuarie 2014. [citat 05 noiembrie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176218>.

cele de pronunțare a sentinței motivate la caz, aceasta fiind citită în lipsa sa, inculpatul fiind anunțat în căutare din ianuarie 2015, însă până în prezent locul de aflare a acestuia nu a fost identificat. De asemenea, în respectiva cauză penală este prezentă o acțiune civilă care până la moment nu a fost reparată părților vătămate.²³³

Astfel, pe parcursul cercetării temei abordate constatăm că examinarea cauzei penale la faza judecării impune participarea obligatorie a inculpatului, cu posibilitatea realizării unei examinări a cauzei penale în lipsa acestuia în condițiile stabilite de lege și în strictă necesitate.

Este relevantă practica Curții Supreme de Justiție a RM în cauza penală de învinuire a lui B.G., potrivit căreia Curtea a statuat că criticele formulate de apărătorul inculpatului în recursul declarat privesc dezacordul cu examinarea cauzei în apel în lipsa inculpatului, fiind încălcat principiul contradictorialității. La acest capitol, Curtea a specificat că examinarea cauzei în instanța de apel a fost amânată de mai multe ori, și anume la ședința de judecată din 06.02.2013, inculpatul a refuzat să fie escortat în Curtea de Apel, invocând motivul de înrăutățire a sănătății, potrivit cererii, deși medicul de serviciu a constatat că, „poate participa la ședința de judecată”;,, situație asemănătoare pe parcursul următoarelor ședințe de judecată.

La una din ședințele de judecată inculpatul a fost escortat, însă ultimul a refuzat să fie ridicat din celula provizorie în sala de ședințe de judecată. Instanța de apel a anunțat întrerupere oferind posibilitatea avocatului și procurorului să discute cu inculpatul, pentru a-l aduce în sala de judecată. Apoi, la punerea în discuție a posibilității examinării cauzei în lipsa inculpatului, avocatul a menționat: „Inculpatul a refuzat să iasă din celulă pentru a discuta cu mine motivul refuzului”, iar procurorul a indicat că: „inculpatul a refuzat să iasă din celulă”.

Astfel, Curtea a constatat că, deși, s-au întreprins măsurile necesare de asigurare a prezenței inculpatului, audiind opinia participanților la proces, instanța de apel în mod justificat a considerat posibilă examinarea cauzei în lipsa inculpatului. În susținerea acestei concluzii, fiind reținută jurisprudența CEDO potrivit căreia principiul contradictorialității privește mai multe aspecte, printre care și prezența personală a inculpatului la judecată. Astfel, instanța ierarhică a remarcat faptul că inculpatul avea cunoștință de derularea procesului penal care îl privea, instanța de apel a asigurat prezența lui la ședințele de judecată și ca urmare acesta a avut posibilitatea să-și exercite dreptul la apărare. Mai mult ca atât, inculpatul a fost reprezentat de către un apărător pe tot parcursul examinării cauzei în instanța de apel, iar ultimul nu a înaintat nici un argument în favoarea faptului că apărarea lui, deși asigurată de un avocat numit din oficiu, nu a fost adecvată. De asemenea, pe parcursul examinării cauzei la etapa apelului s-au

²³³ Cauza penală nr.11-1-176-18032014, aflată pe rol la Judecătoria Bender de învinuire a lui RA în comiterea infracțiunii prevăzute de art. 190 alin. (5) Cod Penal

întreprins toate măsurile de asigurare a prezenței inculpatului la ședințele de judecată. Astfel, din 15 ședințe de judecată, inculpatul a refuzat să se prezinte la 12, ca urmare instanța în mod judicios a considerat că refuzul inculpatului de la prezența în instanța de apel îi este imputabilă acestuia, nefiind încălcat principiul contradictorialității și dreptul la un proces echitabil.

În contextul celor enunțate, prin prisma art. 321 alin. (2) pct. 2) Cod de procedură penală, instanța de apel corect a conchis că B.G. a renunțat în mod expres la exercitarea dreptului său de a apărea în fața instanței, prin refuzul de a fi escortat la Curtea de Apel Chișinău sau prin refuzul de a se ridica din celula provizorie a Curții de Apel Chișinău în sala de ședință de judecată.²³⁴

Respectiv, în prezenta speță judecarea cauzei în lipsa inculpatului este imputată vinovăției inculpatului, or acesta în mod intenționat manifesta ignoranță față de obligația sa pozitivă de a participa la judecarea cauzei penale, iar ca rezultat cauza a fost examinată într-un termen nejustificat de mare.

De asemenea, s-a constatat o violare a caracterului echitabil al procedurii atunci când, în temeiul unei norme legale austriece care nu permitea prezența condamnaților aflați în detenție la judecarea recursului, inculpatul a fost doar reprezentat în fața instanței de recurs care analiza cererea sa de atenuare a pedepsei și cea a acuzării de agravare a acesteia. Instanța europeană a considerat că, în condițiile în care aprecierea quantumului pedepsei se face și în baza personalității inculpatului, acesta trebuia să fie prezent la judecarea recursului pentru ca judecătorii să îl poată vedea și analiza din punct de vedere al personalității sale, al urmărilor comiterii infracțiunii – omor – asupra sa etc. și, de aceea, au considerat insuficient faptul că acesta a fost reprezentat de apărătorul său numit din oficiu.²³⁵ Această hotărâre nu trebuie însă generalizată, pentru că, printr-o altă hotărâre din aceiași zi, într-o cauză îndreptată tot contra Austriei, s-a decis lipsa unei violări atunci când recursul a vizat înlăturarea unei sancțiuni cu internarea psihiatrică pentru o persoană declarată iresponsabilă penal din cauza unei boli psihice, de data aceasta Curtea considerând că lipsesc argumentele expuse mai sus²³⁶.

Urmează a fi relevat că un reclamant care rămâne în afara jurisdicției, refuzând de exemplu, să se supună unui mandat de arest, sau care fuge nu poate formula plângeri legate de durată, chiar dacă drept rezultat procedurile penale rămân suspendate în mod nedefinit. În principiu unui reclamant nu i se poate imputa în sarcină faptul că s-a folosit pe deplin de procedurile care-i stau la dispoziție, conform legii interne pentru a-și pregăti apărarea, însă nu i

²³⁴ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție nr. 1ra – 1471/2016 din 29 octombrie 2014 în cauza penală de examinare a recursului privindu-l pe BG.

²³⁵ Michael Edward Cooke c. Austria, nr. 25878/94, ECHR din 08 februarie 2000. [citat 28 iunie 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58460>.

²³⁶ Joseph Prinz c. Austria, nr. 23867/94, ECHR din 08 februarie 2000. [citat 18 mai 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58459>.

se poate impune să coopereze cu autoritățile judiciare, dar comportamentul său, inclusiv cel de eschivare de la instanță, va fi luat în calcul pentru care autoritățile nu sunt răspunzătoare.²³⁷

Un caz particular specific situației politice din Republica Moldova este și situația regiunii transnistrene. În fapt, până la moment am examinat obligația inculpatului de participarea la judecarea cauzei, precum și posibilitatea judecării cauzei în lipsa acestuia pe motive de eschivare de a se prezenta la instanță. Practica ridică semne de întrebare despre imposibilitatea asigurării dreptului de a participa la procesul penal a inculpatului care pe parcursul examinării în fond este arestat de către organele neconstituționale nistrene, sau execută pedeapsa cu închisoarea în penitenciarele din regiunea transnistreană, regiune separatistă asupra căreia Republica Moldova nu deține control.

Localitățile din stânga Nistrului nu se află sub controlul organelor constituționale ale Republicii Moldova, cel puțin de la sfârșitul anului 1991. Pe acest teritoriu funcționează instituții neconstituționale, incluzând structuri armate și de poliție, stare de fapt reținută de Curtea Europeană în cauza Ilașcu și alții contra Moldovei și Rusiei.²³⁸

Cu titlu de exemplu în practică referitor la chestiunea dată este cauza penală aflată pe rol la Judecătoria Bender de învinuire a lui S.E., examinarea fiind inițiată la 11 noiembrie 2011, judecată în fond la 07 aprilie 2016, pe motiv că la etapa inițială inculpatul a fost prezent la ședințele de judecată, însă la data de 10 aprilie 2012, acesta a fost condamnat de către judecătoria Bender, regiunea transnistreană, fiindu-i stabilită pedeapsa cu închisoarea, cu executarea integrală a termenului la 06 aprilie 2015. Se atestă că termenul mare de judecare a cauzei se datorează faptului executării pedepsei cu închisoarea în penitenciarul din regiunea nistreană, de către S.E., apărătorul acestuia insistând asupra necesității examinării cauzei în fond cu participarea clientului său. Urmează a fi relevat că neprezentarea inculpatului în atare condiții ar putea crea alte consecințe grave, spre exemplu ar fi intervenit prescripția, fiind prejudiciate interesele părții vătămate. Se atestă că în speța menționată inculpatul a fost arestat pentru trei ani, însă ar ridica semne de întrebare și cazul când persoana ar fi fost condamnată la închisoare pentru o perioadă de 10 ani și mai mult privațiune de libertate, or în atare condiții ar fi o ingerință în dreptul la un proces echitabil prin perioada îndelungată a judecării cauzei și neexaminarea acesteia într-un termen rezonabil, concomitent se atestă o posibilă ingerință în

²³⁷ A.P. contra Italiei, nr. 35265/91, ECHR din 28 iulie 1999. [cit. 26 septembrie 2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58297>. [cit. 26 septembrie 2017]

²³⁸ Ilașcu și alții contra Moldovei și Rusiei, nr. 48787/99, ECHR din 08 iulie 2004. [cit. 10 septembrie 2018] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112650>.

drepturile victimei, prin neînfăptuirea justiției și nesanționarea persoanei culpabile în comiterea infracțiunii, astfel nefiind realizat scopul legii penale.²³⁹

O altă cauză penală ce ar putea fi reținută referitor la judecarea cauzei penale în lipsa inculpatului deținut în penitenciarul din regiunea transnistreană ar putea fi cauza penală de învinuire a lui C.D., judecată în fond la Judecătoria Anenii Noi, sediul Bender. În cadrul ședinței preliminare s-a stabilit că inculpatul fiind citat legal, nu s-a prezentat, fiind dispusă aducerea silită a acestuia, după care s-a decis anunțarea în căutare a inculpatului, dat fiind faptul că acesta nu se afla la domiciliu indicat la faza urmăririi penale. Ulterior, în adresa instanței a parvenit informația de la Inspectoratul de Poliție Bender potrivit căreia se indică că C.D. își ispășește pedeapsa sub formă de închisoare pentru 8 ani în penitenciarul din regiunea transnistreană. Instanța de judecată a adresat inculpatului C.D. o informație despre examinarea unei cauze penale în privința sa, ședințele de judecată stabilite, precum și expunerea de către acesta a acordului despre posibilitatea examinării cauzei în lipsa sa și încuviințarea participării avocatului acordat din contul statului. În adresa instanței a parvenit cererea inculpatului potrivit căreia indică acordul despre examinarea cauzei penale în privința sa deoarece are încredere în instanța de judecată. Ulterior, instanța de judecată a expediat inculpatului o informație despre adoptarea la data de 29 iulie 2016 de către Parlamentul Republicii Moldova a Legii nr. 210 privind amnistia în legătură cu aniversarea a 25-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova, fiindu-i explicat dreptul despre posibilitatea aplicării în privința sa a prevederilor Legii menționate. La data de 27 ianuarie 2017 în adresa instanței a parvenit cererea inculpatului potrivit căreia acesta consimte acordul de aplicare în privința sa a prevederilor Legii privind amnistia și încetarea cauzei penale. Prin sentința Judecătoriei Anenii Noi, sediul Bender, C.D. a fost recunoscut vinovat în comiterea infracțiunii imputate cu încetarea procesului penal în temeiul Legii privind amnistia.²⁴⁰

În speța dată, instanța a dispus de posibilitatea liberării inculpatului de pedeapsă penală reieșind din Legea amnistiei care a fost adoptată, însă în cazul dacă ar fi judecat inculpatul în lipsă, care ar fi categoria pedepsei ce ar fi stabilită acestuia și modul de executare a ei. Totodată, ridică semne de întrebare modul de acțiune al instanței, în cazul dacă acesta ar fi refuzat judecarea cauzei în lipsa sa, or neprezentarea acestuia la proces nu poate fi calificată drept o eschivare, iar amânarea ședințelor pentru un termen de 8 ani (termenul de pedeapsă stabilit în regiunea transnistreană) este inadmisibilă, astfel aceste situații în practică ridică multe semne de

²³⁹ Cauza penală numărul 11-1503-09112016 aflată pe rol la Judecătoria Bender de învinuire a lui SE în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 152 alin. (1) Cod Penal

²⁴⁰ Cauza penală nr. 11-1-858-17112014 aflată pe rol la Judecătoria Anenii Noi, sediul Bender, de învinuire a lui CD în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 287 alin. (1) Cod Penal

întrebare. Totodată, avocații nu au dreptul la întrevederi cu inculpații deținuți în regiunea nistreană pentru a discuta pe marginea cauzei penale ce se examinează în cadrul instanțelor judecătorești din RM, astfel ei nu pot stabili o poziție de apărare de comun cu clienții săi.

Se atestă că adoptarea deciziilor de judecare a cauzei în lipsa inculpatului, care se deține de către autoritățile neconstituționale, nu se datorează eschivării acestuia sau refuzului de a participa la ședințele de judecată, ci de situațiile create de ordin politic. În atare condiții se ridică semne de întrebare referitor la modalitatea înaintării unei cereri de redeschidere a procesului de către inculpat, este sau nu aceasta admisibilă în cazul când acesta a remis o cerere acord de examinare a cauzei penale în lipsa sa din motive ce nu sunt imputabile acestuia. Pentru moment, instanțele judecătorești ce examinează cauze penale date în competența sa conform legii pentru regiunea nistreană întreprind toate măsurile posibile pentru asigurarea condițiilor respectării dreptului la un proces echitabil, însă, potrivit celor enunțate supra, în unele cazuri se atestă imposibilitatea asigurării tuturor garanțiilor procesuale din condiții neimputabile instanței, dar mai mult de ordin politic. Or, în cauza Ilașcu și alții vs. Moldova și Rusia (Hotărârea CEDO din 08 iulie 2004) privitor la cele declarate de către Guvern, precum că Republica Moldova nu deține controlul asupra unei părți din teritoriul său național, anume regiunea transnistreană, CEDO reamintește că „declarația” consemnată de Moldova în instrumentul său de ratificare a Convenției la subiectul lipsei de control a autorităților legitime moldovenești asupra teritoriului transnistrean nu constituie o rezervă validă în sensul art. 57 al Convenției”. Curtea reiterează că, „totuși chiar în absența controlului efectiv asupra teritoriilor transnistrene, Republica Moldova are obligația pozitivă prevăzută în art. 1 al Convenției de a lua măsuri care sunt în puterea sa și în conformitate cu dreptul internațional – fie de ordin economic, diplomatic sau juridic sau de altă natură – în scopul de a asigura reclamanților respectul drepturilor garantate de Convenție”. Curtea consideră, că atunci când un stat controlat este împiedicat de a-și exercita autoritatea asupra întreg teritoriului său, printr-o situație de facto constrângătoare, cum ar fi stabilirea unui regim separatist însoțit sau nu de ocuparea militară a teritoriului de către un alt stat, acest stat nu încetează să-și exercite jurisdicția în sensul art. 1 al Convenției asupra acelei părți a teritoriului care este temporar supusă unei autorități locale susținute de forțele rebele sau de un alt stat.

În lucrarea sa ”Obligațiile pozitive și negative ale statului prin prisma Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a libertăților fundamentale”, Mihai Poalelungi a statuat că, chiar și în cazul în care un stat-parte nu deține *control efectiv* asupra unei porțiuni din teritoriul său din cauza acțiunilor unui regim separatist, statul în cauză continuă să mențină jurisdicția asupra aceluși teritoriu în lumina art.1 al CEDO. Cu toate acestea, jurisdicția în asemenea situații are o conotație separată, limitându-se, în mod exclusiv, la obligațiile pozitive

de a depune efort, prin toate mijloacele juridice și diplomatice disponibile în privința altor state sau organizații internaționale, cu scopul de a continua garantarea exercitării drepturilor și libertăților prevăzute în Convenție.²⁴¹

În atare condiții, referitor la judecarea cauzelor penale cu inculpații care sunt arestați în stânga Nistrului și imposibilitatea asigurării dreptului de participare a acestora la proces, se atestă că este obligația pozitivă a autorităților din Republica Moldova de a întreprinde acțiuni pozitive în vederea asigurării și respectării drepturilor persoanei ce au statut de inculpați în cauzele penale ce se examinează de către instanțe, însă din motivele politice enunțate supra se atestă imposibilitatea asigurării prezenței acestora în cadrul ședințelor de judecată.

Astfel, cele mai dificile întrebări se ridică și au fost create de cazurile judecate *in absentia*, în care instanța își păstrează dreptul de a continua procedurile atunci când un acuzat se ascunde sau refuză să se prezinte.

În concluzie, am putea menționa că nu poate fi imputată unui inculpat culpa de neparticipare la proces și eschivare de la instanță în cazul când autoritățile nu și-au onorat în modul corespunzător obligația despre înștiințare a acestuia pe marginea intentării unei cauze penale pe numele acestuia, prezentarea învinuirii și acordarea posibilității de a-și prezenta alegerile sale pe marginea acestora, iar adoptarea unei decizii de judecare a cauzei în lipsă în atare condiții contravine prevederilor legale. Or un acuzat trebuie să poată participa în mod efectiv la proceduri pentru a prezenta argumentele și dovezile sale în fața magistraților. Totuși, acest drept este unul relativ și în cazul când inculpatul, prin acțiunile sale de dezinteres față de participarea la procesul penal în cadrul căruia este implicat, atentează asupra drepturilor celorlalți participanți implicați, asupra scopului de înfăptuire a justiției, se atestă posibilitatea realizării cercetării judecătorești și a examinării cauzei în fond în lipsa acestuia, cu privarea dreptului de a solicita o nouă redeschidere a procesului.

²⁴¹ Poalelungi, M. *Obligațiile pozitive și negative ale statului prin prisma Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a libertăților fundamentale* / Teza de doctor habilitat în drept / Chișinău, 2015, p.243.

2.4. Garanții procesuale compensatorii la judecarea cauzei în lipsa inculpatului

În rândurile ce urmează avem ca scop de a pune în discuție trei instituții, care, în opinia noastră, constituie garanții procesuale care ar compensa lipsa inculpatului de la judecarea propriei cauze. În doctrină, în mod limitat a fost pusă în discuție problema unor garanții compensatorii în situația examinării cauzei penale în lipsa inculpatului. În primul rând, considerăm necesar de a relata că în teorie și în legislație nu se găsesc careva noțiuni ale garanțiilor compensatorii, însă Curtea Europeană în practica sa operează cu termenul dat, astfel în cauza Valdhuter împotriva României a menționat necesitatea stabilirii existenței elementelor compensatorii, în special garanții procedurale solide, suficiente pentru a contrabalansa dificultățile cauzate apărării ca urmare a admiterii unei astfel de probe și pentru a asigura echitatea procedurii în ansamblul său.²⁴²

În cauza Bimer SA vs Moldova, Curtea a menționat că existența sau lipsa clauzelor compensatorii în legislația relevantă poate fi un factor important la aprecierea faptului dacă măsura contestată respectă echilibrul just necesar și, în special, dacă aceasta impune reclamantului o sarcină disproporționată.²⁴³

În cauza Oleksandr Volkov c. Ucrainei, Curtea a stabilit că hotărârea prin care este constatată încălcarea unui drept convențional garantat, impune obligația statului pârât de a pune capăt acesteia și de a repara consecințele produse în vederea restabilirii cât mai curând posibile a situației preexistente încălcării. Deci, hotărârea impune statului nu doar obligațiunea de a achita sumele adjudecate ca și satisfacție echitabilă, dar, de asemenea, de a alege măsurile generale și/sau individuale, după caz, care se cer adoptate în ordinea sa juridică internă pentru a pune capăt încălcării constatate și a-i șterge consecințele.²⁴⁴

Corneliu Bîrsan în lucrarea sa operează cu noțiunea de satisfacție echitabilă, indicând că aceasta implică existența unei decizii a autorităților naționale care s-a concretizat într-o încălcare a dispozițiilor Convenției, astfel încât însuși constatarea acestui fapt reprezintă o satisfacție echitabilă suficientă.²⁴⁵

În fapt, garanțiile compensatorii vin a asigura interesele justiției, unul dintre scopuri fiind protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de

²⁴² Valdhuter împotriva României, nr. 70792/10, ECHR din 27 iunie 2017. [citat 18 ianuarie 2019] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183006>.

²⁴³ Bimer SA vs Moldova, nr. 15084/03, ECHR din 10 iulie 2007. [citat 18 ianuarie 2019] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112740>.

²⁴⁴ Poalelungi, M., Sîrcu, D. în capitolul "Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului" ce se regăsesc în lucrarea *Manualul judecătorului pentru cauze penale*, M. Poalelungi ș.a., op.cit., p.131

²⁴⁵ Bîrsan, C. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole, Ediția 2*. op.cit., 1912p.

cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite. Prin garanții compensatorii se are în vedere contrabalanța ce urmează a fi asigurată inculpatului, în cazul când acesta este lezat în mod evident într-un drept al său. În calitate de contrabalanțe pentru încălcarea drepturilor inculpatului absent la proces, vom analiza dreptul la apărător, redeschiderea procesului penal și apelul peste termen, drept garanții compensatorii suficiente pentru a asigura echitatea procesului.

În rândurile ce urmează, vom încerca a arăta în ce măsură participarea apărătorului în procesul penal, ca obligație pozitivă generală a statului, își găsește obligativitatea în cazul particular de examinare în lipsă. Considerăm necesar în acest caz de a porni de la unele ”reguli de joc” generate în materia participării obligatorii a avocatului în procesul penal.

CEDO garantează dreptul fiecărei persoane acuzate de o infracțiune ”să se apere ea însăși sau să fie asistată de un apărător ales de ea și, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistată în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer”, în condițiile art. 6(3) c) al CEDO. Urmează a fi relevat ca în cauza *Goddi v. Italy*, Curtea a stabilit că asistența juridică urmează a fi „practică și efectivă”, iar în speța *Poitrinol v. France*, s-a statuat că, chiar absentând intenționat, acuzatul își păstrează dreptul la asistență juridică la toate ședințele de judecată.²⁴⁶ În jurisprudența referitoare la această dispoziție, până acum Curtea stabilea deosebirea dintre protecția de fapt și protecția de drept. În cauzele *Artico vs. Italia*²⁴⁷ și *Goddi vs. Italia*²⁴⁸, tribunalele italiene desemnaseră un avocat pentru a-i reprezenta pe reclamanți. Nici unul dintre avocații astfel desemnați nu l-a reprezentat în fapt pe clientul său și cei doi acuzați au fost recunoscuți vinovați de fapte penale. Curtea a concluzionat că există o încălcare a articolului 6, în ambele cazuri, evidențiind că articolul obliga la acordarea de ”asistență” și nu la ”desemnarea” unui avocat.

Legislația Republicii Moldova, la fel, garantează dreptul la asistență juridică tuturor părților, astfel art. 26 (1), (2) și (3) al Constituției RM prescrie că dreptul la apărare este garantat. Potrivit art. 19 al Legii Republicii Moldova cu privire la Asistența Juridică Garantată de Stat, orice persoană acuzată de o infracțiune are dreptul la asistență juridică gratuită.²⁴⁹

Art. 69 alin. (1) CPP reglementează situațiile de participare obligatorie a apărătorului, însă printre acestea nu sunt enumerate judecarea cauzei în lipsa inculpatului, reglementare care se regăsește în partea specială a actului normativ, și anume art. 321 alin. (3) CPP, din care motive considerăm că art. 69 CPP urmează a fi modificat în acest sens.

²⁴⁶ *Poitrinol vs Franța*, nr. 14032/88, ECHR din 23 noiembrie 1993, par.34. [cit 15 mai 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57858>.

²⁴⁷ *Duculescu, V. op.cit.*

²⁴⁸ *Popa, V.V., și Vâtcă, L. op.cit.*

²⁴⁹ *Monitorul Oficial al RM*, 2007, nr. 157-160/14

Respectiv, în cazul lipsei inculpatului de la procesul penal și adoptarea unei decizii de judecare a cauzei în lipsa acestuia, organelor de drept potrivit art.321 CPP le revine obligația de a asigura reprezentarea intereselor pe parcursul procesului de către un apărător acordat din contul statutului, sau a apărătorului ales de acesta. Chiar și în cazul dacă inculpatul la etapa inițială a procesului penal a renunțat la apărător acest renunț fiind admis de instanță, iar ulterior se eschivează de la prezentarea la proces, instanței îi revine obligația de a desemna un avocat.

Conform jurisprudenței CtEDO este clar că o persoană învinuită de săvârșirea unei infracțiuni are dreptul să fie prezentă la propriul proces și să participe la proceduri.²⁵⁰ Totuși, acesta nu este un drept absolut, ci „trebuie reconciliat cu interesul public și cu interesele justiției” astfel încât această coliziune să se finalizeze cu un „echilibru rezonabil”.²⁵¹ Această problemă a fost frecvent ridicată în fața Tribunalului Penal Internațional, în cazul Karadzic, tribunalul a decis că dreptul la autoprozentare poate fi limitat, dacă învinuitul blochează substanțial și persistent desfășurarea corespunzătoare a propriului proces.²⁵² De asemenea, și CtEDO a hotărât că statele se bucură de o marjă largă de apreciere în această privință și pot cere numirea obligatorie a unui avocat, dacă interesele justiției o cer.²⁵³ Curtea a acceptat în cazul Croissant că aceste circumstanțe pot include obiectul cauzei, complexitatea chestiunilor de fapt și de drept, precum și personalitatea învinuitului²⁵⁴.

Cu toate acestea, rămâne sub semnul întrebării dacă impunerea unui avocat împotriva voinței clientului poate fi considerată în conformitate cu dreptul la un proces echitabil. Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Yugoslavie (ICTY) a argumentat în cazul Seselj că fraza „în interesele justiției” are un scop larg de aplicare: aceasta include dreptul la un proces echitabil, ceea ce nu constituie doar dreptul fundamental al învinuitului, dar, de asemenea, și interesul fundamental al Tribunalului asociat cu propria legitimitate.²⁵⁵ Din acest caz este clar că impunerea asistenței juridice poate fi justificată prin referirea mai degrabă la interesele tribunalului și scopul asigurării unui proces expeditiv decât interesele învinuitului.

²⁵⁰ Colozza vs Italia, nr. 9024/80, ECHR din 12 februarie 1985, par.27. [citat 15 mai 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57462>.

²⁵¹ Croissant vs Germania, nr. 13611/88, ECHR din 25 septembrie 1992, par. 29. [citat 12 decembrie 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57736>.

²⁵² Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Yugoslavie (ICTY), 05 noiembrie 2009, Procurorul vs Radovan Karadzic, nr. IT-95/18-T. [citat 11 mai 2016] Disponibil:<http://www.icty.org/x/cases/karadzic/tdec/en/091105.pdf>.

²⁵³ Correia de Matos vs Portugalia, nr. 56402/12, ECHR din 04 aprilie 2018. [citat: 15 septembrie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182842>.

²⁵⁴ Croissant vs Germania, nr. 13611/88, ECHR din 25 septembrie 1992, par. 30. [citat 12 decembrie 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57736>.

²⁵⁵ Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Yugoslavie (ICTY) 09 mai 2003. Hotărârea cu privire la demersul Procurorului de a numi un avocat care să-i acorde asistență lui Vojislav Seselj. Cazul nr.IT-03-67-PT, alin. 21. [citat 02 iunie 2016] Disponibil:<http://www.icty.org/x/cases/seselj/tdec/en/030509.htm>.

În practică s-a dovedit a fi extrem de dificil pentru apărare să reprezinte în mod efectiv persoana învinuită atunci când lipsesc instrucțiunile din partea clientului și afirmațiile acestuia referitoare la ceea ce consideră a fi adevărat sau greșit sau despre cum înțelege el faptele. După cum a stabilit Curtea Supremă a SUA în cazul *Faretta vs California*, că ne confruntăm cu o convingere aproape universală atât din partea cetățenilor, cât și din partea instanțelor că impunerea unui avocat împotriva voinței acuzatului este contrar dreptului lui de bază de a se apăra singur, dacă într-adevăr dorește să o facă. Instanța a constatat că: Al șaselea și al paisprezecelea amendament al Constituției americane garantează că o persoană adusă în judecată trebuie să aibă dreptul la asistența unui avocat înainte de a fi condamnat. Întrebarea este dacă un stat poate să dăuneze o persoană și să-i forțeze un avocat, chiar dacă el insistă că vrea să-și conducă propria apărare. Nu este o întrebare ușoară, dar s-a ajuns la concluzia că un stat nu poate face acest lucru constituțional.²⁵⁶

Urmează a fi relevat că articolul 6 (3)(c) al CEDO nu face referire directă la momentul exact sau etapa în care apare dreptul la asistență juridică. Din moment ce acest drept se aplică unei persoane „acuzate de o infracțiune”, este evident că se aplică după punerea sub acuzație sau începerea formală a procedurilor, or „notificarea oficială adusă unui individ de către o autoritate competentă că acesta este bănuit de săvârșirea unei infracțiuni”. Timp de mai mulți ani, CtEDO a considerat că dreptul la asistență juridică apare imediat după arest.²⁵⁷ În cazul în care învinuitul are de luat decizii în timpul audierilor la poliție ce pot fi decisive pentru mersul procedurilor, acesta are dreptul să consulte un avocat înainte de audiere.²⁵⁸ Curtea a constatat încălcarea dreptului la apărare în cauza *Galstyan contra Armeniei*, constatând că simplul fapt că reclamantul a semnat un document că nu dorește un avocat nu înseamnă că nu a avut nevoie de timpul și mijloacele adecvate pentru a se pregăti el însuși pentru proces.²⁵⁹ Cu toate că CtEDO recunoaște că în unele circumstanțe prezența fizică a avocatului poate oferi contrabalanta necesară presiunii exercitate de poliție în timpul audierilor, până nu demult acesta statua că dreptul de a avea un avocat prezent pe parcursul interogării poliției ar putea să nu derive din articolul 6 (3)(c) al CEDO.²⁶⁰ Această abordare nu venea în acord nici cu poziția ICTY²⁶¹, și nici

²⁵⁶ Hotărârea Curții Supremă a Statelor Unite, în cauza *Faretta vs California*, din 30 iunie 1975, art.807. Disponibil:<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/422/806/case.html>. [citat 26 martie 2018]

²⁵⁷ *Magee vs Marea Britanie*, nr. 28135/95, ECHR din 06 iunie 2000. [citat 24 aprilie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58837>.

²⁵⁸ *Averill vs Marea Britanie*, nr.36408/97, ECHR din 06 iunie 2000. [citat 05 mai 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58836>.

²⁵⁹ *Galstyan vs Armenia*, ECHR din 15 noiembrie 2007, reținută în Buletinul CEDO. Revistă lunară anul 1, Ianuarie 2008. Ed. Hamangiu. pag. 51-52.

²⁶⁰ *Brennan vs Marea Britanie*, nr. 39846/98, ECHR din 16 octombrie 2001. [citat 24 iulie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59722>.

a Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și Tratatamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT)²⁶², care au constatat că dreptul de a avea un avocat prezent în timpul audierilor la poliție constituie una din garanțiile fundamentale împotriva relelor tratamente ale persoanelor deținute.

Directiva propusă cu privire la Accesul la un Avocat, reglementează regula de a asigura accesul la un avocat „din momentul în care persoanei i se aduce la cunoștință de către autorități competente printr-o notificare oficială sau prin alte mijloace că aceasta este bănuită sau învinuită de a fi comis o faptă penală până la încheierea procedurilor...”²⁶³

Abordarea CtEDO cu privire la momentul la care apare dreptul la asistența juridică s-a schimbat în mod semnificativ odată cu decizia Marei Camere în cazul *Salduz*, în care a stabilit ca accesul la un avocat să fie asigurat din momentul primei audieri a bănuitului din partea poliției, cu excepția cazului în care se demonstrează, că există motive întemeiate pentru a restricționa acest drept²⁶⁴. Curtea și-a justificat decizia, referindu-se la importanța păstrării dreptului de a nu se auto-incrimina și ca pe un garant necesar împotriva relelor tratamente.

Conform art. 17 CPP, orice parte are dreptul să fie asistată de apărător în tot cursul procesului penal. Corelativ acestui drept, alin. (3) stabilește obligația organelor judiciare de a lua măsurile necesare pentru asigurarea asistenței juridice a învinuitului sau inculpatului, numai dacă acesta nu are apărător ales.

În mod general, nerespectarea dreptului la asistență juridică nu poate fi compensată cu alte protecții procesuale, cum ar fi asistența ulterioară a unui avocat sau natura contradictorie a procedurilor ulterioare, or se relevă necesitatea executării stricte a obligației de asigurarea cu apărător a inculpatului la etapa inițială a urmăririi penale, în vederea evitării ulterioare a colapsurilor procesuale în cazul eschivării acestuia de la prezentarea la judecarea cauzei. Instanța de judecată va fi în imposibilitate de a admite declarațiile inculpatului, și probele colectate de organul de urmărire penală în cazul judecării în lipsa inculpatului, pe motivul neantrenării în cadrul acțiunilor procesuale a avocatului, or aceasta constituie o ingerință în echitatea procesului.

²⁶¹ Art. 18 (3) al Statutului Tribunalului Internațional pentru fosta Iugoslavie. Decizia cu privire la demersul apărării de excludere a dovezilor din ICTY în cazul *Zdravko Mucic*, 02 septembrie 1997, cazul nr. IT-96-21-T. [citat 14 iunie 2016] Disponibil: <http://www.icty.org/x/cases/mucic/tdec/en/70902732.htm>.

²⁶² Al doilea Raport General pentru perioada 01 ianuarie 31 decembrie 1999(CPT/Inf (92)3) al Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și a Tratatamentului Inuman și Degradant, secțiunea 36-38. [citat 28 iulie 2018] Disponibil: <https://rm.coe.int/1680696a3f>.

²⁶³ Propunerea pentru o Directivă a Parlamentului European și a Consiliului cu privire la Dreptul de Acces la un Avocat în cadrul Procedurilor Penale și dreptul de a comunica în timpul arestului. Bruxelles, 08 iunie 2011. COM (2011). Cap. 5, art. 3

²⁶⁴ *Salduz vs Turcia*, nr. 36391/02, ECHR din 27 noiembrie 2008, par. 55. [citat 24 iulie 2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-119643>.

În cauza *Levința contra Moldovei*²⁶⁵ Curtea a reiterat că reclamantii au făcut mai multe declarații auto-incriminatorii în care ei și-au recunoscut vina în întregime în comiterea infracțiunilor învinuite, dar nu au avut vreun contact cu avocații lor în perioada 04/08 noiembrie 2000, respectiv au făcut declarații fără beneficierea de consultanță juridică, iar în atare condiții Curtea a considerat că atare declarații nu ar trebui niciodată admise în procedurile penale, deoarece acestea ar face procedura inechitabilă, indiferent dacă instanța de judecată s-a bazat și pe alte probe, constatând o violare a art. 6 din Convenție.

În cauza *McVicar/Regatul Unit*, reclamantul a indicat că lipsa asistenței judiciare i-a încălcat dreptul de acces la instanță. Acesta avea calitatea de inculpat în procesul de calomnie împotriva unui sportiv. CEDO a decis că reprezentarea juridică depinde de circumstanțele specifice ale cauzei și de capacitatea unei persoane fizice de a-și susține cauza fără asistența unui avocat. Acțiunea de calomnie a fost introdusă de o persoană relativ bogată și celebră în fața Curții Supreme. Pe de altă parte, reclamantul era jurnalist bine pregătit și cu experiență, care putea să formuleze argumente concludente în instanță. În astfel de circumstanțe, Curtea a constatat că nu există nici o încălcare a articolul 6 (1) din CEDO.²⁶⁶

O problemă importantă este eficacitatea apărării inculpatului absent la proces. Astfel, la judecarea cauzei penale a lui Sannino de către instanța italiană, apărătorul a declarat abținere de la participarea în proces, pe parcurs apărarea lui Sannino era realizată de diverși avocați numiți de instanță, care în timpul procesului în absență nu au depus niciodată cereri pentru amânarea judecării cauzei cu scopul de a face cunoștință cu materialele cauzei, nu au încercat să stabilească contacte cu pârâtul. Ca urmare, martorii audierea cărora anterior a fost solicitată de către inculpat nu au fost ascultați. Curtea Europeană, având în vedere că statul nu poate fi tras la răspundere pentru asistența juridică necalificată, totuși a concluzionat că, în cazurile în care omisiunile apărării sunt evidente, instanța trebuie să ia măsuri adecvate.²⁶⁷

Înalta Curte de Casație și Justiție a României, prin decizia sa, a admis recursul în anulare și a casat hotărârea instanței de recurs, pe motiv că s-a adus atingere drepturilor inculpatului referitoare la apărare și prezența la proces. Când s-a judecat recursul, mama inculpatului a depus o cerere de amânare a ședinței de judecată pentru angajarea unui apărător, deoarece apărătorul ales anterior a decedat, precum și pe motiv că inculpatul este bolnav și nu se poate prezenta. Cu toate acestea, instanța a trecut la judecarea cauzei fără a se pronunța asupra cererii, constatând că

²⁶⁵ *Levința contra Moldovei*, nr. 17332/03, ECHR din 16 decembrie 2008. [citat 24 noiembrie 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112868>.

²⁶⁶ *McVicar vs Regatul Unit*, nr. 46311/99, ECHR din 07 mai 2002. [citat 15 mai 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-181218>.

²⁶⁷ *Sannino c. Italiei*, nr. 30961/03, ECHR din 27 aprilie 2006. [citat 11 noiembrie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75213>

apărarea inculpatului a fost asigurată prin desemnarea unui apărător din oficiu, fără acordul inculpatului dacă dorește să-și angajeze un alt avocat. Curtea a constatat că anterior cauza a suferit multe amânări deoarece apărătorul ales era internat în spital, iar ulterior a decedat, și nu poate fi imputată inculpatului, în sensul că tergiversează judecarea cauzei. De asemenea, nejustificat, instanța a judecat cauza în lipsa inculpatului, or neprezentarea inculpatului pe motiv de boală nu poate fi calificată drept o sustragere, fiind încălcat dreptul de a se apăra personal.²⁶⁸

Declarația de la Havana²⁶⁹ prevede că guvernele trebuie să se asigure că avocații sunt capabili să-și exercite funcțiile sale profesionale (Art. 16), iar avocații nu trebuie identificați cu clienții lor sau cu cauzele clienților lor (Art. 18). Cu toate acestea, n-o să găsim un echivalent pentru această prevedere în CEDO. Însă, prevederi privind garantarea independenței profesiei de avocat se regăsesc în art. 55 alin. (4) al Statutului profesiei de avocat.²⁷⁰ Prevederi ce ar reglementa calitatea asistenței juridice în legea internă sunt prevăzute în art. 70 și art. 71 CPP, precum și art. 36 al Legii cu privire la Asistența Juridică Garantată de Stat.

Dreptul la alegere al avocatului poate fi subiectul unei limitări în care asistența juridică este prevăzută în mod gratuit. În timp ce autoritățile trebuie să aibă în vedere dorința persoanelor bănuite sau învinuite când numesc un avocat, dorințele lor pot fi neglijate „când există motive relevante și suficiente pentru a considera că acest lucru este necesar în interesele justiției”.²⁷¹ Am putea menționa că acest drept poate fi realizat pe deplin în cazul participării inculpatului la proces, însă, în cazul absenței de la proces, inculpatului se acordă un avocat din contul statului, care este numit de către Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat, iar inculpatul este privat de dreptul de a solicita schimbarea avocatului numit, deoarece este absent la proces.

Rolul adecvat al avocatului poate fi dedus din aceea că una dintre obligațiile de bază ale avocatului este nu doar de a-și asista clientul în pregătirea procesului propriu-zis, dar și de a asigura legalitatea oricărei măsuri întreprinse²⁷². În cazul Dayanan, Curtea a stabilit că principiul de egalitate a armelor cere ca bănuitului, inclusiv la etapa audierilor la poliție, să i se permită o gamă completă de intervenții inerente asistenței juridice, cum ar fi discutarea cazului,

²⁶⁸ Decizia CSJ a României nr. 1813/1997 reținută în Revista de drept penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul V, nr.2 aprilie-iunie. București, 1998, pag.123.

²⁶⁹ Principiile de Bază ale Rolului Avocatului, adoptate la Congresul al Optulea al Națiunilor Unite despre Prevenirea Crimei și a Tratatul Delicvenților. Havana (Cuba). 27 august-7septembrie1990. pct.16, 18.

²⁷⁰ Monitorul Oficial al RM, 2011, nr. 54-57/302

²⁷¹ Lagerblom vs. Suedia, nr. 26891/95, ECHR din 14 ianuarie 2003, par. 54. [citât 15 august 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60884>.

²⁷² Ocalan vs Turcia, nr. 46221/99, ECHR din 12 mai 2005, par.147. [citât 24 februarie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182659>.

instrucțiunile învinuitului, pregătirea de audieri, etc.²⁷³ Aceste elemente sunt inerente și urmează a fi executate cu strictețe având în vedere posibilitatea existenței unei situații de eschivare a inculpatului de la proces. Concomitent, avocatul urmează să dețină un rol activ și să-și folosească profesionalismul în vederea prevenirii clientului său de eschivarea de la judecată.

Conform jurisprudenței CtEDO, asistența juridică trebuie să fie efectivă, iar statul are obligația să-i asigure avocatului informația necesară pentru organizarea unei apărări corespunzătoare²⁷⁴. Dacă un anumit avocat este inefficient, statul este obligat să-i asigure bănuितului un alt avocat²⁷⁵, se relevă obligația pozitivă a statului în vederea asigurării acesteia în cazul judecării în lipsa inculpatului, în vederea evitării constatării ulterioare a unor ingerințe în drepturile acuzatului prin acordarea unei apărări inefficiente. Cu toate acestea, Curtea a fost reticentă față de faptul de a face responsabile statele pentru eșecurile avocaților care, fiind membri ai unor profesii independente și liberale, ar trebui să se organizeze ei înșiși. CtEDO a constatat în mod frecvent că: Un stat nu poate fi responsabil pentru orice deficiență din partea unui avocat numit cu scopul acordării asistenței juridice... (Statelor li se) cere să intervină doar atunci când eșecul apărării de a acorda asistență efectivă este evident sau este adus la cunoștință într-o măsură suficientă.²⁷⁶

Despre o apărare necorespunzătoare am putea constata în cauza penală aflată pe rol la Judecătoria Bender, de învinuire a lui S. Egor, potrivit căreia inculpatul aflat în stare de arest un termen mai mare de 12 luni, a fost eliberat în temeiul Hotărârii Curții Constituționale din 23 februarie 2016, privind declararea neconstituționalității prevederilor legale în partea ce ține de menținerea inculpatului în stare de arest pentru un termen mai mare de 12 luni, pe parcursul procesului interesele acestuia fiind reprezentate de avocatul ales. După eliberare, inculpatul s-a eschivat de la ședințele de judecată, iar avocatul ales de inculpatul absent la proces a adresat o cerere de renunțare la apărare, fiind invocat că inculpatul se eschivează să se întâlnească cu expertul pentru realizarea expertizei și refuză plata pentru asistență juridică, avocatul refuzând prezentarea la ședințele de judecată, fiind amendat de către instanța de judecată. Astfel, în prezenta situație s-a atestat o dilemă a instanței pe motiv că era în imposibilitate de a examina cererea privind renunțarea la apărare care urmează a fi examinată în prezența avocatului, concomitent instanța era în imposibilitate de a adopta decizia privind posibilitatea examinării

²⁷³ Dayanan vs Turcia, nr. 7377/03, ECHR din 13 octombrie 2009, par. 32. [cit. 27 octombrie 2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184229>.

²⁷⁴ Ocalan vs Turcia, nr. 46221/99, ECHR din 12 mai 2005, par.146. [cit. 24 februarie 2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182659>.

²⁷⁵ Artico vs Italia, nr.66947/74, ECHR din 13 mai 1980, par.33. [cit. 29 aprilie 2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57424>.

²⁷⁶ Orlov vs Rusia, nr. 29652/04, ECHR din 21 iunie 2011, par. 108. [cit. 29 noiembrie 2016] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105273>.

cauzei în lipsa inculpatului cu anunțarea acestuia în căutare în condițiile art. 321 CPP în lipsa avocatului. Reieșind din comportamentul abuziv al avocatului, instanța a fost nevoită să numească inculpatului un apărător din oficiu, în vederea judecării cauzei. Se atestă că reieșind din comportamentul abuziv al avocatului, aceasta a dus la examinarea îndelungată a cauzei, concomitent se atestă lipsa executării corespunzătoare a obligației de apărare a avocatului, or din moment ce acesta și-a asumat obligația de reprezentare a intereselor inculpatului, urma să-și execute obligația asumată, indiferent de temeiurile iscate ulterior. Considerăm că avocatul era privat de dreptul de a adopta decizia privind renunțul la apărare în lipsa acordului clientului său, care la acel moment se eschiva, acesta acționând în detrimentul inculpatului.²⁷⁷

Astfel și autorul Liuba Brînză, indică că, potrivit art. 46 alin. (4) CPP, avocatul nu are dreptul să renunțe la angajamentul pe care și l-a luat în ce privește apărarea învinutului, însă se întâlnesc cazuri când avocatul, având disensiuni cu clientul, îl determină pe acesta să solicite instanței de judecată admiterea în proces a unui alt avocat. Autorul consideră că în astfel de cazuri inculpatul va trebui să explice instanței de judecată care sunt cauzele renunțării la apărătorul său și necesității admiterii altuia, situație ce urmează a fi reglementată în norma legală menționată supra.²⁷⁸ În opinia noastră, o atare tratare nu este cea mai reușită, or în acest caz nu este exclus faptul că avocații vor utiliza această modalitate de schimbare a apărătorilor pe parcursul cercetării judecătorești nu pentru o apărare inefficientă, ci având drept scop eliberarea inculpatului de pedeapsă penală pe motiv de intervenire a termenului de prescripție pentru atragere la răspundere, abuzând de acest drept la nesfârșit. Mai mult ca atât, această situație este posibilă doar în cazul participării inculpatului la proces. Considerăm că cererea de renunț la avocat urmează a fi admisă în cazul invocării unor motive plauzibile, precum apărarea vădit inefficientă sau condiții de incompatibilitate pentru participarea apărătorului.

Ioniță Diana²⁷⁹ propune în lucrarea sa acordarea apărătorului posibilitatea de a refuza în unele cazuri apărarea luată asupra sub forma unui drept, prin completarea legislației cu o normă care ar formula posibilitatea, temeiurile și ordinea de refuz a avocatului de apărare luată asupra sa sub forma unui drept garantat. Este o opinie pe care nu am putea să o împărtășim, deoarece legislația procesual penală apriori stabilește condițiile de incompatibilitate a avocatului despre care se prezumă că acesta are cunoștință din momentul asumării obligației de reprezentare a intereselor clientului său, astfel pentru evitarea unor abuzuri din partea acestuia se prezumă că

²⁷⁷ Cauza penală nr. 11-1-786-30102014 aflată pe rol la Judecătoria Bender de învinuire a lui SEgor, în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 190 alin. (5) Cod Penal

²⁷⁸ Brînză, L. *Rolul avocatului în reabilitarea persoanei în procesul penal*. În Revista Națională de Drept, 2002, nr. 4. fila 49-51.

²⁷⁹ Ioniță, D. *Avocatul-Apărător în faza examinării în fond a cauzelor penale*/Autoreferat al tezei de doctor. Chișinău 2003. 23 pag.

acesta din start urmează să comunice despre imposibilitatea participării. Mai mult ca atât, situația dată ar crea mai mult dificultăți în momentul când acesta a participat în calitate de avocat ales a unui inculpat ce se eschivează, or se consideră că astfel se aduce atingere directă la dreptul la apărare a inculpatului absent, care a încredințat unui apărător ales reprezentarea intereselor sale.

Despre acordarea unei asistențe juridice necorespunzătoare, precum și omisiunea instanței judecătorești de a se implica în curmarea unui astfel de comportament, am putea invoca cauza CtEDO Ananiev contra Rusiei, potrivit căreia o persoană acuzată de o infracțiune nu pierde avantajele dreptului la apărare doar din cauza absenței sale în ședință. Curtea a reiterat că, în cursul procesului, reclamantul a fost înlăturat din sala de judecată pentru comportamentul său, fiind întors pentru a-i oferi ultimul cuvânt, dar probele au fost examinate în absența sa și în lipsa avocatului, deoarece a refuzat serviciile acestuia pe motiv că modalitatea de apărare nu a coincis, însă instanța urma să-i explice consecințele comportamentului său și a renunțului la apărător.²⁸⁰

În practică, se întâlnesc, și nu de puține ori, situații când cei acuzați nu se prezintă la dezbateri, când se folosesc de acest drept numai pentru a tergiversa desfășurarea activității procesuale, uneori chiar cu concursul avocaților aleși de aceștia, cerându-se termene pentru lipsă de apărare și angajare a unui avocat, schimbarea succesivă a avocaților, cu amânări repetate pentru studierea dosarelor, cereri formulate de avocații noi aleși și alte motive, toate acestea nefiind sancționate de instanța de judecată. Problema care s-a pus în astfel de cazuri a fost aceea dacă acuzații aflați în atare situații pot sau nu să fie decăzuți din dreptul lor de a-și alege un apărător, instanța numind dacă este cazul oferirii unui apărător din oficiu. În cauza Petru Roșca contra Moldovei s-a decis de principiu că din moment ce dreptul oricărui acuzat de a fi apărat efectiv de un avocat este un element fundamental al asigurării unui proces echitabil, un acuzat nu poate pierde beneficiul lui prin simpla sa absență la dezbateri. Ar fi vorba despre o sancțiune disproporționată, avându-se în vedere atât locul primordial al dreptului la apărare, cât și principiul preeminenței dreptului într-o societate democratică.²⁸¹ În atare condiții, considerăm că dreptul la apărare a inculpatului absent la proces prevalează principiului oficialității și judecării cauzei în termen rezonabil, din care motive ajungem la opinia că pentru o apărare efectivă și reală pe parcursul întregului proces penal în lipsa inculpatului, urmează a fi asigurată prezența avocatului ales de acesta, nefiind oportună înlocuirea cu unul din oficiu.

În lucrarea sa, Corneliu Bîrsan indică că legislatorul național trebuie să descurajeze absențele nejustificate, însă inculpatul nu poate fi sancționat cu pierderea dreptului la apărare,

²⁸⁰ Ananyev vs Federația Rusă, nr. 20292/04, ECHR din 30 iulie 2009, par.41. [citat 12 septembrie 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150432>.

²⁸¹ Petru Roșca vs Moldova, nr. 2638/05, ECHR din 06 octombrie 2009. [citat 15 iulie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144503>.

mai ales când acesta a desemnat un apărător pentru a-l reprezenta. Astfel, autorul menționează cauza Van Geyseghem vs Belgia, unde Curtea a considerat că sancționarea absenței voluntare a inculpatului prin interdicția absolută impusă avocaților de a-l apăra, este o încălcare a art.6.²⁸²

Poate fi reținută și decizia Curții de Apel Cluj²⁸³, potrivit căreia pentru ședința din 24 noiembrie 2009, deși a lipsit inculpatul L.L.C. și apărătorul său, judecătorul fondului a procedat la audierea martorilor prezenți sub rezerva audierii acestora la un alt termen, ce nu a mai avut loc. Ulterior, apărătorul inculpatului a depus cerere precum că a reziliat contractul de asistență juridică cu clientul său, din care motive instanța a desemnat un apărător din oficiu, căreia i s-a pus dosarul la dispoziție pentru studiu imediat, urmând ca la ora 12⁰⁰ la caz să fie finalizată cercetarea judecătorească. S-a stabilit că delegația apărătorului din oficiu a fost eliberată a doua zi, respectiv la data de 21 aprilie 2010, și nu la data de 20, când a avut loc judecarea cauzei. Astfel, Curtea a considerat că instanța de fond a pronunțat o hotărâre cu încălcarea normelor legale privind garantarea dreptului la apărare, or simpla desemnare a unui apărător din oficiu, fără a-i da acestuia posibilitatea efectivă de a studia actele dosarului, nu duce la îndeplinirea obligației de asigurare a asistenței juridice. În consecință, pentru desfășurarea unui proces echitabil, instanța, dacă i-a desemnat un apărător din oficiu inculpatului L., trebuia să-i acorde timpul necesar pentru pregătirea apărării. Mai mult, inculpatul L. nu a fost prezent și nu a avut posibilitatea de a-și exprima punctul de vedere cu privire la acea situație, existând posibilitatea de a solicita un nou termen pentru a-și angaja un alt avocat. Curtea a considerat că judecarea cauzei într-un termen rezonabil reieșind din motivul că cauza este pe rolul instanței judecătorești, nu poate afecta unul dintre drepturile importante ale persoanei, respectiv dreptul la apărare.

Am putea menționa decizia Curții de Apel București nr. 525 din 06 aprilie 2015, analizată de Andrei Viorel Iugan potrivit căreia persoana condamnată invocase că apărătorul ales fusese angajat de mama sa, fără ca el să cunoască acest fapt. Curtea a reținut că este greu de admis ca o persoană în vârstă, fără cunoștințe juridice și fără posibilități financiare, precum mama inculpatului, să desemneze trei apărători în trei etape diferite a procesului penal, fără a avea cunoștință despre motivul citării fiului său în fața organelor judiciare și fără a-l înștiința și pe acesta. Mai mult ca atât, apărătorul inculpatului ce l-a reprezentat în fața Curții de Apel București, a invocat că clientul său se află la muncă în Spania, fapt ce denotă că familia sa a menținut legătura cu inculpatul având cunoștință despre starea personală a acestuia.²⁸⁴

²⁸² Bîrsan, C. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole, Ediția 2-a. op.cit.*, 559p.

²⁸³ Curtea de Apel Cluj. Secția penală și de minori. Decizia nr. 158/A din 29 noiembrie 2010 în privința lui BR, DT și LLLC

²⁸⁴ Decizia Curții de Apel București nr. 525 din 06 aprilie 2015, analizată de Iugan, A.V., op.cit., p.114.

În opinia noastră, în fiecare caz separat instanța de judecată, prin prisma avocatului ales de către inculpat, trebuie să analizeze faptul dacă acesta posedă careva informații referitor la locul de aflare a clientului său, poartă discuții pe marginea modalității de apărare și inculpatul are cunoștință despre acțiunile ce se realizează în cadrul judecății.

Cu titlu de exemplu, putem menționa Decizia Curții Supreme de Justiție a României, potrivit căreia s-a casat hotărârea instanței de apel cu restituirea cauzei la rejudicare, pe motiv că, judecând cauza în apel, a respins cererea apărătorului angajat în dimineața zilei din data judecății, de amânare a ședinței în vederea pregătirii apărării, pe motiv că anterior inculpatul a mai beneficiat de un termen în vederea angajării unui apărător ales, fiindu-i desemnat un apărător din oficiu și judecat apelul. Curtea a considerat că instanța de apel a pronunțat o hotărâre prin care inculpatului nu i-a fost asigurat dreptul la o apărare efectivă.²⁸⁵

Această soluție a instanței a fost criticată de către Ioan Doltu, care a indicat că în speță inculpatul a fost înștiințat de dreptul său la apărare la faza urmăririi penale și judecății, însă abia în faza judecării în apel, când se afla în primejdie de a executa pedeapsa, a cerut termen pentru a-și angaja apărător. Autorul consideră că, în astfel de situații, nu se poate vorbi de exercitarea normală, de bună-credință a unui drept, respectiv instanța de apel corect a pus capăt manevrei de tergiversare, asigurând inculpatului dreptul la asistență juridică din oficiu, pe motiv că acesta exercita în mod abuziv dreptul de a-și alege el un apărător.²⁸⁶ Nu putem împărtăși opinia autorului și pledăm pentru corectitudinea deciziei Curții Supreme, deoarece în acest caz nu putem vorbi despre o apărare efectivă prin prisma Convenției, din moment ce apărătorul acordat din oficiu nu avea cunoștință de cauză, or acesta a participat în proces fiind numit în aceeași zi.

Pe lângă faptul că inculpatul este absent la proces, organelor le revine obligația de a asigura respectarea garanțiilor procedurale prin admiterea realizării libere atribuțiilor avocatului pentru o apărare eficientă reieșind din implicarea obligatorie a lui la proces în interesele inculpatului.

O altă problemă deosebit de importantă, în opinia noastră, ce vizează garanțiile compensatorii la judecarea în lipsă ține de redeschiderea proceselor în cazul prezentării persoanei condamnate. Deși procedurile desfășurate în absența acuzatului nu sunt în sine incompatibile cu art. 6 din Convenție, persoanei ce a fost judecată în lipsă trebuie să-i fie garantat dreptul de a obține ulterior ca o instanță să decidă din nou, după audierea acesteia,

²⁸⁵ Decizia Curții Supreme de Justiție a României nr.1962 din 16 aprilie 2003 în Dreptul, Uniunea Juriștilor din România. Anul XV, seria III-a, nr.5/2004. pag.276-277.

²⁸⁶ Doltu, I. *Dreptul la apărare. Garanții procesuale. Neacordarea unui termen pentru studierea dosarului de apărător ales de inculpat chiar în ziua judecății. Relevanța împrejurării că inculpatului i se mai acordase anterior un termen pentru lipsă de apărare.* În Dreptul, Uniunea Juriștilor din România. Anul XV, Seria III-a, nr. 4/2005. pag.302-306.

referitor la temeinicia acuzației în fapt și în drept, dacă rezultă că aceasta nu a renunțat în mod neechivoc la dreptul său de a fi prezent în instanță și de a se apăra sau dacă nu se sustrage judecății. Înainte de a se constata că reclamantul a renunțat implicit la un drept garantat de art. 6 CEDO, urmează a fi stabilit faptul că acesta putea în mod rezonabil să prevadă consecințele comportamentului său.

Posibilitatea soluționării cauzei în lipsa inculpatului este recunoscută și prin Rezoluția nr. 75 (11) a Consiliului Europei privind criteriile ce trebuie respectate când o persoană este judecată în lipsă. Astfel, criteriul nr. 9 indică că persoana condamnată în lipsă ar trebui să aibă dreptul de a judeca din nou dacă dovedește faptul că absența sa de la judecata inițială este datorită unor cauze independente de voința sa.²⁸⁷

Astfel, Curtea Europeană recunoaște un drept la redeschiderea procedurilor numai în cazurile în care judecata în lipsă nu este consecința renunțării voluntare din partea acuzatului la dreptul de a fi prezent în instanță pentru a-și face apărările. În cauza *Dembukov* contra Bulgariei, Curtea a reținut că prin judecata în lipsă și refuzul de a redeschide procesul penal nu au fost încălcate prevederile Convenției, din moment ce reclamantul și-a schimbat locuința, imediat după prezentarea materialului de urmărire penală în prezența avocatului său care îl asistase pe parcursul urmăririi penale, încălcând astfel obligația de a nu părăsi localitatea ce îi fusese impusă de procuror.²⁸⁸ Sarcina probei renunțării nu poate fi imputată inculpatului care trebuie să dovedească că nu a încercat să se sustragă de la examinarea cauzei sau că absența sa a fost determinată motivat, ci instanței care trebuie să stabilească dacă inculpatul a avut un motiv întemeiat să lipsească sau că acesta a lipsit dincolo de voința sa.

În lucrarea lui V. Zamfir, menționată supra, autorul indică că vechile reglementări cunoșteau pe lângă apel și recurs și instituția opoziției, ce implica dreptul unei persoane judecate în lipsă de a cere să fie judecată în prezența sa, garantându-se principiului contradictorialității.

Scopul reglementării procedurii rejudecării este garantarea dreptului persoanei la un proces echitabil, cu respectarea dreptului la apărare, care atestă posibilitatea persoanei condamnată în lipsă să fie audiată, de a fi interogați martori, de a se administra probe în apărare cu privire la starea de fapt, cât și în circumstanțiere, asigurându-se în același timp respectarea tuturor principiilor care guvernează procesul penal într-un stat de drept. Rejudecarea are ca finalitate oferirea posibilității celui condamnat să își exercite dreptul la apărare și în același timp să

²⁸⁷ Rezoluția nr. 75(11) din 21 mai 1975 a Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei privind criteriile ce urmează a fi respectate în cadrul procedurilor de judecare a cauzei în lipsa inculpatului. Disponibil:<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804f7581>. [citat 29 ianuarie 2018]

²⁸⁸ *Dembukov vs Bulgaria*, nr. 68020/01, ECHR din 28 februarie 2008, par. 47. [citat 29 ianuarie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85244>.

beneficieze de un proces penal care să respecte principiul contradictorialității și principiul aflării adevărului, ce poate primi consistență prin datele și elementele noi pe care cel care solicită rejudecarea le poate prezenta organelor judiciare, date și informații care pot releva aspecte noi cu privire la starea de fapt și activitatea infracțională care a făcut obiectul cauzei.

Redeschiderea procesului este una din obligațiile pozitive ale statului, ce rezultă din art. 6 CEDO. Legiuitorul a limitat posibilitatea exercitării căii extraordinare de atac a redeschiderii procesului penal doar cu privire la hotărârile de condamnare, fiind vorba despre hotărâri prin care instanța, analizând raportul juridic de drept penal care a rezultat în urma comiterii unei infracțiuni, judecând asupra acuzației aduse inculpatului, dincolo de orice bănuială rezonabilă, constată existența faptei penale și comiterea acesteia de către inculpat.

Persoana condamnată în lipsă are dreptul la redeschiderea procesului penal, însă nu în mod automat, ci instanța trebuie să verifice motivul judecării cauzei în lipsa inculpatului. În măsura în care cel condamnat este singurul răspunzător pentru lipsa lui în cadrul procesului, atunci normele legale ce reglementează procedura redeschiderii procesului penal nu-l mai protejează.

O problemă ce ridică semne de întrebare ține de posibilitatea redeschiderii procesului penal în cazul în care pe parcursul judecării cauzei inițiale, procedura de citare a fost legal îndeplinită, însă inculpatul nu a primit niciodată citația personal și nici nu a fost înștiințat cu privire la existența unei acuzații aduse împotriva sa. Aceasta urmează a fi tratată prin prisma prevederilor legale, care impune prezența a două condiții și anume ca persoana să nu fi fost citată la proces și nu a luat cunoștință în nici un mod oficial despre aceasta. Se consideră că prin examinarea cauzei în lipsă, persoana beneficiază de prezumția nevinovăției, însă în cazul rejudecării după condamnare, persoana nu mai beneficiază de atare principiu.

Am putea aduce ca exemplu hotărârea CtEDO în cauza Sâncrăian vs România²⁸⁹, potrivit căreia Curtea a constatat încălcarea art. 5 din Convenție pentru faptul că, dacă cel judecat pentru prima oară se bucură de prezumția de nevinovăție și doar în mod excepțional poate fi privat de libertate, cel rejudecat după aceleași reguli, nu se bucură de această prezumție deoarece el execută în continuare o hotărâre dată în urma unei judecăți nelegale constatate de instanță prin admiterea cererii de rejudecare, regula judecării în stare de libertate nemaifiindu-i aplicabilă. Din moment ce s-a decis rejudecarea cauzei, este evident că prima hotărâre a avut la bază o procedură viciată. Menținerea efectelor acestei prime hotărâri și, în consecință, privarea în continuare de libertate a reclamantei, reprezintă o încălcare a dreptului la libertate a persoanei.

²⁸⁹ Sâncrăian vs România, nr. 71723/10, ECHR din 14 ianuarie 2014, par.73,74. [citat 28 februarie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176258>.

În cauza Stoyanov-Kobuladze c. Bulgaria, Curtea Europeană a constatat încălcarea art. 6 pe motiv că judecarea cauzei a avut loc în lipsa inculpatului în privința căruia lipsea citarea legală despre intentarea unei cauze penale, iar după arestare i s-a refuzat redeschiderea procesului. Curtea a notat că instanța națională a refuzat rejudecarea cauzei, pe motivul distrugerii dosarului prin încălcarea dispozițiilor interne relevante, însă Curtea a hotărât că nu este un motiv întemeiat pentru a nu fi rejudecat. Al doilea motiv invocat a fost constatarea de către instanța de judecată a faptului că reclamantul s-a ascuns sau cel puțin a renunțat la dreptul său de a participa în procedură. Curtea reiterează că spiritul articolului 6 al Convenției împiedică o persoană să renunțe, fie în mod expres, fie tacit, la libera sa voință, la garanțiile unui proces echitabil.²⁹⁰

Respingerea cererii de rejudecare formulate de o persoană care nu a știut că este acuzată de comiterea unei infracțiuni nu constituie doar o încălcare a dreptului la un proces echitabil, ci și o încălcare a art.5 din Convenție, detenția persoanei în cauză fiind ilegală. În cauza Stoichkov c. Bulgariei²⁹¹, refuzul de a redeschide procesul deoarece dosarul fusese distrus, în condițiile în care procesul inițial s-a desfășurat fără ca persoana în cauză să aibă cunoștință de el, face ca privarea de libertate să fie nelegală de momentul respingerii cererii de rejudecare.

Potrivit art. 466 CPP al României, persoana condamnată care a fost judecată în lipsă poate solicita redeschiderea procesului în termen de o lună din ziua în care a luat cunoștință că s-a desfășurat un proces penal împotriva sa. Este considerată judecată în lipsă persoana condamnată care nu a fost citată și nu a luat cunoștință în niciun alt mod oficial despre proces.

În concluziile formulate de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție a României, se interpretează prevederile legale menționate supra, statuându-se că cererea de redeschidere a procesului penal în cazul judecării în lipsă a persoanei condamnate reprezintă o cale extraordinară de atac de retractare. Prin hotărârea pronunțată în urma judecării în lipsă, instanța constată că fapta există, constituie infracțiune și a fost săvârșită de inculpat. În niciuna din faze instanța nu examinează fondul cauzei împotriva căreia a fost exercitată calea extraordinară de atac (instanța nu examinează existența faptei, săvârșirea ei de către inculpat și vinovăția acestuia, existența răspunderii penale, încadrarea juridică ori pedeapsa aplicată).²⁹²

Urmează a fi relevat că CPP Român reglementează la art. 466, 467, în mod amănunțit, redeschiderea procesului penal în cazul judecării cauzei în lipsa persoanei condamnate, precum

²⁹⁰ Stoyanov-Kobuladze vs Bulgaria, nr. 25714/05, ECHR din 25 martie 2014, par. 36-40. [citat 13 septembrie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-141916>.

²⁹¹ Stoichkov contra Bulgariei, nr. 9808/02, ECHR din 24 martie 2005, par. 53-55. [citat 20 februarie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68625>.

²⁹² Concluziile Nr. 928/C/862/III-5/2015, formulate de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție în cauza nr.1321/1/2015. [citat 11 ianuarie 2018] Disponibil:http://old.mpublic.ro/concluzii_hp/2015/c21.pdf.

și condițiile cererii în acest sens, în timp ce legislația internă și anume CPP al RM, în art. 559¹ reglementează condițiile pentru rejudecarea persoanei care a fost judecată în lipsă, în cazul extrădării acesteia, prescriind că cererea de rejudecare poate fi depusă în termen de 6 luni de la predarea condamnatului autorităților Republicii Moldova. Procesul penal nu poate fi redeschis în cazul în care persoana condamnată a solicitat să fie judecată în lipsa ei. Norma legală menționată prevede că, în cazul în care se cere extrădarea unei persoane judecate și condamnate în lipsa acesteia, cauza va putea fi rejudecată, la cererea condamnatului, de către instanța care a judecat în primă instanță. Efectuând o analiză cumulativă, am putea reitera că legislația procesual penală Română are prevederi legale certe referitor la problema abordată, iar legea internă a RM conține reglementări superficiale, ceea ce are un impact negativ, reieșind din practica înregistrată în ultima perioadă de eschivare a inculpaților de la judecarea cauzei penale. Considerăm că legiuitorul urmează să redacteze Secțiunea a 5-a a CPP al RM care reglementează rejudecarea în caz de extrădare, ajustând-o la situațiile de rejudecare a procesului penal în cazul judecării în lipsă a condamnatului.

Potrivit Deciziei Cadru 2009/299/JAI a Consiliului Europei din 26 februarie 2009, se indică că mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre permite autorității de executare să solicite autorității emitente să dea asigurări suficiente persoanei că va avea posibilitatea să solicite rejudecarea cauzei în statul membru emitent și să fie prezentă când se pronunță hotărârea.²⁹³ Dacă am analiza prevederile deciziei menționate supra, am putea reitera că în majoritatea cazurilor se pledează pentru redeschiderea proceselor penale, în vederea asigurării drepturilor inculpatului, situație cu care nu putem fi de acord deoarece prin atare acțiuni se atentează asupra securității raporturilor juridice, iar în cele mai dese cazuri cauzele se judecă în lipsa inculpaților din culpa acestora.

Am putea menționa cu titlu de exemplu decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție a României, pe marginea aplicării practice a prevederilor privind mandatul european. Astfel prin sentința Curții de Apel Constanța, s-a respins cererea privind predarea lui I.C., pe motiv că din conținutul hotărârii judecătorești, se atestă că inculpatul nu a fost prezent la dezbaterile judiciare, fiind citat la adresa de domiciliu a apărătorului din oficiu și sentința de condamnare este definitivă iar potrivit procedurii penale nu se admite a doua judecare în fapt și împotriva aceleași persoane. Înalta Curte de Casație și Justiție a stabilit că recursul este fondat și mandatul european

²⁹³ Decizia-Cadru 2009/299/JAI A Consiliului din 26 februarie 2009 de modificare a Deciziilor-cadru 2002/584/JAI, 2005/214/JAI, 2006/783/JAI, 2008/909/JAI și 2008/947/JAI, de consolidare a drepturilor procedurale ale persoanelor și de încurajare a aplicării principiului recunoașterii reciproce cu privire la deciziile pronunțate în absența persoanei în cauză de la proces, adoptată de către Consiliul Europei. [citată 20 februarie 2018] Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32009F0299&from=RO>.

de arestare conține toate condițiile prevăzute de actele normative, or nu s-a stabilit nici un motiv de respingere a predării lui IC., acesta având, potrivit legislației italiene, posibilitatea să ceară respingerea sentinței de condamnare și rejudicarea sa.²⁹⁴

În cauza *Seidovici vs Italia*, Curtea a stabilit că o instanță care examinează o cerere de extrădare nu este obligată să ofere garanțiile art.6, din considerentul că instanța nu va decide asupra temeiniciei ce vizează procesul de vinovăție sau nevinovăție a acuzatului, dar va decide necesitatea extrădării unei persoane către o altă țară. Un stat poate fi responsabil de încălcarea garanțiilor dreptului la un proces echitabil în măsura în care persoana expulzată riscă să nu îi fie respectate drepturile procedurale de o manieră flagrantă în țara în care a fost expulzată.²⁹⁵

În lucrarea sa, Andrei Viorel Iugan indică că este greșită opinia potrivit căreia cererea de redeschidere a procesului penal este o cale extraordinară de atac ce formează impresia nejustificată judecătorului, precum că admiterea acesteia ar impune constatarea unei erori admise de către instanță la judecarea fondului cauzei. Autorul consideră că procedura redeschiderii procesului în cazul persoanei condamnate în lipsă urmează a fi inclusă la categoria procedurilor speciale, cu mențiunea că aceasta urmează a fi supusă admisibilității în principiu.²⁹⁶ Nu putem împărtăși o atare propunere, deoarece nu este conchisă necesitatea stabilirii unei proceduri separate, din moment ce legea ar admite posibilitatea redeschiderii procedurii potrivit condițiilor generale în cazul existenței unor motive plauzibile de neprezentare a inculpatului.

Înalta Curte de Casație și Justiție a României, în decizia sa, a făcut distincția între revizuirea și rejudicarea în caz de extrădare, reiterând că acestea au o finalitate diferită și anume: dacă revizuirea implică înlăturarea unor erori esențiale asupra faptelor reținute într-o hotărâre definitivă, rejudicarea în caz de extrădare are ca scop garantarea dreptului persoanei extrădate, care a fost judecată și condamnată în lipsă, la un proces echitabil și, în principal, exercitarea dreptul său la apărare într-un nou ciclu procesual, cu posibilitatea acesteia de a fi audiată, de a interoga martorii sau părțile din proces și de a administra probe în apărarea sa, atât cu privire la situația de fapt, cât și în circumstanțiere.²⁹⁷

Potrivit practicii interne, am putea menționa cauza penală potrivit căreia a fost respinsă cererea de redeschidere a procesului penal după extrădarea lui PM examinată de către Judecătoria Căușeni. Prin sentința judecătorei Ștefan Vodă, PM a fost recunoscut vinovat și

²⁹⁴ Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție nr. 1118/2008. În Revista de drept penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul XV, nr.4 octombrie-decembrie. București, 2008. pag.165-167.

²⁹⁵ *Sejdovic vs Italia*, nr.56581/00, ECHR din 01 martie 2006. [citat 15 martie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184258>.

²⁹⁶ Iugan, A.V. *op.cit.*, p.56.

²⁹⁷ Înalta Curte de Casație și Justiție a României. Decizia nr.560 din 17 februarie 2009. [citat 27 februarie 2018] Disponibil:<http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=83965>

condamnat la închisoare pe un termen de 10 ani. Conform materialelor dosarului, s-a constatat că condamnatul a participat la toate ședințele de judecată, fiind asistat de avocat, a fost audiat, a participat la dezbaterile judiciare, fiindu-i acordat și ultimul cuvânt, însă nu s-a prezentat numai la pronunțarea sentinței. Totodată, inculpatul s-a eschivat și de la prezentarea în fața instanței de apel la examinarea apelului depus de avocatul său. Instanța de judecată a respins cererea de redeschidere a procesului, deoarece cauza penală poate fi rejudecată doar în cazul în care inculpatul a fost absent la judecarea cauzei în fond, or, inculpatul în apelul depus nu s-a referit la examinarea cauzei în absența sa. Luând în considerație că cauza penală a fost examinată cu participarea condamnatului și nu s-au constatat încălcări a dreptului condamnatului de a participa la examinarea cauzei, cererea depusă de condamnat nu se încadrează în limitele art.559/1 CPP.²⁹⁸

Considerăm soluția instanței una corectă, deoarece în speța dată se atestă eschivarea intenționată a inculpatului din moment ce acesta a participat la cercetarea judecătorească a fondului cauzei, eschivându-se odată cu pronunțarea sentinței, astfel acesta nu poate beneficia de dreptul redeschiderii unui proces, din moment ce a participat la cercetarea probelor și și-a prezentat alegerile sale pe marginea învinuirii aduse.

O altă cauză privind refuzul redeschiderii procedurii penale în privința lui ȚA, examinată de către Judecătoria Hâncești, potrivit căreia în motivarea cererii de redeschidere a procesului penal a indicat că prin sentința judecătorei Hâncești a fost achitat din motivul lipsei faptei infracționale. Sentința de achitare a fost atacată cu apel de către acuzatorul de stat, fiind respins apelul și menținută sentința de achitare, după care el a plecat peste hotarele RM. Actele judiciare fiind contestate cu recurs, au fost casate și remisă cauza la rejudecare în apel. Prin Decizia Colegiului Penal al Curții de Apel, a fost casată sentința și pronunțată o nouă hotărâre prin care el a fost recunoscut vinovat de săvârșirea infracțiunii, fiindu-i stabilit pedeapsa definitivă de 6 ani închisoare, examinarea cauzei în apel fiind realizată în lipsa acestuia.

Instanța de judecată a respins drept fiind nefondate, apreciind critic afirmațiile inculpatului privind faptul că hotărârea Curții de Apel a fost emisă contrar prevederilor art.321 CPP, din cauză că a fost examinată în lipsa sa, or s-a constatat că instanța de apel a întreprins toate măsurile posibile pentru a-l aduce pe inculpat în ședința de judecată, care fără a avea o hotărâre definitivă și irevocabilă, a plecat peste hotarele R. Moldova. La examinarea cererii de rejudecare, nu s-au stabilit careva circumstanțe privind încălcarea dreptului condamnatului de examinare în ordine de apel în lipsa lui, acesta fiind reprezentat în instanța de apel de avocatul

²⁹⁸ Cauza penală nr.18-1rh-1636-26042018 examinată de Judecătoria Căușeni privind examinarea cererii de redeschidere a procesului în privința lui PM

său în baza mandatului și contractului, după cum nu s-au stabilit nici alte temeiuri prevăzute de lege pentru rejudecarea procesului penal.²⁹⁹

Considerăm opina instanței una corectă din moment ce judecarea repetată a inculpatului în apel s-a realizat în lipsa acestuia, din culpa sa, or în lipsa unei hotărâri definitive la caz a prăsit teritoriul republicii, mai mult ca atât se exclude varianta că nu a contactat el sau rudele sale cu avocatul care a fost ales tot de acesta, astfel argumentele invocate fiind o modalitate de a se sustrage de la răspundere penală.

În urma analizei hotărârilor judecătorești din practica internă, pe marginea cererilor de redeschidere a procesului în urma judecării în lipsa inculpatului, nu au fost depistate hotărâri de admitere a cererii și redeschiderii a procedurii judecătorești.

Însă, am putea aduce ca exemplu o cauză de admitere a cererii de redeschidere a procesului după judecarea cauzei în lipsa inculpatului, în practica română, astfel prin decizia Curții de Apel București, s-a admis apelul declarat de PD împotriva sentinței, rejudecând cauza, cu remiterea cauzei la rejudecare în fond. Pentru soluția adoptată instanța a reținut că din actele dosarului reiese că PD a fost judecat și condamnat în lipsă, în procesul penal a cărui redeschidere o solicită, pentru două fapte infracționale, încadrate însă juridic într-o unică infracțiune de furt. Pentru prima faptă petentul nu a fost niciodată notificat oficial, despre învinuire și pornirea urmăririi penale, în cazul celei de a doua faptă, la momentul săvârșirii infracțiunii PD a fost prins în flagrant, ocazie cu care i s-a luat o declarație olografă și a participat la cercetarea la fața locului efectuată la acel moment. Curtea a reținut că întregul proces penal pornit împotriva apelantului petent s-a desfășurat în lipsa acestuia. Faptul că petentul a fost audiat la un moment dat cu privire la una dintre fapte și a participat la cercetarea la fața locului, aspect identificat de prima instanță ca dovadă a faptului că petentul a cunoscut că împotriva sa se desfășoară un proces penal „în sens larg”, nu poate fi avut în vedere, atât timp cât audierea și cercetarea la fața locului au avut loc în faza actelor premergătoare. Din moment ce împotriva petentului nu s-a formulat în mod oficial acuzația formală de a fi săvârșit o infracțiune, nu se poate susține cu temei că împotriva sa s-a declanșat un proces penal de care ar trebui să aibă cunoștință și să țină seama.³⁰⁰

Pentru soluția adoptată a persistat și opinia separată a judecătorului MA, care a considerat că cererea nu urma a fi redeschisă deoarece rațiunea acestei instituții este clar aplicabilă în

²⁹⁹ Cauza penală nr. 32-1rh-2313-31072014, în privința lui ȚA, examinată de către Judecătoria Hîncești la 18 iunie 2015

³⁰⁰ Decizia Curții de Apel București, Secția II-a penală nr. 1566/A din 16 decembrie 2014. Disponibil:<https://www.avocatura.com/speta/331365/redeschiderea-procesului-penal-la-judecarea-in-lipsa-art466-ncpp-curtea-de-apel-bucuresti.html#ixzz5TbTePpRy>. [citat 19 septembrie 2018]

situațiile în care inculpatul nu a fost prezent la niciunul din termenele de judecată din fața instanțelor de fond, apel și recurs, sau nu a participat nici la desfășurarea urmăririi penale. În ceea ce privește situația inculpatului, acesta a fost audiat de către organele de cercetare penală fiind efectuată o reconstituire, unde a participat și petentul.

Considerăm legală soluția Curții de Apel și nu putem împărtăși opinia separată a judecătorului, or din moment ce acuzatul nu a fost notificat oficial în prezența unui avocat despre pornirea unei cauze penale împotriva sa, acesta dispune de dreptul legal și întemeiat de a cere rejudecarea cauzei penale examinate în lipsa sa.

Am putea menționa și decizia Înaltei Curte de Casație și Justiție a României³⁰¹, potrivit căreia s-a reținut că prin sentința Tribunalului, s-a respins cererea lui DS privind rejudecarea cauzei după extrădare, deoarece s-a stabilit că dreptul la apărare a fost asigurat prin audierea și prezența nemijlocită a inculpatului în cursul urmăririi penale, în faza de judecată în prima instanță și parțial în apel, și în permanență prin apărători aleși.

Dacă am considera că simpla lipsă a inculpatului, chiar și atunci când aceasta este datorată culpei sale, este suficientă pentru rejudecare, aceasta ar reprezenta o legitimare la nivel jurisprudențial a unei conduite culpabile a inculpatului care deși știe că este urmărit penal, se sustrage de la desfășurarea procesului penal. O asemenea atitudine nu este corectă în raport cu ideea că drepturile nu trebuie exercitate cu rea credință sau abuziv, iar ulterior să beneficieze de alte facilități datorate tocmai relei sale credințe.

Într-o altă cauză, Înalta Curte de Casație și Justiție a României a decis respingerea contestației în anulare pe motiv că în speță DA a solicitat anularea deciziei deoarece nu a fost citat legal la data soluționării recursului depus de el, or din anul 1997 nu mai locuiește în România, aducând la cunoștință instanțelor reședința sa din străinătate unde să fie citat, însă a fost citat la adresa sa din București. Instanța a stabilit că s-a dispus citarea reclamantului în străinătate la dosarul cauzei fiind dovezile de restituire a corespondenței cu mențiunea pe plic ”adresat necunoscut”, precum și un act oficial emis de Ministerul de Interne din statul solicitat, prin care se atestă că în registrele populației nu s-a înregistrat numele celui căutat. Astfel, instanța corect a îndeplinit procedura cu citarea inculpatului la ultimul domiciliu cunoscut și prin afișare la ușa consiliului local.³⁰² Considerăm drept corectă opinia instanței de respingere a contestației, or din moment ce inculpatul a adresat instanței un recurs, inclusiv este obligația pozitivă a acestuia de a manifesta interes pe marginea unei cereri adresate unui organ

³⁰¹ Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție a României nr. 2517/2007, în Revista de drept penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul XV, nr.1 ianuarie –martie. București, 2008. pag.236-239.

³⁰² Decizia CSJ a României nr. 2276/2002 în Revista de drept penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul XI nr. 1, ianuarie-martie. București, 2004.

jurisdicțional, totodată se atestă măsuri reale întreprinse de către instanța de recurs în vederea asigurării citării legale a inculpatului, care nu s-au soldat cu succes din culpa acestuia.

În cauza Mbenge vs. Zaire³⁰³, Comitetul pentru Drepturile Omului a dat o interpretare prevederilor art.14 (3) al Pactului internațional privind drepturile civile și politice, indicând că nu pot fi interpretate ca atestând imposibilitatea judecării cauzei în lipsa inculpatului, indiferent de motivele absenței acuzatului. Într-adevăr, procedurile în absență este admisă în interesul bunei administrări a justiției. Cu toate acestea, exercitarea efectivă a drepturilor prevăzute la articolul 14 atestă că ar trebui luate măsurile necesare pentru informarea în prealabil a acuzatului cu privire la procedurile împotriva sa.

În speța Ali Maleiki v. Italy³⁰⁴, Comitetul pentru Drepturile Omului a reiterat faptele reținute în speța Mbenge vs Zaire privind posibilitatea judecării cauzei în lipsa inculpatului, când acesta a fost citat în timp util și informat cu privire la procedurile împotriva lui. Suplimentar, a stabilit că statul nu a reușit să demonstreze că Ali Maleiki a fost citat în timp util și informat despre procedurile împotriva sa. Acesta se limitează să afirme că "presupune" că autorul a fost informat de către avocatul său asupra procedurilor împotriva sa în Italia, însă este insuficient pentru a ridica povara acordată partidului de stat pentru a justifica judecarea unui acuzat în absență. Încălcarea dreptului autorului de a fi judecat în prezența sa ar fi putut fi remediată dacă ar fi avut dreptul la rejudecarea cauzei în prezența sa când a fost reținut în Italia. Statul – parte a descris legea sa cu privire la dreptul unui inculpat care a fost judecat *in absentia* de a solicita o nouă procedura, însă nu a răspuns la scrisoarea unui avocat italian, prezentată de autor, potrivit căreia autorul nu avea dreptul la o nouă procedură, în circumstanțele prezentei cauze.

În practică, sunt ridicate semne de întrebare referitor la faptul în ce măsură pot fi utile și admisibile probele cercetate anterior după apariția persoanei, până la moment nefiind acordat un răspuns în acest sens, or prezentarea repetată a probelor pentru cercetare întâmpină mari dificultăți. În cauza Popovici c. Moldovei, Curtea a stabilit încălcarea art.6 al Convenției pe motiv că atunci când unei instanțe ierarhic superioare i se cere să examineze o cauză atât în fapt, cât și în drept și să facă o evaluare deplină a chestiunii vinovăției sau nevinovăției reclamantului, ea nu poate, ca o chestiune ce ține de un proces echitabil, să determine, în

³⁰³ Hotărârea Comitetului pentru Drepturile Omului din 25 martie 1983 în cauza Daniel Monguya Mbenge v. Zaire, pct.14.1. Comunicarea nr. 16/1977. [citat 28 septembrie 2018] Disponibil:<http://hrlibrary.umn.edu/undocs/newscans/16-1977.html>.

³⁰⁴ Hotărârea Comitetului pentru Drepturile Omului din 27 iulie 1999 în cauza Ali Maleiki v. Italy, pct.9.3-9.5, comunicarea nr. 699/1996. [citat 28 septembrie 2018] Disponibil:<http://hrlibrary.umn.edu/undocs/session66/view699.htm>.

mod corespunzător, acele chestiuni fără o evaluare directă a probelor prezentate de acuzat personal – care susține că el nu a săvârșit pretinsele acțiuni, care ar constitui o infracțiune.³⁰⁵

În concluzie, procedura rejudecării unei cauze a unui condamnat judecat în lipsă este o procedură necesară, care vine să asigure existența unui proces echitabil pentru fiecare persoană, însă această procedură nu trebuie utilizată în mod automat și nici ca o consecință a atitudinii culpabile sau abuzive a inculpatului, ci este necesar ca aplicabilitatea sa să fie analizată de instanță în cadrul unei proceduri contradictorii și conforme cerințelor unui proces echitabil.

O altă garanție compensatorie care survine în cazul judecării în lipsa inculpatului este apelul peste termen, reglementat în art. 404 CPP al RM, fiind indicat că participantul la proces care a lipsit atât la judecarea, cât și la pronunțarea sentinței și nu a fost informat despre adoptarea sentinței poate declara apel și peste termen, dar nu mai târziu de 15 zile de la data începerii executării pedepsei sau încasării despăgubirilor materiale.

Potrivit pct.8 al Hotărârii Plenului CSJ a RM - Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel, pentru exercitarea apelului peste termen, este necesară prezența cumulativă a două condiții: a) partea care dorește să atace hotărârea cu apel să fie absentă atât la judecată, cât și la pronunțarea sentinței; b) cererea de apel să fie înaintată nu mai târziu de 15 zile de la începerea executării pedepsei sau încasării despăgubirilor materiale.³⁰⁶ Astfel analizând prevederile legale și explicațiile instanței superioare, putem deduce că pentru ca apelul să fie declarat peste termen este necesar să fie stabilit că inculpatul a lipsit de la toate termenele de judecată, respectiv nu a cunoscut ce s-a judecat, care a fost hotărârea și când a început să curgă termenul de apel. Totodată, cererea de apel nu poate fi introdusă mai târziu de 15 zile din data începerii executării pedepsei sau încasării prejudiciilor materiale.

Reieșind din specificul judecării cauzelor în lipsa inculpatului, care implică anumite limitări ale drepturilor acuzatului, însă ignorarea unei atare proceduri în cuprinsul prevederilor legale, precum și în practică este inadmisibilă. Cu ajutorul institutului judecării cauzei în lipsa inculpatului pot fi soluționate alte chestiuni precum: expunerea pe marginea acțiunii civile, care admite realizarea dreptului de acces la instanță și compensării daunei aduse părții vătămate; realizarea altor drepturi în cazul comiterii infracțiunii în grup. Concomitent, realizarea acestor drepturi nu trebuie să constituie un temei plauzibil pentru judecarea cauzei în lipsa inculpatului. Balanța între drepturile inculpatului judecat în lipsă și realizarea scopurilor legii procesual penale se realizează prin admiterea procedurii de judecare a cauzei în lipsa inculpatului prin lege, fiind

³⁰⁵ Popovici c Moldovei, nr. 289/04; 41194/04, ECHR din 27 noiembrie 2007, par.72,68. [citât 10 noiembrie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112802>.

³⁰⁶ Hotărârea Plenului CSJ a RM - Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel nr.22 din 12.12.2005

necesară respectarea drepturilor inculpatului absent la proces, cu elucidarea detaliată a prevederilor legale certe pentru procedura dată și posibilitatea anulării hotărârii judecătorești adoptate în lipsa inculpatului, și inițierea unei noi cercetări judecătorești a cauzei.

2.5 Concluzii la capitolul 2

În concluzie, putem menționa că, în pofida faptului că inculpatul este absent la proces, acesta dispune de garanții compensatorii precum asigurarea cu un apărător în vederea reprezentării intereselor sale, rejudecarea cauzei penale în cazul dacă se stabilește că absența sa la judecata inițială nu se datorează culpei sale. Se atestă importanța și necesitatea participării avocatului în cadrul procesului penal judecat în lipsa inculpatului, în vederea asigurării principiului contradictorialității și egalității armelor, precum și evitarea unor ingerințe în drepturile inculpatului absent din partea autorităților. Pentru a stabili apriori că inculpatul se sustrage de la proces, organului de urmărire penală îi revine obligația de a-l înștiința despre învinuirea adusă, iar instanței de judecată de a-l cita în mod legal, printr-o notificare oficială. Pornind de la opinia instanței europene, considerăm că de principiu un acuzat nu poate fi judecat în lipsă din moment ce acestuia nu i-a fost adus la cunoștință în mod oficial faptul pornirii unei cauze penale în privința sa, precum și învinuirile ce i se aduc, astfel acesta fiind privat de dreptul la apărare și un proces echitabil. Totuși, pornind de la relativitatea dreptului de a participa la examinarea propriei cauze, îndeosebi când persoana se eschivează de la proces, considerăm că punerea sub învinuire în lipsa persoanei este o abordare în contextul standardelor europene. În acest sens, venim cu o propunere de lege ferenda privind completarea art. 281 din CPP cu norma care ar reglementa punerea sub învinuire a persoanei ce se eschivează de la urmărirea penală.

În același context, considerăm necesar de a propune și completarea art. 282 din CPP cu norma care ar reglementa modalitatea de înaintare a acuzării în lipsa învinuitului, care va fi redată în recomandările expuse la finele prezentului studiu.

În asigurarea legală a garanțiilor procesuale compensatorii și respectarea condițiilor de fond la judecarea cauzei în lipsa inculpatului, un aspect separat, în contextul respectării dreptului inculpatului absent la propriul său proces, îl prezintă obligația instanței de a menționa în sentință temeiurile care au stat la baza deciziei de examinare a cauzei în lipsă. În asemenea condiții, misiunea instanței este de a indica în sentința judecătorească circumstanțele de drept și de fapt care au permis examinarea cauzei penale în lipsa inculpatului. Astfel, considerăm oportun de a propune completarea art. 385 și art. 389 CPP cu texte care ar obliga instanța de a indica în sentința de condamnare motivele examinării în lipsa inculpatului, modificare ce va fi redată în recomandările de la finele prezentului studiu.

În calitate de propuneri, am sugera modificarea CPP în partea ce ține de participarea inculpatului la procesul penal, prin stabilirea unor indici concreți pentru judecarea cauzei în lipsa inculpatului, în special acțiunile ce trebuie întreprinse pentru constatarea eschivării intenționate de către acesta, în ce condiții acesta dispune de dreptul redeschiderii procesului penal și o nouă judecare a cauzei, precum și acțiunile ce urmează a fi întreprinse când inculpatul se află peste hotare, iar extrădarea acestuia este refuzată. Redeschiderea procesului judecat în lipsa inculpatului urmează a fi admis în cazul când persoana nu a fost citată la proces și nu a luat cunoștință în nici un mod oficial despre aceasta, în acest sens fiind necesar realizarea unor modificări de către legiuitor la secțiunea 5-a, Capitolul IX a CPP al RM.

Pentru explicarea consecințelor comportamentului abuziv de neparticipare la proces, inculpatul ar trebui să fie informat despre aplicarea unei măsuri privative de libertate sau ingerințe în drepturile acestuia prin privarea de dreptul redeschiderii procesului penal după o judecare în lipsă în cazul când acesta a fost citat legal.

În fiecare caz separat, instanța de judecată, prin prisma avocatului ales de către inculpat, trebuie să analizeze faptul dacă acesta posedă careva informații referitor la locul de aflare a clientului său, poartă discuții pe marginea modalității de apărare și inculpatul are cunoștință despre acțiunile ce se realizează în cadrul judecății.

3.CONDIȚII DE FORMĂ LA JUDECAREA CAUZEI ÎN LIPSA INCULPATULUI

3.1.Citarea ca o condiție procesuală obligatorie

Legalitatea procesului penal implică o totalitate de cerințe, una dintre acestea fiind prezența părților. Această sarcină este asigurată, inter alia, prin următoarele mijloace procesuale: procedura de citare pentru termenul de judecată (a cărei nerespectare atrage rejudecarea cauzei), obligativitatea asigurării prezenței la judecată a inculpaților deținuți (sub sancțiunea nulității absolute), aducerea silită ș.a.

Mihaela Laura Pamfil indică că nu se poate vorbi de contradictorialitate în condițiile în care părțile nu sunt prezente la proces. În acest sens, instanței îi revine obligația de a încunoștința părțile, prin intermediul citării. În cazul citării nelegale a unei părți, ne aflăm în prezența unei vătămări de ordin procedural care constă în punerea părții în situația de a nu se putea prezenta și apăra în cursul judecății. Nu interesează dacă, legal citată, partea s-ar fi prezentat sau nu la proces, ceea ce contează este doar faptul că, în lipsa citării, a fost împiedicată să participe la judecată, vătămarea fiind evidentă și nu trebuie dovedită.³⁰⁷

Pentru realizarea scopului procesului penal sunt necesare anumite acte procesuale și procedurale care implică prezența părților, ce se realizează de organul de drept prin chemarea acestora de a se prezenta în fața lor. În acest sens, art. 319 CPP al RM prevede că judecarea cauzei poate avea loc numai dacă părțile sunt legal citate și procedura de citare este îndeplinită.

Organele judiciare asigură asistența la procesul penal prin instituția citării - activitate procesuală care garantează prezența părților, iar neîndeplinirea sau îndeplinirea viciată duce la reluarea procedurii pentru a se evita nulitatea acesteia. În lucrarea Noul cod de procedură penală Român, citația este definită ca actul procedural prin care se îndeplinește actul procesual de manifestare a voinței efectuat de către organul de drept, care a dispus chemarea unei persoane.³⁰⁸

Dispozițiile art.236 CPP al RM prevăd că citarea se va face astfel încât persoanei chemate să i se înmâneze citația cu cel puțin 5 zile înainte de data când ea trebuie să se prezinte conform citației în fața organului respectiv. Spre deosebire de legislația procesual penală din România, CPP al RM admite citarea prin mijloace electronice potrivit art. 236 alin.(1¹) CPP. Deși regula este ca citația să fie scrisă și transmisă prin corespondență, citarea părților și a celorlalte persoane

³⁰⁷ Pamfil, M.L. *op.cit.*, p.56-65.

³⁰⁸ Volonciu, N., Uzlău, A.S., Moroșanu,R., Văduva, V., Atasiei,D., Ghigheci,C., Voicu,C., Tudor, G., Gheorghe,T.V., Chirița, C.M. *op.cit.*, p. 624

se poate realiza și prin notă telefonică sau telegrafică. Practica judiciară românească a demonstrat că este legală și citarea prin fax.³⁰⁹

Autorii manualului Drept procesual penal indică că termenul de cel puțin 5 zile este un termen de recomandare și nerespectarea acestuia nu este un motiv pentru persoană de a nu se prezenta. În cazurile care nu suferă amânare sau pentru a preveni împiedicarea aflării adevărului, citarea se face în aceeași zi, fiind însoțite persoanele citate de agenții de poliție.³¹⁰

Cercetarea judecătorească desfășurată în fața instanței include ascultarea persoanelor care iau parte la judecată. În ceea ce privește citarea inculpatului, aceasta implică pe lângă normele generale și două dispoziții speciale, astfel pentru primul termen inculpatul trebuie să primească citația cu cel puțin 5 zile înaintea termenului fixat. Această dispoziție reprezintă o garanție procesuală specială, care asigură inculpatului posibilitatea de a-și pregăti apărarea și de a lua toate măsurile pentru a se putea prezenta în fața instanței. Cea de a doua dispoziție legală cu caracter de garanție procesuală prevede că inculpatului aflat în stare de arest i se emite citația cu dispoziția de a fi adus la judecată, comunicându-i-se și o copie de pe actul de sesizare a instanței, pentru ca acesta să ia cunoștință de învinuirea ce i se aduce și își va putea pregăti apărarea. În literatura de specialitate, această prevedere a legii a fost calificată drept o egalizare de situație față de inculpatul aflat în stare de libertate, care poate oricând consulta dosarul la arhiva instanței și astfel cunoaște conținutul actului de sesizare.³¹¹

Astfel, citarea la proces urmărește ca acuzatul să aibă cunoștință în mod efectiv de procedurile care se desfășoară în privința sa și să poată decide în mod voluntar dacă dorește sau nu să participe la acesta. Citarea este actul personal și individual, scris, prin care o persoană este chemată în fața autorităților judiciare la o anumită dată, cu prevederea unei sancțiuni în caz de neprezentare. Elementele citației sunt chemarea și sancțiunea. Chemarea cuprinde mențiuni referitor la datele personale și la informarea despre motivul chemării, cu precizarea orei, a zilei, a lunii, a anului și a locului de înfățișare și semnătura organului emitent. Sancțiunea cuprinde constrângerea procesuală care se poate aplica în caz de neprezentare. Locul unde se trimite citația are o importanță deosebită, pentru că astfel se realizează o încunoaștințare reală a părților, evitându-se posibilitatea sustragerii inculpatului de la judecată.

Citarea și comunicarea actelor de procedură reprezintă aspecte esențiale ale contradictorialității și implicit ale dreptului la apărare în procesul penal, pentru inculpat fiind

³⁰⁹ Curtea de Apel București, s.pen. d. nr.193/1998, în Curtea de Apel București, Culegere de practică judiciară în materie penală pe anul 1998, cu note de Vasile Papadopol. București: All Beck, 1999, 313 p.

³¹⁰ Dolea, I., Roman, D., Vizdoagă, T., Sedlețchi, I., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu S. *Drept procesual penal. Partea generală. Vol. I.* Chișinău: Cartdidact, 2005. p. 334.

³¹¹ Theodoru, G.G. *op.cit.*, p.70

esențial să cunoască existența procesului și actele de procedură întocmite, pentru a fi în măsură să-și construiască apărarea și să-și consolideze poziția procesuală. Modul de citare și comunicare a actelor de procedură tinde la împărțirea responsabilității între autoritate și destinatar.

Urmează a fi relevat că, indiferent de sistemul de drept al entităților, fiecare stat în legislația sa reglementează instituția citării, dat fiind faptul că scopul acesteia implică asigurarea prezenței inculpatului în vederea garantării drepturilor acestuia la un proces echitabil, doar că modul de tratare a acestei instituții diferențiază de la un stat la altul.

Art. 133 CPP al Ucrainei stabilește că organul de urmărire penală, acuzatorul de stat și instanța de judecată pot dispune citarea inculpatului în vederea participării la acțiunile procesuale. Art. 135 reglementează modalitatea de înștiințare a participanților la procesul penal, fiind prescris că înmânarea citației inculpatului are loc prin expedierea în adresa acestuia a înștiințării prin intermediul oficiului poștal, poșta electronică, apel telefonic sau telegramă și urmează a fi recepționată de inculpat cu cel puțin 3 zile înainte de data ședinței de judecată.³¹²

Art. 217 alin. (1) CPP German stabilește că citația urmează a fi recepționată de către inculpat cu cel puțin o săptămână înainte de data ședinței de judecată stabilite.³¹³

Astfel, CPP Român nu definește noțiunea de citație, spre deosebire de CPP al RM care prin art.235, definește citația ca "acțiune procedurală prin care organul de urmărire penală, judecătorul de instrucție sau instanța de judecată asigură prezentarea unei persoane în fața sa pentru desfășurarea normală a procesului penal."

Legislația procesual penală prevede și alte modalități de a asigura prezența părților la desfășurarea activităților organelor judiciare, cum sunt încunoștințarea și chemarea. Deosebirea dintre acestea constă în faptul că, pentru lipsa nejustificată în cazul citării, aceste persoane pot fi amendate sau aduse silit, pe când neprezentarea în cazul încunoștințării sau chemării legea nu prevede sancțiuni.

Legislația procesual penală a Republicii Moldova prevede obligativitatea prezentării în fața organului de urmărire penală sau instanței de judecată a persoanei citate, potrivit art.235 alin.(2) și art. 66 alin. (5) din CPP al Republicii Moldova. Conform alin.(3) din același text de lege, "În cazul în care persoana citată nu anunță despre imposibilitatea de a se prezenta la data, ora și locul indicat și nu se prezintă nemotivat la organul de urmărire penală sau la instanță, această persoană poate fi supusă amenzii judiciare sau aducerii silit".

³¹² Cod de Procedură Penală a Ucrainei din 13.04.2012, Legea № 4651-VI

³¹³ Golovnencov, P., Spița, N. *op.cit.*, p.256.

Citarea, ca activitate procesuală, se efectuează prin următoarele modalități: citarea din oficiu, ca regulă cu executarea acesteia în mod obligatoriu, și citarea facultativă, atunci când este lăsată la discreția organelor judiciare sau a părților.

Dispozițiile art.237 din CPP penală al RM prevede că citația este individuală și trebuie să cuprindă un set de date de identificare obligatorii și dacă este cazul, mențiunea că apărarea este obligatorie, iar în cazul în care partea nu își va alege un avocat, i se va desemna un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat.

Astfel, și art.258 din CPP Român reglementează conținutul citației și conține date asemănătoare cu legislația internă, suplimentar fiind indicat că potrivit art.90 CPP Român, apărarea este obligatorie, iar în cazul în care partea nu își alege un apărător, cu care să se prezinte la termenul fixat, i se va desemna un apărător din oficiu".³¹⁴ Astfel, legea română stabilește obligativitatea mențiunii date, pe când legea internă lasă indicarea acesteia la discreția organului ce va întocmi citația. Considerăm că este binevenită tratarea legii procesual penale române privind înștiințarea obligatorie a participantului privind dreptul său la apărare, astfel fiind evitate eventuale solicitări de acordare a termenului pentru a-și angaja un apărător după care a solicita unul din contul statului, prin aceste acțiuni fiind târăgănată judecarea cauzei. În acest sens, venim cu propunerea de a modifica conținutul citației pentru inculpat, fiind inclusă mențiunea despre faptul că apărarea este obligatorie, iar în cazul în care partea nu își alege un apărător cu care să se prezinte la termenul fixat, i se va desemna un apărător din oficiu.

În CPP al RM art.237, elementele pe care trebuie să le cuprindă citația sunt mai limitative, dar prin conținutul lor asigură posibilitatea îndeplinirii procedurii de citare. Considerăm că tratarea legislației române privind înserarea unor prevederi legate de prezența apărătorului și explicarea consecințelor survenirii acestora, este una pozitivă, din considerentul că explică inculpatului dreptul la apărare, prezența obligatorie a apărătorului și consecințele neexecutării acesteia, prin ce se atestă o pregătire mai bună a examinării cauzei și evitării unor motive din partea inculpatului privind amânarea ședinței în vederea acordării termenului de a-și găsi un apărător, ceea ce duce la judecarea cauzei în termen rezonabil și corespunde practicii CEDO, potrivit căreia înștiințarea urmează să conțină date privind consecințele neprezentării la instanță.

Pentru înlăturarea oricăror ambiguități, credem că citația trebuie să cuprindă, în mod obligatoriu, toate elementele prevăzute de art.258 din CPP al României. Considerăm că în acest mod se respectă, în totalitate, garanțiile procesuale ale părților și se asigură desfășurarea procesului penal în condiții de operativitate.

³¹⁴ Monitorul Oficial al României, partea I, 2010, nr. 486.

Urmează a fi menționat că anumite date din citație sunt informative, dar ele au fost acceptate, deoarece aceste mențiuni au un rol esențial în ce privește verificarea respectării dispozițiilor legale care urmăresc respectarea exercitării unor drepturi ale participanților la procesul penal. În acest sens, este mențiunea privind data emiterii citației pentru inculpatul arestat, care creează posibilitatea verificării respectării legii referitoare la asigurarea pregătirii apărării lui cu cel puțin 5 zile de termenul fixat, potrivit dispozițiilor art.236 alin.(2) CPP.

Judecarea cauzei în lipsa unui inculpat în privința căruia procedura de citare nu a fost realizată în modul stabilit de lege este, în opinia noastră o ilegalitate, deoarece ar putea duce la imposibilitatea punerii în executare a hotărârii judecătorești și anularea deciziei adoptate la caz.

Citarea și înștiințarea participantului la proces este un drept protejat de Convenția Europeană, astfel, în cauza Ziliberg vs Moldova, instanța a decis că articolul 6 al Convenției garantează dreptul învinutului să participe efectiv la examinarea procesului său penal, care include dreptul nu numai de a fi prezent, dar și de a urma toate procedurile în fața instanței. Acest drept face implicit parte din noțiunea de principiu al contradictorialității și poate să derive din garanțiile conținute în literele c), d) și e) ale articolului 6 § 3 – “dreptul acuzatului de a se apăra el însuși”, “de a solicita audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării” și “să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere”. Este dificil de a vedea în acest caz modul în care reclamantul ar fi putut să-și exercite aceste drepturi fără a fi prezent. În prezentul caz, reclamantul pur și simplu nu a avut posibilitatea de a face acest lucru deoarece nu a fost anunțat înaintea dății audierii.³¹⁵

O altă condamnare a Republicii Moldova pentru nerespectarea procedurii de citare este în hotărârea Curții Europene din 13 noiembrie 2008, cauza Russu vs RM, potrivit căreia s-a constatat încălcarea art. 6 al Convenției pe motiv că nu a stabilit faptul dacă reclamantul a fost citat în mod corespunzător pentru ședință. Curtea a remarcat că articolul 6 al Convenției, garantează dreptul persoanei acuzate de a participa efectiv la procesul său penal. Acesta include nu doar dreptul de a fi prezent, dar și de a asculta și a urmări procesul. Curtea notează că, deoarece reclamantul nu a fost informat despre ședința judiciară, el nu a avut posibilitate să-și organizeze apărarea și nu a fost reprezentat de către un avocat. Examinarea unor astfel de

³¹⁵ Ziliberg vs Moldova, nr. 61821/00, ECHR din 01 februarie 2005, par.40-41. [citat 23 septembrie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112694>.

chestiuni, unele dintre care erau strâns legate de personalitatea și acțiunile reclamantului, ar fi cerut audierea reclamantului în persoană, ce nu s-a întâmplat în ședința Curții de Apel.³¹⁶

În decizia sa, *Gaga vs România*, Curtea amintește că avizarea unei persoane asupra derulării urmăririlor demarate împotriva ei constituie un act juridic de o asemenea importanță, încât trebuie să corespundă condițiilor de formă și de fond capabile să asigure exercitarea efectivă a drepturilor acuzatului. O cunoaștere vagă și neoficială nu ar putea fi, deci, suficientă. Reiese că reclamantul nu se afla în situația unui inculpat care a primit o notificare personală și care, în mod neechivoc, a renunțat să compară și să se apere. În privința apărării asigurate de avocatul numit din oficiu, Curtea relevă că acesta a fost desemnat pe loc, că nu cunoștea nici dosarul, nici clientul și că nu a beneficiat de timpul necesar pentru a se pregăti, deoarece Curtea a soluționat recursul cu ocazia primei ședințe. Astfel, apărarea asigurată de avocatul numit nu poate fi considerată drept eficientă, din moment ce inculpatul nu a fost citat legal.³¹⁷

Din speța menționată supra, atestăm că lipsa citării legale a inculpatului la proces constituie o încălcare a drepturilor acestuia, care îl privează de posibilitatea participării la proces, de a se apăra și prezenta probele sale pe marginea învinuirii aduse, iar o atare eroare nu poate fi compensată prin asigurarea acestuia cu un apărător care îi va reprezenta interesele.

În speța menționată de Ig. Dolea, și anume decizia nr. 1499 din 21 martie 2001 a Curții Supreme de justiție, secția Penală, s-a constatat că procedura de citare nu este legal îndeplinită în cazul în care citația se afișează fără a cuprinde mențiuni privind numărul apartamentului din adresa celui citat sau fără a cuprinde mențiuni privind blocul și scara, deși numărul apartamentului este indicat.³¹⁸

În practica instanțelor române s-a stabilit că citarea nelegală nu este o nulitate absolută, astfel faptul că, după repunerea cauzei pe rol, inculpatul a fost citat sub un nume greșit nu i-a produs acestuia nici o vătămare, în condițiile în care a fost asistat de apărător ales și a fost prezent în fața primei instanțe care l-a audiat. În cazul în care inculpatul, dacă s-a considerat vătămat pe parcursul judecății, acesta nu a fost privat de dreptul a invoca acest fapt, lucru care nu s-a realizat. Autorii lucrării *Noul Cod de Procedură penală Român* menționează un caz potrivit căruia instanța a statuat că în cazul îndeplinirii procedurii de citare prin afișare la ușa locuinței destinatarului, lipsa din cuprinsul citației a mențiunii privind numărul apartamentului face ca procedura să nu fie legală în pofida faptului că dovada de îndeplinire a procedurii de citare

³¹⁶ *Russu vs Moldova*, nr. 7413/05, ECHR din 13 noiembrie 2008. [citat 18 octombrie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112860>.

³¹⁷ *Gaga vs România*, nr. 1562/02, ECHR din 25 martie 2008. par.52-55. [citat 29 ianuarie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123909>.

³¹⁸ Dolea, I. *Comentariu aplicativ al Codului de Procedură Penal. op.cit.*, p.586p.

cuprinde toate mențiunile prevăzute de lege, deoarece acesta nu poate cumula existența datelor obligatorii din cuprinsul citației. Autorii consideră aprecierea drept una greșită, opinie pe care o împărtășim, pe motiv că datele referitor la adresa destinatarului cu excepția numărului apartamentului erau indicate în conținutul citației și corespundeau celor destinatarului, fiind indicate și datele de identificare a persoanei căreia urma a-i fi înmănată citația, se prezumă că și destinatarul a cunoscut despre examinarea unei cauze penale în privința sa, astfel este dificil de probat și argumentat faptul că acesta nu și-a dat seama că citația îi este adresată. În atare condiții, destinatarul a cunoscut data și locul unde urma să se prezinte, iar prin lipsa numărului apartamentului în conținutul citației nu s-a produs nici o vătămare ce ar justifica constatarea nulității procedurii de citare.³¹⁹

Neprezentarea nejustificată a inculpatului citat legal în fața instanței poate atrage unele consecințe coercitive ce au drept scop să îl disciplineze și să-l determine în a da curs citației prin dispunerea aducerii forțate în fața instanței, or în cel mai rău caz prin aplicarea unei măsuri preventive privative de libertate.

Unul dintre elementele pe care trebuie să le cuprindă citația este locul de citare. Indicarea locului de citare asigură înștiințarea părților și altor persoane la procesul penal.

În conformitate cu dispozițiile art.260 alin.(3) din CPP Român, în cazul în care scrisoarea recomandată prin care se citează un suspect sau inculpat care locuiește în străinătate nu poate fi înmănată, precum și în cazul în care statul destinatarului nu permite citarea prin poștă, citația se va afișa la sediul parchetului sau al instanței, după caz.

Astfel, poate fi relevat că legislația română diferențiază modul de afișare a citației în funcție dacă este cunoscută adresa de domiciliu a inculpatului și în condițiile imposibilității înmânării citației destinatarului care domiciliază în străinătate. O atare reglementare a unei proceduri speciale de citare a inculpaților oferă posibilitatea judecării cauzei în termen rezonabil și excluderea unor cheltuieli suplimentare prin numirea comisiilor rogatorii, însă prin formalismul său atentează asupra dreptului inculpatului de participare la proces.

Prin analogie, am putea critica modalitatea dată de citare ca fiind una formalistă, fapt constatat și de către Curtea Europeană în cauza Timar și alții împotriva României, potrivit căreia în cadrul proceselor civile reclamanții au fost citați prin afișare, Curtea constatând încălcarea art. 6 sub aspectul lipsei accesului la instanță, reiterând că reclamanții au fost citați doar prin afișare la domiciliu lor și au subliniat că nu au primit citațiile. În ciuda absenței de la proces a reclamanților, instanțele nu au încercat să se asigure că aceștia au fost informați cu privire la

³¹⁹ Volonciu, N., Uzlău, A.S., Moroșanu, R., Văduva, V., Atasiei, D., Ghigheci, C., Voicu, C., Tudor, G., Gheorghe, T.-V., Chirița, C.M. *op.cit.*, p. 627

ședințele de judecată și că puteau să participe la procesele care îi priveau, în special prin dispunerea amânării ședințelor și repetarea procedurii de comunicare.³²⁰

Urmează a fi relevat că legislația Republicii Moldova în art. 539 CPP, reglementează citarea persoanelor urmărite aflate peste hotarele Republicii Moldova, alin. (1) prescriind că martorul, expertul sau persoana urmărită, în cazul în care nu este dată în căutare, aflați peste hotarele Republicii Moldova, pot fi citați de către organul de urmărire penală pentru executarea anumitor acțiuni procesuale pe teritoriul Republicii Moldova. Trebuie să reiterăm că prevederea legală menționată are un caracter ambiguu, astfel încât nu este clară modalitatea de citare, direct la persoană, prin intermediul autorităților diplomatice sau organelor competente din cadrul statului străin și care ar fi dovada ce ar atesta citarea legală.

Dispozițiile art.259 CPP al României prevăd că inculpatul se citează la adresa unde locuiește, iar dacă aceasta nu este cunoscută, la adresa locului de muncă, prin serviciul personal al unității la care lucrează. Inculpatul poate fi citat și la adresa pe care o indică printr-o declarație dată în cursul procesului penal sau la adresa care rezultă din informațiile culese de agentul procedural și menționată în procesul-verbal de îndeplinire a procedurii de citare, depus la dosarul cauzei. În practica judiciară s-a arătat că procedura de citare nu este legal îndeplinită în cazul în care inculpatul - judecat în lipsă - a fost citat numai la adresa indicată de partea vătămată, iar nu și la adresa indicată de el cu ocazia cercetărilor.³²¹

Modalitatea de citare potrivit legislației române prin afișarea citației la sediul organului judiciar a înlocuit procedura de citare prin afișare la sediul consiliului local în a cărui rază a fost săvârșită infracțiunea prevăzută în art. 177 alin. (4) CPP al României din 1968.³²² Autorii noului Cod de procedură penală Român - comentat împărtășesc opinia precum că procedura veche era mai eficientă decât noua procedură reglementată prin afișarea citației la sediul organului judiciar, pe motiv că în majoritatea infracțiunilor sunt implicate persoane cu locuința în localitatea unde s-a săvârșit fapta, este mult mai probabil ca persoana citată sau un cunoscut al acesteia să afle despre citație atunci când aceasta este afișată la sediul primăriei locale. Aceștia propun înlocuirea procedurii de afișare cu una privind înștiințarea înscrisă într-o evidență electronică tip ”monitor oficial” special instituită și anunțată public, accesibilă permanent prin internet, înființată și

³²⁰ Timar și alții vs România, nr. 26856/06, ECHR din 07 ianuarie 2014, par.21. [citat 23 septembrie 2018] Disponibil:<https://www.universuljuridic.ro/hotararea-cedo-cauza-timar-si-altii-impotriva-romaniei/>.

³²¹ Tribunalul Municipiului București. S.p, d.p. nr.592/1996 în Culegere de practică judiciară a Tribunalului București 1994-1997. Lupașcu, D., Zglimbea, L.L. București:Edit. All Beck,1999.p.219.

³²² *Cod de Procedură Penală a României* din 12 noiembrie 1968, publicat în Buletinul Oficial nr. 145-146 din 12 noiembrie 1968, abrogat prin Legea nr.255/2013

gestionată la nivel central de Ministerul Justiției.³²³ Considerăm o atare procedură de înștiințare una utilă și eficientă, însă urmează să clarificăm faptul că legea internă nu reglementează procedura afișării citației la sediul organului judiciar sau a consiliului local în a cărui rază a fost săvârșită infracțiunea.

Autorul Andrei Viorel Iugan critică modelul dat de citare și prescrie că simpla existență a unei proceduri de citare prin afișare constituie o pură ficțiune juridică creată de către legiuitor pentru a nu bloca activitatea instanțelor și a permite să judece inculpații chiar dacă aceștia sunt absenți, iar locuința lor este necunoscută. O atare modalitate de realizare a procedurii de citare permite instanței să procedeze la judecarea cauzei, însă nu poate fi invocată ulterior pentru respingerea cererii de redeschidere a procesului penal. Nu poate fi apreciat în mod rezonabil că o citație afișată la sediul organului judiciar ajunge în mod efectiv la cunoștința inculpatului.³²⁴

În acest sens, prin decizia Curții Supreme de Justiție a României,³²⁵ s-a constatat că inculpatul s-a sustras de la urmărirea penală și judecată, plecând din țară imediat după comiterea infracțiunii, judecarea cauzei fiind realizată în lipsa acestuia, inculpatul fiind citat la ultimul domiciliu cunoscut în București și prin afișare la sediul consiliului local unde a fost săvârșită infracțiunea, dispozitivul hotărârii fiind afișat tot la sediul consiliului local, fiind o comunicare viabilă. Inculpatul fiind arestat, a contestat tardiv hotărârea cu apel, invocând că nu a primit dispozitivul sentinței la domiciliu, argument ce nu a fost reținut, pe motiv că comunicarea sentinței la adresa de domiciliu unde acesta nu mai locuia nu are justificare.

Considerăm că în speța dată persistă o încălcare a drepturilor inculpatului de a participa la proces prin citarea necorespunzătoare, motivându-se imposibilitatea înștiințării acestuia pe motiv că este plecat peste hotare, stare de fapt ce nu poate servi un argument plauzibil pentru constatarea refuzului de a participa la proces, însă este omisiunea inculpatului pentru faptul că cauza penală nu a fost redeschisă, apelul fiind adresat în mod tardiv. Totodată, speța elucidată atestă formalitatea procedurii de citare prin afișare, care nu corespunde scopului de respectare a drepturilor inculpatului prin înștiințarea legală despre examinarea cauze penale în privința sa în vederea asigurării dreptului participării la proces și prezentării probelor și alegațiilor sale pe marginea învinuirii aduse, fiind doar o modalitate legală formală privind prezumția înștiințării acuzatului, acordată instanțelor pentru examinarea cauzelor penale. În acest caz, considerăm că drepturile inculpatului prevalează scopului menționat.

³²³ Volonciu, N., Uzlău, A.S., Moroșanu, R., Văduva, V., Atasiei, D., Ghigheci, C., Voicu, C., Tudor, G., Gheorghe, T.-V., Chirița, C.M. *op.cit.*, p. 634

³²⁴ Iugan, A.V. *op.cit.*, p.87

³²⁵ Decizia Curții Supreme de Justiție a României nr. 38/2008 în Revista de Drept Penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul IX, nr.3, iulie-septembrie. București, 2002. pag.97.

O altă cauză ce atestă obligația inculpatului de a înștiința despre schimbarea adresei o deducem din decizia Curții de Apel Alba Iulia, potrivit căreia a statuat că împrejurarea privind plecarea inculpatului în străinătate nu îl exonerează de obligația de a aduce la cunoștință instanței noua sa adresă unde să fie citat.³²⁶

Într-o speță examinată de Judecătoria Bender, G.O, la etapa urmăririi penale prezența inculpatului a fost asigurată, însă la faza judecării cauzei acesta nu s-a prezentat, cauza fiind examinată în lipsa sa cu emiterea sentinței de condamnare. La caz, organul de urmărire penală, de comun cu acuzatorul de stat, a indicat adresa inculpatului, fără a verifica veridicitatea acesteia, pe parcursul judecării cauzei fiind stabilit că imobilul este deteriorat, iar inculpatul este o persoană fără domiciliu. Aceste circumstanțe au creat instanței dificultăți la citarea și înștiințarea inculpatului despre judecarea unei cauze penale în privința sa. Pentru faptul indicării incorecte și formale a adresei inculpatului a fost sesizat organul de poliție, pentru executarea necorespunzătoare a obligației de stabilire a domiciliului inculpatului.³²⁷

Curtea de Apel Oradea, în decizia sa, a statuat că judecarea cauzei a avut loc în lipsa inculpatei, care a fost citată de la adresa de domiciliu și nu de la reședința pe care a indicat-o în cursul urmăririi penale. În acest mod, inculpata a fost privată de dreptul a-și face apărarea cu privire la învinuirile ce i se aduc.³²⁸ Într-o altă decizie judecătorească, s-a indicat că, din moment ce inculpatul a evadat din închisoare, fiind dat în urmărire generală, în mod legal instanța l-a citat exclusiv prin afișare, or citarea sa la unitatea militară de unde evadase sau la fostul domiciliu era lipsită de eficiență.³²⁹

Dispozițiile art.238 din CPP al Republicii Moldova cuprind reglementări precise cu privire la locul de citare. Astfel, persoana se citează la adresa unde locuiește (citarea directă), iar dacă aceasta nu este cunoscută, la adresa locului de muncă prin serviciul personal al instituției unde lucrează (citarea indirectă). Dacă, printr-o declarație dată anterior în cursul procesului penal, persoana a indicat un alt loc pentru a fi citată, ea se citează la locul indicat.

În caz de schimbare a adresei indicate în declarația sa, persoana este citată la noua adresă numai dacă a informat organul de urmărire penală ori instanța de judecată. Bănuitul, învinuitul sau inculpatul are obligația de a informa, în termen de cel mult 3 zile, organul de urmărire penală, procurorul, instanța de judecată despre schimbarea domiciliului. În cadrul audierii,

³²⁶ Decizia Curții de Apel Alba Iulia nr.132/A din 20.04.2006 în privința lui SI. [citată 27 mai 2018] Disponibil: <http://portal.just.ro/57/Lists/Jurisprudenta/DispForm.aspx?ID=182>.

³²⁷ Cauza penală nr. 11-1-679-01112013 aflată pe rol la Judecătoria Bender de învinuire a lui G Oleg în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 186 alin. (2) Cod Penal

³²⁸ Decizia Penală nr.448/R din 11.06.2013 a Curții de Apel Oradea. [citată 27 mai 2018] Disponibil: <http://portal.just.ro/35/Lists/Jurisprudenta/DispForm.aspx?ID=798>.

³²⁹ Tribunalul Municipiului București s. II pen. d. nr.341/1993, în Crișu, C., Crișu, Ș. Practică și literatură juridică 1994-1997. Ed.-Argessis, 1998. p.152.

bănuitul, învinuitul sau inculpatul este informat cu privire la această obligație și cu privire la consecințele nerespectării ei. Bănuitul, învinuitul sau inculpatul poate fi citat la sediul avocatului ales dacă nu s-a prezentat după prima citare legal îndeplinită.

Citarea persoanelor de peste hotare se efectuează în condițiile prevederilor tratatelor de asistență juridică în materie penală. Considerăm că tratarea legislației române privind posibilitatea citării persoanei aflate peste hotare prin scrisoare recomandată urmează a fi preluată și de legislația internă, prin posibilitatea acordării înștiințării inițiale prin scrisoare recomandată a inculpatului aflat peste hotare și ulterior prin intermediul comisiilor rogatorii la caz, or se atestă că înștiințarea în procesul penal prin intermediul delegației judecătorești implică judecarea cauzei într-un termen mult mai mare, iar în final aceasta ar putea duce la încetarea procesului penal în legătură cu intervenirea termenului de prescripție, astfel încât inculpatul ar rămâne nepedepsit, nefiind atins scopul legii penale de pedepsire a persoanelor culpabile în comiterea unei infracțiuni, pe temeiuri de procedură.

Am putea menționa practica internă în cauza penală de învinuire a lui CI, infracțiunea de contrabandă fiind comisă în anul 2009 pe teritoriul Ucrainei, în 2010 cauza fiind transferată și remisă Judecătoriei Bender pentru judecare în fond. La 10 martie 2016, a fost emisă sentința de condamnare, fiind redusă pedeapsa inculpatului drept recompensă pentru încălcarea dreptului acestuia la examinarea cauzei într-un termen rezonabil. Se atestă că ingerința dată se datorează faptului că pe parcursul a 6 ani au fost dispuse mai multe delegații judecătorești de executare a acțiunilor procesuale de către autoritățile competente din Ucraina.³³⁰

Legislația procesual penală cuprinde reglementări cu privire la procedura de înmânare a citației. Această procedură vizează două aspecte: predarea citației persoanei care urmează să se prezinte în fața organelor judiciare și predarea citației altor persoane, fiind reglementată în art. 239 Cod de procedură penală al RM. Citarea unei persoane nu poate echivala cu o notificare oficială cu privire la existența unei acuzații în cazul în care citația nu a fost primită personal de inculpat sau procedura de citare s-a realizat prin afișare, or pentru calificarea unei proceduri legale este necesară comunicarea personală a citației. Dispozițiile procedurale impun obligația înmânării citației destinatarului, iar când acesta refuză să o primească, persoana responsabilă indică motivul nesemnării. În cazul când inculpatul nu se află la domiciliu, citația se înmânează subiectului indicat în lege, semnând dovada de primire, iar agentul consemnează identitatea și semnătura persoanei prin încheierea procesului verbal.

³³⁰ Cauza penală nr. 1-1/2016 aflată pe rol la Judecătoria Bender de învinuire a lui CIvan în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 248 alin. (5) Cod Penal

O cauză importantă în jurisprudența Curții Europene în ce privește citarea inculpatului și judecarea în lipsa acestuia este *Somogyi c. Italiei*, potrivit căreia, citația a fost restituită ca fiind recepționată, însă destinatarul nu s-a prezentat, judecata fiind efectuată în lipsă. Reclamantul a solicitat rejudecarea cauzei, pe motiv că el se numea Tamas Somogyi și nu Thamas, potrivit citației existentă la dosar, comunicată la o altă adresă, iar semnătura de pe citație nu-i aparține. Cererea de redeschidere a procesului a fost respinsă. Curtea a constatat încălcarea art.6, deoarece nu se poate stabili neechivoc că reclamantul este cel care a primit citația și a renunțat la drepturile sale, or autoritățile italiene nu au examinat motivele invocate de reclamant și acesta nu a avut posibilitatea să obțină rejudecarea cauzei sale.³³¹

În speța menționată supra, considerăm comportamentul acuzatului drept culpabil pentru judecarea cauzei în lipsa sa, or cu siguranță citația a fost remisă la adresa comunicată de către acesta organului de urmărire penală și potrivit datelor sale de identitate pe care le-a prezentat.

Dispozițiile art. 240 CPP reglementează modul de înmânare a citației altor persoane. S-a apreciat că procedura de citare prin afișare, în cazul în care persoana citată sau persoanele care pot primi citația nu sunt găsite, nu este eficientă, recomandându-se citarea părții la locul de muncă. Susținem acest punct de vedere, cu rezerva că această modalitate de citare este valabilă numai în cazul persoanelor citate încadrate în câmpul muncii.

Considerăm că, pentru a asigura părților garanțiile procesuale, procedura de citare prin afișare reținută în art. 240 CPP, trebuie să fie înlăturată sau eventual îmbunătățită. S-ar evita astfel formalismul și superficialitatea. Agentul procedural nu poate fi verificat în ce privește corectitudinea îndeplinirii procedurii de citare prin afișare, de aceea propunem ca acesta să fie asistat de o terță persoană, identificabilă prin menționarea datelor personale și semnătură pe dovada de îndeplinire a procedurii de citare.

S-a apreciat, pe bună dreptate, că în cazul în care citația a fost afișată pe ușa principală a clădirii în care locuiește inculpatul, judecat în lipsă, dar procesul-verbal întocmit cu această ocazie nu cuprinde mențiunea că s-au făcut investigații pentru identificarea apartamentului, procedura de citare nu este legal îndeplinită, iar hotărârea pronunțată este lovită de nulitate. Procedura de citare nu este legal îndeplinită dacă s-a realizat prin afișare la o adresă incomplet identificată în sensul nementionării scării blocului. Astfel, în condițiile în care inculpatul este citat la o adresă la care efectiv nu mai locuiește, sau prin afișarea citației, se prezumă că acesta nu a fost înștiințat oficial și nu se poate susține că acesta a renunțat în mod neechivoc la dreptul de a participa la propriul proces.

³³¹ *Somogyi c. Italiei*, nr. 67972/01, ECHR din 10 noiembrie 2004. [citat 20 februarie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61762>.

Cu titlu de exemplu, am putea invoca decizia Curții de Apel București nr. 954 din 09 octombrie 2014, analizată în monografia lui Andrei Viorel Iugan, potrivit căreia nu au fost stabilite careva încălcări prin judecarea cauzei în lipsa inculpatului, din moment ce acesta, prin declarația sa eliberată unui agent de poliție, a indicat că a luat cunoștință despre procesul penal, indicând și domiciliul său care corespunde celui din baza de date. Instanța a constatat că inculpatul a fost citat la adresa indicată, citațiile fiind primite de mama sa. Deși inculpatul a afirmat că nu mai locuiește la adresa de domiciliu din 1999, instanța nu a reținut argumentul și a indicat că era obligația sa de a indica domiciliul corect în declarația acordată.³³²

Este o poziție pe care o împărtășim și o considerăm corectă în raport cu comportamentul inculpatului pe marginea datelor furnizate incorect în vederea realizării procedurii de citare, precum și executarea corespunzătoare a obligației organelor de drept privind înștiințarea legală a acestuia. Neprezentarea la proces se datorează comportamentului și culpei acestuia.

Dispozițiile art.242 din CPP a RM stabilesc conținutul actelor procedurale prin care se realizează procedura de citare, respectiv dovada de primire și procesul-verbal de predare a citației. Dovada de primire a citației trebuie să cuprindă: data înmânării citației, numele, prenumele și calitatea celui care înmânează citația, certificarea de identității și semnăturii persoanei căreia i s-a înmânat citația și arătarea calității acesteia.

Colegiul Penal al CSJ, în decizia sa, a stabilit încălcarea prevederilor art. 242 CPP pe motiv că în materialele cauzei sunt copiile citațiilor expediate inculpatului, însă nu sunt date că el le-a primit, iar informația prezentată de CPR Anenii Noi, precum că inculpatul a fost informat despre data examinării cauzei penale, nu este o dovadă că acesta a fost legal citat. Respectiv, instanța urma să-l citeze, ori să dispună aducerea silită a lui MI.³³³

Se deduce faptul că pentru ca un act de procedură în procesul penal să producă efecte, el trebuie întocmit cu respectarea condițiilor de fond și formă prevăzute de lege, or citarea nu poate fi considerată ca legală și deci nu produce efecte atât timp cât nu sunt respectate dispozițiile referitoare la citare. Or, dovada de îndeplinire a procedurii de citare în toate cazurile – indiferent de domiciliul învinuitului/inculpatului – implică completarea mențiunilor esențiale prevăzute de art. 242 Cod de procedură penală. Faptul că comunicarea citației printr-o scrisoare recomandată presupune, după toate regulile de transmitere a corespondenței, predarea personală a acesteia nu este de ajuns pentru a convinge organul judiciar că destinatarul scrisorii a luat în mod real la cunoștință de faptul că a fost citat. Menționarea tuturor elementelor și datelor citației are o

³³² Decizia Curții de Apel București nr. 954 din 09 octombrie 2014, analizată de Iugan, A.V., op.cit., p.99.

³³³ Decizia Colegiului Penal al CSJ nr.1re-711/2010 din 01 iunie 2010 privind examinarea recursului în anulare împotriva deciziei Colegiului penal al Curții de Apel Bender din 03 decembrie 2009

deosebită importanță, ele fiind esențiale pentru verificarea modului de predare a citației. Certificarea identității și semnăturii persoanei căreia i s-a înmănat citația și calității acesteia ajută organul judiciar să verifice dacă au fost respectate dispozițiile art.240 din CPP referitoare la persoanele cărora le poate înmâna citația.

O cauză ce ține de nerespectarea modului privind adoptarea deciziei de judecare a cauzei în lipsa inculpatului o deducem din decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție în privința lui ZD, prin care s-a admis recursul avocatului, casată total decizia, cu dispunerea rejudecării cauzei în alt complet de judecată. Instanța a reținut că judecarea apelului se face cu citarea inculpatului, căruia trebuie să i se înmâneze o citație, iar adeverința cu indicația datei primirii se restituie instanței de judecată, lipsa adeverinței constituie temei pentru stabilirea altui termen de judecată. Situația când lipsește dovada de înmânare a citației, primirea căreia inculpatul o contestă, constituie citarea ilegală a acestuia, cât și un motiv de casare a hotărârii judecătorești. Astfel, în decizia contestată, instanța a indicat că: „a ajuns la concluzia despre posibilitatea examinării cauzei în lipsa inculpatului, care din spusele prietenului său D.G se află în Ucraina, fiind conchis că el se eschivează de la prezentarea în instanță”. Însă, la caz nu există dovada de recepție de către inculpat a citației, iar telefonograma cu înscrisul că greșierul l-a telefonat pe prietenul inculpatului D.G, doar confirmă circumstanța neînștiințării în modul prevăzut de lege a inculpatului. S-a constatat că instanța de apel nu a citat inculpatul în modul prevăzut de lege și a pronunțat o soluție care i-a lezat inculpatului dreptul la un proces echitabil, sub aspectul că acesta a fost lipsit de dreptul de a fi legal citat în apel, de a participa în apel, de a se pronunța asupra apelului personal sau prin avocatul ales.³³⁴

Astfel, practica judiciară a statuat că o hotărâre judecătorească nu este întemeiată și legală dacă judecarea cauzei s-a făcut în lipsa unei părți nelegal citate.

Importante sunt reglementările din CPP al RM cu privire la cercetările care se efectuează în vederea înmânării citației. Conform art.241 din CPP al RM, cercetările în vederea înmânării citației se fac în cazul în care persoana citată și-a schimbat adresa, în această situație, agentul afișează citația pe ușa locuinței indicate în citație și se informează pentru a afla noua adresă, menționând în procesul-verbal datele obținute. Sancțiunea nerespectării procedurii de citare este anularea citației, conform dispozițiilor art.251 alin. (2) din CPP privind încălcările care atrag nulitatea actelor procedurale .

Importanța dispozițiilor privitoare la procedura de citare este evidențiată tocmai prin sancțiunea prevăzută de lege: nulitatea actelor de procedură realizate cu nerespectarea acestor

³³⁴ Cauza penală nr 1ra-1172/2014, aflată pre rol la CSJ privind examinarea recursului ordinar a avocatului în interesul inculpatului ZD.

condiții. Aici poate fi reținută decizia Înaltei Curte de Casație a României, care a indicat că, potrivit art. 177 alin. (1) Cod de procedură penală, inculpatul se citează la adresa unde locuiește. În cazul în care nu este cunoscută nici adresa unde locuiește acesta, nici locul său de muncă, inculpatul se citează prin afișare la sediul consiliului local, potrivit aliniatului (4) al normei citate. Pe de altă parte, potrivit art. 291 Cod de procedură penală, judecata poate avea loc numai dacă părțile sunt legal citate și procedura este îndeplinită. Dat fiind faptul că, la data soluționării în fond a cauzei, inculpatul se afla în străinătate, unde nu i se cunoștea adresa, pentru respectarea dispozițiilor, acesta urma să fie citat atât la locul unde locuia, precum și prin afișare la consiliul local.³³⁵ Astfel, opinia instanței supreme este una legală, constatând neîndeplinirea corectă a procedurii de citare, considerând că în același timp s-a încălcat și dispozițiile legale referitoare la garantarea dreptului inculpatului la apărare într-o cauză penală asemănătoare.³³⁶ Motivația instanței este că prin judecata cauzei în lipsă, cu încălcarea dispozițiilor de citare, acesta nu a putut fi ascultat, nu i s-a dat posibilitatea să-și facă apărările și să aducă probele necesare, nu i s-a respectat dreptul de a fi asistat în cursul procesului de un apărător ales și pe cale de consecință, i s-a încălcat dreptul la un proces echitabil înscris în art. 6 din CEDO.

Se atestă că literatura de specialitate română a propus în materia formei de bază a citării, varianta clasică a citației scrise, dar care se poate realiza prin orice alt mod de comunicare (telefon, telegraf, internet, mass-media, satelit etc.) locul de citare poate fi diversificat, iar persoanele citate prin mandat de aducere nu pot rămâne la dispoziția organului care a dispus citarea mai mult de 6 ore.

Pentru adoptarea deciziei de judecare în lipsă, este necesar de stabilit dacă aceasta a fost notificată oficial cu privire la procesul penal pornit împotriva sa și se eschivează de la organele de drept, independent de faptul că procedura de citare a fost legal îndeplinită.

Se atestă că judecarea cauzei în lipsa inculpatului constituie o derogare de la regulile și principiile generale ale procesului penal, însă în vederea evitării ingerințelor în drepturile inculpatului, legislația prescrie expres acțiunile care urmează a fi executate de către organele de drept până la adoptarea deciziei despre ducerea unui proces penal în lipsa subiectului vizat.

În concluzie, am putea releva că judecarea cauzei în lipsa inculpatului se află în strânsă legătură de cauzalitate cu citarea acestuia la procesul penal, or nerespectarea condițiilor de înștiințare despre locul, data și ora ședinței de judecată și judecarea unei cauze penale în privința sa, precum și adoptarea ulterior a deciziei de judecare în lipsă constituie o ingerință în drepturile

³³⁵ Înalta Curte de Casație și Justiție. Secția penală. Decizia nr. 5322 din 19 noiembrie 2003, în Vasiliu, A. *op.cit.*, 97-98p.

³³⁶ Înalta Curte de Casație și Justiție. Secția penală. Decizia nr. 3636 din 10 septembrie 2003, în *Ibidem*, p.98-100.

acestui cu privire la un proces echitabil și constituie motiv de nulitate absolută a actului judecătoresc la caz, situații ce generează alte consecințe negative. Respectiv, se deduce că legea cere încunoștințarea efectivă și nu formală a părților cu privire la termenele fixate de organele de urmărire penală sau instanțele de judecată, în vederea îndeplinirii actelor procedurale legale; de altfel, este necesar să i se asigure persoanei citate posibilitatea reală de a lua cunoștință de citație, cu toate datele pe care aceasta trebuie să le conțină. Așadar, procesul este viciat dacă la dosar nu există dovada înștiințării efective a părții interesate cu privire la termenul fixat pentru judecată, pentru că numai în acest sens poate fi înțeles dreptul oricărui acuzat de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării sale, nefiind permisă nici o îngrădire în exercițiul acestui drept, consacrat de art.6 paragraf 1 și paragraf 3 din Convenția Europeană.

3.2. Măsurile procesuale aplicate ulterior citării

În unele cazuri, acuzatul, după săvârșirea unei infracțiuni, încearcă prin diferite metode să se sustragă de la răspunderea penală. În ultima perioadă, se înregistrează tot mai multe cazuri când infractorii, după ce au comis infracțiunea, se sustrag de la urmărirea penală prin părăsirea domiciliului sau reședinței.

Judecarea cauzei penale în lipsa inculpatului poate fi realizată doar după efectuarea unor acțiuni procesuale obligatorii precum citarea persoanei. În cazul în care persoana citată legal refuză să se prezinte în fața organelor de drept, în privința acesteia se aplică măsuri procesuale mai drastice ce ar asigura prezența acuzatului în fața magistratului. În acest sens, instanțele în mod firesc urmează a dispune aducerea silită în conformitate cu art. 199 CPP, care constă în aducerea forțată a persoanei la organul de urmărire penală sau la instanță, în cazul în care aceasta, fiind citată în modul stabilit de lege, nu s-a prezentat fără motive întemeiate și nu a informat organul care a citat-o despre imposibilitatea prezentării sale, iar prezența ei era necesară. Poate fi supusă aducerii silite numai persoana participantă la proces, pentru care este obligatorie citarea organului de urmărire penală sau instanței, și care: se eschivează de la primirea citației; se ascunde de organul de urmărire penală sau de instanță; nu are loc permanent de trai.

Potrivit art. 321 alin. (5) CPP al RM, instanța, în cazul neprezentării nemotivate a inculpatului la judecarea cauzei, este în drept să dispună aducerea silită a inculpatului și să-i aplice o măsură preventivă sau să o înlocuiască cu o altă măsură care va asigura prezentarea lui în instanță, iar la demersul procurorului, să dispună anunțarea inculpatului în căutare. Încheierea privind anunțarea inculpatului în căutare se execută de către organele afacerilor interne.

Spre exemplu, în aspect istoric, chiar și Statutul procedurilor penale pentru Rusia din 1864 menționa că în cazul neprezentării personale a inculpatului, iar măsurile de asigurare a prezenței nu s-au soldat cu succes, instanța, la cererea părții învinuirii, expedia decizia despre anunțarea în căutare a inculpatului, care era publicată în ziarele locale. În cazul prezenței unei suspiciuni că suspectul este plecat peste hotare, decizia se publică în ziare de limbi străine, fiind concomitent adoptată decizia de administrare a averii acestuia.³³⁷

Persoanele care execută pedepse privative de libertate sau împotriva cărora s-a luat măsura arestării preventive se citează la locul de deținere, prin administrația locului de deținere, situație reglementată de dispozițiile art.238 alin.(5) din CPP. Judecata nu poate avea loc dacă inculpatul

³³⁷ Statutul cercetării judecătorești în procesul penal din 20 noiembrie 1864. [citat 16 august 2018] Disponibil:<http://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/>.

execută pedepse privative de libertate sau împotriva căruia s-a luat măsura arestării preventive. Aducerea inculpatului arestat la judecată este obligatorie.

Așadar, aducerea silită este o măsură procesuală de constrângere care are drept scop asigurarea prezenței participantului la procesul penal, inclusiv a inculpatului contrar voinței acestuia, doar după realizarea citării legale prealabile și în cazul în care aceasta refuză în mod benevol să se înfățișeze în fața organului de drept, care a citat-o, se eschivează sau dacă locul de aflare a acestuia nu este cunoscut.

Potrivit dicționarului de drept procesual penal, aducerea silită este definită ca măsură procesuală prin care se realizează înfățișarea persoanelor în fața organului de urmărire penală sau a instanței de judecată. Sau drept aducerea forțată a persoanei la instanță în cazul în care aceasta fiind citată, în modul stabilit de lege, nu s-a prezentat fără motive întemeiate și nu a informat organul care a citat-o despre imposibilitatea prezentării sale, iar prezența ei era necesară. Poate fi supusă aducerii silite numai persoana participantă la proces, pentru care este obligatoriu citarea de către instanță și care: - se eschivează de la primirea citației; -se ascunde de instanța de judecată; -nu are loc permanent de trai. Aducerea silită se efectuează pe baza unei încheieri a instanței de judecată. Potrivit aceleași surse, darea în urmărire este definită ca activitate pe care o desfășoară organele competente pentru găsirea persoanei împotriva căreia s-a emis mandat de arest și pe care organul însărcinat cu executarea mandatului nu l-a putut executa, deoarece nu a găsit pe cel căutat.³³⁸

Mandatul de aducere este definit ca - act procedural constând într-un ordin dat de organul de urmărire penală sau de instanța de judecată prin care se realizează aducerea în fața acestora a unei persoane, a cărei ascultare sau prezență este necesară, dacă această persoană, fiind anterior chemată prin citație, nu s-a prezentat.³³⁹

Ig. Dolea, în lucrarea sa ”CPP al RM (Comentariu aplicativ)”, menționează că aducerea silită poate fi aplicată doar după citarea persoanei. Temeiurile de aducere silită sunt determinate de eschivarea de la primirea citației, faptul că persoana se ascunde de organul de urmărire penală sau de instanța de judecată sau nu are loc permanent de trai circumstanțe ce urmează a fi probate. Aducerea silită la etapa judecării cauzei în fond se dispune prin încheierea instanței, în conținutul căreia se va indica date cu privire la persoană, momentul citării, absența motivelor neprezentării și alte date ce vor confirma necesitatea aplicării acestei măsuri procesuale.³⁴⁰

³³⁸ Rusu, V., Gavajuc, S., Gheorghies, A., Gherasim, D., Gherasim, A., Rusu, L. *op.cit.*, p.18,65

³³⁹ *Dicționar juridic*, Legea de la A la Z. © 2018 LegeAZ.net, [citat 29 iunie 2019] Disponibil: <https://legeaz.net/dictionar-juridic/mandat-de-aducere>

³⁴⁰ Dolea, I. *Comentariu aplicativ al Codului de Procedură Penală*. *op.cit.*, p.516

Aducerea silită ca măsură de constrângere este utilizată pentru a asigura îndeplinirea obligațiilor procedurale de către participanții la procesul penal, precum și un mijloc de influență în desfășurarea acțiunilor procedurale și de investigație pentru a asigura buna lor funcționare. Prin aducerea silită, partea urmează să-și exercite cu bună-credință obligația sa de a se prezenta în fața organului de drept în cazul când este citată în mod legal, însă, în cazul în care apare o situație de conflict potrivit căreia participantul la proces refuză benevol de a se prezenta după o citare legală, în privința acestuia urmează a fi dispusă o măsură mai drastică, precum aducerea silită, pentru a-l responsabiliza.³⁴¹

Urmează să menționăm că atât măsura procesuală de aducere silită potrivit art. 199 alin. (6) CPP, cât și cea de anunțare în căutare potrivit art. 321 alin. (5) CPP este una dualistă fiind adoptată de către instanța de judecată, dar pusă spre executare în sarcina organelor polițienești. Prevederi privind obligațiile colaboratorilor de poliție de a asigura prezența persoanelor în fața instanțelor de judecată și a organelor de drept se regăsesc și în art. 21, 22 din Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului, potrivit căreia aceasta contribuie la aducerea în autoritățile sau instituțiile publice respective, la solicitarea acestora, a persoanelor care se sustrag de la prezentarea obligatorie, în conformitate cu legislația și execută mandatele și deciziile instanțelor de judecată pentru punerea persoanelor în stare de arest preventiv, hotărârile instanțelor de judecată, ale procurorilor și ofițerilor de urmărire penală pentru aducerea silită a persoanelor care, fiind citate, se sustrag de la prezentarea în organele respective.³⁴²

Legislația română conține o reglementare mult mai detaliată a fenomenului anunțării în căutare, comparativ cu legea internă care nu conține careva date în acest sens, cu excepția art. 321 CPP RM, fiind menționată posibilitatea instanței de a anunța în căutare inculpatul ce se eschivează de la proces, doar la demersul acuzatorului de stat. Astfel, prevederile art. 521-526 CPP Român prescriu darea în urmărire a persoanelor, procedura de dispunere a unei atare măsuri procesuale, precum și activitățile ce pot fi realizate în procedura urmăririi, precum și revocarea acesteia. Prevederile în cauză prescriu că darea în urmărire se solicită și se dispune pentru identificarea, căutarea, localizarea și prinderea unei persoane în scopul aducerii acesteia în fața organelor judiciare ori punerii în executare a anumitor hotărâri judecătorești. Ordinul de dare în urmărire se pune în executare de îndată de către structurile competente ale Ministerului Administrației și Internelor care vor desfășura, la nivel național, activități de identificare, căutare, localizare și prindere a persoanei urmărite. Instituțiile publice sunt obligate să sprijine,

³⁴¹ Медведев, С. Привод как мера процессуального принуждения, применяемая органом дознания в отношении лиц, не являющихся подозреваемыми или обвиняемыми, în *Право:современные тенденции: материалы V Междунар. науч. конф.* (г. Краснодар, февраль 2018 г).pag.49-51.

³⁴² Monitorul Oficial al RM, 2013, nr. 42-47

în condițiile legii și conform competențelor legale, organele de poliție care efectuează urmărirea unei persoane date în urmărire.³⁴³

Considerăm că procedura dării în urmărire reglementată de legislația română în fapt corespunde procedurii noastre de anunțare în căutare, însă trebuie menționat faptul că ar fi binevenită o reglementare detaliată a acesteia și în legea procesual penală națională, în modul cum este realizată aceasta în legea română, or în prezenta legislație a RM nu se conțin careva reglementări privind modul de realizare a procedurii de anunțare în căutare, iar careva acte normative sau instrucțiuni în acest sens lipsesc, la nivel național de către instanțele de judecată anunțarea în căutare fiind realizată potrivit unei practici stabilite.

CPP al Federației Ruse în art. 5 pct. 38 definește acțiunile de căutare, drept măsuri realizate de către organul de urmărire penală în vederea stabilirii locului de aflare a persoanei bănuite în comiterea unei infracțiuni. Tratarea dată nu o considerăm una binevenită, deoarece legiuitorul admite o atare măsură procesuală doar la etapa urmăririi penale în privința bănuitului, dar nu este clar cum procedează instanțele de judecată în cazul când inculpatul se eschivează de la proces.

Trebuie să menționăm că aducerea silită, comparativ cu anunțarea în căutare, este reglementată în mod mai detaliat în art. 199 CPP, însă, în pofida acestui fapt, în practica judiciară se întâlnesc neînțelegeri între organele de urmărire penală, instanța de judecată pe de o parte și cele de poliție pe de altă parte, pe marginea neexecutării corespunzătoare sau în termen a deciziilor privind aducerea silită.

Astfel, prin decizia Colegiului Penal al CSJ din 03 iulie 2018, s-a admis recursul, casată încheierea protocolară a Curții de Apel Chișinău din 15 mai 2017, privind sancționarea Șefului IP Strășeni și dispune încetarea procedurii. În acest sens, s-a reținut că din procesul-verbal al ședinței de judecată rezultă că procurorul a înaintat un demers prin care a solicitat să fie amendat șeful IP Strășeni din motiv că nu a executat ordonanța de aducere silită emisă anterior și nu a întocmit careva raport pentru a-l informa despre măsurile întreprinse în vederea executării acesteia. Potrivit încheierii protocolare, demersul procurorului fiind stabilit că pentru neexecutarea încheierii de aducere silită în termen a inculpatului s-a tergiversat examinarea cauzei. Instanța de recurs a stabilit că concluzia instanței de apel privind neexecutarea ordonanței de aducere silită a inculpatului este pripită, or șeful IP, prin scrisoarea expediată în adresa Procuraturii de Circumscripție Chișinău, a adus la cunoștința acuzatorului de stat despre imposibilitatea executării sarcinilor prestabilite în ordonanță, fiind anexată, în acest sens, confirmarea eliberată de Primărie precum că inculpatul nu se află în teritoriu. S-a conchis că în

³⁴³ Monitorul Oficial al României, partea I, 2010 nr. 486, art. 521-526

speța dată nu este prezentă situația neexecutării ordonanței sau a încheierii de aducere silită prevăzută la pct. 2) alin. (4) art. 201 Cod de procedură penală și neinformarea instanței de apel despre imposibilitatea executării acesteia.³⁴⁴

Considerăm că în speța menționată mai sus organelor de poliție le revenea sarcina suplimentară de a efectua acțiuni privind posibilitatea stabilirii locului de aflare a inculpatului, prin audierea localnicilor din sat sau a rudelor acestuia, or simpla confirmare eliberată de Primărie precum că acuzatul nu se află în teritoriu nu este un argument plauzibil pe marginea imposibilității executării încheierii de aducere silită, or la caz se atestă executarea formală de către organele de poliție a obligațiilor sale.

Trebuie să menționăm că legea procesual penală reglementează mult mai amănunțit acțiunile organului de urmărire penală în cazurile de eschivare a acuzatului și anunțării acestuia în căutare, comparativ cu etapa judecării cauzei. Astfel, art. 287/1 CPP stabilește că urmărirea penală se suspendă în cazurile în care există unul din următoarele temeiuri care împiedică continuarea și terminarea ei: printre care se regăsește și cel că învinuitul a dispărut, sustrăgându-se de la urmărirea penală sau judecată, ori locul aflării lui nu este stabilit. Se atestă că în acest caz legiuitorul în special se referă la urmărirea penală, însă indică că învinuitul se sustrage și de la judecată. Considerăm că norma legală ar trebui modificată în partea ce ține de eschivarea învinuitului de la urmărire penală, deoarece aceasta intră în contradicție cu art. 321 CPP, or nu este real ca cauza penală să nu fie examinată în fond, pe motiv că învinuitul abuzează de drepturile sale și nu se prezintă în fața organului de urmărire penală, astfel fiind prejudiciate interesele părții vătămate și încălcat scopul legii penale. În opinia noastră, în conținutul art. 287/1 CPP ar trebui să fie indicat că urmărirea penală se suspendă în cazul când învinuitul a dispărut, doar în situația când este imposibilă obiectiv continuarea urmăririi în lipsă. În acest sens, venim cu o propunere de lege ferenda privind modificarea art. 287/1 CPP, care va fi formulată în rubrica recomandări generale.

De asemenea, pentru etapa urmăririi penale legiuitorul prescrie acțiunile organului de urmărire penală după suspendarea cauzei, astfel în art. 287/2 alin.(2) se indică că după suspendarea urmăririi penale, în cazul prevăzut la art.287¹ alin.(1) pct.2), organul de urmărire penală este obligat să ia măsuri, atât direct, cât și prin intermediul altor organe care exercită activitate de investigații, în vederea identificării persoanei care poate să fie pusă sub învinuire. Procurorul, în mod periodic, dar nu mai rar decât o dată la 6 luni, va verifica măsurile de căutare pentru identificarea persoanei.

³⁴⁴ Decizia Colegiului Penal al CSJ nr.1r-20/2018 din 03 iulie 2018 privind recursul declarat de MG împotriva încheierii protocolare a Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău cu privire la aplicarea amenzii judiciare

Art. 288 CPP stabilește investigațiile realizate în vederea căutării învinuitului, indicând că, în cazul în care nu se cunoaște locul unde se află persoana pusă sub învinuire și în cazul în care învinuitul, după înaintarea învinuirii, se ascunde de organul de urmărire penală, acesta înaintează procurorului propunere pentru dispunerea investigațiilor. Procurorul, în baza propunerii organului de urmărire penală, după ce a studiat-o sau din oficiu, dispune, prin ordonanță motivată, căutarea învinuitului. În ordonanță se va indica toată informația cunoscută privitor la persoana învinuitului care urmează să fie căutat. Căutarea învinuitului poate fi dispusă atât în cadrul exercitării urmăririi penale, cât și concomitent cu suspendarea ei.

Respectiv, se atestă că la propunerea organului de urmărire penală care trebuie să fie motivată, acuzatorul de stat adoptă ordonanța de anunțare în căutare a învinuitului cu suspendare a urmăririi penale, care se remite pentru executare organelor de poliție. Se atestă că în acest caz procurorul trebuie să aibă un rol activ și cel puțin odată la 6 luni să verifice măsurile realizate pentru stabilirea locului de aflare a acuzatului.

Autorii manualului Drept Procesual Penal, Partea specială, menționează că, până la înaintarea propunerii pentru dispunerea investigațiilor, organul de urmărire penală este obligat să întreprindă toate măsurile posibile în vederea stabilirii locului aflării învinuitului, să verifice și să excludă așa împrejurări precum: decesul învinuitului, aflarea într-o instituție medicală, deținerea în stare de arest într-o altă cauză penală.³⁴⁵

Astfel, aceste reglementări sunt unicele ce stabilesc aducerea silită și anunțarea în căutare a inculpatului absent la proces, alte prevederi în acest sens legea internă nu conține. Din aceste motive considerăm necesar în cele ce urmează să menționăm modul de aplicare potrivit unei practici judiciare prestabilite a instituțiilor aducerii silite și anunțării în căutare.

Astfel, inițial inculpatul se citează de către instanța de judecată la adresele indicate în actele cauzei penale, iar ulterior, în cazul neînмânării citației, în funcție de motivul indicat pentru nerecepționarea citației, prin încheiere se dispune aducerea silită a acestuia care se remite organelor de poliție din raza de domiciliu a acestuia pentru executare sau obligarea acuzatorului de stat de a prezenta instanței informații cu privire la domiciliul acestuia potrivit Registrului de Evidență a Populației. În cazul în care parvine informația privind imposibilitatea executării încheierii de aducere silită de către organele de poliție, acuzatorul de stat prezintă instanței de judecată în cazul dacă dispune probe suplimentare pe marginea eschivării acuzatului, după care înaintează demers de anunțare a acestuia în căutare cu stabilirea unei măsuri preventive privative sau nu de libertate în funcție de gravitatea infracțiunii pentru care acesta este învinuit. În cel mai

³⁴⁵ Dolea, I., Roman, D., Vizdoagă, T., Sedlețchi, I., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal. Partea specială. Vol. II.* op.cit., p.52-53

des caz, dacă inculpatul este învinuit în comiterea unei infracțiuni cu un pericol social sporit în privința acestuia, se aplică și măsură privativă de libertate, însă dacă este învinuit în comiterea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, se aplică o măsură non privativă de libertate. În cazul adoptării deciziei de anunțare în căutare a inculpatului, încheierea judecătorească se remite organelor de poliție pentru executare, cărora la rândul lor le revine obligația de a remite instanței informația privind pornirea dosarului de căutare, după care instanța adoptă decizia de judecare în lipsă și porcede la examinarea cauzei în fond.

Procedura menționată supra o putem deduce și din decizia Colegiului penal al CSJ din 08 februarie 2016, potrivit căreia s-a admis recursul avocatului, casată total încheierea Curții de Apel Chișinău, prin care s-a dispus aplicarea măsurii preventive sub formă de arest preventiv pe termen de 30 zile și anunțarea în căutare a inculpatului RA, pe motiv că la data de 23.12.2015, RA. a recepționat contra semnătură, citația pentru ședința de judecată numită la 12.01.2016, însă la data și ora indicată nu s-a prezentat în ședințele de judecată și nu a informat instanța despre motivele imposibilității de a se prezenta, fiind dispusă amânarea examinării cauzei pentru data de 26.01.2016, cu punerea în sarcina procurorului aducerea forțată a acestuia. La următoarea ședință, a fost admis demersul procurorului și, prin încheierea Curții de Apel Chișinău din 26.01.2016, inculpatul a fost anunțat în căutare fiindu-i aplicată măsura preventivă - arestul preventiv pentru un termen de 30 zile. Instanța de recurs a stabilit că soluția instanței de apel privind arestarea preventivă și anunțarea în căutare a inculpatului nu este fondată, or la materialele cauzei nu este anexat nici o informație ce ar confirma punerea în executare a aducerii forțate a inculpatului la ședința de judecată stabilită pentru data de 26.01.2016. Mai mult, constatarea neargumentată și neprobată a instanței că „(...) prin ordonanța procurorului din 18.01.2016, s-a dispus aducerea silită a inculpatului în ședința de judecată, însă ultimul nu s-a prezentat nici la ședința de judecată a instanței de apel din data de 26.01.2016” contravine circumstanțelor cauzei, or potrivit ordonanței menționate s-a dispus aducerea silită a inculpatului la ședința de judecată stabilită pentru data de 09.02.2016. Astfel, împrejurările nominalizate denotă în mod concludent că încheierea contestată nu cuprinde motive legale pe care se întemeiază soluția.³⁴⁶

În urma analizei speței citate supra, putem conchide că instanța superioară a casat decizia adoptată la caz, pe motiv că nu a fost respectată ordinea asigurării prezenței inculpatului la proces, astfel încât, după citarea legală a acestuia, instanța urma să dispună aducerea silită,

³⁴⁶ Decizia Colegiului Penal al CSJ nr.1r-arest-1/2016 din 08 februarie 2016 de examinare a recursului declarat de avocatul Liudmila Grozova împotriva încheierii Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 26 ianuarie 2016

acțiune procesuală ce nu a fost realizată la caz, respectiv anunțarea inculpatului în căutare s-a considerat drept lipsită de temei legal.

De asemenea, în opinia sa separată la cauza de examinare a recursului în anulare declarat de avocatul Ion Graur în interesele condamnatului RO împotriva deciziei Colegiului penal al Curții de Apel Bender din 28 octombrie 2008 și deciziei Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 30 iunie 2009, judecătorul Curții Supreme de Justiție Ion Arhiliuc a invocat că modul în care s-a desfășurat procesul penal în ansamblul său, în sensul art.6 al Convenției nu a fost echitabil, deoarece judecarea cauzei a avut loc în lipsa inculpatului, care nu a fost anunțat în căutare, nefiind pornită procedura de căutare de către poliție în condițiile art.321 alin.(5) CPP - nici în prima instanță nici în instanța de apel. Or, instanța de apel a dispus doar aducerea silită a inculpatului pe o singură adresă s. Colibaș r-nul Cahul, pe când conform procesului-verbal de audiere a lui RO în calitate de învinuit acesta locuiește în mun. Chișinău, str. Costiujeni. Totodată, instanța de recurs n-a luat toate măsurile care erau posibile de citare a inculpatului RO pentru participarea acestuia în ședința de judecată a instanței de recurs, astfel, cazul devine șocant în situația de drept când acesta a fost condamnat definitiv și irevocabil în toate cele trei instanțe în lipsa lui și fără audierea în direct măcar a unei persoane.³⁴⁷

Un caz pur despre modul de judecare a cauzei în lipsa inculpatului potrivit legislației interne și constatarea unei decizii legale în acest sens la caz, ar putea fi relevat din Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție³⁴⁸ emisă în privința lui V. Mihai, potrivit căreia judecarea cauzei în fond și apel a fost examinată în lipsa inculpatului care a fost condamnat pentru fapta imputată. Avocatul acestuia a contestat actele judiciare la caz pe motiv că nu cunoaște motivele absenței inculpatului la acțiunile procesuale la faza judecării cauzei penale. Se admite că neprezentarea acestuia în ședința de judecată și neinformarea instanței despre acest fapt are la bază temeuri obiective și justificate. Nefiind prezent la procedura de administrare a probelor, în contradictoriu cu partea acuzării, inculpatul practic a fost privat de dreptul de a prezenta probe în apărare, de a alege procedura de examinare a cauzei, de a pune întrebări martorilor, de a răspunde el însuși la întrebările participanților la proces.

Prin decizia sa, Curtea a hotărât inadmisibilitatea recursului, reținând că, în conformitate cu prevederile art. 351 Cod de procedură penală, la numirea cauzei spre judecare instanța de judecată dispune citarea persoanelor necesare pentru examinarea cauzei. La soluționarea chestiunii judecării cauzei în lipsa vreuneia din părți sau a altor persoane citate, instanța decide

³⁴⁷ Opinia separată a judecătorului Arhiciul Ion, pe cauza penală în privința lui RO din 23 ianuarie 2012, dosarul nr.4-1re-7/2012

³⁴⁸ Decizia Curții Supreme de Justiție din 01 februarie 2017, nr. 1ra-268/2017, în cauza penală de învinuire a lui VMihai

în modul prevăzut de dispozițiile respective ale art. 362 CPP. Curtea a reținut obligația instanței de înștiințare legală a participantului, iar nerespectarea acestei obligații indică la casarea hotărârii judecătorești, în special când se stabilește că persoana nu a avut posibilitatea de a se prezenta și nu a avut posibilitatea de a anunța despre această imposibilitate. Curtea a statuat că persoana care era în imposibilitate de a se prezenta conform citării are obligațiunea de a confirma și imposibilitatea de a anunța instanța respectivă despre imposibilitatea de a se prezenta.

Din materialele cauzei în speță, Curtea a stabilit că inculpatul a fost citat de mai multe ori la ședințele de judecată în prima instanță, însă nu s-a prezentat, prin încheierea instanței de fond fiind anunțat în căutare cu pornirea dosarului de căutare de organele de poliție, fiind dispusă judecarea cauzei în lipsa inculpatului potrivit art. 321 CPP. Din actele cauzei, Curtea a reiterat că nu se confirmă prin careva probe faptul imposibilității inculpatului de a se prezenta și nu a înaintat în acest sens careva solicitări, precum și acel fapt că nu a avut posibilitatea de a anunța instanțele despre imposibilitatea prezentării, fiind constatat că inculpatul, de fapt, s-a eschivat de a se prezenta în fața instanței de judecată, manifestând și lipsă de respect față de aceasta, fapt pentru care instanțele de fond justificat au dispus examinarea cauzei în lipsa inculpatului.

Prin sentința Judecătoriei Bălți din 26 noiembrie 2018, de asemenea se atestă judecarea cauzei în lipsa inculpatului SS, după constatarea faptului că acesta, eschivându-se de a se prezenta în ședința de judecată la nenumăratele înștiințări legale, aducere silită, a fost anunțat în căutare în baza încheierii instanței de judecată fiind intentat dosar de căutare.³⁴⁹

Însă, în sentința Judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani) din 27 februarie 2019, se menționează examinarea cauzei în lipsa inculpatului, conform prevederilor art.321 alin.(2) pct.1) CPP, inculpatul eschivându-se de la prezentarea în ședința de judecată, fiind pornit dosarul de căutare, fără a indica acțiunile în temeiul cărora s-a stabilit eschivarea acestuia de la proces, precum și realizarea procedurii de aducere silită.³⁵⁰

Urmează a fi relevat că procedura expusă supra nu este reglementată de legea internă, însă este o practică stabilită de către instanțele judecătorești. Or, legea nu stabilește termenul posibil de examinare a cauzei după intentarea dosarului de căutare, urmează instanța să mai efectueze verificări pe marginea dosarului de căutare intentat, organul de poliție trebuie să mai informeze instanța pe marginea acțiunilor realizate.

În practică, intervin dificultăți prin judecarea cauzei în termen mare când acuzatorul de stat invocă diferite motive și termene suplimentare pentru stabilirea locului de aflare a inculpatului,

³⁴⁹ Cauza penală nr. 09-1-10078-03072018 aflată pe rol la Judecătoria Bălți de învinuire a lui SS în comiterea infracțiunii prevăzute la art.264 CP

³⁵⁰ Cauza penală nr. 12-1- 40477- 09062017 examinată de Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani în privința lui BI în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 186 și art.264CP

care în fapt se eschivează de la instanță, și tergiversează înaintarea demersului privind anunțarea în căutare, astfel instanța din oficiu nu poate decide anunțarea inculpatului în căutare și nu dispune de alte pârghii, doar urmează să amâne judecarea cauzei, astfel fiind prejudiciate interesele victimelor.

Se întâmpină dificultăți și în cazul depistării locului de aflare a inculpatului pe timp de noapte în baza încheierii de anunțare în căutare emise anterior, în privința căruia nu este stabilită măsură preventivă privativă de libertate, astfel organele de poliție ce l-au identificat sunt în imposibilitate să-l rețină deoarece lipsește temeiul legal de privare de libertate a acestuia. În atare condiții, de la acesta se ia obligația în scris privind prezentarea la sediul instanței, după care inculpatul se eliberează, însă în cele mai dese cazuri, acesta nu se prezintă la instanță.

Cu titlu de exemplu, am putea menționa cauza penală de învinuire a lui RG aflată pe rol la Judecătoria Bender, în care este învinuit în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 287 Cod Penal și care a fost anunțat în căutare. Fiind identificat de către organele de poliție, acesta a semnat declarația privind obligarea de a se prezenta la sediul instanței, ulterior însă acesta a refuzat să se prezinte la judecată invocând că este cetățean al regiunii transnistrene, acesta fiind anunțat în căutare în mod repetat. Se atestă că organele de poliție erau în imposibilitate de a-l aduce silit reieșind din situația politică tensionată în stânga Nistrului.³⁵¹

Aici, am putea exemplifica cauza penală nr 1r-arest-10/2016 din 02 august 2016, examinată de Colegiul Penal al Curții Supreme de Justiție la recursul declarat de avocatul Uncu Natalia în numele inculpatului C. Serghei, împotriva încheierii Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 13 iulie 2016, prin care a fost admis demersul procurorului Pasat Liliana privind anunțarea în căutare și aplicarea măsurii preventive sub formă de arest în privința inculpatului C.S., potrivit căreia recursul declarat a fost respins. Potrivit materialelor cauzei, se atestă că în cadrul examinării cauzei penale în apel, procurorul a înaintat demers, prin care a solicitat de a-l anunța în căutare pe inculpatul S.C. și a aplica în privința lui măsura preventivă sub formă de arest pe un termen de 30 de zile, cu eliberarea mandatului de arest, din motiv că inculpatul nu s-a prezentat în ședințele de judecată, în pofida faptului că, prin sentința instanței de fond, acestuia i-a fost aplicată interdicția de a nu-și schimba domiciliul fără consimțământul organului de probațiune, însă acesta ignorând interdicția dată, a părăsit domiciliul, plecând la muncă peste hotarele R. Moldova, ceea ce face imposibilă examinarea cauzei și duce la tergiversarea acesteia. Cererea acuzatorului a fost admisă fiind constatat de către instanța de judecată că inculpatul fiind citat legal, fără vreun motiv întemeiat, intenționat nu s-a prezentat în ședințele de judecată. S-a

³⁵¹ Cauza penală nr. 11-1-184-22032016 aflată pe rol la Judecătoria Bender de învinuire a lui RG în comiterea infracțiunii prevăzute la art.287CP

constatat imposibilitatea executării încheierilor de aducere silită, pe motiv că S.C. este plecat la muncă peste hotarele țării, potrivit informației eliberate de IP Briceni și Primărie.³⁵²

Astfel, instanța de apel a conchis că inculpatul se eschivează cu rea voință de a se prezenta în fața instanței, a părăsit domiciliul, ceea ce face imposibilă asigurarea lui la proces, din care motiv a ajuns la concluzia că există temeiuri rezonabile că acesta intenționat se ascunde de instanță, iar o altă măsură preventivă nu va asigura comportamentul procesual al inculpatului, întru desfășurarea procesului și examinarea cauzei în termeni rezonabili. Considerăm că decizia instanțelor de judecată este una corectă, la caz fiind atestată eschivarea intenționată de la instanță a inculpatului care are cunoștință despre examinarea unei cauze penale în privința sa, fiindu-i aplicată și interdicția de a schimba domiciliu, însă a plecat peste hotarele Republicii Moldova, fără a comunica noua sa adresă sau a depune o cerere de examinare a cauzei în lipsa sa.

În lucrarea sa, "Executarea mandatului de aducere. Opinii critice, propuneri de lege ferenda", Rusu Ion³⁵³ indică că din interpretarea textului legii ce reglementează mandatul de aducere, se deduce că organul însărcinat cu executarea mandatului va conduce forțat (eventual încătușat) pe învinuit sau inculpat în fața instanței, în cazul dacă acesta refuză să se prezinte. Este o opinie care nu poate fi împărtășită, deoarece considerăm că atare acțiuni atentează la drepturile inculpatului, or, din moment ce în privința acestuia nu este stabilită o măsură privativă de libertate, acesta nu poate fi încătușat, în acest caz organul de poliție dispune de dreptul întocmirii unui raport pe marginea comportamentului inculpatului, după care instanța va soluționa modul de acțiune pe viitor, prin schimbarea măsurii preventive în una privativă de libertate ce va asigura prezența inculpatului la proces. Măsura propusă de aducere forțată în cătușe a inculpatului constituie o ingerință în raport cu cauza pentru care este dispusă și nu corespunde scopului necesar într-o societate democratică.

Și M. Udrioiu, în lucrarea sa "Procedura penală. Partea generală. Noul Cod de procedură penală", indică că mandatul de aducere emis de organele de urmărire penală nu conferă un drept organelor care îl execută de a pătrunde în orice mod în domiciliu celui ce urmează a fi adus; în cazul în care persoana ce trebuie adusă se află în spațiul său privat, mandatul de aducere nu poate fi executat decât dacă aceasta își dă consimțământul pentru accesul în locuința ori dacă părăsesc benevol spațiul privat.³⁵⁴

³⁵² Decizia Curții Supreme de Justiție din 02 august 2016, nr. 1r- arest-10/2016, în cauza penală de învinuire a lui C Serghei.

³⁵³ Rusu, I. *op.cit.*, p.189-195.

³⁵⁴ M. Udrioiu. *Procedura penală. Partea generală. Noul Cod de procedură penală*, Editura C.H. Beck, București 2014, 640 p.

Volonciu Nicolae, în lucrarea sa "Tratat de procedură penală", indică că aducerea silită a inculpatului nu este condiționată de prealabila sa citare, neurmata de prezentare. Dacă, în interesul judecății, instanța consideră necesară prezența inculpatului, emite de la început un mandat de aducere, fiind însă obligată să motiveze această măsură deosebită.³⁵⁵ Nu putem împărtăși opinia autorului, deoarece aducerea silită este o măsură procesuală restrictivă care se execută de către organele de poliție, astfel fiind încălcat dreptul inculpatului de a se prezenta benevol, în urma citării legale a acestuia de către instanța de judecată. Nu este clar care ar fi acea necesitate stringentă de a asigura prezența inculpatului în mod silit, dacă am raporta această acțiune procesuală drepturilor și intereselor legitime ale inculpatului prin prisma citării legale și asigurării prezenței benevole a acestuia. Astfel, considerăm absurd dispunerea aducerii silită a inculpatului la proces în lipsa unei înștiințări legale, or considerăm că în mod obligatoriu, inițial urmează a fi realizată procedura de citare, după care, în cazul în care inculpatul citat legal nu se prezintă benevol, poate fi dispusă aducerea silită.

Or, se atestă condamnarea României pentru nerespectarea condițiilor de eliberare a mandatului de aducere a suspectului sau inculpatului, chiar înainte de a fi fost chemat prin citație, în cauza Ghiurău.³⁵⁶

Mult mai dificilă este situația privind modul de anunțare în căutare prin imposibilitatea stabilirii unei măsuri preventive în cazul când inculpatul este judecat pentru comiterea unei infracțiuni ce nu se pedepsește cu închisoarea, astfel încât această modalitate de asigurare a prezenței poartă un caracter formal, or, dacă acesta refuză să fie escortat la sediul instanței, asigurarea prezenței este imposibilă.

Aici am putea invoca o cauză asemănătoare de învinuire a lui CV în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 264/1 alin. (1) Cod Penal al RM judecat de către Judecătoria Bender. Potrivit actelor cauzei, se atestă că această cauză a parvenit în adresa instanței la 30 decembrie 2015, mai mult de 5 ședințe fiind amânate din motivul neprezentării inculpatului, iar încheierile de aducere silită nu au fost executate, pe motivul că acesta nu se afla la adresa de domiciliu. Prin încheierea instanței din 29 martie 2016, inculpatul a fost anunțat în căutare, la 05 mai 2016 fiind stabilit locul de aflare acestuia și semnată o recipisă potrivit căreia își asumă obligația de a se prezenta la ședințele de judecată. Ulterior, inculpatul repetat nu se prezenta la sediul instanței, fiind anunțat repetat în căutare, după care, la data de 16 august 2016, a fost adoptată sentința de condamnare

³⁵⁵ Volonciu, N. *op.cit.*, 175p.

³⁵⁶ Ghiurău c. României, nr.55421/10, ECHR din 20 noiembrie 2012. [citat 29 iunie 2019] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114665>

în lipsa acestuia.³⁵⁷ În privința inculpatului, nu putea fi aplicată măsura preventivă privativă de libertate, deoarece sancțiunea pentru infracțiunea incriminată nu prevedea pedeapsa închisorii.

Într-o altă cauză penală examinată în Federația Rusă, au fost numite 15 ședințe de judecată, însă inculpatul nu s-a prezentat la nici una din acestea, cu emiterea a 6 încheieri de aducere silită a acestuia și care nici una nu a fost executată, inculpatul fiind anunțat în căutare de 5 ori, însă, în pofida faptului că acesta era găsit, ulterior în mod repetat se eschiva de la prezentare în instanță. În final, după expirarea unui termen de 2 ani 5 luni, cauza penală fiind încetată în legătură cu intervenirea prescripției, parvenind cererea inculpatului în acest sens, remisă instanței prin intermediul miliției, sentința fiind adoptată în lipsa acestuia. Astfel, partea vătămată a fost privată de dreptul la judecarea cauzei sale într-un termen rezonabil și accesul liber la justiție, cauzat prin abuzul de drepturile sale din partea inculpatului.³⁵⁸

În atare condiții, considerăm că legiuitorul urmează să stabilească posibilitatea judecării cauzei în lipsa inculpatului citat legal, cu prezența unei dovezi în acest sens, prin excluderea procedurii de anunțare în căutare a acestuia, în cazul când este judecat pentru comiterea unei infracțiuni, pentru care nu este prevăzută pedeapsa închisorii. În fapt, o atare reglementare ar asigura o judecare a cauzei în termen rezonabil și ar exclude realizarea formală a acțiunii de anunțare în căutare a inculpatului, or reieșind din gradul de severitate a pedepsei ce urmează a-i fi numită, se atestă posibilitatea judecării în lipsa acestuia cu prezența avocatului, dacă acuzatul este citat despre desfășurarea procesului penal în privința sa.

Totodată, urmează a fi operate modificări în legea internă pe marginea reglementării procedurii de anunțare în căutare, în condițiile elucidate supra, deoarece procedura privind anunțarea în căutare este o premisă pentru adoptarea deciziei de judecare a cauzei în lipsa inculpatului, iar careva prevederi legale ce ar reglementa instituția dată nu sunt. Urmează a fi stabilit prin lege obligația că inițial instanța trebuie să fie informată într-un termen rezonabil de către organele de poliție că măsurile întreprinse în vederea identificării inculpatului nu s-au soldat cu succes.

În concluzie, am putea menționa că aducerea silită și anunțarea în căutare sunt măsuri procesuale suplimentare dispuse de către instanța de judecată în vederea asigurării prezenței inculpatului la proces și disciplinării față de obligația sa de a se prezenta în fața organului de drept, după citarea legală a acestuia, care oferă posibilitatea adoptării unei decizii legale la caz pe marginea judecării cauzei în lipsa inculpatului. Considerăm obligativitatea dispunerii acestor

³⁵⁷ Cauza penală nr. 11-1-992-30122015 aflată pe rol la Judecătoria Bender de învinuire a lui C. Vladimir în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 264/1 alin. (1) Cod Penal

³⁵⁸ Cauza penală nr. 1-1/2007 examinată de Judecătoria sectorului Lenin, or. Tomsk, Federația Rusă reținută în T.B. Трубников. *op.cit.*, p. 127 – 133.

măsuri procesuale în vederea stabilirii cu certitudine a faptului eschivării acuzatului de instanță în cazurile când judecarea cauzei are loc în lipsa inculpatului.

În opinia noastră, în conținutul art. 287/1 CPP ar trebui să fie indicat că urmărirea penală se suspendă în cazul când învinuitul a dispărut, doar în situația când este imposibilă obiectiv continuarea urmăririi în lipsă. În acest sens, venim pentru o propunere de lege ferenda privind modificarea art. 287/1 CPP, care va fi formulată în rubrica recomandări generale.

3.3. Procedura de constatare a eschivării de la procesul penal

Absența unui acuzat de la proces pune probleme nu numai cu privire la respectarea principiului contradictorialității, dar și în privința respectării dreptului la apărare. Din moment ce dreptul oricărui inculpat de a fi apărat efectiv de un avocat este un element fundamental al asigurării dreptului la un proces echitabil, acesta nu poate pierde beneficiul dat prin simpla absență la dezbateri, aceasta ar fi o sancțiune disproporționată reieșind din principiul preeminenței dreptului într-o societate democratică. În rândurile ce urmează, vom pune în discuție criteriile ce stau la baza adoptării deciziei de către instanța de judecată privind judecarea cauzei în lipsa inculpatului prin prisma prevederilor legale.

În lucrarea sa, A. Cazacov, definește judecarea cauzei în lipsa inculpatului ca un institut al procesului penal, ce implică judecarea cauzei în fond de către judecătorii și instanțe de apel, în lipsa inculpatului procedură ce se caracterizează prin existența unor derogări de la principiile și regulile generale ale procesului penal.³⁵⁹

Nu am putea fi de acord cu o atare tratare, considerând că judecarea cauzei în lipsa inculpatului nu necesită a fi definită, din moment ce prin simpla sa numire implică faptul neparticipării inculpatului în cadrul cercetării judecătorești și existența unor derogări de la procedura generală a procesului penal pe motivul absenței acestuia. Odată cu adoptarea deciziei de judecare a cauzei în lipsa inculpatului, procedura în cauză este o simbioză de respectare și asigurare atât a intereselor publice, cât și a intereselor legale a inculpatului absent, numai în așa măsură încât să fie asigurat acel minim de garanții stabilit inițial pentru inculpat, modificarea fiind posibilă doar cu condiția îmbunătățirii situației participantului absent la proces, dar nici într-un caz în vederea agravării sau limitării unor drepturi ale acestuia. Se consideră că nerespectarea cerințelor minime stabilite de lege atrag după sine anularea hotărârii judecătorești adoptate la caz, pe motivul implicării unor ingerințe în drepturile inculpatului absent la proces.

Urmează a fi relevat faptul că problema judecării cauzei în lipsa inculpatului persistă de o perioadă îndelungată, astfel încât, la data de 21 mai 1975, Consiliul Europei a adoptat Rezoluția nr. 75(11) privind criteriile ce urmează a fi respectate în cadrul procedurilor de judecare a cauzei în lipsa inculpatului.³⁶⁰ Potrivit preambulului, s-a reiterat că prezența învinutului la procesul său este de o importanță vitală, pentru ca să se pronunțe atât asupra dreptului său de a fi ascultat, cât și asupra necesității de a stabili faptele și, adoptarea unei sentințe legale la caz; derogările în

³⁵⁹ Казаков, А.А. *op.cit.*,

³⁶⁰ Rezoluția nr. 75(11) din 21 mai 1975 a Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei. Disponibil:<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804f7581>. [citat 29 ianuarie 2018]

acest sens ar trebui să fie admise numai în cazuri excepționale. În opinia noastră, judecarea cauzei în lipsa inculpatului a fost o problemă care a ridicat multe semne de întrebare și care persistă o perioadă îndelungată de timp, aceasta fiind abordată încă în rezoluția adoptată în anul 1975 menționată supra, care în conținutul său indică că dreptul inculpatului de a fi ascultat la proces se deduce și din Convenția Europeană cu privire la Protecția Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, precum și a Convenției Internaționale cu privire la Drepturile Civile și Politice, semnată la New York în 1966.

În ceea ce privește procedura de judecare a cauzei penale fără participarea inculpatului, nu diferă de obicei de procedura generală, cu excepția faptului că inculpatul nu este în măsură să-și exercite personal drepturile sale stabilite de lege, acestea fiind exercitate de către avocatul său, participarea căruia este obligatorie. Apărătorul poate fi invitat de către inculpatul însuși, precum și de alte persoane în numele său sau cu consimțământul acestuia sau fără instrucțiunile și consimțământul acestuia. În cazul în care apărătorul invitat de inculpat este absent, instanța ia măsuri pentru a numi un avocat, însă după verificarea motivelor neprezentării și constatarea unui abuz privind participarea la proces din partea acestuia.

În publicația sa, Boico E. N. indică că realizarea scopului procesului penal este posibil doar în cazul respectării cu strictețe a exigențelor și prevederilor legale. Pe de o parte, procesul penal asigură colectarea și utilizarea ulterioară a probelor, iar pe de altă parte asigură respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor implicați în procesul penal.³⁶¹

Principiul legalității este un garant ce asigură adoptarea deciziei de judecare a cauzei în lipsa inculpatului cu respectarea obligatorie a tuturor cerințelor impuse de lege, în vederea asigurării și respectării drepturilor inculpatului. Drept primă cerință ar putea fi reținută – citarea legală. Cerința în cauză este ușor a fi respectată în cazul când inculpatul depune o cerere de judecare a cauzei în lipsa sa, or aceasta denotă că destinatarul cunoaște despre examinarea cauzei penale, dar se refuză de dreptul de a compărea în fața instanței pledând pentru judecarea în lipsă în temeiul cererii sale. O situație mai dificilă este în cazul înștiințării inculpatului care se află peste hotare, iar locul de aflarea a acestuia nu este cunoscut, astfel autorul Boico E. propune publicarea unei citații de înștiințare a inculpatului absent în ziarul local. În opinia noastră, tratarea dată nu este cea mai reușită, deoarece este formală, astfel încât, în majoritatea cazurilor, acuzatorul de stat de comun cu instanța de judecată fără verificarea prealabilă a circumstanțelor eschivării inculpatului, posibilității stabilirii locului de aflare a acestuia și înștiințării lui, va

³⁶¹ Бойко, Е.Н. *op.cit.*, p.21-23.

recurge la modalitatea cea mai ușoară de examinare a cauzei prin simpla publicare a avizului în ziarul local.

A doua cerință ce urmează a fi respectată pentru adoptarea deciziei de judecare a cauzei în lipsa inculpatului – este participarea obligatorie a avocatului ales sau numit în ședința de judecată. Această cerință nu formează probleme în cazul când în ședințele de judecare a cauzei în lipsa inculpatului participă avocatul ales de acesta, astfel încât se prezumă că reprezintă poziția clientului său coordonată cu acesta. O altă abordare se atestă în cazul când avocatul ce va reprezenta interesele inculpatului absent este numit de către instanța de judecată, ori în atare condiții acesta nu dispune de posibilitatea discutării cu inculpatul, astfel încât avocatul singur urmează să adopte poziția de apărare, care în unele cazuri ar putea să nu coincidă cu poziția clientului său, situație care se califică drept imposibilă potrivit procedurii penale. În opinia autorului Boico E., în cazul dat, poziția apărătorului urmează să corespundă celei adoptate de către clientul său la faza de urmărire penală și care se deduce în raport cu probele aflate în cadrul cauzei penale, derogarea fiind posibilă doar interesele inculpatului absent la proces. Împărtășim opinia autorului, astfel încât este obligația avocatului ce apără interesele acuzatului absent de la proces să formeze o tactică de apărare ce ar fi în interesul clientului său, or în caz contrar am fi în prezența unei apărări ineficiente și în detrimentul inculpatului, iar instanței îi revine rolul să se autosesizeze pe marginea acestuia fapt.

Concomitent, urmează a fi efectuată o distincție între pronunțarea sentinței în lipsa inculpatului și judecarea cauzei în lipsa acestuia, astfel încât ultima poate fi soluționată până la momentul retragerii completului în camera de deliberare, însă sentința poate fi pronunțată în lipsa inculpatului și în cazul dacă acesta nu s-a prezentat, în pofida faptului că anterior a participat în cadrul procesului penal.

În lucrarea sa, menționată mai sus, Cazacov A. pornește de la ideea că judecarea cauzei în lipsa inculpatului are loc și când acesta s-a eschivat de la dezbateri și nu i s-a acordat cuvânt în etapa finală a procesului penal sau nu a rostit ultimul cuvânt, or lipsa inculpatului de la proces face imposibilă realizarea acestui drept. Inculpatul este privat de dreptul a se expune pe marginea probelor cercetate în cadrul judecării cauzei și a se expune pe marginea chestiunilor ce urmează a fi soluționate de către instanță la momentul adoptării sentinței. Împărtășim această opinie, potrivit căreia dacă inculpatul a participat pe parcursul procesului penal, însă la etapa dezbaterilor s-a eschivat de la proces, acest proces urmează a fi calificat ca unul de examinare a cauzei în lipsa inculpatului. La caz, alte semne de întrebare ridică chestiunea privind modul de atac al sentinței de către inculpat în cazul dat și dacă acesta dispune de dreptul la rejudecare a cauzei.

Într-o cauză examinată de Judecătoria Bender de învinuire a lui FV, până la audierea sa, inculpatul a fost prezent la ședințele de judecată, ulterior acesta s-a eschivat de la prezentare, chestiunile următoare fiind soluționate în lipsa acestuia și adoptată sentință de condamnare, care nu a fost contestată de către avocat, iar până la moment inculpatul nu a fost găsit. Speța în cauză ridică semne de întrebare privind faptul dacă dispune inculpatul de dreptul la o nouă judecare a cauzei sale.³⁶²

Considerăm că, în situațiile elucidate supra, inculpatul dispune de dreptul de atac al sentinței din moment ce aceasta i-a fost adusă la cunoștință, însă urmează a fi privat de dreptul solicitării redeschiderii procesului pe motivul absenței sale, deoarece acesta avea cunoștință de procesul derulat în privința sa, însă prin comportamentul său a manifestat indiferență și s-a eschivat, ulterioara judecare a cauzei în mod întemeiat fiind realizată în lipsa acestuia.

Nu se poate exclude faptul că, în cursul unui proces penal în absența inculpatului, apărătorul a luat cunoștință de locul unde se află clientul său. Și mai mult, ei au găsit o modalitate acceptabilă de a comunica între ei. Este avocatul inculpatului absent în aceste împrejurări îndreptățit să păstreze această informație secret sau este obligat să informeze în mod oficial instanța cu privire la locul de ședere al clientul său?

În acest sens, am putea exemplifica cauza penală de examinare a demersului privind schimbarea măsurii preventive în privința lui P.A., potrivit căreia, prin încheierea judecătorească din 12 martie 2012, s-a admis demersul procurorului cu aplicarea în contumacie în privința învinuitului a măsurii preventive arest, pe motiv că acesta a părăsit locul permanent de trai. Încheierea a fost contestată cu recursul semnat de inculpat prezentat de către avocatul acestuia. Prin decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bender, s-a casat încheierea instanței fiind respins demersul de aplicare a măsurii preventive sub formă de arest, inclusiv și la ședința de judecare a recursului învinuitul nu a fost prezent. Instanța superioară a considerat că lipsesc temeiuri de eschivare a inculpatului de organele de drept, deoarece acesta se caracterizează pozitiv și nu are antecedente penale.³⁶³ Se atestă că avocatul a cunoscut locul de aflare a clientului său ce se eschiva de la instanță, însă nu a întreprins măsuri pentru prezentarea acestuia, concomitent este omisiunea instanței de apel care urma să concretizeze modul de apariție a cererii de recurs semnată de inculpat remisă avocatului, cu întreprinderea măsurilor de rigoare la caz, în vederea evitării abuzului inculpaților privind eschivarea de la instanță. Considerăm că urma a fi sesizat și organul abilitat cu executarea acțiunilor de identificare a locului de aflare a acuzatului, pentru

³⁶² Cauza penală nr. 11-1-247-16042015 (1-4/2016) examinată la Judecătoria Bender de învinuire a lui FV în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 190 CP

³⁶³ Cauza penală nr. 04-ij-14r-984-03102013, examinată la Judecătoria Bender privind aplicarea în contumacie a măsurii preventive arestul în privința lui PA.

întreprinderea acțiunilor de control pe marginea stabilirii dacă avocatul posedă careva informații referitor la locul de aflare a clientului său și refuzului ultimului de a se prezenta la organul de urmărire penală. În legătură cu faptul că aceste informații se referă la acordarea asistenței juridice de către avocatul inculpatului absent, iar partea obiectivă a cauzei nu exclude apariția voluntară a acestuia din urmă în instanță, prin urmare, avocatul are dreptul să se abțină de la dezvăluirea acestor informații.

Referitor la procedura penală despre judecarea cauzei în lipsa inculpatului, am putea menționa că autorul rus T. Trubnicov, indică despre reglementarea procedurii judecării cauzei în lipsa inculpatului într-o procedură separată a legislației procesual penale ruse, reieșind din problemele pe care le ridică procedura în cauză, și anume că modul de atac al actelor judecătorești, revizuirea procesului nu sunt reglementate într-un capitol special în CPP a Federației Ruse, acestea fiind regăsite la diferite alineate și articole în parte.³⁶⁴ Urmează a fi tratat în mod diferit judecarea cauzei în lipsa inculpatului cu acordul său în cazul învinuirii infracțiunilor ușoare și mai puțin grave în raport cu eschivarea intenționată a inculpatului de la instanță.

Ideea despre eficiența unei reglementări separate într-un capitol separat despre judecarea cauzei în lipsa inculpatului a apărut în prezent, din moment ce fenomenul dat a căpătat o mai mare amploare, or se atestă că anterior aceasta era o situație destul de rară reieșind din opinia și întărirea ideii pe faptul excepționalității judecării și condamnării persoanei în lipsa acestuia.

În lucrarea sa, T. Trubnicov indică că în urma cercetării realizată în practica judecării și eschivării inculpatului de la instanța de judecată, în ultima perioadă a crescut întrucât Judecătoria regiunii Tomsk, Federația Rusă, în 10 luni a anului 2007, a adoptat 185 de decizii în lipsa inculpaților. Autorul menționează ineficiența acțiunilor întreprinse de către instanța de judecată pentru asigurarea inculpatului sau lipsa acestora. Astfel, s-a stabilit că doar 22 de încheieri de aducere silită au fost executate din cele 57, iar alte măsuri nu au fost dispuse.

Reieșind din complexitatea și problemele pe care le ridică cauzele judecate în lipsa inculpaților și condamnarea persoanelor, o mare parte din autori împărtășesc opinia lui Trubnicov T. și consideră că legiuitorul ar trebui să revadă posibilitatea reglementării în cadrul unei proceduri separate a judecării cauzei în lipsa inculpatului, cu atribuirea la procedurile simplificate.³⁶⁵ Necesitatea separării procedurii implică stabilirea unei baze materiale pentru procedura dată, reieșind din reglementarea specifică a acesteia, complexitatea procedurii, acțiunile specifice ale organelor jurisdicționale la fiecare etapă, persistența unor diferențieri în

³⁶⁴ Трубников, Т.В. *op.cit.*, p. 127 – 133.

³⁶⁵ Якимович, Ю., Ленский А., Трубникова Т. *op.cit.*, p. 20-22.

cazul judecării în lipsa inculpatului și examinării dosarului în procedură generală. Aceeași opinie o împărtășește și Cazacov Alexandr, indicând că judecarea în lipsă include toate caracteristicile unui proces penal independent și ocupă un rol important în sistem pe motiv că nu poate fi atribuit nici la procedurile generale cu garanții procedurale sporite dar nici la cele speciale.³⁶⁶

Opinia în cauză este criticată de către Tukiev Aslan, pe motiv că procedura penală de judecare a cauzei în lipsa inculpatului urmează a fi diferențiată în funcție de gravitatea infracțiunii săvârșite; complexitatea procedurii implică unele particularități în activitatea organelor de drept în funcție de etapa procesului penal; aprobarea unor norme specifice ce ar reglementa procedura în cauză, normele generale fiind inaplicabile; procedura trebuie să fie unitară și finală ce va acorda posibilitatea adoptării unei decizii finale la caz, care se va baza pe regulile procedurii generale cu acordarea unor garanții suplimentare.³⁶⁷

De asemenea, autorul a indicat că Legea Republicii Kazahstan, nr. 43-11 din 16 martie 2001 cu privire la modificare și completarea actelor legislative în vederea combaterii criminalității organizate și corupției, a introdus un termen nou, precum procedura penală prin corespondență, care admite judecarea cauzei în lipsa inculpatului la etapa urmăririi penale. Organul de urmărire penală are dreptul să investigheze complet cazul în absența unui suspect sau a unui inculpat atunci când se află în afara Republicii Kazahstan sau fiind citat legal refuză prezentarea la organul de urmărire penală, dar, după extinderea limitelor procedurilor de absență în condițiile menționate supra, s-au înregistrat mai multe abuzuri din partea reprezentanților organelor de drept în acest sens. În opinia noastră, o atare modalitate de examinare a cauzei penale nu este legală, or considerăm că urmărirea penală realizată în lipsa unei dovezi legale privind acuzarea înaintată suspectului apriori implică încălcarea dreptului la un proces echitabil prin privarea de a participa în cadrul acțiunilor de urmărire penală, de a se apăra și prezenta probele sale, iar o ulterioară condamnare este inadmisibilă.

Referitor la opinia autorilor ruși menționată supra privind reglementarea ca o procedură separată a judecării cauzei în lipsa inculpatului, considerăm că aceasta este o procedură independentă în cadrul procesului penal, care are rolul său și nu poate fi atribuită la categoria procedurilor cu un grad sporit de garanții procesuale, deoarece inculpatul intenționat se eschivează de la proces, dar nici la categoria procedurilor simplificate, deoarece în cazul dat s-ar tinde spre examinarea superficială și într-un termen rapid a cauzei, implicând unele încălcări în drepturile inculpatului absent la proces.

³⁶⁶ Казаков, А. А. *op.cit.*

³⁶⁷ Тукиев, А. С. *op.cit.*

Doar după executarea obligației pozitive privind înștiințarea inculpatului, realizarea acțiunilor de asigurare a prezenței acestuia și constatarea eschivării de la prezentarea în fața instanței, legislația reglementează incidentul procedural privind modalitatea de examinare a cauzei penale în fond în lipsa inculpatului, astfel art.321 CPP al RM stabilește că judecarea cauzei are loc cu participarea inculpatului. Alineatul doi al normei citate indică asupra posibilității examinării cauzei penale în lipsa inculpatului în următoarele circumstanțe: 1) când inculpatul se ascunde de la prezentarea în instanță; 2) când inculpatul arestat refuză să fie adus în instanță și acest refuz este confirmat de apărătorul lui sau a administrației instituției de detenție a acestuia; 3) examinării unor cauze privitor la săvârșirea unor infracțiuni ușoare când inculpatul solicită judecarea cauzei în lipsa sa. Prevederi similare sunt prezente și în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție, cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al bănuیتului, învinuitului, inculpatului și condamnatului.³⁶⁸

Respectiv, se denotă că prevederile legale au un caracter absolut și prescriu expres situația când judecarea cauzei poate avea loc în lipsa inculpatului, însă, pe lângă acest minim menționat supra, alin. (6) al normei citate prescrie că instanța decide judecarea cauzei în lipsa inculpatului în cazul eschivării numai dacă procurorul a prezentat probe verosimile că acesta a renunțat în mod expres la exercitarea dreptului său de a apărea în fața instanței și de a se apăra personal, precum și se sustrage de la urmărirea penală și de la judecată.

Legiuitorul nu a stabilit care sunt acele probe verosimile ce urmează a fi prezentate de către partea acuzării în vederea constatării de către instanță a faptului că inculpatul s-a eschivat de la instanță, pentru examinarea cauzei în lipsa acestuia. Această problemă nu a fost abordată nici în literatura de specialitate. În cele mai dese cazuri, în practică aceste acțiuni se rezumă la aceea că acuzatorul de stat prezintă informația privind traversarea frontierei de stat de către inculpat, în cazul în care atare acțiuni persistă, după care se citează inculpatul la locul de domiciliu, se dispune aducerea silită acestuia și, în cazul dacă aceste acțiuni nu s-au soldat cu succes, instanța la demersul procurorului anunță inculpatul în căutare.

Potrivit DEX-ului, prin verosimil se înțelege un lucru care pare real, care are o aparență de adevăr.³⁶⁹ Potrivit dicționarului juridic, proba verosimilă este că obiectul probațiunii nu trebuie să tindă la dovedirea unor fapte imposibile.³⁷⁰ În atare condiții, analizând cele două explicații ale termenului de probă verosimilă, putem concluziona că acuzatorul de stat urmează să prezinte

³⁶⁸ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 11 din 24 decembrie 2010, cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al bănuیتului, învinuitului, inculpatului și condamnatului.

³⁶⁹ www.dex.ro. © 2004-2019. [citat 10 octombrie 2018]

³⁷⁰ Disponibil:<https://legeaz.net/dictionar-juridic/admisibilitatea-probelor>. © 2018 LegeAZ.net [citat 10 octombrie 2018]

probe ce ar dovedi cu certitudine eschivarea inculpatului de la proces, or modul de acționare în practică privind prezentarea unei informații despre deplasarea inculpatului peste hotarele țării nu poate fi un argument forte și plauzibil despre eschivarea acestuia. În opinia noastră, acuzatorul de stat în calitate de reprezentat al statului ce reprezintă învinuirea ar trebui să efectueze o solicitare către organele de poliție ce activează în raza de domiciliu a inculpatului pentru a colecta informații despre faptul că inculpatul nu se află la domiciliu și nu mai locuiește pe adresa dată. (ex. explicațiile vecinilor, rudelor, reprezentanților autorității locale, raportul polițistului de sector etc.) Suplimentar, considerăm că legiuitorul urma să includă și termenul de probe concludente ce ar atesta imposibilitatea acuzatorului de stat a obținerii informației privind locul de aflare a inculpatului. Astfel, considerăm că acuzatorul de stat urmează să prezinte probe ce demonstrează eschivarea inculpatului dar și imposibilitatea stabilirii locului de aflare a acestuia.

În cauza *Hermi c Italiei*³⁷¹, s-a arătat că fuga inculpatului este un act prin care acesta renunță la prezența la proces, însă autoritățile rămân obligate să cerceteze situația pentru a ajunge la concluzia că inculpatul a fugit, concluzie ce nu poate fi dedusă dintr-o prezumție provenită din lipsa inculpatului, ci aceasta trebuie demonstrată în baza unor probe solide.

Pentru realizarea echivocă a prevederilor legale ce țin de constatarea eschivării inculpatului de la prezentare în instanță, legislația admite acțiuni prealabile în acest sens, și anume alin. (5) indică că instanța, în cazul neprezentării nemotivate a inculpatului la judecarea cauzei, este în drept să dispună aducerea silită a inculpatului și să-i aplice o măsură preventivă care va asigura prezentarea lui în instanță. Aceste acțiuni procesuale au fost examinate în paragraful precedent.

Astfel, analizând prescrierile legale menționate supra, putem conchide că simpla declarație despre sustragerea inculpatului de la prezentarea în instanță nu poate servi temei forte în vederea adoptării unei decizii de judecare a cauzei în lipsă. Or, în acest caz, urmează a fi prezentate probe verosimile despre eschivarea intenționată a inculpatului de la prezentarea în fața instanței judecătorești, inclusiv prin prisma procedurii de citare examinate supra.

Dreptul de a participa la proces se tratează ca unul relativ și poate fi restrâns în următoarele circumstanțe:

- Limitarea dreptului de a participa la proces în cazurile când acuzatul întrerupe procedurile judecătorești în așa măsură încât instanța consideră imposibilă continuarea procesului în prezența acestuia. Inculpatul poate fi exclus temporar de la desfășurarea procesului dacă prezența sa încalcă dreptul victimei la viață privată. Ori, asemenea restricții au scopul de a

³⁷¹ *Hermi c Italiei*, nr. 18114/02, ECHR din 18 octombrie 2006. [citat 24 iulie 2017]
Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184223>

preveni intimidarea și re-traumatizarea victimei prin implicarea acesteia la o confruntare cu acuzatul și reieșind din balansarea drepturilor inculpatului cu cele ale victimei.

- Judecarea cauzei în lipsa inculpatului, dacă renunță de dreptul său, dar în cazul dat renunțul trebuie să fie neechivoc și să conțină o protecție minimă ce să reflecte semnificația ei.³⁷²

Am putea aduce ca exemplu jurisprudența CSJ, potrivit căreia se remarcă că inculpatul avea cunoștință de derularea procesului penal care îl privea, instanța de apel a asigurat prezența lui la ședințele de judecată și acesta a avut posibilitatea să-și exercite dreptul la apărare. Or, pe parcursul examinării cauzei, inculpatul a fost reprezentat de către apărător, iar acesta nu a înaintat nici un argument în favoarea faptului că apărarea lui, asigurată de un avocat numit din oficiu, nu a fost adecvată. Instanța de apel a întreprins toate măsurile de asigurare a prezenței inculpatului, astfel, din 15 ședințe de judecată a refuzat să se prezinte la 12, respectiv s-a considerat că refuzul inculpatului de la prezența în instanță îi este imputabilă acestuia, nefiind încălcat principiul contradictorialității și dreptul la un proces echitabil, fiind dispusă finisarea judecării apelului în lipsa inculpatului, luând în considerație că pe parcursul a mai mult de un an, s-au întreprins măsuri legale de a asigura prezența inculpatului.³⁷³

În atare condiții, poate fi relevant că legislația procesual penală admite judecarea cauzei în lipsa inculpatului, însă obligă organele judiciare să nu admită ingerințe în drepturile inculpatului, în pofida faptului că acesta este absent de la proces, stabilind anumite garanții procesuale în acest sens, care urmează a fi respectate. Pentru a realiza o protecție eficientă, nu este suficientă doar consacrarea unor drepturi materiale, la fel de necesară este existența unor garanții fundamentale de procedură menite să întărească mecanismul de apărare a drepturilor.

Am putea menționa decizia Curții Supreme de Justiție a Federației Ruse privind constatarea neonorării obligației de asigurare a prezenței acuzatului A. de către instanță. Potrivit legii, nu se admite judecarea demersului privind prelungirea măsurii preventive în lipsa acuzatului arestat, cu excepția dacă acesta este supus unei expertize psihiatrice în staționar. În fapt, inculpatul A. a fost transferat din izolator în instituția medicală pentru realizarea expertizei, de către instanță fiind remisă o telegramă șefului instituției medicale în vederea înștiințării lui A. despre data și ora ședinței de judecată stabilite, însă careva date despre înmânarea acesteia nu au fost remise instanței. Potrivit informației prezente, se indică că A. se afla în izolator la data examinării demersului, iar avocatul acordat din contul statului a pledat pentru examinarea demersului în lipsa inculpatului A. la discreția instanței. Instanța ierarhic superioară a stabilit că

³⁷² Poitrimol vs Franța, nr. 14032/88, ECHR din 23 noiembrie 1993, par.31. [citat 15 mai 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57858>.

³⁷³ Decizia Curții Supreme de Justiție din 29 octombrie 2014, nr. 1ra-1471/2014, în cauza penală de învinuire a lui BGheorghe Gheorghe.

încheierea este contrară legii și cu încălcarea drepturilor lui A. la apărare.³⁷⁴ Aceasta este o opinie pe care o împărtășim, reieșind prin prisma gravității chestiunii de examinare a demersului privind privarea de libertate a acuzatului și limitării dreptului acestuia de a participa la proces prin citarea necorespunzătoare și imposibilității prezentării probelor și alegațiilor sale pe marginea demersului examinat.

O tratare diferită o putem atesta în speța Curții Europene în cauza *Tripăduș c. Republicii Moldova*, unde Curtea nu a constatat o încălcare în drepturile reclamantului privind petrecerea ședințelor de judecată de prelungire a măsurii preventive în lipsa acestuia, reiterând că, după ce reclamantul a suferit un infarct cerebral, fiind deținut în Penitenciarul nr. 16, nu a putut participa din cauza stării sale de sănătate la mai multe ședințe de judecată desfășurate de către judecătorul de instrucție și Curtea de Apel Chișinău. Cu toate acestea, reclamantul a fost reprezentat la fiecare ședință de judecată de către avocații săi, care cunoșteau atât dosarul cât și pe reclamant și că nu se contestă de către părți că ei au avut timp suficient pentru a pregăti apărarea. În același timp, până la infarctul său cerebral, reclamantul a fost audiat de către judecătorul de instrucție și de Curtea de Apel Chișinău. Având în vedere aspectele particulare ale prezentei cauze, Curtea consideră că absența reclamantului la ședințele de judecată respective nu au adus atingere respectării garanțiilor ce decurg din articolul 5 § 4 din Convenție. Curtea acordă o atenție particulară faptului că interesele reclamantului au fost apărate în mod efectiv de către avocații săi și că reclamantul a fost audiat la intervale rezonabile de către autoritățile competente.³⁷⁵

Se relevă că și legislația altor state conține prevederi referitoare la condițiile și modalitatea judecării cauzei în lipsa inculpatului. Potrivit art. 247 CPP al Federației Ruse, judecarea cauzei în lipsă se admite în cazul infracțiunilor ușoare și mai puțin grave la cerere, cu titlu de excepție pentru infracțiunile mai grave când inculpatul se află peste hotare sau se eschivează de la prezentarea în instanță, iar sentința emisă, la cererea acestuia sau a apărătorului poate fi anulată, cu judecarea cauzei în condiții generale³⁷⁶.

Astfel, dacă am efectua o analiză comparativă, poate fi constatat faptul că legislația Rusă din start admite anularea sentinței judecătorești cu rejudecarea cauzei în ordine generală, atare prevederi nu se regăsesc în legislația națională, fiind admis doar recursul în anulare cu remiterea cauzei la rejudecare în instanța de apel, situație ce implică existența unei sentințe judecătorești pe

³⁷⁴ Practica judiciară a Judecătoriei Supreme a FR - Decizia judecătorului de a prelungi durata de ținere sub strajă, pronunțată în lipsa învinuitului a fost anulată. În Бюллетень Верховного Суда Российской Федерации, 2009 г. N 9, стр.38. Practica judiciară baza de date Moldlex. [citat 12 ianuarie 2018]

³⁷⁵ *Tripăduș vs Moldova*, nr. 34382/07, ECHR din 22 aprilie 2014. par.128-135. [citat 20 august 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-147402>.

³⁷⁶ *Codul de Procedură penală al Federației Ruse* din 18.12.2001. Legea N 174-ФЗ, adoptat de către Duma de Stat la 22 noiembrie 2001

fond și proceduri judiciare pentru o perioadă îndelungată. Totodată, considerăm că nu este reușită tratarea rusă privind judecarea cauzei în lipsa inculpatului în cazul eschivării de la proces doar pentru infracțiunile grave și deosebit de grave, or faptul dat ridică alte semne de întrebare când instanța recalifică prin sentință acțiunile inculpatului în unele mai atenuante. Astfel, nu trebuie să fie atribuit interesul public al cauzei, complexitatea infracțiunii în raport cu posibilitatea judecării cauzei în lipsa inculpatului. Considerăm că legea internă reglementează mai practic și ajustat la principiile procesului penal condițiile de judecare a cauzei *in absentia*.

În practica rusă, prevederile legale privind judecarea cauzei în lipsa inculpatului au fost contestate la Curtea Constituțională, fiind refuzată în primirea spre examinare a plângerii, pe motiv că Constituția Federației Ruse garantează principiul contradictorialității și egalității armelor, iar judecarea cauzei în lipsa inculpatului se admite doar în condițiile stabilite de lege, și anume când acesta se eschivează de la proces, interesele sale fiind apărate de către avocat, participarea căruia este obligatorie. Normele legale contestate sunt în legătură cauzală cu comportamentul inculpatului ce se eschivează intenționat de la proces, iar legea admite anularea sentinței și rejudecarea cauzei odată cu apariția inculpatului.³⁷⁷

Prevederi privind judecarea cauzei în lipsa inculpatului se conțin și în art. 364 CPP al României. Aducerea inculpatului aflat în stare de deținere la judecată este obligatorie³⁷⁸. Se indică că judecata poate avea loc în lipsa inculpatului dacă este dispărut, se sustrage de la judecată ori și-a schimbat adresa fără a o aduce la cunoștința organelor judiciare și, în urma verificărilor efectuate, nu i se cunoaște noua adresă.

Am dori să relevăm că legislația statelor vecine reglementează judecarea cauzei în cazul când inculpatul este peste hotare și refuză să se prezinte sau extrădarea acestuia este imposibilă, însă legea internă nu prevede careva reglementări în acest sens, ceea ce este o omisiune, or o atare situație nu o putem califica drept o eschivare intenționată de la proces.

În lucrarea sa, Tukiev Aslan indică că legislația procesual-penală al Republicii Kazahstan, în calitate de condiții pentru judecarea cauzei în lipsa inculpatului, prescrie următoarele: aflarea persoanei peste hotarele republicii și eschivarea de a se prezenta în fața organelor de drept; cererea inculpatului de judecare a cauzei în lipsa sa.³⁷⁹ În opinia autorului, temei pentru judecarea cauzei în lipsă servește: a) un set suficient de dovezi, care atestă fără echivoc existența

³⁷⁷ Încheierea Curții Constituționale a Federației Ruse nr. 105-0-0 din 26 ianuarie 2010. [citât 18 octombrie 2018] Disponibil:<http://www.zakonprost.ru/content/base/152440/>.

³⁷⁸ Monitorul Oficial al României, Partea I, 2010 nr. 486.

³⁷⁹ Султанович, Т.А. Проблемы Процессуальной Формы Заочного Уголовного Судопроизводства/Автореферат дисс. ... канд. юрид наук. Республика Казахстан Караганда, 2005. [citât 28 noiembrie 2017] Disponibil:<http://kalinovsky-k.narod.ru/b/avtoref/rk/tukiev.htm> - 29 noiembrie 2017.

tuturor elementelor pentru infracțiunea incriminată; b) stabilirea faptului neprezentării inculpatului la etapa urmăririi penale și judecării cauzei penale; c) citarea legală a inculpatului.

Efectuând o analiză cumulativă a prevederilor legale menționate supra, se denotă că legislația tuturor statelor admite judecarea cauzei în lipsa persoanei, cu sau fără acordul acesteia, reieșind din gravitatea faptei penale, cu respectarea dreptului la apărare și a altor garanții procesuale stabilite de lege în acest sens.

Referitor la legalitatea deciziei adoptate de către instanța de judecată privind judecarea cauzei în lipsa inculpatului, urmează a fi respectate minimele necesare stabilite de lege, precum și intenția manifestată a inculpatului de a nu participa la proces. Astfel un caz care nu se încadrează în cele menționate supra, îl deducem din Decizia CSJ potrivit căreia, din procesele verbale ale ședințelor de judecată instanța de apel a dispus examinarea cauzei în lipsa inculpatului I.R. din motiv că, potrivit răspunsului CPR Căușeni, acesta este bolnav - HIV infectat, iar autocamionul special nu dispune de condiții de transportare și nu poate fi transportat la sediul instanței. Curtea a constatat încălcarea alin.(1) art.330 Cod de procedură penală privind necesitatea suspendării judecării cauzei dacă inculpatul suferă de o boală gravă care îi împiedică participarea la judecarea cauzei. Or, prin examinarea cauzei pe fond în lipsa inculpatului, instanța de apel a încălcat dreptul ultimului la apărare și dreptul la judecare în mod echitabil.³⁸⁰ Susținem opinia instanței superioare, deoarece în speță inculpatul nu a participat la proces din motive ce nu pot fi imputabile acestuia, or faptul că acesta este bolnav și nu poate fi escortat la sediul instanței nu este un temei plauzibil de judecare în lipsa sa cu privarea de dreptul la un proces echitabil. Interesul inculpatului este superior acțiunilor instanței.

Astfel, în cazul dosarelor de învinuire în comiterea infracțiunilor ușoare și mai puțin grave, s-au stabilit două situații, și anume: 1) un număr suficient de mare de cazuri în care inculpatul, la cerere, își refuză dreptul de a participa la ședință; 2) un număr semnificativ de situații în care inculpatul, deși nu declară refuzul de a exercita acest drept, evită apariția în instanță, abuzându-și astfel drepturile și împiedicând realizarea dreptului victimelor de a avea acces la justiție și la un proces echitabil într-un mod rezonabil, precum și realizarea scopului procesului penal.

Am putea releva existența unor abuzuri din partea inculpaților pe marginea prezentării la sediul instanței judecătorești, drept exemplu ar putea fi reținută cauza penală de învinuire a lui VA, învinuit în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 311 Cod Penal, ședințele de judecată fiind amânate pe motiv de neprezentare a inculpatului, fiind dispusă aducerea silită a acestuia care nu a fost executată, pe motiv că acesta nu se afla la domiciliu. Prin încheierea instanței, inculpatul a

³⁸⁰ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ra-29/2008 din 15.01.2008, în Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2008, nr.8, pag.12

fost anunțat în căutare, cauza fiind examinată în fond în lipsa acestuia cu stabilirea sancțiunii sub formă de amendă, care a fost executată. Se relevă că, din cauza comportamentului abuziv al inculpatului, cauza a fost una simplă, însă examinată în termen de un an.³⁸¹

O altă cauză este de învinuire a lui MD, potrivit căreia la etapa de urmărire penală, inculpatul a fost prezent fiind audiat pe marginea învinuirii imputate. Însă, la ședințele de judecată, inculpatul nu se prezenta, din care motive s-a dispus aducerea silită a acestuia, care nu a fost executată, deoarece s-a stabilit că acesta a plecat în Anglia, ulterior fiind anunțat în căutare. Prin sentința Judecătoreiei Bender, M.D, a fost recunoscut vinovat, cu stabilirea sancțiunii sub formă de amendă. Fiind contestată sentința nominalizată, prin decizia Curții de Apel Chișinău, a fost casată sentința cu stabilirea unei pedepse sub formă de închisoare în privința inculpatului absent la proces, pe motiv că s-a considerat că inculpatul intenționat s-a eschivat de la prezentare în instanță prin ce a manifestat indiferență față de infracțiunea săvârșită și lipsa unei căințe active. Astfel, se atestă că instanța de apel a sancționat comportamentul indiferent al inculpatului pe marginea prezentării în fața instanței, prin stabilirea unei pedepse privative de libertate.³⁸²

În cazul în care inculpatul refuză să participe la ședințele de judecată, anterior luării deciziei de amânare a ședinței de judecată sau a deciziei de a examina cauza în absența inculpatului, instanța de judecată urmează să examineze fiecare situație în parte, în special:

- Motivul refuzului de a participa la ședințele instanței de judecată – drept motiv poate servi voința inculpatului de a nu-și exercita drepturile sale procesuale, în același timp, refuzul inculpatului poate fi motivat de intenția de a protesta împotriva unor pretinse încălcări a drepturilor sale. În acest caz, refuzul inculpatului este determinat nu de voința de a nu participa la proces, ci de pretinsa neexecutare a obligațiilor statului.

- Importanța participării inculpatului la proces – trebuie să se aprecieze dacă participarea inculpatului este imperativă, întru asigurarea dreptului acestuia la un proces echitabil;

- Aspectul încălcării drepturilor altor participanți la proces prin absența inculpatului – obligativitatea prezenței inculpatului la proces urmează a fi apreciată și în contextul asigurării respectării drepturilor procesuale a celorlalți participanți la proces;

Dacă ar fi să facem o analiză despre faptul că judecarea în lipsă este o procedură penală complexă sau nu, specificul procedurii date implică careva schimbări la nivel de procedură pentru astfel de cazuri. Ar putea fi relevat că, în acest caz, legea procesual penală prevede doar

³⁸¹ Cauza penală nr. 11-1-506-22072017 aflată pe rol la Judecătoria Bender de învinuire a lui VA în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 311 Cod Penal

³⁸² Cauza penală nr. 11-1-366-11052017 aflată pe rol la Judecătoria Bender de învinuire a lui M Denis în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 190 alin. (2) Cod Penal

într-un articol regulile referitoare la judecarea cauzei în lipsa inculpatului. În plus, desfășurarea unui proces în absența inculpatului implică faptul că etapa executării sentinței va avea, de asemenea, o serie de caracteristici. Lipsa unei reglementări legislative a procedurii de punere în executare a unei sentințe de stabilire a pedepsei privative de libertate, dispusă prin absență, creează condiții de neexecutare a unei hotărâri judecătorești.

O practică judiciară interesantă în acest sens este cauza penală examinată la Judecătoria Strășeni privindu-l pe G.S, fiind condamnat în lipsă la pedeapsa definitivă de 16 ani închisoare. Inițial, inculpatul a fost prezent fiind audiat, ulterior, însă, s-a eschivat, din care considerente s-a dispus examinarea cauzei în lipsă. Sentința a fost contestată de către avocații inculpatului, în lipsa acestuia, iar prin decizia Curții de Apel Chișinău din 29 noiembrie 2016, s-a pronunțat o nouă hotărâre fiind stabilită pedeapsa de 15 ani închisoare. După extrădarea sa, inculpatul a declarat în mod repetat apel, iar prin decizia Curții de Apel Chișinău din 12 decembrie 2017, repetat s-a admis apelul, casată sentința, cu stabilirea a unei pedepse de 6 ani închisoare.³⁸³ Drept motiv pentru examinarea repetată a apelului, instanța de apel a statuat că lui G.S. i s-a înmănat copia sentinței după ce a fost extrădat din Federația Rusă, de faptul că apelul înaintat de către avocat a fost examinat în absența sa acesta nu a cunoscut. Pentru a asigura dreptul acuzatului de a se apăra singur, instanța a considerat ca depus în termen și s-a expus asupra apelului. Astfel, în cadrul aceleași cauze penale, în privința aceluiași inculpat persistă două decizii a instanței de apel ce stabilesc pedepse diferite, care au creat dificultăți la punerea în executare a acestora, fapt datorat motivului eschivării inculpatului de la judecarea cauzei penale. Urmează a fi relevat că, prin decizia Curții Supreme de Justiție, s-a respins ca inadmisibil recursul ordinar declarat împotriva deciziei Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 12 decembrie 2017, nefiind discutată existența a două decizii valabile a instanței de apel și modul de executare a lor.

Problema imposibilității asigurării executării unei sentințe penale adoptate în lipsa inculpatului a fost analizată de către Plenul CSJ, potrivit căreia s-a respins propunerea de sesizare a Curții Constituționale înaintată de Judecătoria Hîncești. S-a reținut că prin demersul procurorului s-a solicitat judecătorului de instrucție autorizarea monitorizării conexiunilor comunicațiilor abonatului – 0xx, pe motiv că BS, care a fost condamnat la pedeapsă cu închisoare pentru 7 ani și se eschivează de la executarea sentinței, comunică prin numărul dat, dar nu se poate stabili adresa unde locuiește. Prin încheierea judecătorului, s-a solicitat sesizarea Curții Constituționale privind ridicarea excepției de neconstituționalitate a Secțiunii a 5-a, Capitolul III, Titlul IV din Partea generală a Codului de procedură penală și art. 27 al Legii nr.

³⁸³ Cauza penală nr. 1-6/2016, judecată de către Judecătoria Strășeni în privința lui GS, precum și decizia CSJ nr.1ra-724/2018

59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații, care prevede efectuarea măsurilor speciale de investigație doar în cadrul urmăririi penale. Curtea, pentru adoptarea deciziei sale, a menționat că, dacă legiuitorul nu a prevăzut la etapa executării pedepselor penale posibilitatea utilizării unor măsuri speciale de investigație, aceasta nu echivalează cu neconstituționalitatea prevederilor legale. Or, art.132/2 CPP prevede că măsurile speciale de investigații se efectuează în vederea descoperirii și cercetării infracțiunilor și nicidecum în vederea executării pedepselor penale.³⁸⁴ Astfel, instanța ierarhic superioară a recunoscut lipsa unor măsuri legale ce ar admite realizarea acțiunilor de identificare a locului de aflare a inculpatului și curmării acțiunilor acestuia de eschivare de la organele de drept în vederea executării sancțiunii penale stabilite în lipsa sa. Considerăm că prin lipsa unor reglementări privind punerea în executare a sentinței în cazul eschivării inculpatului, apriori favorizează inculpații de a se eschiva de la executarea pedepsei penale, în practică persistând deseori situațiile când inculpații nu se prezintă la ședințele de pronunțare a sentințelor.

În cauza Melloni vs Ministerio fiscal a CURIA, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a decis că, din moment ce persoana condamnată în lipsă a avut cunoștință, în timp util, de procesul stabilit și a fost informată că poate fi pronunțată o decizie în cazul în care nu se prezintă la proces sau, având cunoștință de procesul stabilit, a mandatat un avocat pentru a o apăra, autoritatea judiciară de executare este obligată să predea această persoană, astfel încât ea nu poate condiționa predarea de posibilitatea unei noi proceduri de judecată în prezența persoanei.³⁸⁵

Pentru adoptarea deciziei de examinare în lipsă, instanța urmează să se conducă de următoarele prezumții: că inculpatul nu dispune de careva motive verosimile și întemeiate pentru a înainta recuz și că acesta la momentul comiterii infracțiunii a fost responsabil, iar pe parcurs nu s-a îmbolnăvit de careva boli psihice ce creează imposibilitatea stabilirii unei pedepse. Pentru adoptarea deciziei de judecare în lipsă, urmează a fi luate în considerație următoarele condiții: eschivarea intenționată a inculpatului; faptul că acesta nu a fost atras la răspundere penală pentru aceeași faptă; posibilitatea soluționării fondului cazului în lipsa inculpatului și ascultării poziției acestuia; cererea părților de examinare a cauzei în lipsă; realizarea de către organele competente a măsurilor necesare și reale pentru asigurarea prezenței inculpatului la proces; participarea obligatorie a apărătorului la proces.

Ordinea de judecată în absența inculpatului trebuie să fie supusă unor modificări și ar trebui să urmărească următoarele obiective:

³⁸⁴ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.4s-10/13 din 30 septembrie 2013, de examinare a propunerii de sesizare a Curții Constituționale

³⁸⁵ Decizia cadru a Curții de Justiție a Uniunii Europene în cauza C-399/11 din 26 februarie 2013, Stefano Melloni vs Ministerio fiscal

- excluderea simplificării excesive a procedurilor desfășurate în lipsă, prin cercetarea superficială a probelor și formarea concluziei de vinovăție prin simpla eschivare a inculpatului;
- luarea în considerare a comportamentului inculpatului atunci când decide cu privire la amploarea pedepsei și la recuperarea costurilor legale. Formarea unui sistem pentru executarea sentințelor în absență în partea privării de libertate și încasarea prejudiciilor;
- introducerea unei proceduri clare de anulare a sentinței adoptate în lipsa inculpatului.

O problemă ce nu este reglementată în legea națională este cazul existenței unei cauze penale în privința a doi inculpați, iar pe parcursul procesului unul dintre aceștia nu se prezintă în instanță, neexistând probe verosimile despre eschivarea acestuia, astfel instanța fiind în imposibilitatea disjungerii cauzei, deoarece legea nu prevede un atare temei, întrucât celălalt inculpat să beneficieze de un proces echitabil.

În urma analizei efectuate supra, se atestă că atât teoreticienii, cât și practicienii împărtășesc opinia că judecarea cauzei în lipsa inculpatului este o măsură excepțională și urmează a fi dispusă doar în limitele legii, totuși aceasta pe lângă faptul că aduce unele ingerințe și limitări în drepturile inculpatului, implică și unii factori pozitivi:

- astfel judecarea cauzei în lipsa inculpatului implică realizarea dreptului de acces la instanță a victimei și compensarea daunei produse în urma comiterii infracțiunii;
- judecarea cauzei într-un termen rezonabil. Cercetarea eficientă și într-un termen destul de scurt a probelor din momentul comiterii infracțiunii și înlăturarea riscului pierderii acestora (ex. decesul unui martor, a victimei, distrugerea unor probe materiale în timp);
- adoptarea sentinței implică realizarea scopului legii penale de pedepsire a persoanei culpabile în comiterea infracțiunii și imposibilitatea invocării termenului de prescripție pentru înlăturarea răspunderii penale;
- de asemenea, sunt soluționate un set de chestiuni stringente la momentul adoptării sentinței legate de acțiunea civilă, corpurile delict, confiscarea averii etc., care, odată cu trecerea timpului prin neexaminarea cauzei pe motiv de eschivare a inculpatului, pot să-și piardă importanța pentru participanții la proces.

În concluzie, am putea spune că prezența inculpatului la ședințele de judecată este un drept relativ și nu este o obligație, iar dacă persoana intenționat s-a eschivat de la judecarea cauzei atunci nu se atestă o ingerință în drepturile acesteia, însă urmează a fi asigurată prezența obligatorie a avocatului. Instanța urmează să verifice executarea de către acuzator a obligației înștiințării inculpatului despre consecințele neprezentării și prezentarea probelor pe marginea eschivării lui intenționate. Astfel, dacă se constată că inculpatul intenționat s-a eschivat pe parcursul procesului, fiind reprezentat de avocat, nu poate invoca încălcarea dreptului la un

proces echitabil prin examinarea în lipsa sa. Cercetarea judecătorească în lipsa inculpatului nu contravine principiului contradictorialității și asigurării dreptului la apărare a acestuia, însă implică dificultăți în realizarea principiilor date în cadrul procesului penal.

3.4.Modalități de judecare a cauzei în lipsa inculpatului

Dreptul persoanei acuzate de a fi prezentă în persoană la proces este inclus în dreptul la un proces echitabil prevăzut la articolul 6 din Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. După cum am menționat supra, și legislația procesual penală a RM stabilește participarea obligatorie a inculpatului la proces, însă de la regula dată, potrivit legii interne, am putea distinge următoarele excepții admisibile prin lege pentru judecarea cauzei în lipsa inculpatului:

- Judecarea cauzei la cerere. Art. 321 alin. (2) pct. 3 CPP al RM admite judecarea cauzei în lipsa inculpatului în cazul examinării unor cauze privitor la săvârșirea unor infracțiuni ușoare când inculpatul solicită judecarea cauzei în lipsa sa. Astfel, urmează a fi relevat că legea admite judecarea cauzei în lipsa inculpatului în funcție de gravitatea infracțiunii incriminate, doar la cererea inculpatului care urmează să implice opțiunea liberă a acestuia fără a fi influențat de cineva. Putem conchide că certificarea liberă a opțiunii inculpatului în cazul când acesta se prezintă la proces este posibilă, inclusiv cu explicarea faptului că acesta nu va fi ascultat și posibilitatea adoptării unei sentințe de condamnare sau achitare. O situație mai dificilă se atestă în cazurile când cererea este adresată instanței prin intermediul poștei sau este prezentată în cadrul procesului de către apărător. În atare condiții, instanța de judecată este privată de dreptul verificării liberei opțiuni a inculpatului referitor la cererea adresată, precum și consecințele de neaprezentare la proces.

Astfel, pentru judecarea cauzei în lipsa inculpatului, la cererea acestuia pot fi elucidate următoarele condiții: existența unei cauze penale privind comiterea unei infracțiuni ușoare; cererea inculpatului privind judecarea cauzei penale în lipsa sa și participarea obligatorie a avocatului. Concomitent, cererea urmează să corespundă următoarelor cerințe: aceasta urmează să consimtă liberul simț al inculpatului privind judecarea cauzei în lipsa sa și nu trebuie să fie luată sub influența organului de urmărire penală sau a instanței; cererea nu poate fi adresată instanței la orice etapă a cercetării judecătorești. Considerăm că legiuitorul urmează să stabilească un termen procedural până la care cererea poate fi adresată instanței, or necesitatea instituirii unei atare reglementări rezultă din disciplinarea părților, modul de stabilire a ordinii cercetării judecătorești.

Pentru adoptarea unei decizii de judecare a cauzei în lipsa inculpatului, urmează a fi prezentă cererea acestuia, care atestă opțiunea liberă de a nu participa la proces, or Curtea Europeană a statuat că renunțarea din partea unui acuzat la dreptul de a fi prezent la proces poate

fi posibilă, dar ea trebuie să fie lipsită de echivoc și însoțită de un minim de garanții.³⁸⁶ În cauza Zana contra Turciei, Curtea a considerat că refuzul reclamantului de a vorbi în limba turcă în loc de limba kurdă nu dă naștere unei renunțări implicite la dreptul său de a se prezenta.³⁸⁷

Prin sentința Judecătoriei Cahul din 04 februarie 2019 în privința lui CI, se atestă că cererea privind judecarea cauzei în lipsa inculpatului a fost prezentată instanței de către avocatul acestuia, însă nu este menționat nimic despre motivul refuzului acestuia de a participa la proces.³⁸⁸

În special în practica internă, modalitatea dată de judecare a cauzei nu ridică semne de întrebare, deoarece persistă cererea inculpatului, care prezumă acordul liber al acestuia și realizarea consecințelor pentru neparticiparea sa la proces prin privarea de unele garanții procesuale. Considerăm că legiuitorul în norma legală ar trebui să instituie o concretizare privind obligația instanței sau includerea în conținutul cererii a motivului inculpatului de a participa la proces, astfel încât să fie formată ideea privind liberul acord al inculpatului în privința judecării cauzei în lipsa sa.

- În cazul eschivării, Art. 321 alin. (2) pct. 1 CPP al RM admite judecarea cauzei în lipsa inculpatului în cazul când inculpatul se ascunde de la prezentarea în instanță. Urmează a fi relevat că legea admite judecarea cauzei în lipsa inculpatului dacă acesta cunoaște despre intentarea și examinarea unei cauze penale, însă în mod intenționat refuză de a se prezenta la proces. Punctul de reper pentru aplicarea prevederilor pornește de la faptul că instanța trebuie să dețină probe confirmative ce atestă citarea legală, cunoașterea de către inculpat a judecării unei cauze penale pe numele său, or instanța din simpla neprezentare a inculpatului la ședință nu poate judeca cauza în lipsa acestuia pe motiv de eschivare.

Drept condiții pentru adoptarea deciziei de judecare a cauzei în lipsa inculpatului, am putea menționa următoarele: existența unei cauze penale pe rolul instanței de judecată; absența inculpatului la proces; întreprinderea tuturor măsurilor posibile de înștiințare a inculpatului; demersul acuzatorului de stat de anunțare în căutare, precum și solicitarea unei părți de examinare a cauzei în lipsa inculpatului; participarea obligatorie a avocatului. În cazul când nu este respectată una din condițiile elucidate, se prezumă că decizia instanței de judecare a cauzei în lipsa inculpatului este contrară legii și implică ingerințe în drepturile inculpatului.

³⁸⁶ Kremzow vs Austria, nr. 12350/86, ECHR din 21 septembrie 1993, par. 68. [citat 28 mai 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57829>.

³⁸⁷ Zana contra Turciei, nr. 18954/91, ECHR din 25 noiembrie 1997, par.71. [citat 24 iulie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58115>.

³⁸⁸ Cauza penală nr. 15-1-8256-31102018 examinată de Judecătoria Cahul în privința lui CI în comiterea infracțiunii prevăzute la art.264 CP

Cu titlu de exemplu am putea menționa cauza penală de învinuire a lui ȘI, potrivit căreia, prin sentința din 21 septembrie 2004, acesta a fost condamnat la 2 ani închisoare. Prin decizia Curții de Apel Bălți din 2015, s-a admis apelul avocatului, fiind casată sentința, deoarece ȘI nu a fost citat legal, iar acuzatorul de stat nu a prezentat probe verosimile privind renunțarea în mod expres a inculpatului de la exercitarea dreptului său de a participa la proces, instanța a dispus judecarea cauzei în lipsă, însă în continuare nu a mai soluționat chestiunea privind posibilitatea finisării judecării cauzei în lipsa inculpatului și l-a condamnat. S-a considerat că instanța de fond urma să întreprindă toate măsurile posibile pentru a stabili locul aflării inculpatului, a-l cita legal și, în cazul prezenței probelor de citare legală, era în drept să procedeze conform prevederilor art.321 alin.(6) și art.329 CPP.³⁸⁹

Considerăm că în speța dată era obligația pozitivă a acuzatorului de stat de comun cu instanța să întreprindă măsuri privind citarea legală a inculpatului și constatarea eschivării acestuia de la proces, astfel ar fi fost evitată o altă consecință negativă și anume securitatea raporturilor juridice prin menținerea hotărârii atacate și neanularea acesteia după 11 ani.

Totodată, am putea menționa cauza penală de învinuire a lui UM, ce atestă rolul pasiv al acuzatorului de stat privind prezentarea probelor ce ar demonstra eschivarea inculpatului, acțiunile privind stabilirea locului de aflare a inculpatului și constatarea eschivării acestuia au fost realizate de instanță. Inculpatul UM nu s-a prezentat la proces. La solicitarea instanței organele de poliție, au adus la cunoștință că UM a fost anunțat în căutare locală. Prin răspunsul parvenit de la Serviciul Vamal, s-a atestat că UM a părăsit teritoriul Republicii Moldova prin postul vamal Leușeni-Albița, iar instanța a dispus examinarea în lipsa inculpatului.³⁹⁰

Analizând speța în cauză, atestăm că în practică majoritatea acțiunilor în vederea stabilirii eschivării inculpatului sunt realizate de instanță, care are un rol activ în acest sens, or în conținutul sentinței nu sunt reținute careva înscrisuri sau date prezentate de către acuzator privind refuzul inculpatului de a se prezenta la proces, posibilitatea stabilirii locului de aflare a acestuia sau stabilirea certă a unei eschivări, fiind neglijate prevederile art. 321 CPP. Situație identică poate fi dedusă și din sentința Judecătoriei Cahul din 18 iunie 2018 în privința lui NM, unde faptul că inculpatul nu se află la domiciliu și nu este posibil de stabilit locul lui a fost constatat în urma executării încheierii de aducere silită emisă de către instanță.³⁹¹

³⁸⁹ Cauza penală nr.1a-328/15 examinată de către Curtea de Apel Bălți la data de 14 ianuarie 2015, de învinuire a lui ȘI în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 325 Cod penal

³⁹⁰ Cauza penală nr.51-1-2002-04052017, de învinuire a lui UM în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 27, 248 alin. (2), art. 217 alin (2) CP examinată de către Judecătoria Ungheni

³⁹¹ Cauza penală nr. 15-1-4930-20072017 examinată de Judecătoria Cahul în privința lui NM în comiterea infracțiunii prevăzute de art.186 CP

O altă cauză ce merită atenție este de învinuire a lui CV, care a fost condamnat în lipsă prin sentința Judecătorei Botanica la 6 ani închisoare. Împotriva sentinței a declarat apel avocatul inculpatului Chicu O., printre motive fiind reținut că inculpatul se află peste hotarele țării, despre sentință au aflat părinții acestuia, care au încheiat contract de asistență juridică cu el. Prin decizia Curții de Apel Chișinău, apelul declarat a fost respins ca inadmisibil, instanța reținând că avocatul, Draguța P., a primit copia sentinței și nu a atacat-o. Inculpatul, pe parcursul cercetării judecătorești, s-a eschivat de judecată, însă aceasta nu poate fi apreciată ca motiv întemeiat pentru depunerea tardivă a cererii de apel.

Prin decizia Curții Supreme de Justiție, au fost admise recursurile ordinare declarate, fiind reținut că instanța de apel, dacă avea careva suspiciuni privind împuternicirile avocatului Chicu O., ce reprezenta interesele inculpatului absent, urma să le verifice sau urma să-i acorde un avocat din oficiu, însă astfel de acțiuni nu au fost întreprinse. Mai mult ca atât, cauza a fost examinată în lipsa inculpatului, însuși procurorul a menționat în ședința de judecată că nu sunt date că inculpatul a primit sentința, iar, potrivit art. 321 alin. (3) CPP, participarea apărătorului este obligatorie, având în vedere faptul că inculpatul poate fi condamnat la închisoare.

După rejudecarea apelului, recurs ordinar a declarat avocatul Sterpu B. în numele inculpatului CV., printre motive invocând și faptul că inculpatul nu se eschivează de la răspunderea penală; instanța de apel a examinat cauza în lipsa inculpatului, care se afla în Marea Britanie; astfel, CV. urma a fi legal citat de către instanța de apel, cărei i s-a adus spre cunoștință locul aflării ultimului; or examinarea cauzei pripite în lipsa inculpatului este o încălcare a normelor internaționale. Însă, instanța ierarhic superioară nu s-a expus pe margine motivelor indicate în recurs, doar pronunțând o nouă hotărâre pe marginea pedepsei.³⁹²

Dificultățile apărute pe marginea examinării cauzei penale menționate se datorează inculpatului, care se eschiva de la instanță, atestându-se cu certitudine că acesta cunoștea despre examinarea cauzei penale fiind antrenați mai mulți apărători, contestate din numele său hotărârile judecătorești. Scopul final era eschivarea de la executarea pedepsei.

Considerăm că constatarea faptului eschivării inculpaților de a se prezenta la proces urmează a fi analizat și de către instanța de apel, or atestăm că instanțele ierarhic superioare în cazul examinării dosarelor unde inculpații s-au eschivat de la proces rețin circumstanțele elucidate de către prima instanță, fără a efectua un control suplimentar pe marginea eschivării inculpaților sau posibilitatea identificării locului de aflare a acestora. Astfel, în speța lui MS și MT, Curtea de Apel a reținut că în ședința instanței de apel inculpații nu s-au prezentat, iar prin

³⁹² Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție nr. 1ra-52/2016 din 16 februarie 2016 privind învinuirea lui C Vladimir

încheierea Judecătorei Ungheni a fost aplicată măsura preventivă cu anunțarea lor în căutare ulterior desfășurării activităților speciale de investigație, iar stabilirea locului căutaților nu a fost posibilă. Având în vedere că inculpații se ascund de la prezentarea în instanța de apel și de a se apăra, se sustrag de la instanța de judecată, iar pe cauză participă avocați, Colegiul penal a decis judecarea cauzei în lipsa inculpaților.³⁹³

Considerăm că în speța dată instanței de apel îi revenea obligația de a remite suplimentar o solicitare în adresa organelor de poliție referitor la verificarea faptului dacă nu au fost reținuți inculpații sau nu s-a stabilit locul de aflare a acestora, având în vedere că a cercetat din nou toate probele în vederea stabilirii cu certitudine a vinovăției inculpaților.

Or Curtea Europeană, în cauza *Hokkeling v. Olanda*, a stabilit că în 2007 reclamantul fusese condamnat la patru ani închisoare. În 2009, reclamantul a fost eliberat din închisoarea din Olanda, la scurt timp fiind arestat în Norvegia pentru comiterea altor infracțiuni. În 2010, instanța de apel din Olanda a condamnat reclamantul în contumacie, mărindu-i pedeapsa la opt ani de închisoare. Curtea a stabilit că refuzul instanței de apel de a avea în vedere măsurile care i-ar fi permis reclamantului să participe la ședință a fost greu de înțeles cu cât condamnarea sa a crescut la opt ani, ce însemna că după revenirea în Olanda, reclamantul ar fi avut de executat o perioadă în plus față de cea a pedepsei pe care o executase deja. Curtea a fost de acord cu Guvernul că arestarea reclamantului în Norvegia fusese o consecință directă a conduitei sale și a recunoscut ca legitime interesele rudelor supraviețuitoare ale victimei și ale societății de a vedea că procedurile penale împotriva reclamantului au ajuns la o concluzie. Totuși, având în vedere locul proeminent pe care îl ocupă dreptul la un proces echitabil, nici prezența reclamantului la ședințe din primă instanță, nici conduita activă a apărării nu au putut compensa lipsa reclamantului în fața celei de-a doua instanță.³⁹⁴

O altă problemă am putea să o deducem din decizia Curții de Apel Craiova, potrivit căreia a fost respins apelul inculpatului deoarece sentința acestuia a rămas definitivă prin ne apelare, întrucât inculpatul s-a sustras de la judecată plecând în străinătate fără să anunțe.³⁹⁵ În opinia noastră, o atare tratare este în detrimentul intereselor inculpatului, or eschivarea acestuia nu poate implica consecința privării de dreptul la examinarea cauzei sale de către instanța superioară, însă îl poate lipsi de dreptul de a cere rejudecarea cauzei sale.

³⁹³ Cauza penală nr.03-1a-1704-29032017 de învinuire a lui MT și MS în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 191 CP examinată de către Curtea de Apel Bălți

³⁹⁴ *Hokkeling vs Olanda*, nr. 30749/12, ECHR din 14 februarie 2017, par. 57-62. [cit. 28 august 2018] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-171096>.

³⁹⁵ Curtea de Apel Craiova. Decizia penală nr. 428 din 02 octombrie 2003, nepublicată –în *Dreptul. Uniunea Juriștilor din România*. Anul XV. Seria III-a. nr.7/2004. pag.174-175.

În lucrarea sa, menționată supra, autoarea Ioniță Diana³⁹⁶ propune renașterea și prevederea în actuala lege a împuternicirilor instanței de judecată de a transmite dosarul la reluarea urmăririi în faza de numire a cauzei spre examinare în ședință judiciară, opinie pe care nu o împărtășim și care nu este binevenită, în special în cazurile când la etapa inițială se constată că inculpatul nu se prezintă la ședințe, iar partea acuzării nu prezintă probe verosimile privind eschivarea acestuia. Considerăm că, astfel, principala garanție de îndeplinire a justiției ar purta un caracter formal, deoarece nu se exclud situațiile când în urma analizei probatoriului, a faptului că inculpatul a participat la unele acțiuni de urmărire penală, instanța de judecată constatând certa eschivare a acestuia de la proces, îl poate judeca și condamna în lipsă. Or, la momentul potrivit art.396/1 CPP, instanța dacă pronunță o sentință de achitare pe motiv că fapta nu este comisă de inculpatul absent, acuzatorul de stat poate cere restituirea cauzei și reluarea urmăririi penale.

Se consideră oportună judecarea cauzei în lipsa persoanei cu adoptarea unei decizii la caz, or suspendarea examinării cauzei pe motiv de neprezentare a inculpatului sau amânarea la nesfârșit pentru a asigura participarea obligatorie a inculpatului la proces ar induce la încălcarea principiului legalității și la o ingerință în drepturile și interesele victimelor, pierderea probelor, în final nefiind realizată sarcina procesului penal.

Urmează a fi relevat că în practică cauzele cu judecarea în lipsa inculpatului ce se eschivează de la proces generează multe probleme atât la etapa cercetării judecătorești, precum și ulterior adoptării hotărârii judecătorești, odată cu apariția acestuia, precum și la etapa executării hotărârii adoptate. Astfel, s-a atestat cauza când avocatul inculpatului a contestat deciziile instanțelor de fond și apel adoptate în lipsă pe motiv că în termenul de executare a pedepsei nu a fost inclus perioada arestării clientului său în vederea extradării.³⁹⁷

Am dori să menționăm că procedura judecării cauzei în lipsa inculpatului pe motiv de eschivare implică multe probleme practice, deoarece nu este reglementată în mod detaliat de legislație, în raport cu scopul procesului penal.

- Când inculpatul arestat refuză să fie adus în instanță și acest refuz este confirmat de apărătorul lui sau a administrației instituției de detenție a acestuia. Art. 321 alin. (2) pct. 2 CPP al RM admite judecarea cauzei în lipsa inculpatului când acesta, fiind în stare de arest, refuză să fie adus în instanță pentru judecarea cauzei și refuzul lui este confirmat și de apărătorul lui sau a administrației instituției de detenție a acestuia. De cele mai multe ori, avocații confirmă refuzul clienților de a participa la proces fără a comunica motivele sau invocând lipsa încrederii acestora

³⁹⁶ Ioniță, D. *Avocatul-Apărător în faza examinării în fond a cauzelor penale*/Autoreferat al tezei de doctor. Chișinău 2003, 23 pag.

³⁹⁷ Cauza penală nr.1ra-547/2018 examinată de către Curtea Supremă de Justiție privindu-l pe S Alexandru

în organele de drept. Dar, și în atare condiții, instanța este obligată de a purcede la examinarea cauzei în lipsa inculpatului, or imposibilitatea continuării examinării cauzei pe motiv că inculpatul arestat refuză prezentarea, invocând motive declarative că nu are încredere în instanță, privează victima de o judecare justă și promptă a cauzei, precum și realizării scopului principal a justiției de restabilire a echității.

Trebuie să menționăm ultimele modificări operate la art. 321 CPP în sensul asigurării prezenței inculpatului arestat la proces, potrivit căreia norma legală a fost completată cu introducerea alin. 2¹, care prescrie că inculpatul arestat ce refuză a se prezenta în fața instanței poate fi supus aducerii silită în instanța de judecată pentru a confirma refuzul acestuia de a participa la judecarea cauzei.³⁹⁸ Alin.(2) a fost completat cu acordul administrației de detenție.

Modificarea dată este binevenită, deoarece, anterior operării acestor reglementări în practică, instanța de judecată nu dispunea aducerea silită a inculpaților ce refuzau escortarea, pe motiv că situația dată nu era reglementată prin lege, fiind nevoie să purceadă la examinare în lipsa acestora în prezența unei confirmări a avocaților. În acest sens, se invoca practica CtEDO, precum și opțiunea inculpatului de a protesta astfel de modul înfăptuirii justiției și pentru a nu atenta la dreptul acestuia, se examina cauza în lipsă după realizarea condițiilor legale. O altă problemă era refuzul avocaților acordați din oficiu de a prezenta confirmarea clienților săi privind refuzul participării la proces și al escortării, astfel, în prezent fiind posibilă și confirmarea administrației instituției de detenție în acest sens. Considerăm că modificarea privind asigurarea silită a prezenței inculpatului arestat la proces conferă instanței dreptul de a stabili motivul refuzului inculpatului de a fi escortat și neparticipării la proces și a întreprinde măsuri plauzibile pe marginea înlăturării motivelor invocate de către acesta în cazul când sunt plauzibile și motivate. Or, este alogic aflarea inculpatului în custodia statului și refuzul acestuia fiind în stare de arest de a se prezenta în fața magistraților.

În fapt, reglementarea inițială prin legea internă a posibilității judecării cauzei în lipsa inculpatului, când acesta refuză să fie escortat, este criticată de către Trofimova Elena, în lucrarea sa. Aceasta indică că o atare reglementare este neîntemeiată, privind posibilitatea judecării cauzei în lipsa inculpatului când acesta refuză de a se prezenta la proces, aceasta contravine principiului publicității, voința acestuia privind participarea la proces nu trebuie să fie un factor decizional. Participarea inculpatului la proces este o garanție a obiectivității cercetării judecătorești, precum și evitarea ulterioară a unor plângeri neîntemeiate a inculpatului privind încălcarea dreptului la apărare. Partea vătămată nu dispune de dreptul de a refuza prezentarea în

³⁹⁸ Monitorul Oficial al RM, 2018, nr. 309-320

cadrul procesului penal, iar acordarea unui atare drept inculpatului contravine principiului contradictorialității. Acest comportament al acuzatului denotă lipsa de respect față de instanță.³⁹⁹

Considerăm că într-o oarecare măsură autorul are dreptate, deoarece astfel se creează un tratament diferențiat pe parcursul procesului penal al victimei în raport cu inculpatul privind opțiunea de participare la proces, însă inculpatul nu poate fi obligat de a participa la proces, în cazul când acesta prin modul dat protestează împotriva actului de justiție.

Referitor la completarea normei procesual penale cu opțiunea privind prezentarea confirmării din partea administrației de detenție, avem unele rezerve, deoarece instituția dată reprezintă autoritățile statului și nu o putem plasa de partea inculpatului, care posibil astfel își manifestă și dezacordul față de condițiile de detenție sau modul cum este tratat în penitenciar, motive ce pot fi invocate ulterior în cadrul procesului penal și pot implica anularea hotărârii pe motiv de neconcretizare a situației date, astfel considerăm că, pentru respectarea principiului egalității armelor, acordul avocatului privind refuzul clientului său la proces urmează să persiste.

Trebuie să menționăm că prevederile art. 321 alin. (2) pct.2) al CPP au constituit temei de examinare la Curtea Constituțională, sesizarea fiind declarată inadmisibilă, pe motiv că dreptul persoanei acuzate de a fi prezentă în cadrul procedurilor penale nu implică în mod obligatoriu pronunțarea unei hotărâri judecătorești doar după ce acuzatul s-a prezentat în ședința instanței. Nu s-au reținut argumentele autorului excepției privind lipsa unor criterii în baza cărora instituția penitenciară constată refuzul inculpatului de a se prezenta în ședința de judecată sau privind forma în care trebuie să se exteriorizeze refuzul inculpatului, deoarece se consideră că înțelesul termenului „refuz” nu poate suscita îndoieli cu privire la semnificația sa. Ca urmare a refuzului inculpatului de a se prezenta în ședință, constatat de către instituția penitenciară și adus la cunoștința instanței, aceasta din urmă dispune aducerea silită a inculpatului în vederea confirmării refuzului său de a participa la judecarea cauzei penale.⁴⁰⁰

Putem menționa și decizia Curții de Apel Pitești, unde s-a casat decizia instanței, deoarece, deși revizuentul era deținut în penitenciar, nu a fost adus la instanță, care a soluționat revizuirea în lipsă, pronunțând o hotărâre lovită de nulitate absolută.⁴⁰¹

Anterior operării modificărilor menționate supra, în practica judiciară deseori apăreau probleme pe marginea dispunerii aducerii silite a inculpatului arestat, întrucât în unele cazuri

³⁹⁹ Trofimova, E. *Заочное судебное разбирательство уголовных дел: нормативное регулирование и практика применения*. Voronej 2009. Disponibil: <http://lawtheses.com/zaочноe-sudebnoe-razbiralstvo-ugolovnyh-del-normativnoe-regulirovanie-i-praktika-primeneniya#ixzz5Nn7dN6x9>. [citat 10 august 2018]

⁴⁰⁰ Decizia Curții Constituționale nr. 124 din 30 octombrie 2018 privind inadmisibilitatea sesizării nr. 149g din 25 octombrie 2018, par. 20-26. În monitorul Oficial al RM, 2019, 59-65

⁴⁰¹ Decizia Curții de Apel Pitești, nr. 15/R/2008. În Revista de Drept Penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul XV, nr.4, octombrie –decembrie. București, 2008. pag.169.

aceasta se dispunea în lipsa unei reglementări legale, fiind considerată o practică vicioasă. În decizia sa, CSJ a casat încheierea pe marginea sancționării șefului penitenciarului, pe motivul neasigurării prezenței arestatului la proces, fiind stabilit că aducerea silită a inculpatului în fața instanței se efectuează când acesta nu se află în custodia statului.⁴⁰²

Referitor la aplicabilitatea practică a prevederilor privind posibilitatea judecării cauzei în lipsa inculpatului, când acesta refuză de a fi escortat la proces, am putea menționa decizia Curții de Apel Chișinău în privința lui VS și AC, potrivit căreia a fost considerată posibilă examinarea cauzei penale în lipsa inculpaților, care au refuzat nemotivat de a fi escortați la ședințele de judecată, deși potrivit proceselor-verbale de refuz erau apți de a participa la ședințe. Instanța de apel a stabilit prioritatea evitării unei tergiversări a examinării cauzei în raport cu refuzul inculpaților de a participa în cadrul judecării propriului apel, or pe parcursul a 6 luni s-au întreprins tentative de a asigura prezența acestora, care însă nu s-au soldat cu succes și s-a conchis că în prezenta speță nu a fost lezat dreptul la un proces echitabil al inculpaților.⁴⁰³

Considerăm că în speța dată a prevalat scopul art. 6 CEDO ca nici o persoană, realizarea sau limitarea drepturilor căreia depinde de desfășurarea unui proces, să nu fie nevoită să aștepte un termen nejustificat de mare până la formularea deciziei finale, fiind o condiție a echității.

Se relevă că, în cauza menționată supra, instanța de apel a schimbat avocatul ales de inculpatul absent la proces, fiind acordat unul din oficiu, pe motivul pericolului neprezentării avocatului ales la ședințe, deoarece anterior acesta a adresat mai multe cereri de amânare. În opinia noastră, soluția nu este una corectă, deoarece nu poate fi reținut drept motiv schimbarea avocatului ales de inculpatul absent la proces, pentru că există riscul neprezentării la ședință, fapt ce urma a fi inițial constatat, după care realizarea acțiunilor legale de înlocuirea a avocatului, or în condițiile elucidate se atestă o ingerință în dreptul la apărare al inculpatului absent la proces.

O altă cauză relevantă este de învinuire a lui V.Ș., examinată de Judecătoria Călărași, inculpatul fiind condamnat în lipsă la 10 ani de închisoare. Instanța a reținut că pe parcursul a 3 ședințe inculpatul nu a fost prezent din motive pe care instanța le consideră neîntemeiate, deoarece, aflându-se în arest preventiv pe marginea unei alte cauze penale, a refuzat să fie adus în instanță sub pretextul că este bolnav, însă medicii de serviciu au confirmat că acesta putea participa la ședință.⁴⁰⁴ Curtea de Apel a casat sentința pe motiv de nulitate absolută, fiind reținut că instanța a considerat cererea inculpatului VȘ neîntemeiată și a dispus continuarea examinării

⁴⁰² Decizia CSJ nr.1r-3/15 din 28 aprilie 2015 cu privire la examinarea recursului declarat de șeful penitenciarului nr.13, împotriva încheierii Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău, privind aplicarea amenzii judiciare

⁴⁰³ Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 06 decembrie 2017, în privința lui V Stanislav și AConstantin, în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 188 alin. (5) Cod Penal

⁴⁰⁴ Cauza penală nr. 16-1-1032-14052012 de învinuire a lui VȘ în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 190 alin. (5) examinată de Judecătoria Călărași

cauzei în lipsa inculpatului, ulterior a fost terminată cercetarea judecătorească, dezbaterile judiciare și pronunțarea sentinței în lipsa acestuia, inculpatul nefiind audiat și nu a avut loc ultimul cuvânt al acestuia. S-a stabilit că inculpatul a refuzat să se prezinte în ședință și s-a anunțat întrerupere în vederea discutării avocatului cu clientul și a prezenta confirmarea, însă acesta a declarat că clientul său nu dorește să scrie nimic și nu poate confirma refuzul, pentru aceeași ședință fiind prezentă cererea inculpatului de amânare precum că este bolnav, procesul-verbal de refuz al deținutului pentru deplasarea la judecată din motivele indicate în cerere și datele medicale că poate participa la ședința de judecată. S-a concluzionat că prima instanță nu a întreprins acțiuni procedurale prin care să asigure prezentarea inculpatului în ședința de judecată sau judecarea cauzei în absența inculpatului - pentru desfășurarea normală a procesului penal.

Considerăm că, din cauza omisiunii instanței de fond de a concretiza motivele refuzului inculpatului de a se prezenta la proces și a obliga repetat apărătorul de a merge la inculpat în vederea confirmării refuzului acestuia de a se prezenta la instanță, a survenit o altă consecință negativă privind anularea sentinței, fiind implicate cheltuieli suplimentare pentru realizarea justiției prin judecarea repetată în fond a cauzei, astfel fiind încălcat și principiul judecării cauzei în termen rezonabil.

Se atestă că refuzul inculpatului de a se prezenta la proces în cele mai dese cazuri implică dificultăți pentru instanță, prin amânarea judecării cauzei, iar, în cazul când sunt prezenți martorii și părțile vătămate, ca rezultat se formează și opinia privind lipsa acestora de încredere față de instanță, dat fiind că acordă prioritate comportamentului abuziv al inculpatului față de modul de înfăptuire a justiției, precum și o eventuală neprezentare a acestora la ulterioarele ședințe de judecată, care implică alte acțiuni procesuale necesare de întreprins.

- Este eliberat de la prezența în sală pe motiv de disciplină. Modalitatea dată de judecare a cauzei în lipsa inculpatului nu este stipulată în cadrul normei procesual penale ce reglementează participarea inculpatului la proces și condițiile legale pentru judecarea cauzei în lipsa acestuia. Putem conchide că, în fapt, aceasta implică o sancțiune ce se aplică inculpatului pentru nerespectarea ordinii și solemnității în proces din partea acestuia și a curma comportamentul abuziv al lui manifestat prin lipsa de respect față de instanță, fiind stipulată în norma legală ce reglementează măsurile care se iau față de cei ce încalcă ordinea ședinței de judecată.

Art. 333 alin. (4) CPP prescrie că participanții la ședința de judecată sunt obligați să mențină ordinea în ședință. Reguli privind modul de comportament al participanților la proces și al altor persoane în cadrul instanțelor, precum și la ședința de judecată, inclusiv a inculpatului

pot fi regăsite și în Regulile de conduită a justițiabililor și a altor persoane în instanța judecătorească, elaborate de către Consiliul Superior al Magistraturii, la pct.14-15.⁴⁰⁵

În lucrarea sa, Ig. Dolea indică că față de inculpat nu se aplică o altă sancțiune disciplinară decât atenționarea asupra necesității respectării disciplinei, care este mai mult o măsură de prevenție decât o sancțiune procesuală.⁴⁰⁶ În dicționarul de drept procesual penal, îndepărtarea din sala de ședință este definită ca măsură ce poate fi luată de președintele completului de judecată în vederea asigurării ordinii și solemnității ședinței de judecată. Această măsură se dispune când una din părți sau oricare altă persoană în mod repetat și prin abateri grave tulbură ședința, cu toate că președintele i-a atras atenția să respecte disciplina.⁴⁰⁷

În jurisprudența sa, Curtea Europeană a statuat că pentru buna administrare a justiției, ordinea și solemnitatea ședinței de judecată constituie elemente definitorii ale procedurii judiciare. Nerespectarea flagrantă de către inculpat a normelor elementare de conduită adecvată nu poate și nu trebuie să fie tolerată.⁴⁰⁸ Potrivit art. 63 alin. (1) și (2) al Statutului Curții Penale Internaționale, se stabilește că, dacă acuzatul, prezent în fața Curții, tulbură continuu desfășurarea procesului, Camera de primă instanță poate ordona evacuarea acestuia din sala de ședință, având grijă ca acesta să urmărească procesul și să dea instrucțiuni avocatului său.⁴⁰⁹

Alin. (2) al art. 334 CPP stabilește că, dacă inculpatul încalcă ordinea ședinței și nu se supune dispozițiilor președintelui ședinței, ultimul îi atrage atenția asupra necesității respectării disciplinei, iar în caz de repetare a încălcării ori de abatere gravă de la ordine, se dispune îndepărtarea lui din sala de judecată, continuând procesul în lipsa acestuia.

În atare condiții, legiuitorul reglementează modalitatea de aplicare a sancțiunilor procesuale pentru nerespectarea ordinii de către inculpat în ședința de judecată. Sancțiunile procedurale pot fi definite ca măsuri cu caracter de constrângere menite să garanteze respectarea normelor juridice care prescriu formele și condițiile de realizare a activității judiciare.⁴¹⁰

Respectiv, îndepărtarea inculpatului din sală constituie o sancțiune pentru nerespectarea ordinii procesului prin nesupunerea prevederilor legale și urmează a fi tratată ca o sancțiune datorată culpei acestuia. În atare condiții, instanța de judecată trebuie să acorde prioritate principiului oficialității și necesității înfăptuirii justiției, decât posibilității asigurării prezenței în

⁴⁰⁵ Hotărârea CSM privind aprobarea Regulilor de conduită a justițiabililor și a altor persoane în instanța judecătorească, nr. 504/17 din 03 iunie 2014, în Monitorul Oficial, 2014, nr.249-255/1241

⁴⁰⁶ Dolea, I. *Comentariu aplicativ al Codului de Procedură Penală*. op.cit., p.761.

⁴⁰⁷ Rusu, V., Gavajuc, S., Gheorghies, A., Gherasim, D., Gherasim, A., Rusu, L. op.cit., p.121.

⁴⁰⁸ Ananyev vs Federația Rusă, nr. 20292/04, ECHR din 30 iulie 2009, par. 44. Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150432>. [cit 12 septembrie 2016]

⁴⁰⁹ Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale, adoptat la 17 iulie 1998, ratificat de către RM prin Legea nr. 212 din 09.09.2010, în MO nr.190 la 29 septembrie 2010

⁴¹⁰ Disponibil:<https://legeaz.net/dictionar-juridic/sanctiuni-procedurale>. © 2018 LegeAZ.net. [cit 15 iunie 2018]

persoană a inculpatului la proces și accesul liber la justiție, prin realizarea unor acțiuni de către acesta de împiedicare în desfășurarea justiției și lipsă de respect.

Temei pentru îndepărtarea inculpatului din sala de ședințe urmează să servească încălcarea repetată de către acesta a disciplinei și refuzului de a se supune deciziei instanței, cu condiția că anterior acesta a fost preîntâmpinat referitor la inacceptabilitatea unui astfel de comportament pe parcursul procesului și consecințele ce pot surveni. Un lucru destul de util ar fi emiterea unei încheieri motivate de îndepărtare a inculpatului de la proces ce poate fi contestată pentru a evita casarea sentinței, cum s-a stabilit în majoritatea spețelor cercetate în cadrul prezentei lucrări.

Astfel, în cauza *Ananiev contra Rusiei*, CtEDO a stabilit că refuzul aparent al inculpaților de a respecta principiile de bază ale bunei conduite nu poate și nu ar trebui permis. Curtea a acceptat că conduita reclamantului a fost de așa natură încât îndepărtarea sa din sala de judecată și continuarea ședinței fără prezența sa ar putea fi justificate. Însă, obligația președintelui era să determine dacă putea să prevadă în mod clar consecințele unui astfel de comportament.⁴¹¹

Urmează a fi relevat că legislația diferențiază modalitatea de aplicare a sancțiunilor procesuale în funcție de subiectul culpabil pentru comiterea abaterii, astfel încât toți ceilalți pot fi supuși amenzii judiciare, cu excepția inculpatului care inițial urmează a fi atenționat pentru comportamentul său, după care, dacă continuă acțiunile sale, poate fi înlăturat de la proces.

În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a statuat limitele legalității procesului echitabil prin prisma sintagmei de îndepărtare a inculpatului din sala de ședințe, continuând procesul în lipsa acestuia, în raport cu acțiunile acestuia, stabilind că dispozițiile articolului 334 alin.(2) din Codul de procedură penală permit instanței de judecată de a dispune îndepărtarea inculpatului din sala de judecată și să continue procesul în lipsa acestuia, dacă acesta încalcă ordinea ședinței și nu se supune dispozițiilor președintelui ședinței. Or, accesul liber la justiție constituie un aspect inherent al dreptului la un proces echitabil, cuprinzând mai multe relații și drepturi fundamentale. Exercițarea dreptului la un proces echitabil nu poate avea loc decât într-un anumit cadru juridic, stabilit de legiuitor, cu respectarea anumitor exigențe, de natură a preveni eventualele abuzuri și tergiversarea soluționării cauzelor deduse judecătii.⁴¹²

Se observă că președintelui ședinței de judecată, având rolul de a asigura respectarea ordinii în ședința de judecată [art.317 din Codul de procedură penală], îi revine sarcina de a explica *ope legis* inculpatului că este obligat să respecte ordinea stabilită în ședința de judecată,

⁴¹¹ *Ananyev vs Federația Rusă*, nr. 20292/04, ECHR din 30 iulie 2009, par. 45-46. [cit. 12 septembrie 2016] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150432>.

⁴¹² *Decizia Curții Constituționale de inadmisibilitate a sesizării nr. 16g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 334 alin.(2) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 11 din 02 februarie 2017*. Monitorul oficial al RM, 2017, nr. 181-189

precum și că în eventualitatea unei desconsiderări a acestui imperativ poate fi îndepărtat din sala de judecată, asumându-și în acest sens consecințele juridice asupra dreptului de a participa la propriul proces. Respectiv, inculpatul poate să decidă până la aplicarea măsurii de îndepărtare din sala de judecată, în cunoștință de cauză, dacă dorește sau nu să beneficieze de dreptul său de a participa la propriul proces. Or, desconsiderând normele elementare de conduită corespunzătoare, inculpatul prin comportamentul său își exprimă fără echivoc voința de a nu participa la proces. Se atestă că din dispozițiile legale nu reiese că inculpatul va fi privat de dreptul său de a participa la judecarea cauzei pe tot parcursul procesului judiciar, or inculpatului, fiind îndepărtat din sala de judecată i se menține dreptul de a fi asistat și apărât în mod efectiv de un avocat ales de el sau numit din oficiu.

În același timp, având în vedere că pe parcursul judecării cauzei în primă instanță inculpatul poate fi îndepărtat de mai multe ori din sala de judecată pentru încălcarea ordinii ședinței de judecată, totuși se observă că dispozițiile art.334 alin.(2) din CPP stabilesc că sentința se va pronunța în prezența inculpatului sau se va aduce la cunoștința acestuia imediat după pronunțare, or, potrivit art.401 din CPP, inculpatul are dreptul să atace sentința cu apel în vederea unei noi judecări în fapt și în drept a cauzei. Potrivit jurisprudenței Curții Europene, procesul este echitabil dacă acuzatului i s-a permis să atace sentința de condamnare *in absentia* și a avut dreptul de a fi prezent la ședința instanței de apel.⁴¹³

Atunci când procedurile privesc numai chestiuni juridice, nu se poate ridica o problemă din refuzul de a-i permite acuzatului să fie prezent, alături de avocatul său. În cauza *Kremzow contra Austriei*, Curtea a constatat o încălcare atunci când reclamantul a fost exclus de la procesul de apel împotriva sentinței, fiind condamnat la închisoare pe viață într-o instituție specială. Deoarece evaluarea caracterului, stării de spirit și motivării reclamantului era importantă pentru proceduri, spiritul de echitate impunea ca acesta să participe la proceduri alături de avocatul său.

Inculpatul poate renunța la o audiere publică, dacă acest fapt se produce din libera sa voință și într-un mod lipsit de echivoc, totuși aceasta nu trebuie să se contrapună unui interes public important. În cauza *Botten contra Norvegiei*, Curtea a considerat că instanța superioară era obligată să ia măsuri concrete pentru a asigura prezența acestuia ca necesară pentru o evaluare adecvată.⁴¹⁴

Referitor la aplicarea prevederilor privind înlăturarea de la proces pentru motiv de disciplină, am putea menționa decizia Curții Supreme de Justiție în privința lui Ș.R., unde s-a

⁴¹³ *Idalov vs Federația Rusă*, nr. 5826/03, ECHR din 22 mai 2012, par. 171. [cit. 28 martie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182664>.

⁴¹⁴ *Botten vs Norvegia*, nr. 16206/90, ECHR din 19 februarie 1996, par.53. [cit. 15 februarie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57970>.

stabilit că inculpatul a fost condamnat la 18 ani închisoare, fiind contestat actul judiciar. Referitor la argumentele precum că inculpatului i-a fost încălcat dreptul la apărare și dreptul la un proces echitabil, instanța de apel a indicat că RȘ a avut un comportament inadecvat în cadrul ședinței, iar, în scopul asigurării bunei funcționări a instanței și securității participanților la proces, instanța corect a dispus îndepărtarea lui din sala de judecată, cu continuarea procesului penal în lipsă, sentința fiindu-i adusă la cunoștință. Prin decizia sa, instanța ierarhic superioară a admis recursul cu remiterea cauzei la rejudecare, indicând că în prima instanță inculpatului i-a fost atrasă atenția să se supună dispozițiilor președintelui ședinței de judecată privind menținerea ordinii în ședință, iar, ulterior, pentru încălcarea repetată a ordinii, a fost îndepărtat din sala de ședințe pe parcursul judecării cauzei penale, cu pronunțarea sentinței în prezența acestuia.

S-a reținut că instanța de apel neîntemeiat a respins demersurile inculpatului RȘ privind audierea martorului și a unui specialist, odată ce inculpatul nu a participat la examinarea cauzei în prima instanță, fiind astfel încălcat dreptul inculpatului la un proces echitabil. Curtea a considerat că prima instanță a încălcat dreptul inculpatului de a participa efectiv la desfășurarea procesului penal, nefiind audiat în ședința de judecată, or, avocatul care reprezenta interesele inculpatului a solicitat audierea inculpatului pentru a nu încălca dreptul acestuia la un proces echitabil și principiul contradictorialității, însă instanța a refuzat demersul din motiv că inculpatul a fost îndepărtat din sala de judecată până la pronunțarea sentinței. La caz, prima instanță urma să concretizeze dacă inculpatul solicită reîntoarcerea în sală cu obligația de a nu mai încălca ordinea, cu atât mai mult că acesta ulterior îndepărtării din sala de judecată și până la pronunțarea sentinței a fost escortat în instanță, însă nu a fost dus în sala de ședințe.⁴¹⁵

Prin decizia Colegiului Penal al Curții de Apel Chișinău⁴¹⁶, a fost adoptată o nouă hotărâre la caz, drept motive fiind reținute argumentele în fapt și în drept a Curții Supreme de Justiție pe marginea ingerințelor admise la judecarea cauzei în lipsa inculpatului.

Considerăm opinia instanțelor superioare una corectă, din moment ce s-a constatat că la examinarea fondului inculpatul a realizat comportamentul nedisciplinar al său și pleda pentru participarea ulterioară la proces, stare ce urma, de fapt, a fi reținută de instanța de fond prin continuarea procesului în prezența inculpatului, reieșind din prevederile legale în domeniu. Din moment ce inculpatul este îndepărtat din sală pentru încălcarea ordinii, acesta dispune de dreptul legal de a cere revenirea în proces dacă a realizat caracterul nedemn al acțiunilor sale, or

⁴¹⁵ Decizia Curții Supreme de Justiție din 13 decembrie 2016, nr. 1ra-1594/2016, în cauza penală de învinuire a lui Ș. Radu.

⁴¹⁶ Decizia Colegiului Penal al Curții de Apel Chișinău din 23 noiembrie 2017, nr. 1a-213/17 privindu-l pe Ș. Radu

înlăturarea inculpatului de la proces în sine deja este o sancțiune ce se aplică acestuia, astfel nu poate fi suplimentar privat de dreptul de a administra și cere cercetarea probelor.

Legalitatea înlăturării de la proces pe motiv de încălcare a ordinii o putem releva din cauza penală de învinuire a lui FI, unde instanța de fond a judecat cauza în lipsa inculpatului, reținând că, pe parcursul examinării cauzei, inculpatul de mai multe ori a fost înlăturat din sala ședinței de judecată, deoarece, după atenționarea acestuia asupra încălcărilor ordinii și disciplinei în ședință și asupra lipsei de respect de care dădea dovadă, fiind avertizat despre faptul că va fi înlăturat din sala ședinței, acesta nu se conforma indicațiilor instanței. Inculpatul, însă, a fost asistat de către doi avocați care i-au apărut interesele în lipsa acestuia. Instanța a reținut că în speța *Marguš c. Croației*, Curtea Europeană a conchis că eliminarea forțată a reclamantului din sala de ședințe în timpul audierii nu a încălcat dreptul acestuia la auto-apărare, ținând cont de faptul că însăși reclamantul a demonstrat un comportament incompatibil, fiind de două ori atenționat de către tribunal să se comporte adecvat.⁴¹⁷ Prin contestarea sentinței în cadrul recursului, inculpatul a invocat tergiversarea examinării cauzei penale, motive ce nu au fost reținute de instanța de apel, deoarece, după multiplele cereri de amânare a inculpatului, instanța a reluat cercetarea judecătorească pentru audierea inculpatului, care insistă de a fi audiat, și cu admiterea acestuia în ședința de judecată după înlăturare în legătură cu comportamentul agresiv, încălcarea disciplinei și neconformării indicațiilor președintelui de ședință.⁴¹⁸ Astfel, a fost constatat că termenul îndelungat de judecare a cauzei se datorează comportamentului abuziv al inculpatului. În prezenta speță, observăm că inculpatului de mai multe ori i-a fost acordată posibilitatea de a participa la proces în urma îndepărtării sale de la ședință pe temei de disciplină, însă în rezultat acesta nu se reabilita, astfel fiind apreciată corectă soluția instanței privind judecarea cauzei în lipsa sa, prioritate având necesitatea înfăptuirii justiției și respectării drepturilor celorlalți participanți la proces.

În concluzie, putem atesta că judecarea cauzei în lipsa inculpatului în cazul când acesta este îndepărtat de la proces se află în legătură cauzală directă cu comportamentul abuziv și agresiv al acestuia, care în mod intenționat induce la încălcarea ordinii în cadrul ședinței și manifestă lipsa de respect față de instanță și ceilalți participanți la proces, instanței de judecată revenindu-i obligația de aplicare corectă a prevederilor ce prescriu sancționarea acestuia prin privarea de dreptul participării la proces.

⁴¹⁷ Cauza penală nr. 1-93/2013 de învinuire a lui FI în săvârșirea infracțiunii prevăzută la art. 155, 179 alin. (2), 189 alin. (3) lit. b) și art. 287 alin. (1) Cod Penal al RM, examinată de către Judecătoria Ungheni la 27 septembrie 2013

⁴¹⁸ Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție nr. 1ra-872/2015 din 11 august 2015 privind examinarea recursului lui FI și avocatului acestuia

- Audierea unui inculpat în lipsa celuilalt. Posibilitatea de judecare a cauzei în lipsa inculpatului în timp ce este audiat un alt inculpat nu este reglementată de norma ce stabilește participarea inculpatului la proces, însă, potrivit art. 367 alin.(3,4) CPP, se stabilește că, dacă în cauza penală sunt mai mulți inculpați, audierea fiecăruia dintre ei se face în prezența celorlalți. Audierea unui inculpat în lipsa unui alt inculpat care participă la judecarea cauzei se admite numai la cererea părților, în baza unei încheieri motivate, când aceasta este necesar pentru stabilirea adevărului. Urmează a fi relevat că o atare situație se atestă destul de rar în practică.

Situația dată diferă de cele menționate supra, deoarece, în cazul dat, absența inculpatului la proces este reglementată expres prin lege, fiind admisibilă pentru realizarea unor acțiuni procesuale de către instanță, iar voința inculpatului la caz nu este luată în considerație, astfel încât acesta urmează să se supună deciziei instanței. În cazul dat, absența inculpatului la proces are un caracter semnificativ și implică constrângeri minore ale drepturilor sale, or acesta nu este privat de dreptul de a cere audierea participanților la proces, a prezenta probe, nu este exclus de la participarea la procedura acordării întrebărilor, de a participa în dezbateri. Această situație nu se încadrează în cazul celor menționate supra privind existența unor excepții de la principiile și condițiile generale ale procesului care au loc în cadrul judecării cauzei în lipsă, din care motive această absență temporară a inculpatului nu este suficientă pentru a o califica ca judecare pură a cauzei în lipsa inculpatului.

În practică, este tratată în mod egal cu cea a absenței inculpatului de la proces, situațiile când acesta este prezent în cadrul cercetării judecătorești, însă nu este audiat, astfel Lavinia Lefterache, în lucrarea sa, menționează următoare speță: prin sentința instanței de fond inculpatul a fost achitat, după care s-a admis apelul inculpatului, casată sentința cu condamnare, fiind reținute declarațiile și probele incriminatoare acordate la faza de urmărire penală, fără audierea inculpatului în ședința de judecată. Instanța de recurs a casat decizia penală, reținând că respectarea dreptului la apărare prezumă nu numai prezența inculpatului și a apărătorului său în instanță, ci și ascultarea nemijlocită a acestuia. Neaudierea inculpatului nu se poate justifica prin particularitățile procedurale sau modul în care interesele inculpatului au fost apărate. Curtea Europeană a constatat că dreptul acuzatului de a avea ultimul cuvânt nu poate fi confundat cu dreptul de a fi audiat în timpul dezbaterilor, or dreptul la un proces echitabil este încălcat atunci când instanța îl consideră pe inculpat vinovat, fără ca acesta să fi fost audiat.⁴¹⁹

În concluzie, putem constata că majoritatea cauzelor de judecare în lipsa inculpatului implică unele ingerințe în drepturile acestuia, din care motive de cele mai dese ori instanțele

⁴¹⁹ Lefterache, L. *Dreptul la apărare. Ascultarea inculpatului*. În Revista de Drept Penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul XII, nr.2, aprilie-iunie. București, 2005, pag.125.

ierarhic superioare casează hotărârile judecătorești adoptate la caz, astfel prin prisma prevederilor legale ar trebui stabilite anumite reguli generale ce trebuie respectate de către instanțele judecătorești în vederea adoptării deciziei de examinare a cauzei în lipsa inculpatului, pentru a evita implicarea unor ingerințe în drepturile victimelor prin termenul mare a judecării cauzelor, precum și nerealizarea scopului legii procesual penale de înfăptuire a justiției și sancționării persoanelor culpabile în comiterea infracțiunilor. Se atestă că judecarea cauzei în lipsa inculpatului în cazul când acesta este îndepărtat de la proces se află în legătură cauzală directă cu comportamentul abuziv și agresiv al acestuia, care în mod intenționat induce la încălcarea ordinii în cadrul ședinței și manifestă lipsa de respect față de instanță, precum și în cazul eschivării, acesta este culpabil pentru judecarea cauzei în lipsa sa.

Concluzii la capitolul 3

Pentru asigurarea unui proces echitabil, instanței de judecată îi revine obligația asigurării respectării condițiilor de formă analizate în prezentul paragraf în vederea adoptării unei decizii legale de judecare în lipsa inculpatului. În acest sens, urmează a fi realizată citarea legală a persoanei, aducerea forțată a inculpatului în fața instanței în cazul dacă aceasta refuză a se prezenta și doar în condițiile de constatare cu certitudine a refuzului persoanei de a participa la proces poate fi adoptată decizia de judecare în lipsă. Legea internă pentru stabilirea certă a unui refuz urmează să indice că acuzatorul de stat trebuie să prezinte probe verosimile și concludente despre eschivarea de la proces și imposibilitatea stabilirii locului de aflare a inculpatului.

Procedura privind anunțarea în căutare este o premisă pentru adoptarea deciziei de judecare a cauzei în lipsa inculpatului, însă se atestă lipsa reglementării la nivel național a procedurii date și a unui termen după care instanța poate dispune examinarea cauzei în lipsa inculpatului din momentul anunțării acestuia în căutare.

Pe de altă parte, în cazul când, cu certitudine, se constată că persoana se eschivează de la prezentarea în fața autorităților, punerea sub învinuire în lipsă nu poate crea probleme privind respectarea echității procesului, chiar dacă aceasta trebuie să fie o situație excepțională. Considerăm că suspendarea, în mod obligatoriu, a urmăririi penale pe motivul că învinuitul a dispărut, sustrăgându-se de la urmărirea penală sau judecată, ori locul aflării lui nu este stabilit așa cum este prevăzut în art. 287¹ din CPP nu asigură o eficiență a procesului, în acest context considerăm a veni cu o propunere de lege ferenda, prin care s-ar asigura continuarea procesului, chiar dacă învinuitul a dispărut, în cazul când circumstanțele cauzei permit.

Judecarea în lipsa inculpatului se află în legătură de cauzalitate cu citarea acestuia la proces, respectiv și citația urmează să corespundă formei și condițiilor stabilite de lege, astfel considerăm că este binevenită tratarea legii procesual penale române privind înștiințarea

obligatorie a participantului despre consecințele neprezentării la proces. În acest sens, venim cu propunerea de a modifica conținutul citației pentru inculpat, recomandările de rigoare vor fi menționate la finele studiului.

În concluzie, majoritatea cauzelor de judecare în lipsa inculpatului implică unele ingerințe în drepturile acestuia, din care motive de cele mai dese ori hotărârile judecătorești adoptate la caz sunt casate, astfel prin lege ar trebui stabilite reguli generale ce trebuie respectate de către instanțele judecătorești în cazul adoptării deciziei de examinare în lipsa inculpatului, pentru a evita implicarea unor ingerințe în drepturile victimelor referitoare la termenul rezonabil, precum și nerealizarea scopului legii procesual penale de înlăptuire a justiției și sancționării persoanelor culpabile în comiterea infracțiunilor, din care considerente vom veni cu propuneri de lege ferenda pentru modificarea art. 321 CPP, referitor la claritatea cazurilor admisibile de judecare în lipsă și procedura aplicabilă, precum și necesitatea prezentării cererii motivate de refuz în participarea la proces.

O problemă ce nu este reglementată în legea națională este cazul existenței unei cauze penale în privința a doi inculpați, iar pe parcursul procesului unul dintre aceștia nu se prezintă în instanță, neexistând probe verosimile despre eschivarea acestuia, astfel instanța fiind în imposibilitatea disjungerii cauzei, deoarece legea nu prevede un atare temei, întrucât celălalt inculpat să beneficieze de un proces echitabil.

În final, am conchide că judecarea cauzei în lipsa inculpatului în cazul când acesta este îndepărtat de la proces se află în raport de cauzalitate directă cu comportamentul abuziv și agresiv al acestuia, or se atestă că acesta în mod intenționat săvârșește acțiuni ce implică încălcarea ordinii în cadrul ședinței și manifestă lipsa de respect față de instanță. Totodată în cazul eschivării, inculpatul în mod direct este culpabil și responsabil pentru judecarea cauzei în lipsa sa.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În urma analizei temei abordate, se poate de constatat că judecarea în lipsa inculpatului, este o instituție caracteristică procedurii penale, totuși, din cauza complexității sale, creează probleme în activitatea judecătorească. În aspect teoretic, problema dată nu a fost analizată de către doctrina națională, chiar dacă actualmente se atestă un flux ascendent de judecare în lipsa inculpatului. Obiectivele lucrării au fost axate pe analiza particularităților de judecare în lipsa inculpatului, accentul fiind pus pe judecata în prima instanță. Totuși, pentru asigurarea unei cercetări complexe, tangențial au fost examinate aspecte ale urmăririi penale și ale apelului, acestea nefiind incluse în obiective. De asemenea, am constatat că judecarea cauzei în lipsa inculpatului persistă de o perioadă îndelungată de timp, însă atât de către teoreticieni, cât și de practicieni, problemei date nu îi este acordată o importanță vagă, în pofida faptului că implică multe consecințe și semne de întrebare. În prezent, se atestă tendința de a judeca mai multe cauze în mod formal de către instanță în lipsa inculpatului, precum și eschivarea tot mai des a acestora de la proces. Am dori să relevăm că acest fenomen creează o situație și opinie în cadrul societății că nu se înfăptuiește justiția, deoarece sentințele adoptate la caz nu se execută.

I. Concluzii:

Pornind de la obiectivele lucrării, precum și a faptului că problema științifică actuală de importanță majoră a fost demonstrată în raport cu ipoteza de cercetare, formulăm următoarele concluzii:

1. În cazul în care legea internă a statului admite judecarea cauzei în lipsa inculpatului, atunci legiuitorul este obligat, în primul rând, să indice concret în conținutul legii condițiile pentru care o atare examinare este posibilă, în al doilea rând, trebuie să asigure respectarea tuturor elementelor componente ale unei judecăți echitabile, iar în al treilea rând, să asigure inculpatului judecat în lipsă garanții procesuale compensatorii.⁴²⁰

2. O premisă pentru judecarea cauzei în lipsa inculpatului este înștiințarea legală a acestuia despre intentarea unei cauze penale în privința sa și consecințele neprezentării la proces, astfel considerăm oportună includerea stipulării obligației de a se prezenta la chemările organelor judiciare în conținutul citației pentru inculpat, fiind informat că în cazul neîndeplinirii acestei obligații, citațiile și orice acte comunicate la prima adresă rămân valabile și se prezumă că acesta a luat cunoștință de ele, fiind posibilă judecarea cauzei în lipsa sa.

⁴²⁰ Ialanji A. ” Dreptul acuzatului de a participa la judecarea cauzei”. Revista Dreptul, Uniunea Juriștilor din România, anul CXLVII, serie nouă anul XXIX, nr.5/2018, pag.121-131.

3. În contextul asigurării dreptului la apărare, considerăm că art. 69 alin. (1) CPP urmează să indice drept motiv de participare obligatorie a apărătorului la proces, absența inculpatului de la judecarea cauzei.

4. Trebuie să menționăm că legea națională nu reglementează posibilitatea disjungerii cauzei penale în privința a doi inculpați când pe parcursul procesului unul dintre aceștia nu se prezintă în instanță, neexistând probe verosimile despre eschivarea sau refuzul de a se prezenta la proces.

5. Considerăm necesar de a se veni cu reglementări în ceea ce privește punerea sub învinuire în lipsa persoanei.

6. Pentru existența unei dovezi suplimentare ce ar atesta citarea legală a inculpatului la proces și refuzul de a compărea în fața instanței, ar fi oportună citarea inculpatului aflat peste hotarele republicii în condițiile art. 539 alin. (1) CPP.

7. Temei pentru îndepărtarea inculpatului din sala de ședințe urmează să servească încălcarea repetată de către acesta a disciplinei și refuzului de a se supune deciziei instanței, cu condiția că anterior acesta a fost preîntâmpinat referitor la inacceptabilitatea unui astfel de comportament pe parcursul procesului și consecințele ce pot surveni. Un lucru destul de util ar fi emiterea unei încheieri motivate de îndepărtare a inculpatului de la proces ce poate fi contestată pentru a evita ulterioare ingerințe în drepturile acestuia.

8. De asemenea considerăm că legiuitorul urmează să prevadă posibilitatea judecării cauzei în lipsa inculpatului citat legal (contra semnătură), cu excluderea procedurii de anunțare în căutare a acestuia, în cazul când este învinuit în comiterea unei infracțiuni, pentru care legea nu stabilește pedeapsa închisorii.⁴²¹

9. Ar fi oportună operarea modificărilor de către legiuitor la Secțiunea a 5-a Capitolul IX a CPP al RM care reglementează rejudecarea în caz de extrădare, ajustând-o la situațiile de rejudecare a procesului penal în cazul judecării în lipsă a condamnatului, prin reglementarea condițiilor pentru înaintarea cererii de rejudecare, măsurile ce urmează a fi realizate de către instanță, procedura de judecare și acțiunile ce urmează a fi întreprinse în funcție de actul judiciar ce va fi emis (de admitere sau respingere a cererii).

II. Recomandări:

Ca rezultat, am propune următoarele recomandări de ordin legislativ:

⁴²¹ Ialanji A. ” *Aducerea silită și anunțarea în căutare – asigurarea prezenței inculpatului în instanță*” Revista Institutului Național de Justiție, nr.2(49) 2019, p.28-33

1. Art. 281 alin. (1/1) CPP urmează a fi completat cu fraza: ” Ordonanță de punere sub învinuire a persoanei se emite și în cazul eschivării intenționate a învinuitului de la procesul penal.”

2. Art.282 CPP urmează a fi completat cu alin.(5), cu următorul conținut: “Înaintarea acuzării în privința învinuitului care se sustrage de la urmărire penală se realizează în prezența avocatului în decurs de 48 ore din momentul emiterii ordonanței. ”

3. Art. 287/1 alin. (1) pct.1) CPP urmează a fi completat cu următorul conținut: ”Urmărirea penală se suspendă în cazul când învinuitul a dispărut, cu excepția cazului când urmărirea penală poate fi efectuată în lipsa acestuia.”

4. Art. 321 CPP, în următoarea redacție:

”Participarea inculpatului și efectele neprezentării lui”

1) Judecarea cauzei este obligatorie cu participarea inculpatului.

2) Se admite judecarea cauzei în lipsa inculpatului în următoarele cazuri:

- la cererea acestuia, în cazul infracțiunilor ușoare și mai puțin grave, cu indicarea motivului imposibilității participării la proces, care poate fi apreciat drept plauzibil la latitudinea instanței;

- în cazul eschivării acestuia, când este prezentă dovada citării legale și refuzul inculpatului de a se prezenta la sediul instanței și după prezentarea probelor verosimile și concludente de către acuzatorul de stat privind faptul că acesta nu se află la domiciliu și este plecat peste hotarele țării, iar locul de aflare a acestuia nu poate fi găsit;

- în cazul când inculpatul, fiind în stare de arest, refuză să fie adus în instanță pentru judecarea cauzei și refuzul lui este confirmat și de apărătorul lui sau a administrației instituției de detenție a acestuia;

- în condițiile art. 344 CPP;

- în cazul inculpatului aflat peste hotare care se eschivează să se prezinte la proces, iar extrădarea căruia a fost refuzată, cu existența unei confirmări privind explicarea posibilității judecării cauzei în lipsa acestuia.

3). Participarea avocatului ales sau numit este obligatorie.

4). În cazul eschivării intenționate a inculpatului de la proces, la demersul procurorului sau din oficiu, instanța prin încheiere dispune anunțarea în căutare a inculpatului, ce o remite în adresa organelor de poliție de la domiciliul inculpatului pentru executare, care în mod obligatoriu în termen de 2 luni trebuie să informeze instanța privind modul de executare a acesteia, după care instanța adoptă decizia de examinare a cauzei în lipsa inculpatului.

5. Art. 385 alin. (1) CPP se completează cu pct. 4/1) ”motivele refuzului participării inculpatului la propriul proces”.

6. Art. 389 alin. (1) CPP se completează cu fraza: ”Sentința de condamnare adoptată în lipsa inculpatului conține temeiurile de fapt și de drept privind judecarea în lipsă”.

Avantajele elaborărilor propuse derivă din rezultatele și concluziile obținute în cadrul cercetării aspectelor teoretico-practice ale problemei judecării cauzei în lipsa inculpatului și prezintă o serie de soluții cu valoare teoretică și practică. Semnificația teoretică a cercetării constă în faptul că aceasta aduce cu sine o abordare detaliată a condițiilor de fond și formă ce ar asigura echitatea procesului penal realizat în lipsa inculpatului, iar ca rezultat formulează o prescripție teoretico-practică a obligației inculpatului de a se prezenta la proces și excepțiile legale admisibile prin lege de la regula dată. În final, avantajele elaborării rezultă și din lipsa în literatura de specialitate a unui studiu complex, metodologic, teoretico-practic cuprinzător al instituției unui proces penal în lipsa inculpatului.

Planul de cercetări de perspectivă. Problematika procesului realizat în lipsa inculpatului este destul de amplă, complexă și cu o multitudine de aspecte care nu pot fi examinate în întregime în limitele acestui studiu, inclusiv prin prisma încălcărilor constatate de către CtEDO, precum și a analizei practicii interne. În continuare, vor fi realizate cercetările pe subiecte ce țin de examinarea altor aspecte referitoare la judecarea cauzei când persoanele sunt absente la procesul penal. Se atestă că această problemă este o chestiune foarte actuală pentru RM la etapa actuală. Problemele elucidate în cadrul lucrării determină necesitatea cercetării procesului penal înfăptuit în absența inculpatului în cadrul unor lucrări viitoare, precum un ghid pentru judecători, care nu-și vor pierde niciodată din actualitate.

BIBLIOGRAFIE:

I. Referințe bibliografice în limba română

1. *Al doilea Raport General pentru perioada 01 ianuarie 31 decembrie 1999(CPT/Inf (92)3) al Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și a Tratatamentului Inuman și Degradant, secțiunea 36-38.* [citat 28 iulie 2018] Disponibil:<https://rm.coe.int/1680696a3f>.
2. *Ananyev vs Federația Rusă*, nr. 20292/04, ECHR din 30 iulie 2009, par.41. [citat 12 septembrie 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150432>.
3. Antoniu, G., et al. *Dicționar de procedură penală*. București: Editura Științifică și Enciclopedică. 1988. - 276 p.
4. *A.P. contra Italiei*, nr. 35265/91, ECHR din 28 iulie 1999. [citat 26 septembrie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58297>. [citat 26 septembrie 2017]
5. Arseni, A. și Țuțu, L. *Extrădarea și însemnătatea acesteia în cadrul asistenței juridice internaționale în materie penală*. În: Revista Națională de Drept, nr.2/2017, p.20-31. ISSN 1811-077
6. *Artico vs. Italia*, nr. 66947/714, ECHR din 13 mai 1980, par. 34. [citat 29 aprilie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57424>.
7. *Ashingdane c. Regatul Unit*, nr. 8225/78, par. 57, ECHR din 28 mai 1985. [citat 28 mai 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57425>.
8. *Averill vs Marea Britanie*, nr.36408/97, ECHR din 06 iunie 2000. [citat 05 mai 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58836>.
9. Bădilă, M. *Cunoașterea inculpatului în vederea ascultării în instanță*. În: Revista de drept penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul VII, nr.4 octombrie –decembrie. București, 2000. p.105-106. ISSN 1223-0790
10. Bârsan, C. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*. Ediția 2-a. București: Editura C. H. Beck, 2010. - 1912 p. ISBN 978-973-115-676-7
11. Bârsan, C. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*. Vol. I. *Drepturi și libertăți*. București: Editura All Beck ,2005. - 643 p. ISBN 973-655-663-9
12. *Bendenoun vs France*, nr.12547/86, ECHR din 24 februarie 1994, par.47. [citat 29 ianuarie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57863>.
13. *Benham vs. Marea Britanie*, nr. 19380/92, ECHR din 10 iunie 1996, par.60. [citat 24 iulie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57990>.
14. Berger, V. *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*. Ediția V. București: Editura Institutul Român pentru Drepturile Omului, 2005. - 830 p.
15. *Berlinski vs Polonia*, nr. 27715/95;30209/96, ECHR din 20 iunie 2002, par.77. [citat 24 ianuarie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60521>.
16. *Bimer SA vs Moldova*, nr. 15084/03, ECHR din 10 iulie 2007. [citat 18 ianuarie 2019] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112740>.
17. *Boldea c. României*, nr. 19997/02, ECHR din 15 februarie 2007. Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122801>. [citat 11 mai 2016]
18. *Botten vs Norvegia*, nr. 16206/90, ECHR din 19 februarie 1996, par.53. [citat 15 februarie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57970>.
19. *Brennan vs Marea Britanie*, nr. 39846/98, ECHR din 16 octombrie 2001. [citat 24 iulie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59722>.
20. Brînză, L. *Rolul avocatului în reabilitarea persoanei în procesul penal*. În: Revista Națională de Drept, nr. 4/2002. p. 49-51. ISSN 1811-0770
21. *Brozicek c. Italia*, nr. 10964/84, ECHR din 19 decembrie 1989, par.38-42. [citat 20 august 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57612>.
22. Buletinul CEDO. Revistă lunară anul 1, Ianuarie 2008. Ed. Hamangiu. p. 51-52. ISSN: 1843-9357

23. Buruiană, I. *Problematica respectării dreptului la un proces echitabil la nivel european și internațional*. Studii Europene nr.2. Chișinău, 2013. p.16-26. ISSN 2345-1041
24. Cauza penală nr. 51-1-1400-04042018 aflată pe rol la Judecătoria Ungheni, de învinuire a lui MI în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 264/1 Cod Penal
25. Cauza penală nr. 11-1-762-13082016 aflată pe rol la Judecătoria Bender, de învinuire a lui ME în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 186 alin. (2) Cod Penal
26. Cauza penală nr.11-1-176-18032014, aflată pe rol la Judecătoria Bender de învinuire a lui RA în comiterea infracțiunii prevăzute de art. 190 alin. (5) Cod Penal
27. Cauza penală numărul 11-1503-09112016 aflată pe rol la Judecătoria Bender de învinuire a lui SE în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 152 alin. (1) Cod Penal
28. Cauza penală nr. 11-1-858-17112014 aflată pe rol la Judecătoria Anenii Noi, sediul Bender, de învinuire a lui CD în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 287 alin. (1) Cod Penal
29. Cauza penală nr. 11-1-786-30102014 aflată pe rol la Judecătoria Bender de învinuire a lui SEgor, în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 190 alin. (5) Cod Penal
30. Cauza penală nr.18-1rh-1636-26042018 examinată de Judecătoria Căușeni privind examinarea cererii de redeschidere a procesului în privința lui PM
31. Cauza penală nr. 32-1rh-2313-31072014, în privința lui ȚA, examinată de către Judecătoria Hîncești la 18 iunie 2015
32. Cauza penală nr. 11-1-679-01112013 aflată pe rol la Judecătoria Bender de învinuire a lui G Oleg în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 186 alin. (2) Cod Penal
33. Cauza penală nr. 1-1/2016 aflată pe rol la Judecătoria Bender de învinuire a lui CIvan în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 248 alin. (5) Cod Penal
34. Cauza penală nr 1ra-1172/2014, aflată pre rol la CSJ privind examinarea recursului ordinar a avocatului în interesul inculpatului ZD.
35. Cauza penală nr. 09-1-10078-03072018 aflată pe rol la Judecătoria Bălți de învinuire a lui SS în comiterea infracțiunii prevăzute la art.264 CP
36. Cauza penală nr. 12-1- 40477- 09062017 examinată de Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani în privința lui BI în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 186 și art.264CP
37. Cauza penală nr. 11-1-184-22032016 aflată pe rol la Judecătoria Bender de învinuire a lui RG în comiterea infracțiunii prevăzute la art.287CP
38. Cauza penală nr. 11-1-992-30122015 aflată pe rol la Judecătoria Bender de învinuire a lui C Vladimir în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 264/1 alin. (1) Cod Penal
39. Cauza penală nr. 11-1-247-16042015 (1-4/2016) examinată la Judecătoria Bender de învinuire a lui FV în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 190 CP
40. Cauza penală nr. 04-ij-14r-984-03102013, examinată la Judecătoria Bender privind aplicarea în contumacie a măsurii preventive arestul în privința lui PA.
41. Cauza penală nr. 11-1-506-22072017 aflată pe rol la Judecătoria Bender de învinuire a lui VA în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 311 Cod Penal
42. Cauza penală nr. 11-1-366-11052017 aflată pe rol la Judecătoria Bender de învinuire a lui M Denis în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 190 alin. (2) Cod Penal
43. Cauza penală nr. 1-6/2016, judecată de către Judecătoria Strășeni în privința lui GS, precum și decizia CSJ nr.1ra-724/2018
44. Cauza penală nr. 15-1-8256-31102018 examinată de Judecătoria Cahul în privința lui CI în comiterea infracțiunii prevăzute la art.264 CP
45. Cauza penală nr.1a-328/15 examinată de către Curtea de Apel Bălți la data de 14 ianuarie 2015, de învinuire a lui ȘI în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 325 Cod penal
46. Cauza penală nr.51-1-2002-04052017, de învinuire a lui UM în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 27, 248 alin. (2), art. 217 alin (2) CP examinată de către Judecătoria Ungheni
47. Cauza penală nr. 15-1-4930-20072017 examinată de Judecătoria Cahul în privința lui NM în comiterea infracțiunii prevăzute de art.186 CP

48. Cauza penală nr.03-1a-1704-29032017 de învinuire a lui MT și MS în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 191 CP examinată de către Curtea de Apel Bălți
49. Cauza penală nr.1ra-547/2018 examinată de către CSJ privind-l pe S Alexandru
50. Cauza penală nr. 16-1-1032-14052012 de învinuire a lui VȘ în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 190 alin. (5) examinată de Judecătoria Călărași
51. Cauza penală nr. 1-93/2013 de învinuire a lui FI în săvârșirea infracțiunii prevăzută la art. 155, 179 alin. (2), 189 alin. (3) lit. b) și art. 287 alin. (1) Cod Penal al RM, examinată de către Judecătoria Ungheni la 27 septembrie 2013
52. *Chichlian și Ekindjian vs Franța*, nr. 10959/84, raportul Comisiei ECHR din 16 martie 1989. [citat 20 august 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57613>.
53. Chiriță, R. *Convenția europeană a drepturilor omului, comentarii și explicații*, vol. I. București: Editura C. H. Beck, 2007. - 505 p. ISBN 978-973-115-032-1
54. Chiriță, R. *Dreptul la un proces echitabil*. București: Editura Universul Juridic, 2008.- 472 p. ISBN 978-973-127-015-9
55. Clements, L., et al. *Drepturile Europene ale Omului: înaintarea unei cauze pe baza Convenției*. Chișinău: Ed. Cartier juridic, 2005. - 543 p. ISBN 9975-79-367-3.
56. *Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova*. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110.
57. *Codul de Procedură Penală Român*. Legea nr.135/2010, publicată în Monitorul Oficial nr.486 din 15 iulie 2010
58. *Colozza c. Italia*, nr. 9024/80 ECHR din 12 februarie 1985, alin. 27-33. [citat 15 mai 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100633>.
59. Coman, F. *Drept Comunitar european*. Ediția a III-a, revizuită. București: Ed. Pro Universitaria, 2005.
60. *Concluziile Nr. 928/C/862/III-5/2015, formulate de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție în cauza nr.1321/1/2015*. [citat 11 ianuarie 2018] Disponibil:http://old.mpublic.ro/concluzii_hp/2015/c21.pdf.
61. *Coniac vs România*, nr. 4941/07, ECHR din 06 octombrie 2015. [citat 13 noiembrie 2017] Disponibil:<https://legeaz.net/monitorul-oficial-281-2016/hotarare-cedo-coniac-vs-romania>.
62. *Constituția Republicii Moldova* din 29 iulie 1994. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.
63. *Convenția Americană a Drepturilor Omului* adoptată la 22 noiembrie 1969 la San Jose (Costa Rica)
64. *Correia de Matos vs Portugalia*, nr. 56402/12, ECHR din 04 aprilie 2018. [citat: 15 septembrie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182842>.
65. *Corigliano vs Italia*, nr. 8304/78, ECHR din 10 decembrie 1982, alin. 42. [citat 25 martie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57463>.
66. *Cottin vs Belgia*, nr.48386/99, ECHR din 02 iunie 2005. [citat 28 martie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69232>.
67. Covalenco, E., Vizdoagă T. "*Partea pregătitoare a ședinței de judecată*" //coord.ed. M. Poalelungi Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău, 2013. ÎS Firma Editorial-Poligrafică "Tipografia Centrală" p.278-280 ISBN 978-9975-53-231-0.
68. Crișu, C. și Crișu, Ș. *Practică și literatură juridică 1994-1997*. Ed.-Argessis,1998. - 771 p. ISBN: 973-98313-2X
69. *Croissant vs Germania*, nr.13611/88, par. 33,34, ECHR din 25 septembrie 1992. [citat 12 decembrie 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57736>.
70. *Culegere de practică judiciară în materie penală pe anul 1998, cu note de Vasile Papadopol*. București: All Beck, 1999. - 313 p.
71. *Culegere de practică judiciară a Tribunalului București 1994-1997*. Lupașcu, D. și Zglimbea, L.L. București:Edit. All Beck,1999. - 377 p. ISBN 973-9435-19-X.

72. Curtea de Apel Cluj. Secția penală și de minori. Decizia nr. 158/A din 29 noiembrie 2010 în privința lui BR, DT și LLC
73. *Dayanan vs Turcia*, nr. 7377/03, ECHR din 13 octombrie 2009, par. 32. [cit 27 octombrie 2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184229>.
74. *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, adoptată la 16 decembrie 1948 prin Rezoluția 217 A în cadrul celei de-a treia sesiuni a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite.
75. *Decizia Curții Constituționale a RM nr. 62 din 19 iunie 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 75g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 275 pct. 8) din Codul de procedură penală*. În Monitorul Oficial al RM, 2018, nr.410-415
76. *Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție nr. 1r-arest – 2/2016 din 08 februarie 2016, în cauza penală de examinare a recursului avocatului în interesul inculpatului LP*.
77. *Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție nr. 1ra – 1471/2016 din 29 octombrie 2014 în cauza penală de examinare a recursului privindu-l pe BG*.
78. *Decizia Curții de Apel Timișoara, Secția Penală, Decizia penală nr. 920 din 14 august 2013*. [cit 18 februarie 2016] Disponibil: <https://www.jurisprudenta.com/jurisprudenta/speta-xtdyput/>
79. *Decizia Curții Supreme de Justiție a României nr.1962 din 16 aprilie 2003*. În Dreptul, Uniunea Juriștilor din România. Anul XV, seria III-a, nr.5/2004. p.276-277.
80. *Decizia-Cadru 2009/299/JAI A Consiliului din 26 februarie 2009 de modificare a Deciziilor-cadru 2002/584/JAI, 2005/214/JAI, 2006/783/JAI, 2008/909/JAI și 2008/947/JAI, de consolidare a drepturilor procedurale ale persoanelor și de încurajare a aplicării principiului recunoașterii reciproce cu privire la deciziile pronunțate în absența persoanei în cauză de la proces, adoptată de către Consiliul Europei*. [cit 20 februarie 2018] Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32009F0299&from=RO>.
81. *Decizia Curții de Apel București, Secția II-a penală nr. 1566/A din 16 decembrie 2014*. Disponibil: <https://www.avocatura.com/speta/331365/redeschiderea-procesului-penal-la-judecarea-in-lipsa-art466-ncpp-curtea-de-apel-bucuresti.html#ixzz5TbTePpRy>. [cit 19 septembrie 2018]
82. *Decizia Curții de Apel Alba Iulia nr.132/A din 20.04.2006 în privința lui SI*. [cit 27 mai 2018] Disponibil: <http://portal.just.ro/57/Lists/Jurisprudenta/DispForm.aspx?ID=182>.
83. *Decizia Penală nr.448/R din 11.06.2013 a Curții de Apel Oradea*. [cit 27 mai 2018] Disponibil: <http://portal.just.ro/35/Lists/Jurisprudenta/DispForm.aspx?ID=798>.
84. *Decizia Colegiului Penal al CSJ nr.1re-711/2010 din 01 iunie 2010 privind examinarea recursului în anulare împotriva deciziei Colegiului penal al Curții de Apel Bender din 03 decembrie 2009*
85. *Decizia Curții Supreme de Justiție din 02 august 2016, nr. 1r-arest-10/2016, în cauza penală de învinuire a lui C Serghei*.
86. *Decizia Curții Supreme de Justiție din 29 octombrie 2014, nr. 1ra-1471/2014, în cauza penală de învinuire a lui BGheorghe Gheorghe*.
87. *Decizia Colegiului Penal al CSJ nr.1r-20/2018 din 03 iulie 2018 privind recursul declarat de MG împotriva încheierii protocolare a Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău cu privire la aplicarea amenzii judiciare*
88. *Decizia Colegiului Penal al CSJ nr.1r-arest-1/2016 din 08 februarie 2016 de examinare a recursului declarat de avocatul Liudmila Grozova împotriva încheierii Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 26 ianuarie 2016*
89. *Decizia Curții Supreme de Justiție din 01 februarie 2017, nr. 1ra-268/2017, în cauza penală de învinuire a lui VMihai*
90. *Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ra-29/2008 din 15.01.2008, publicată în Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2008, nr.8, pag.12*

91. *Decizia cadru a Curții de Justiție a Uniunii Europene în cauza C-399/11 din 26 februarie 2013, Stefano Melloni vs Ministerio fiscal*
92. *Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție nr. 1ra-52/2016 din 16 februarie 2016 privind învinuirea lui C Vladimir*
93. *Decizia Curții Constituționale nr. 124 din 30 octombrie 2018 privind inadmisibilitatea sesizării nr. 149g din 25 octombrie 2018, par. 20-26. În monitorul Oficial al RM, 2019, 59-65.*
94. *Decizia CSJ nr.1r-3/15 din 28 aprilie 2015 cu privire la examinarea recursului declarat de șeful penitenciarului nr.13, Vitalie Munteanu împotriva încheierii Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău, privind aplicarea amenzii judiciare*
95. *Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 06 decembrie 2017, în privința lui V Stanislav și A Constantin, în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 188 alin. (5) Cod Penal*
96. *Decizia Curții Constituționale de inadmisibilitate a sesizării nr.16g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 334 alin.(2) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 11 din 02 februarie 2017. Monitorul oficial al RM, 2017, nr. 181-189.*
97. *Decizia Curții Supreme de Justiție din 13 decembrie 2016, nr. 1ra-1594/2016, în cauza penală de învinuire a lui Ș. Radu.*
98. *Decizia Colegiului Penal al Curții de Apel Chișinău din 23 noiembrie 2017, nr. 1a-213/17 privindu-l pe Ș Radu*
99. *Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție nr. 1ra-872/2015 din 11 august 2015 privind examinarea recursului lui FI și avocatului acestuia*
100. *Delcourt c. Belgia*, nr. 2689/65, ECHR din 17 ianuarie 1970. [citat 19 martie 2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100645>.
101. Deleanu, I. *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat II. Iași: Editura Fundației Chemarea, 1996. - 252p.
102. *Delia Mihaies contra Franței*, nr. 36106/97, ECHR din 25 mai 1998. [citat 17 septembrie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88131>.
103. *Demebukov vs Bulgaria*, nr. 68020/01, ECHR din 28 februarie 2008, par. 47. [citat 29 ianuarie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85244>.
104. *Demicoli va Malta*, nr. 13057/87, ECHR din 27 august 1991. [citat: 18 iunie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57682>.
105. *De Salvador Torres vs Spania*, nr. 21525/93, ECHR din 24 octombrie 1996. [citat 04 februarie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58061>
106. *Deweer vs Belgia*, nr. 6903/75, ECHR din 27 februarie 1980, par. 48. [citat 27 martie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57469>.
107. *Dicționar juridic*, Legea de la A la Z. © 2018 LegeAZ.net, [citat 29 iunie 2019] Disponibil: <https://legeaz.net/dictionar-juridic/mandat-de-aducere>
108. Dolea, I. et al. *Comentariu Cod de Procedură Penală*. Chișinău: Cartier Juridic, ediția I, 2005. - 655p. ISBN 9975-79-342-8
109. Dolea Ig. *Comentariu aplicativ al Codului de Procedură Penală*. Chișinău: Cartea Juridică, 2016. - 1172 p. ISBN 978-9975-3111-3-7.
110. Dolea, I. et al. *Drept procesual penal, Partea specială, Vol. II*. Chișinău: Cartdidact, 2006. - 335 p. ISBN 978-9975-940-95-5
111. Dolea, I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal*. Chișinău: Ed. Cartea Juridică, 2009. 416p. ISBN 978-9975-9927-7-0
112. Dolea, I. *Probele în procesul penal, îndrumar pentru avocați*. Chișinău: Tipografia Sirius, 2016. - 55p. ISBN 978-9975-57-202-6.
113. Dolea, I. et al. *Justiția Penală și Drepturile Omului. Cercetare Sociologică*. Institutul de Reforme Penale. Chișinău, 2010
114. Dolea, I., et al. *Drept procesual penal. Partea generală. Vol. I*. Chișinău: Cartdidact, 2005. - 368 p. ISBN 9975-940-90-0.

115. Doltu, I. *Dreptul la apărare. Garanții procesuale. Neacordarea unui termen pentru studierea dosarului de apărător ales de inculpat chiar în ziua judecătii. Relevanța împrejurării că inculpatului i se mai acordase anterior un termen pentru lipsă de apărare.* În *Dreptul*, Uniunea Juriștilor din România. Anul XV, Seria III-a, nr. 4/2005. p.302-306. ISSN 1018-0435
116. *Dreptul*. Uniunea Juriștilor din România. Anul XV. Seria III-a. nr.7/2004. p.174-175. ISSN 1018-0435
117. Duculescu, V. *Protecția juridică a drepturilor omului - mijloace interne și internaționale.* (Ediție nouă revizuită și adăugată). București: Editura Lumina Lex, 2008. - 476 p. ISBN: 9789737581433.
118. *Eckle contra Germaniei*, nr. 8130/78, ECHR din 15 iulie 1982, par.73. [cit.: 04 februarie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57476>.
119. *Ekbatani c. Suedia*, nr.10563/83, par. 25, ECHR din 26 mai 1988. [cit.: la 18 mai 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100704>.
120. *Engel vs Olanda*, nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, ECHR din 23 noiembrie 1976, par.35. [cit.: 04 februarie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57478>.
121. *F.C.B. c. Italia*, nr.12151/86, ECHR din 28 august 1991. [cit.: 14 iunie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57679>.
122. *Fejde vs Suedia*, nr. 12631/87, ECHR din 29 octombrie 1991, par. 67-69. [cit.: 28 iunie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57700>.
123. *Findlay vs Marea Britanie*, nr. 22107/93, ECHR din 25 februarie 1997, par. 69. [cit.: 07 aprilie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58016>.
124. Florea, A. *Egalitatea armelor și contradictorialitatea – exigență a principiului egalității de drept în calitate de principiu al răspunderii juridice.* În: *Legea și viața*, mai 2012, p.37-42. ISSN 1810-309X
125. *Fredin (nr. 2) vs Suedia*, nr. 18928/91, ECHR din 23 februarie 1994, par. 10-11. [cit.: 28 noiembrie 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94272>
126. Furnică, L. *Noțiunea și importanța declarațiilor bănuțului, învinutului și inculpatului.* *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria științe Socio-umanistice. Vol.I.* Chișinău: 2006. - 683 p.
127. *Gaga vs România*, nr. 1562/02, ECHR din 25 martie 2008. par.52-55. [cit.: 29 ianuarie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123909>.
128. *Gea Catalan vs Spania*, nr.19160/91, ECHR din 10 februarie 1995. [cit.: 14 aprilie 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57919>.
129. Gheorghiu, D. *Tactica ascultării suspectului și inculpatului în lumina noilor reglementări procesual penale.* Târgoviște: Ed. Biblioteca, 2015. - 221p.
130. *Ghiurău c. României*, nr.55421/10, ECHR din 20 noiembrie 2012. [cit.: 29 iunie 2019] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114665>
131. *Goddi c. Italiei*, nr. 8966/80, ECHR din 09 aprilie 1984, par.29. [cit.: 17 octombrie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94277>.
132. *Golder v. Regatul Unit*, nr. 4451/70, ECHR din 21 februarie 1975. [cit.: 15 decembrie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57496>.
133. Golovnencov, P. și Spița, N. *Comentariu teoretico-practic al Codului de Procedură Penală al Republicii Federative Germane.* Universitätsverlag Potsdam, 2012. - 404 p.
134. Gomien, D. *Introducere în Convenția Europeană a Drepturilor Omului.* București: Ed. All, 1993. - 180p. ISBN 973-95933-4-8
135. Gomien, D. *Introducere în Convenția Europeană a Drepturilor Omului.* București: Editura All, 1996. - 181 p. ISBN 973-571-122-2

136. Guțanu, B.S. *Protecția europeană a drepturilor omului. Ediția 4*. București:Editura C.H. Beck, 2010. - 312 p. ISBN 978-973-115-885-3
137. Hadîrcă, V. *Unele considerațiuni privind garanțiile procedurale ale dreptului la un proces echitabil*. În: Revista Națională de Drept, nr.12/2013. p.90-96. ISSN 1811-0770
138. *Helle c. Finlandei*, nr. 20772/92, ECHR din 19 decembrie 1997. Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58126>,
139. *Hermi c Italiei*, nr. 18114/02, ECHR din 18 octombrie 2006. [citat 24 iulie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184223>
140. *Hokkeling vs Olanda*, nr. 30749/12, ECHR din 14 februarie 2017, par. 57-62. [cit 28 august 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-171096>.
141. *Hotărârea Curții Constituționale al RM nr.7 din 16 aprilie 2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale*. În Monitorul Oficial, 2015, nr. 115-123
142. *Hotărârea Curții Constituționale al RM nr. 31 din 29 noiembrie 2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul penal și din Codul de procedură penală (accesul părții vătămate și al reprezentantului acesteia la materialele urmăririi penale) (Sesizarea nr. 113g/2018)*. În Monitorul Oficial 2018, nr. 513-525
143. *Hotărârea Curții de justiție a Uniunii Europene (Camera întâi) din 15 octombrie 2015 în cauza C-216/14. Procedură penală împotriva lui Gavril Covaci*. [cit 28 iunie 2018] Disponibil:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A62014CJ0216>.
144. *Hotărârea Curții Supremă a Statelor Unite, în cauza Faretta vs California, din 30 iunie 1975*, art.807. [cit 26 martie 2018] Disponibil:<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/422/806/case.html>. [cit 26 martie 2018]
145. *Hotărârea Comitetului pentru Drepturile Omului din 25 martie 1983 în cauza Daniel Monguya Mbenge v. Zaire*. Comunicarea nr. 16/1977. [cit 28 septembrie 2018] Disponibil:<http://hrlibrary.umn.edu/undocs/newscans/16-1977.html>.
146. *Hotărârea Comitetului pentru Drepturile Omului din 27 iulie 1999 în cauza Ali Maleiki v. Italy*, comunicarea nr. 699/1996. [cit 28 septembrie 2018] Disponibil:<http://hrlibrary.umn.edu/undocs/session66/view699.htm>.
147. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel, nr.22 din 12.12.2005*
148. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al bănuțului, învinutului, inculpatului și condamnatului, nr. 11 din 24 decembrie 2010*.
149. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție de examinare a propunerii de sesizare a Curții Constituționale, nr.4s-10/13 din 30 septembrie 2013*.
150. *Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii privind aprobarea Regulilor de conduită a justițiabililor și a altor persoane în instanța judecătorească, nr. 504/17 din 03 iunie 2014*. În Monitorul Oficial nr.249-255/1241 din 22.08.2014
151. <https://legeaz.net/dictionar-juridic/admisibilitatea-probelor>. © 2018 LegeAZ.net [cit 10 octombrie 2018]
152. Ialanji A. ” *Dreptul acuzatului de a participa la judecarea cauzei*”. Revista Dreptul, Uniunea Juriștilor din România, anul CXLVII, serie nouă anul XXIX, nr.5/2018, p.121-131. ISSN 1018-0435
153. Ialanji A. ” *Aducerea silită și anunțarea în căutare – asigurarea prezenței inculpatului în instanță*” Revista Institutului Național de Justiție, nr.2(49) 2019, p.28-33. ISSN 1857-2405
154. *Idalov vs Federația Rusă*, nr. 5826/03, ECHR din 22 mai 2012, par. 171. [cit 28 martie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182664>.
155. *Ignaccolo-Zenide vs România*, nr. 31679/96, ECHR din 25 ianuarie 2000. [cit 24 iulie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58448>.

156. *Ilașcu și alții contra Moldovei și Rusiei*, nr. 48787/99, ECHR din 08 iulie 2004. [citată 10 septembrie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112650>.
157. Ioniță, D. *Avocatul-Apărător în faza examinării în fond a cauzelor penale*, Autoreferat al tezei de doctor. Chișinău 2003. - 23 p.
158. *Istrati vs Moldova*, nr. 53773/00, ECHR din 13 iunie 2006, par.87. [citată 11 martie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112634>.
159. Iugan, A.V. *Redeschiderea procesului penal*. București: Ed. Universul, 2016. - 225p. ISBN 978-606-673-777-7
160. *Înalta Curte de Casație și Justiție a României. Secția civilă. Decizia nr. 4629/2013 din 21 octombrie 2013. Dosar nr. 10447/2/2010*.
161. *Înalta Curte de Casație și Justiție. Decizia nr. 3245 din 05 octombrie 2004*. În Buletinul Casației nr. 1/2005. p. 56.
162. *Înalta Curte de Casație și Justiție a României. Decizia nr. 560 din 17 februarie 2009*. [citată 27 februarie 2018] Disponibil:<http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=83965>
163. *Încheierea Curții Constituționale a Federației Ruse nr. 105-0-0 din 26 ianuarie 2010*. [citată 18 octombrie 2018] Disponibil:<http://www.zakonprost.ru/content/base/152440/>.
164. *Jan Ake Andersson c. Suediei*, nr.11274/84, ECHR din 29 octombrie 1991, par.24. [citată: 28 iunie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57698>.
165. *John Murray vs United Kingdom*, nr.18731/91, ECHR din 08 februarie 1996, par.62-66. [citată 11 mai 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57980>.
166. *Joseph Prinz c. Austria*, nr. 23867/94, ECHR din 08 februarie 2000. [citată 18 mai 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58459>.
167. *Kamasinski c. Austriei*, nr. 9783/82, par.79, ECHR din 19 decembrie 1989. [citată: 12 septembrie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57614>.
168. *Kattan vs România*, nr. 26850/11, ECHR din 21 ianuarie 2014. [citată 05 noiembrie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176218>.
169. *Kremzow v. Austria*, nr.12350/86, ECHR din 21 septembrie 1993, par.63,67. [citată 28 mai 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57829>.
170. *Krombach v. France*, nr. 29731/96, ECHR din 13 februarie 2001, par.84. [citată 16 octombrie 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59211>.
171. *Lagerblom vs. Suedia*, nr. 26891/95, ECHR din 14 ianuarie 2003, par. 51. [citată: 15 august 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60884>.
172. *Lala vs Olanda*, nr. 14861/89, ECHR din 22 septembrie 1994 alin. 30-34. [citată 28 iulie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57900>.
173. Lefterache, L. *Dreptul la apărare. Ascultarea inculpatului*. Revista de Drept Penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul XII, nr.2, aprilie-iunie. București, 2005, p.125. ISSN 1223-0790
174. *Legea cu privire la asistență juridică garantată de stat*. În Monitorul Oficial nr.157-160/14 din 05.10.2007
175. *Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului*. În Monitorul Oficial nr.42-47 din 01.03.2013
176. *Legea RM nr. 179 din 26 iulie 2018 pentru modificarea unor acte legislative*. În Monitorul Oficial nr. 309-320 din 17 august 2018
177. *Levința contra Moldovei*, nr. 17332/03, ECHR din 16 decembrie 2008. [citată 24 noiembrie 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112868>.
178. *Lobo Machado vs Portugalia*, nr. 15764/89, par.31, ECHR din 20 februarie 1996. [citată: la 15 iunie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57978>.

179. *Luedicke, Belkacem și Koc vs Germania*, nr. 6210/73; 6877/75; 7132/75, ECHR din 28 noiembrie 1978. [citată 28 iulie 2018] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57530>.
180. *Luigi Sacramati vs Italia*, nr. 23369/94, ECHR din 06 septembrie 1995. [citată 25 noiembrie 2018] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-2276>.
181. *Magee vs Marea Britanie*, nr. 28135/95, ECHR din 06 iunie 2000. [citată 24 aprilie 2018] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58837>.
182. Magherescu, D. *Aspecte privind funcția de învinuire și funcția de judecată*. Revista Națională de Drept. Ianuarie 2006, nr. 1. p.35-37. ISSN 1811-0770.
183. Magherescu, D. *Principiul garantării dreptului la apărare. Asistența juridică în procesul penal*. Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria ”științe socioumanistice”. Volumul I. Chișinău, 2003. - 311 p.
184. Mateuț, G. *Tratat de procedură penală. Partea generală Vol.I*. București: Ed. CH Beck, 2007. - 800 p. ISBN 978-973-115-154-0
185. *McVicar vs Regatul Unit*, nr. 46311/99, ECHR din 07 mai 2002. [citată 15 mai 2016] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-181218>.
186. *Medenica c. Elveția*, nr. 20491/92, ECHR din 14 iunie 2001, par.53-58. [citată 28 iunie 2016] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59518>.
187. *Michael Edward Cooke c. Austria*, nr. 25878/94, ECHR din 08 februarie 2000. [citată 28 iunie 2016] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58460>.
188. Mihoci, V. *Ascultarea învinutului și inculpatului cu privire la fapte și învinuirea ce i se aduce - garanție a dreptului la apărare în procesul penal Român*. Revista Națională de Drept, nr.7/iulie 2005. p. 21-24. ISSN 1811-0770
189. Mihoci, V. *Obligațiile organelor judiciare în procesul penal românesc privind acordarea asistenței juridice învinutului sau inculpatului*. Revista Națională de Drept, nr. 1/ ianuarie 2005. p. 29-35. ISSN 1811-0770
190. *Minelli c. Elveția*, nr. 8660/79, ECHR din 25 martie 1983. [citată 21 iunie 2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94327>.
191. Mole, N. și Harby, C. *Dreptul la un proces echitabil. Ghid privind punerea în aplicare a art.6 CEDO*. Consiliul Europei, 2001. Editat în Republica Moldova, 2003. - 68 p.
192. *Monnel și Morris vs Marea Britanie*, nr. 9562/81; 9818/82, ECHR din 02 martie 1987. [citată 15 mai 2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57541>.
193. Mortu, E. și Potrivitu, G. *Este obligatorie prezența inculpatului arestat la judecarea recursului declarat împotriva încheierilor privind măsurile preventive?* Uniunea Juriștilor din România. Dreptul. Anul XV, Seria III-a, nr.3/2004. 210-2125 p. ISSN 1018-0435
194. Namoradze, Z. *Apărarea penală efectivă în Europa de Est: Bulgaria, Lituania, Republica Moldova*. LARN, Rețeaua reformatoilor de asistență juridică. Chișinău: Cartier, 2013. -294p. ISBN 978-9975-79-808-2
195. Neagu, I. *Drept procesual penal. Tratat*. București: Editura Global Lex, 2002. - 885 p. ISBN 973- 85116-5-8
196. *Ocalan vs Turcia*, nr. 46221/99, ECHR din 12 mai 2005, par.147. [citată 24 februarie 2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182659>.
197. Ojindovschii D. ”*Contradictorialitatea părților în procesul penal*”, În Revista Națională de drept nr. 4, 2001, p. 73-76. ISSN 1811-0770
198. Olteanu, C. *Dreptul la un proces echitabil – garant al libertății individuale și siguranței persoanei*. Revista Națională de Drept nr.6/2013. p. 37-40. ISSN 1811-0770
199. Opinia separată a judecătorului Arhiciul Ion, pe cauza penală în privința lui RO din 23 ianuarie 2012, dosarul nr.4-1re-7/2012
200. *Orlov vs Rusia*, nr. 29652/04, ECHR din 21 iunie 2011, par. 108. [citată 29 noiembrie 2016] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105273>.

201. *Osman c. Regatul Unit și Irlanda de Nord*, nr. 23452/94, ECHR din 28 octombrie 1998. [citat la 18 iunie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94149>.
202. Osoianu, T., Vesco, I. *Participarea avocatului la realizarea unor acte de urmărire penală*. Revista Națională de Drept nr. 10-11/2011. p.165-168. ISSN 1811-0770
203. *Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice* adoptat și deschis spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966
204. *Pakelli vs. Germania*, nr. 8398/78, ECHR din 25 aprilie 1983, par. 34. [citat 21 iunie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57554>.
205. Pamfil, M.L. *Apel. Citare*. Revista de drept penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul XII, nr.4 octombrie –decembrie. București, 2005. p.56-65. ISSN 1223-0790
206. Pătulea, V. *Sinteză teoretică și de practică judiciară a Curții Europene a Drepturilor Omului în legătură cu art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Dreptul la un proces echitabil. Asistența judiciară gratuită și taxele judiciare*. Revista Dreptul, Nr. 11/2007. Uniunea Juriștilor din România. p. 246. ISSN 1018-0435.
207. Pătulea, V. *Proces echitabil. Jurisprudența comentată a Curții Europene a Drepturilor Omului*. București: Institutul Român pentru Drepturile Omului, 2007. - 189 p. ISBN 978-973-9316-63-7.
208. *Pelissier și Sassi vs Franța*, nr. 25444/94, ECHR din 25 martie 1999. [citat 17 septembrie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58226>.
209. *Petru Roșca vs Moldova*, nr. 2638/05, ECHR din 06 octombrie 2009. [citat 15 iulie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144503>.
210. Pîrlițanu, S. *Judecata în primă instanță în procesul penal al Republicii Moldova*/ Rezumatul tezei de doctor. Universitatea "Al. I. Cuza" Iași, Facultatea drept, an.2009. 14p.
211. *Poitrimol c. Franța*, nr. 14032/88, ECHR din 23 noiembrie 1993, par. 31. [citat 15 mai 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94588>.
212. Poalelungi, M., Sîrcu, D. "Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului" //coord.ed. M. Poalelungi Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău, 2013. ÎS Firma Editorial-Poligrafică "Tipografia Centrală" p.131 ISBN 978-9975-53-231-0
213. Poalelungi, M. *Obligațiile pozitive și negative ale statului prin prisma Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a libertăților fundamentale / Teza de doctor habilitat în drept*. Chișinău, 2015, 324p.
214. Popa, V. V., Vătcă, L. *Drepturile omului*. București:Editura C. H. Beck, 2005. - 260 p.
215. *Popovici c Moldovei*, nr. 289/04; 41194/04, ECHR din 27 noiembrie 2007, par.72,68. [citat 10 noiembrie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112802>.
216. Predescu, O., Udrioiu, M. *Convenția europeană a drepturilor omului și dreptul procesual penal român*. București: Editura C. H. Beck, 2007. - 792 p. ISBN 978-973-115-201-1.
217. *Principiile de Bază ale Rolului Avocatului. Adoptate la Congresul al Optulea al Națiunilor Unite despre Prevenirea Crimei și a Tratatamentul Delincvenților*. Havana (Cuba), 27 august-7 septembrie 1990.
218. *Propunerea pentru o Directivă a Parlamentului European și a Consiliului cu privire la Dreptul de Acces la un Avocat în cadrul Procedurilor Penale și dreptul de a comunica în timpul arestului*, Bruxelles, 08 iunie 2011, COM (2011) 326 final.
219. *Raportul final al programului OSCE de monitorizare a proceselor de judecată în Republica Moldova, realizat pentru anii 2006-2008*. [citat la 08 decembrie 2017] Disponibil:<https://www.osce.org/ro/moldova/70946?download=true>
220. *Raportul Comisiei Europene pentru Drepturile Omului în cauza Th.Peschke vs Austria din 13 octombrie 1981*. [citat 19 ianuarie 2019] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104163>.
221. Reid, K. *Ghidul specialistului în Convenția Europeană a drepturilor Omului*. Chișinău: Editura Cartier Juridic, 2005. - 669 p. ISBN 978-9975-79-395-7.

222. *Reinhardt și Slimane-Kaid vs Franța*, nr. 23043/93; 22921/93, ECHR din 31 martie 1998, par. 93. [citat 20 august 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58149>.
223. Revista de drept penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul V, nr.2 aprilie-iunie. București, 1998. p.123. ISSN 1223-0790
224. Revista de drept penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul XV, nr.4 octombrie-decembrie. București, 2008. p.165-167. ISSN 1223-0790
225. Revista de drept penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul XV, nr.1 ianuarie – martie. București, 2008. p.236-239. ISSN 1223-0790
226. Revista de drept penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul XI nr. 1, ianuarie-martie. București, 2004. ISSN 1223-0790
227. Revista de Drept Penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul IX, nr.3, iulie-septembrie. București, 2002. p.97. ISSN 1223-0790
228. Revista de Drept Penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul XV, nr.4, octombrie – decembrie. București, 2008. p.169. ISSN 1223-0790
229. *Rezoluția nr. 75(11) din 21 mai 1975 a Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei privind criteriile ce urmează a fi respectate în cadrul procedurilor de judecare a cauzei în lipsa inculpatului*
Disponibil:<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804f7581>, [citat la 29 ianuarie 2018]
230. *Rubinat c. Italiei*, nr. 9024/80, ECHR din 22 ianuarie 1985. [citat 15 mai 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57568>.
231. *Russu vs Moldova*, nr. 7413/05, ECHR din 13 noiembrie 2008. [citat 18 octombrie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112860>.
232. Rusu, L. *Rolul instanței de judecată în asigurarea contradictorialității în carul cercetării judecătorești*. Revista Națională de Drept, nr.6/ 2014. p. 75-81. ISSN 1811-0770
233. Rusu, V., Gherasim,D. *Audierea-mijloc procesual de bază al examinării probelor în ședința de judecată*. Revista Națională de Drept, nr.11/2014. p. 25-31. ISSN 1811-0770
234. Rusu, V., Gavajuc, S., Gheorghies, A., Gherasim,D., Gherasim, A., Rusu, L. *Dicționar de drept procesual penal*. Chișinău: Pontos, 2012. - 248 p. ISBN 978-9975-51-351-7
235. Rusu, I. *Executarea mandatului de aducere. Opinii critice, propuneri de lege ferenda*. Uniunea Juriștilor din România. Revista Dreptul. Anul XV, Seria III-a, nr.5/2004. p.189-195. ISSN 1018-0435
236. *Salduz vs Turcia*, nr. 36391/02, ECHR din 27 noiembrie 2008, par. 55. [citat 24 iulie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-119643>.
237. *Samoila și Cionca c. României*, nr. 33065/03, ECHR din 04 martie 2008. [citat 28 iunie 2018] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123091>.
238. *Sannino c. Italiei*, nr. 30961/03, ECHR din 27 aprilie 2006. [citat 11 noiembrie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75213>
239. *Sâncrăian vs România*, nr. 71723/10, ECHR din 14 ianuarie 2014, par.73,74. [citat 28 februarie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176258>.
240. *Sejdovic vs Italia*, nr.56581/00, ECHR din 01 martie 2006. [citat 15 martie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184258>.
241. *Somogyi c Italiei*, nr. 67972/01, ECHR din 10 noiembrie 2004. [citat 20 februarie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61762>.
242. *Stamoulakatos (nr.1) vs Grecia*, nr. 12806/87, ECHR din 26 octombrie 1993. [citat 17 februarie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57860>.
243. *Stanford c. Marii Britanii*, nr.16757/90 par. 26, ECHR din 23 februarie 1994. [citat 12 aprilie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57874>.
244. *Statutul Tribunalului Internațional pentru fosta Iugoslavie. Decizia cu privire la demersul apărării de excludere a dovezilor din ICTY în cazul Zdravko Mucic, 02 septembrie 1997, cazul*

- nr. IT-96-21-T. [citat 14 iunie 2016]
Disponibil:<http://www.icty.org/x/cases/mucic/tdec/en/70902732.htm>.
245. *Statutul profesiei de avocat* publicat în Monitorul Oficial nr. 54-57/302 din 08 aprilie 2011
246. *Statutul cercetării judecătorești în procesul penal din 20 noiembrie 19864*. [citat 16 august 2018] Disponibil:<http://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/>.
247. *Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale*, adoptat la 17 iulie 1998, ratificat de către RM prin Legea nr. 212 din 09.09.2010, publicată în MO nr.190 la 29 septembrie 2010
248. Stănescu, L. *Trimiterea în judecată a inculpatului în lipsă*. Revista de drept penal a Asociației Române de Științe Penale. Anul XII, nr.1 ianuarie-martie. București, 2005. p.117-121. ISSN 1223-0790
249. Sternioală, O., Vîzdoagă T.”*Revizuirea procesului penal*”//coord.ed. M. Poalelungi Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău, 2013. ÎS Firma Editorial-Poligrafică ”Tipografia Centrală” p.431-439 ISBN 978-9975-53-231-0.
250. *Stoichkov contra Bulgariei*, nr. 9808/02, ECHR din 24 martie 2005, par. 53-55. [citat 20 februarie 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68625>.
251. *Stoyanov-Kobuladze vs Bulgaria*, nr. 25714/05, ECHR din 25 martie 2014, par. 40-41. [citat 13 septembrie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-141916>.
252. Ștefănescu, B. *Garanțiile juridice ale respectării legii procesual penale în activitatea de judecată*. București: Ed. Hamangiu, 2007. - 320 p. ISBN: 978-973-1720-32-6
253. *T. vs Austria*, nr. 27783/95, ECHR din 14 noiembrie 2000. [citat 19 iulie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58977>.
254. *T. vs Marea Britanie*, nr.24724/94, ECHR din 16 decembrie 1999, alin. 83. [citat 18 august 2016] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58593>.
255. *T. vs Italia*, nr. 14104/88, ECHR din 12 octombrie 1992, par. 41-42. [citat 19 august 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57797>.
256. Tanoviceanu, I. ”*Tratat de drept și procedură penală*” Ed. II-a a cursului de drept și procedură penală, revăzut și completat. Tiparnița ”Curierul judiciar”, București, 1927. -850 p.
257. Tatu, M. A. *Funcția de învinuire în procesul penal*. Cluj-Napoca: Ed. Risoprint, 2009. -220 p. ISBN: 978-973-751-995-5
258. Theodoru, G. G. *Tratat de Drept procesual penal. Ediția a 2-a*. București: Editura Hamangiu, 2008. - 1080 p. ISBN 978-973-1836-86-7
259. Theodoru, G. G. *Tratat de Drept procesual penal*. București: Editura Hamangiu,2007. – 1020 p. ISBN: 973-8957-97-8
260. *Timar și alții vs România*, nr. 26856/06, ECHR din 07 ianuarie 2014, par.21. [citat 23 septembrie 2018] Disponibil:<https://www.universuljuridic.ro/hotararea-cedo-cauza-timar-si-altii-impotriva-romaniei/>.
261. *Timergaliyev vs Rusia*, nr. 40631/02, ECHR din 14 octombrie 2008, alin. 51-56. [citat 24 februarie 2017] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88888>.
262. Tipa, I. *Prescripția executării sentinței de condamnare în lumina legii penale a Republicii Moldova*. Revista Națională de drept nr.2/ februarie 2008. p. 81-84. ISSN 1811-0770
263. *Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Yugoslavie (ICTY), 05 noiembrie 2009, Procurorul vs Radovan Karadzic, nr. IT-95/18-T*. [citat 11 mai 2016] Disponibil:<http://www.icty.org/x/cases/karadzic/tdec/en/091105.pdf>.
264. *Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Yugoslavie (ICTY) 09 mai 2003. Hotărârea cu privire la demersul Procurorului de a numi un avocat care să-i acorde asistență lui Vojislav Seselj. Cazul nr.IT-03-67-PT, alin. 21*. [citat 02 iunie 2016] Disponibil:<http://www.icty.org/x/cases/seselj/tdec/en/030509.htm>.
265. *Tripăduș vs Moldovei*, nr. 34382/07, ECHR din 22 aprilie 2014. par.128-135. [citat 20 august 2018] Disponibil:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-147402>.

266. *Țurcan și Țurcan c. Moldovei*, nr. 39835/05, ECHR din 23 octombrie 2007, par.60. [cit 28 iunie 2019] Disponibil <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112787>
267. Udriou, M., Predescu, O. *Tratat - Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român*. București: Ed. C. H. Beck, 2008. - 1050 p. ISBN 978-973-115-359-9
268. Udriou, M., Predescu, O. *Standardele Europene în materia dreptului de a dispune de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării*. În Revista Dreptul, 2009, nr. 5. Uniunea Juriștilor din România. p. 268. ISSN 1018-0435.
269. Udriou, M. *Procedura penală. Partea generală. Noul Cod de procedură penală*. Editura C.H. Beck, București 2014. - 640 p. ISBN 978-606-18-0325-5
270. Ungur, D. *Scurte considerații cu privire la cauza Constantinescu contra României și la încălcarea art. 323 CPP, examinarea prin prisma art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului*. Dreptul. Uniunea Juriștilor din România. Anul XVI, seria III-a, nr. 4/2005. p.277-280. ISSN 1018-0435
271. Urda, O.A. *Garanții procedurale – egalitatea de arme și principiul contradictorialității. Considerații generale*. Analele Științifice ale Universității "Al.I. Cuza" Iași, Tomul LVII. Științe juridice 2011, nr.II. p. 77. ISSN 1221-8464
272. *Valdhuber împotriva României*, nr. 70792/10, ECHR din 27 iunie 2017. [cit 18 ianuarie 2019] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183006>.
273. Vasiliu, A. *Nulitățile în procesul penal*. Practică judiciară. București: Editura Hamangiu, 2011. - 368 p. ISBN 978-606-522-445-2
274. Vîzdoagă T. *Esența, structura și importanța acuzării*. În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Științe juridice. Probleme actuale ale jurisprudenței: realizări și perspective. Serie nouă nr.6. Chișinău, 2002. p.317-327
275. Vîzdoagă, T. *Interacțiunea avocatului cu inculpatul și formularea poziției apărării la caz*. Revista Națională de Drept, nr.10-12/ 2009. p. 107-108. ISSN 1811-0770
276. Volonciu, N. *Tratat de procedură penală. Partea specială. Vol. II*. București: Editura Paiadeia, 1996. - 513 p. ISBN 973-9131-24-7
277. Volonciu, N., Uzlău, A.S., Moroșanu, R., Văduva, V., Atasiei, D., Ghigheci, C., Voicu, C., Tudor, G., Gheorghe, T.V., Chirița, C.M. *Noul Cod de procedură penală, comentat, ediția 2-a, revizuită și adăugită*. București: Editura Hamangiu, 2015. - 1560 p. ISBN 978-606-27-0312-7
278. *Weber vs Elveția*, nr. 11034/84, ECHR din 22 mai 1990. [cit 13 martie 2016] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105885>.
279. www.dex.ro. © 2004-2019. [cit 29 iunie 2019] <https://dexonline.ro/definitie/contumacie>
280. Zamfir, V. *Învinuitul – subiect al procesului penal (partea a doua)*. Legea și viața, 2013, nr.2. p.33. ISSN 1810-309X
281. *Zana contra Turciei*, nr. 18954/91, ECHR din 25 noiembrie 1997, par. 68. [cit 24 iulie 2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58115>.
282. *Ziliberberg vs Moldova*, nr. 61821/00, ECHR din 01 februarie 2005, par.40-41. [cit 23 septembrie 2018] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112694>.

II. Referințe bibliografice în limba rusă

283. Бойко, Е.Н. *Реализация принципа законности при заочном рассмотрении уголовных дел в суде первой инстанции*. În Revista «Вестник ЮУрГУ», выпуск № 40, 2009. Серия «Право» выпуск 20. p.21-23. ISSN 2412-0588
284. *Бюллетень Верховного Суда Российской Федерации*, 2009 г. N 9, стр.38. Practica judiciară baza de date Moldlex. [cit 12 ianuarie 2018]
285. Казаков, А. А. *Заочное судебное разбирательство уголовных дел. Автореферат диссертации по праву*. Екатеринбург, 2009. [cit 23 ianuarie 2017]

Disponibil: <http://lawtheses.com/zaochnoe-sudebnoe-razbiratelstvo-ugolovnyh-del#ixzz4WZZl9uWo6>.

286. Медведев, С. *Привод как мера процессуального принуждения, применяемая органом дознания в отношении лиц, не являющихся подозреваемыми или обвиняемыми.* În *Право: современные тенденции: материалы V Междунар. науч. конф.* (г. Краснодар, февраль 2018 г). p.49-51. ISBN 978-5-906990-35-8

287. Рабцевич, О. *Заочное судебное разбирательство по уголовным делам: в поисках компромисса между защитой публичных интересов и прав человека.* Журнал Закон нр.1, январь 2011. p.188-195. ISSN0869-4400

288. Султанович, Т.А. *Проблемы Процессуальной Формы Заочного Уголовного Судопроизводства.* Автореферат дисс. ... канд. юрид наук. Республика Казахстан Караганда, 2005. [citat 28 noiembrie 2017] Disponibil: <http://kalinovsky-k.narod.ru/b/avtoref/rk/tukiev.htm> - 29 noiembrie 2017.

289. Трофимова, Е. *Заочное судебное разбирательство уголовных дел: нормативное регулирование и практика применения.* Voronej 2009. [citat 10 august 2018] Disponibil: <http://lawtheses.com/zaochnoe-sudebnoe-razbiratelstvo-ugolovnyh-del-normativnoe-regulirovanie-i-praktika-primeneniya#ixzz5Nn7dN6x9>.

290. Трубников, Т.В. *Рассмотрение дела в отсутствие подсудимого в системе упрощенных судебных уголовно-процессуальных производств РФ.* În revista Вестник Томского государственного университета, 2008. nr. 315. p. 127 – 133. ISSN1564-803X

291. Тукиев, А. С. *Проблемы Процессуальной Формы Заочного Уголовного Судопроизводства.* Автореферат дисс. юрид наук. Республика Казахстан Караганда, 2005. [citat 28 noiembrie 2017] Disponibil: <http://kalinovsky-k.narod.ru/b/avtoref/rk/tukiev.htm> - 29 noiembrie 2017.

292. *Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации* от 18.12.2001. Закон N 174-ФЗ, Принят Государственной Думой 22 ноября 2001 года.

Уголовно-процессуальный кодекс Украины от 13 апреля 2012 года Закон №4651-VI

293. Якимович, Ю., Ленский, А., Трубникова, Т. *Дифференциация уголовного процесса.* Томск, Издательство Томского университета, 2001. p. 20-22.

III. Referințe bibliografice în limba franceză

294. Berger, V. *La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme.* Paris: Editura Economică, 1998.

295. Pelloux, R. *Les arrest de la Cour europeenne des droit de l'homme dans les affaires Wemhof et Neumeister, Annuaire français de droit international.* Vol. 15. Paris: Ed. CNRS Editions, 1969. 1384 p.

296. Pradel, J., Casorla, F. *Code de procedure penale.* Ediția Dalloz, 2003, 1884p.

297. Renucci, J-F. *Tratat de drept european al drepturilor omului.* București: Editura Hamangiu, 2009. - 1128 p. ISBN 978-606-522-092-8

IV. Referințe bibliografice în limba engleză

298. Ashworth, A. *The Human Rights Act 1998: Part 2: Article 6 and the fairness of trials'* (1999) Apr., Crim. L. Rev. 262.

299. Ferdico, J.N. *Criminal Procedure for the Criminal Justice Professional.* Fifth Edition. United States of America. West Publishing Company 1993. 564 p. ISBN 978-1305261488

300. Kamisar, Y., LaFave, W.R., Israel, J.H. *Modern Criminal Procedure – cases comments, questions.* United States of America. West Publishing Co. St. Paul, Minn., 1994. 1698 p. ISBN 978-0314189875

Declarația privind asumarea răspunderii

Subsemnata, Ialanji Arina, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Ialanji Arina

Data

CV-ul AUTORULUI

Numele de familie și prenumele: Ialanji Arina Constantin

Data și locul nașterii: 19 iunie 1986, mun. Chișinău

Cetățenia: Republica Moldova

Domiciliul: mun. Chișinău, str. Prepeliței, 36

Telefon: 069372136

Email: ialanjiarina@yahoo.com

Aptitudini și competențe personale:

Limba de stat - româna

Limba engleză – bine

Limba rusă – bine

Studii:

2004 – 2008 – Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, specialitatea - drept public, licențiat în drept;

2008-2010 – Învățământ postuniversitar specializat prin masterat în cadrul Universității de Stat din Moldova, Facultatea Drept, magistrul în drept;

2016-2020 – Studii postuniversitare specializate prin doctorat în cadrul Universității de Stat din Moldova, Facultatea Drept.

Activitate profesională:

2005-2010 SA “Combinatul Auto N7” – jurist

Noiembrie 2010 - martie 2011 – consultant Judecătoria Ciocana

04 martie 2011- 20 decembrie 2017 – Judecător Judecătoria Bender

20 decembrie 2017 – Judecător Judecătoria Chișinău

Domeniile de interes științific:

Proces penal, judecarea cauzei penale

Participări la foruri științifice (naționale și internaționale)

- Conferința Națională cu participare internațională ”Știința în Nordul Republicii Moldova: realizări, probleme, perspective ” (ediția a doua), Bălți, 29-30 septembrie 2016, Tipografia Foxtrot, pag. 260-265, ISBN 978-9975-89-029-8, tema comunicării ” Problema citării, modalitatea recurgerii la judecarea cauzei în lipsa persoanei” (0,74 c.a.)

- Conferința științifică internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”, Universitatea de Stat „B.P. Hașdeu” din Cahul, 7 iunie 2016, Volumul I, Tipografia Centrografic, pag. 61-67, -ISBN 978-9975-914-90-1; 978-9975-88-007-7, tema comunicării ” Echitatea procesului la judecarea cauzei în lipsa persoanei” (0,72 c.a.)

- Conferința științifică internațională "Актуальные научные исследования в современном мире", Переяслав-Хмельницкий, 26-27 декабря 2017. Publicat în iScience, АКТУАЛЬНЫЕ НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ, ВЫПУСК 12(32), Часть 6, pag.5-12, ISSN 2524-0986, tema comunicării ”Dreptul la un proces echitabil în cazul judecării în lipsa inculpatului” (0,68 c.a.)

- The 6th edition of the „Smart Cities” Conference, which will be held on December 6-7, 2018, in Bucharest, Romania, tema comunicării ”Respectarea drepturilor procesuale la judecarea cauzei în lipsa inculpatului.” (1,81 c.a.)

- Conferința Științifică internațională ”Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”, ediția IV, în r. Cahul, 14 decembrie 2018, tema comunicării ” Citarea inculpatului-analiză comparativă și judecarea cauzei în lipsa acestuia” (1,357 c.a.)

- Conferința "Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători" Ediția V, Chișinău, Moldova, 15 martie 2016, manifestare științifică națională, tema comunicării ”Dreptul de acces la probe a inculpatului absent”. (0,53 c.a.)

Lucrări științifice și științifico-metodice publicate:

1. Ialanji A. ” Dreptul acuzatului de a participa la judecarea cauzei”. Revista Dreptul, Uniunea Juriștilor din România, anul CXLVII, serie nouă anul XXIX, nr.5/2018, pag.121-131, ISSN 1018-0435 (0,94c.a.)
2. Ialanji A. ” Dreptul acuzatului de a cunoaște învinuirea în lumina jurisprudenței CtEDO”, Revista Institutului Național de Justiție, nr.1(44)2018, tipografia Sirius SRL, pag.32-36, ISSN 1857-2405 (0,66 c.a.)
3. Ialanji A. ” Garanțiile procesuale privind respectarea drepturilor inculpatului absent la proces”, Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice nr.3(178) 2018, pag.195-205, ISSN 1957-2294 (0,93c.a.)
4. Ialanji A.” Dreptul la apărare a inculpatului absent la proces”, Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale. Moldavian Journal of International Law and International Relations. În publicare
5. Ialanji A. ” Aducerea silită și anunțarea în căutare – asigurarea prezenței inculpatului în instanță” Revista Institutului Național de Justiție, nr.2(49) 2019, p.28-33